

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

OSCAR BLOCH

OM
DØDEN

II

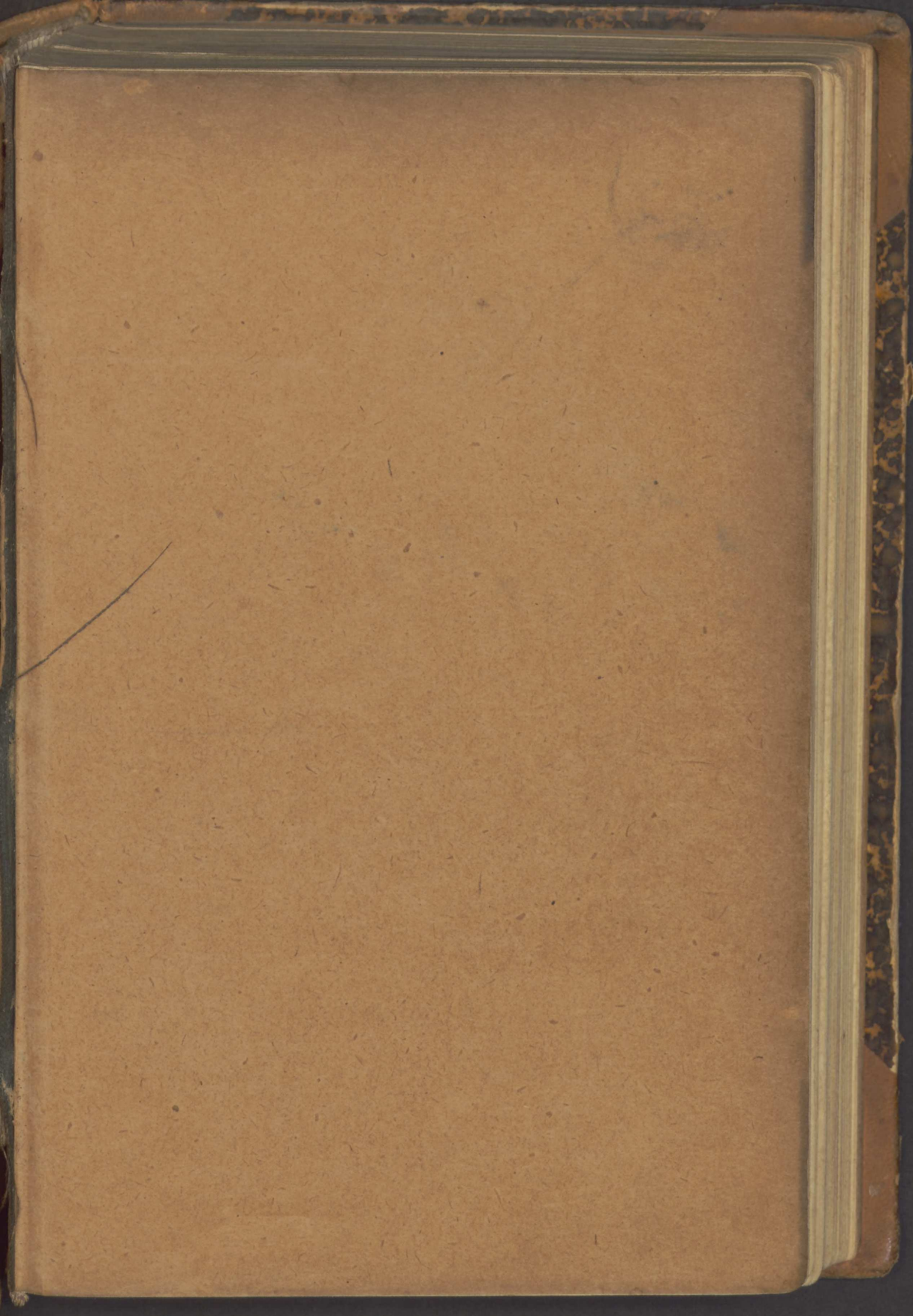
INDUSTRI-
FORENINGEN.

~~48~~
1

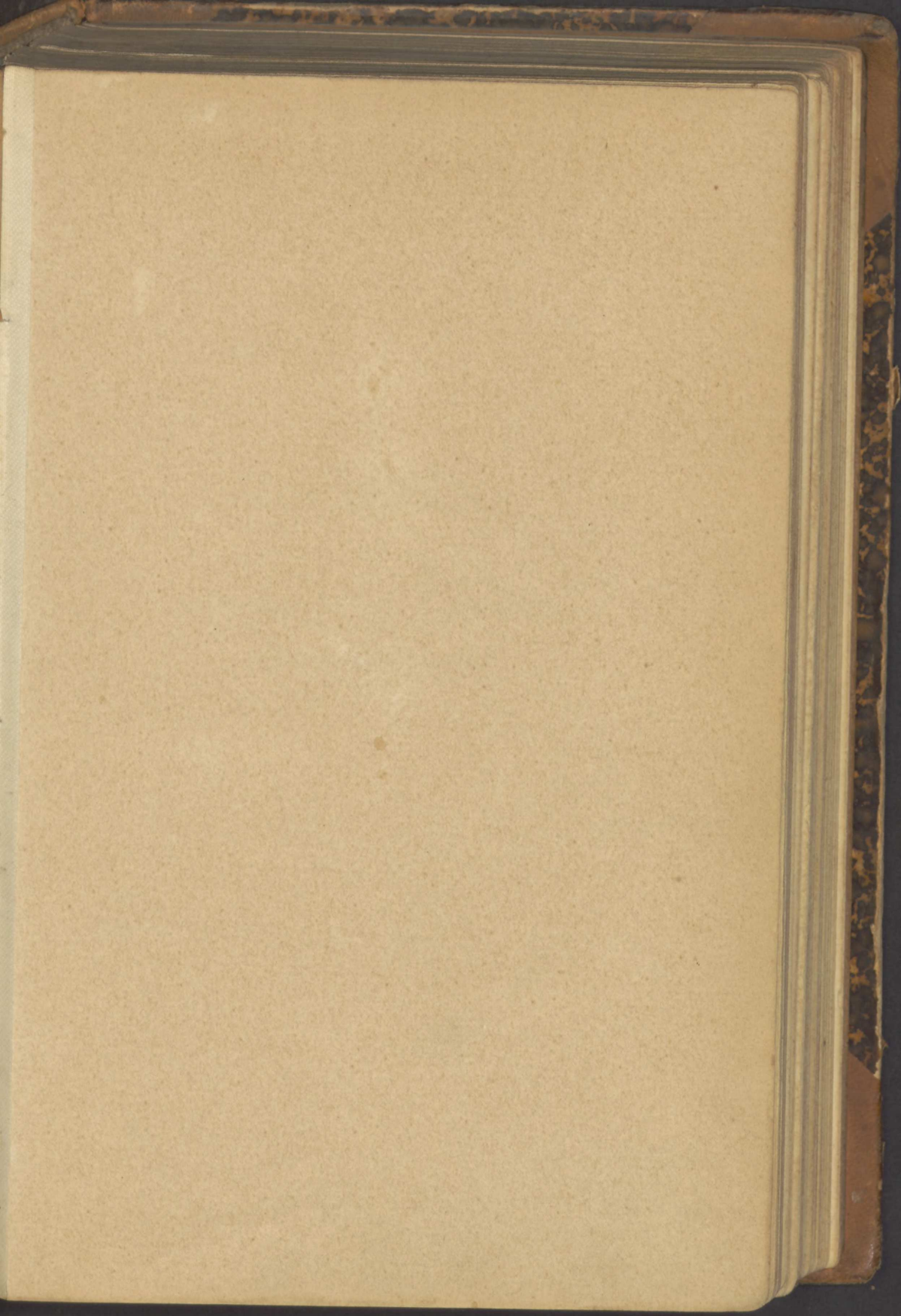
5777

5777

OM DØDEN

II. BIND

UDFØRLIGE MEDDELELSER OM FORSKELLIGE
PERSONERS DØD

LITTERATURFORTEGNELSE

66 28 2

OM DØDEN

EN ALMENFATTELIG FREMSTILLING

AF

OSCAR BLOCH

OVERCHIRURG

II. BIND

KØBENHAVN
DET NORDISKE FORLAG
ERNST BOJESEN
MDCCCIII

INDUSTRI-
FORENINGEN.

OPLAG: 1500 EXPL.

KØBENHAVN. F. E. BORDING

DE følgende Meddelelser om forskellige Menneskers Død ere ordnede alfabetisk. Ved hvert enkelt Navn er kort angivet, hvorfra den benyttede Meddelelse er hentet; Litteratur-Fortegnelsen supplerer disse Oplysninger. Min egen Samling af Iagttagelser er ordnet efter Nummer under: OBSERVATIONER; de anvendte Numre svare til de i Texten i første Bind anvendte.

ABERCROMBIE, JOHAN (1781—1844). (*Dict. encyclop. des sc. méd. I. S. 201.*)

ABERCROMBIE havde i 1841 haft nogle lette Tilfælde af apoplektisk Natur, men havde ellers nydt et udmærket Helbred, da han om Morgenen den 14. November 1844, 63 Aar gammel, døde i Løbet af faa Minutter af partiel Ruptur af Hjertets venstre Kammer (med Bristning af en vena coronaria).

ADAM. (*Familiar letters of Sir Walter Scott. vol. I. S. 155.*)

I et Brev, dateret 27. December 1809, skriver WALTER SCOTT efter at have omtalt, at han hører »my Walter« hver Dag i hans Lektier, om Læreren i the High School (ALEXANDER ADAM, Forfatter til *Roman Antiquities*): »Stakkels gamle Dr. ADAM døde i forrige Uge, efterat han havde været meget kort Tid syg af et Ildebefindende, som angreb ham første Gang i Skolen. Han var uklar; han vedblev at tale, som om han var i Klassen, indtil han tilsidst, efterat han havde været tavs i mange Timer, sagde: (»That Horace was very well said; you did not do it so well«) »Den Horats fremsagde Du meget godt; Du gjorde det ikke saa godt.« Han tilføjede med svag Røst: »Men det bliver mørkt, meget mørkt; *Drengene maa gaa hjem* (the boys may dismiss), og med disse betydningsfulde Ord udaandede han.«

ADOLPH, FRIEDRICH (1710—1771). (SCHUTZERCRANTZ Svenska Konungar.)

Den 12. Februar 1771 befandt Kongen sig vel; han havde spist sin Middag med god Appetit og var munter og glad. Henimod Kl. 8 om Aftenen blev han pludseligt angreben af en stærk »Mavekrampe eller Kolik«; han klagede over en sort yrsel (Slags Svimmelhed?) i Hovedet, lagde sig hen over Bordet paa sine Arme og sagde: »Nu faar jeg igen min stærke Kolik«, men stod dog strax op for at gaa ind i de andre Værelser; han havde kun gaaet 10—12 Trin, da han maatte sætte sig paa den Stol, der

stod ved Døren, lagde venstre Albue paa et Bord og sit Hoved paa sin Haand, medens han med den anden Haand knappede sin Vest hurtigt op. Dronningen skyndte sig at give ham en varmet Serviet og nogle af sine Klæder paa Underlivet, men i samme Øjeblik kastede han Hovedet tilbage imod Væggen og Stolens Ryg; Dronningen blev meget altereret og urolig; de tilstedeværende Rigsraader, som saa Faren, anmodede hende om at gaa ind i det næste Værelse; hun gjorde det; i det samme greb Kongen Grev FERSEN og Baron BECKFRIES om deres Haandlede, hans Ansigts Farve forandredes, og han var død.

AGIS † 240 før Chr. (PLUTARCH — ved ULLMANN I. S. 204.)

Den unge Konge af Sparta, AGIS, blev listigt overrumplet under Venskabs Maske og ført til Fængslet; han skulde aflægge Regnskab for sin Virksomhed i Staten: »Ynglingen svarede, at han aldrig kunde angre den skønneste Daad, han i sit Liv havde gjort, endog om han saa, at han skulde lide det Yderste for den. Da dømte de ham til Døden og bød Tjenerne føre ham til det saakaldte Dekas, et Værelse i Fængslet, hvor de Dødsdømte bleve tagne af Dage ved Kvælning. Men Tjenerne vovede ikke at lægge Haand paa Agis, ja endogsaa Lejesoldaterne, som stod hos, vægrede sig paa samme Maade og vilde ikke indlade sig paa en saa ulovlig og utilladelig Gerning som at røre ved Kongens Person. DAMOKARES saa da, at alle hans Trudslere og Skældsord Intet nyttede, og slæbte derfor selv Agis ind i Værelset . . . Da nu Agis vandrede sin Vej til Døden, saa han en af Tjenerne, som græd og var dybt rørt: »Hør dog op, Menneske,« sagde han, »at græde over mig; jeg dør jo mod Lov og Ret, og derfor staar jeg langt højere end mine Mordere.« Med disse Ord bød han frivillig sin Hals frem til Slingen. AMFARES gik imidlertid frem foran Døren, hvor AGESISTRATA paa Grund af det gamle, fortrolige Venskab mellem dem faldt ned for hans Fødder; han rejste hende op og sagde, at der blev ikke gjort Agis noget ondt, det var ikke gaaet til nogen Yderlighed, han vilde endog tillade hende, hvis hun ønskede det, at gaa ind til sin Søn. Da hun bad om, at ogsaa hendes Moder maatte gaa med, svarede han, at der var Intet i Vejen derfor. Han slap dem derpaa begge ind, lod atter Fængslets Dør lukke og afleverede først til Bødlerne ARKIDAMIA, som allerede var meget tilaars og var blevet gammel og graa i stor Agt og Ære hos alle sine Medborgerinder; da hun havde lidt Døden, bød han AGESISTRATA at gaa ind. Da hun traadte ind og saa sin Søn ligge paa Jorden og sin Moder hænge

i Slyngen, hjalp hun selv Tjenerne med at tage hende ned, lagde sig ved Siden af AGIS, ordnede hans Lig til Jordfæstelsen og til-dækkede det; derpaa kastede hun sig over sin Søn, kyssede hans Ansigt og sagde: »O, min Søn, Dig har med os Andre Din Varsomhed, Din Mildhed og Din Menneskekærlighed styrtet i Ulykken!« AMFARES, som stod i Døren og saa til, hørte disse Ord, traadte ind og sagde rasende til AGESISTRATA: »Saa Du har alt-saa samme Sindelag som Din Søn? Saa skal Du ogsaa have den samme Skæbne!« Da stod AGESISTRATA op og traadte hen til Slyngen med de Ord: »Gid alt dette Blod maa blive Sparta til Velsignelse!«

ALIBAUD. (Der neue Pitaval. III. 1850. S. 33.)

Attentat 25. Juni 1836 paa Louis Philippe; Kongen blev ikke ramt. Den unge ALIBAUD blev dømt til Døden. Den følgende Dag tilbragte han paa samme Maade som alle de foregaaende i største Sindsro og spiste som sædvanligt; modtog Præsten og skriftede; derpaa læste han nogle Timer i THOMAS A KEMPI's »Christi Efterfølgere«. Om Natten sov han rolig. Kl. 3 om Morgenen blev han vækket, og man sagde ham, at han skulde forberede sig til Døden. Han bad om sin Frokost og spiste den med god Appetit; derpaa bad han om Pen og Papir for at skrive. »Jeg vil ikke efterabe FIESCHI« (se denne), sagde han, »jeg vil kun skrive nogle Linier, et Levvel til min Fader!« Men lige strax derefter, idet han ligesom tog sig sammen, udbrød han: »Nej, nej! jeg vil dog ikke skrive. Han vilde gemme disse sidste Linier, læse dem igen og igen — det kunde blive til en Erindring, der vilde dræbe ham!« Kun én Følelse synes at beskæftige ham, Frygten for, at han skulde blive betragtet som en geme Snigmorder. Han sagde flere Gange: »Jeg ønsker fremfor Alt, at det vides, at jeg ikke vilde dræbe for at dræbe. Kuglen i min Bøsse galdt ikke et Menneske, men et Princip!« Medens han blev forberedt til at føres bort, røg han roligt sin Pibe, og da den var gaet ud, bad han Opsynsmanden om at stoppe den paany. Da hans Hoved blev indhyllet i det sorte Slør, som anvendtes til Fædermordere, raabte han: »Min Gud, disse Ceremonier! Og alt det for at føre et Menneske til Døden.« Kl. 4 naaede han Skafottet; han omfavnede Præsten og gik hurtigt op ad Skafottets Trin. Han hørte med Ro paa Dommens Op-læsning og raabte derpaa med høj Stemme: »Jeg dør for Friheden! for Menneskehedens Vel! for Udryddelsen af det forbandelsesværdige Monarchi! — — Lev vel, mine brave Kamerater!«

Medens han udtalte disse Ord, lagde han sig tilrette, og næsten i samme Øjeblik faldt hans Hoved.

ANNE. (GOLDSMITH. The History III. S. 247.)

ANNE, gift med Prins Georg af Danmark, den sidste af den ulykkelige Stuart'ske Slægt, Englands Dronning fra 1702—1714, var syg og blev det end mere ved at se den Splid, der herskede iblandt Statsmændene; ved en Lejlighed, der skyldtes BOLINGBROKE, faldt hun hen i en Tilstand af »lethargisk Ufølsomhed«; hun blev sygere Dag for Dag; da Lægerne erklærede, at hun dog var ved sine Sanser, holdt man Raad i hendes Nærværelse, og der blev taget vigtige Bestemmelser. Man gjorde dog Anstalter for at sikre sig Tronfølgen.

»Den 13. Juli syntes Dronningen noget styrket af de tagne Midler. Hun stod op omtrent Kl. 8 og spadserede lidt i Værelset; kort efter faldt hendes Øje paa et Ur, som stod i hendes Værelse; hun stirrede ufravendt paa det i nogle Minuter. En af hendes Damer spurgte hende, hvad hun saa der andet end ellers? Dronningen svarede kun ved at vende sine Øjne til hende med et døende Blik. Kort efter fik hun et apoplektisk Anfald, som dog bedredes under Dr. MEAD's Behandling. Hele Natten laa hun i en Tilstand af Bevidstløshed. Næste Dag imellem Kl. 12 og 1 viste hun nogle Tegn paa Liv, men den følgende Morgen udaandede hun; det var den 1. Avgust, lidt efter Kl. 7, i hendes Alders 49. Aar« 1714.

ANTIPATROS (FRA TAROS), Filosof, c. 144 før Chr. (PLUTARCHS Levnedsskildringer, ULLMANN III. S. 340.)

ARGYLE. (VON RUDLOFF, Gesch. der Reformation II. S. 229.)

MARQUIS'EN AF ARGYLE, af Naturen frygtsom, var i Fængslet et smukt Exempel paa Gudsfrygt og Taalmod; da han den 27. Maj 1661 tog Afsked fra sine Venner for at gaa til Skafottet, sagde han: »Jeg kunde dø som en Romer, men jeg vil hellere dø som en Kristen. Nu vel, mine Herrer, det er Tid at gaa; den, der som jeg, gaar først, gaar bedst; thi snart ville I misunde mig, der gik forud.« Han besteg Skafottet med faste Skridt og uforandret Ansigt. Det var den Gang tilladt, at den Dødsdømte maatte tale til den forsamlede Mængde (»Dying Speech«). ARGYLE sagde: »Jeg vil ikke retfærdiggøre mig selv, men den Herre, som er hellig paa alle sine Veje, retfærdig i al sin Gerning og hvis herlige Navn skal være evigt lovet! Alt, hvad jeg

begærer, er, at hans hellige Villie ske! — Jeg tilgiver alle Mennesker, ligesom jeg beder, at Herren vil tilgive mig. Gud har lagt store Forpligtelser paa Skotland.« — — Han endte med en inderlig Bøn, ogsaa for Kongen og hans Hus, og da han knælede for at lægge sit Hoved under Kniven (Halshugninger foregik den Gang i Skotland med et lignende Apparat som den franske Guillotine; det kaldtes »Maiden« c : Jomfruen), raabte HUTCHISON til ham: »Nu, Mylord, grib end fastere Eders Troes Anker!« ARGYLE svarede: »Ja, det gør jeg; al Frygt har forladt mig.« Han bad endnu en Gang, og efter at han ved at hæve sin Haand havde givet Tegn dertil, faldt Kniven og afhuggede hans Hoved.

ARISTOTELES (384—322 før Chr.). (Opera omnia, Vallio II. De partibus animalium. Lib. III. Caput. X. S. 533.) (Oversættelsen her er efter den latinske Text. Af BARTHÉLEMY SAINT HILAIRE'S franske Oversættelse er, som det ses, noget benyttet.)

ARISTOTELES omtaler, at det siges, at den, som i Krig saares i Egnen af »Hjertekulen« (Præcordiet), ler, fordi Saaret frembringer Varme; »dette tror jeg er mere sandsynligt, end hvad de fortælle om Hovedet, at det kan tale, naar det er afskaaret. Der er nogle, som sige dette og benytte HOMER som Vidne, fordi han har sagt om denne Ting: »Ipseque dum loquitur, miscetur pulvere vertex.« (WILSTER oversætter *Iliadens* tiende Sangs Vers 457: »Ordet var end i hans Mund, da Hovedet rullede i Støvet.«) De ville forklare det ved, at han siger »Hovedet« og ikke »Mennesket selv«. I *Caria* har man anset denne Beretning for saa sand, at man har dømt en Indfødt derefter. Thi da en »Jupiters Hyplosmij« Præst var bleven myrdet og man ikke vidste af hvem, paastode Nogle, at de sikkert havde hørt Hovedet sige flere Gange: »Virum super viro Cercidas occidit« (»Cercidas har dræbt Mand for Mand«). De havde da i Provinsen fundet en Mand ved Navn Cercidas og dømt ham til Døden. Men det er umuligt, at Hovedet kan tale, naar Arterien (d. v. s. Luftrøret) er overskaaret, og naar det maa undvære den Bevægelse, som kommer fra Lungen. Vi have heller ikke hørt, at noget Saadant nogensinde er passeret hos Barbarerne, som afskære Hovedet med den største Hurtighed. Og, hvorfor skulde det ikke ske en Gang imellem hos de øvrige Dyr? Man forstaar, at de aldrig, naar de saares i »Hjertekulen«, le; thi de mangle Evnen til at le. Men hvad skulde forhindre dem i, naar Hovedet var afskaaret, af og til at lade deres Stemme høre? (BARTHÉLEMY SAINT HILAIRE

skriver: »Fordi Mennesket er det eneste Dyr, som har Evne til at le«, og har ikke den følgende Sætning.) Men der er ingen Grund til ikke at tro, at Legemet af og til kan gaa noget, naar Hovedet er fjernet. Thi de (Dyr), som ikke have Blod, kunne endog leve i længere Tid, efter at Hovedet er afskaaret.«

ASKEW. (GOLDSMITH, History II. S. 192.)

ANNE ASKEW, en ung smuk Dame, der stod i Forbindelse med HENRIK DEN VIII^{DES} Hofs Damer, muligt ogsaa med hans 6te og sidste Hustru, CATHARINE PARR, Enke efter LORD LATIMER, blev kastet i Fængsel, anklaget for Frafald fra Religionen. Hun viste stort Mod, forfattede Bønner og Skrifter, der viste hendes Meningers Sandhed. Kansleren blev sendt til hende for at faa hende til at angive, hvem der ved Hoffet delte hendes Meninger; men hun forholdt sig tavs; til Straf for denne »Forhaanelse« blev den stakkels unge Lady underkastet Tortur. Men hun vedblev resolut at tie. Kansleren blev rasende og befalede Løjtnanten i *Tower*, der fuldbyrdede Straffen, at strække Rammen stærkere, hvad denne vægrede sig ved; ophidset af religiøs Iver greb Kansleren da selv Tougene og trak saa stærkt i dem, at den unge Kvindes Legeme næsten vredes itu; men hendes Standhaftighed var større end hendes Forfølgeres Barbari — og da man ikke kunde finde andet Middel til at faa hende til at underkaste sig, blev hun dømt til at brændes levende. Hun modtog denne Dom med Udtryk for Glæde; det var en Forløsning fra den pinligste Smerte til den største Lykke. Da alle hendes Lemmer vare gaaede af Led i Rammen, kunde hun ikke staa; hun blev baaret i en Stol til Exekutionsstedet; sammen med hende kom Præsten NICHOLAS BELLNIAN, en af Kongens Husholdere JOHN LASCELLES og en Skræder JOHN ADAMS, Alle dømte for samme Forbrydelse. De bleve bundne til Stagen, og i denne skrækkelige Situation fik de at vide, at de kunde redde deres Liv ved at tilbagekalde deres Meninger. Men de afslog dette og saa med Ro Bødlerne tænde de Flammer, der fortærede dem.

AUBER (1782—1871). (KOHUT: Auber S. 77.)

AUBER havde sjældent været syg, men i 1869, da han var 87 Aar gammel, begyndte han at føle sig ilde; hans Sundhed led paa flere Maader i den Tid, Belejringen af Paris stod paa. Den 6. Maj 1871 maatte han endelig lægge sig til Sengs for ikke mere at staa op; hans Ven, Bibliothekaren ved Pariser Konservatoriet, J. B. WECKERLIN, har meddelt om hans sidste Dage

i »Les derniers moments d'Auber«. Fire Dage før sin Død sagde Auber, at han var meget ked over ikke at kunne arbejde; thi Pennen faldt ham af Haanden, saasnart han havde skrevet fem eller sex Takter; en fortrolig Veninde plejede ham med stor Omhu; han kunde kun tale stødvis. I de sidste 3 Dage af sit Liv var han saa svag som et Barn; hidtil havde han næppe bekymret sig om de Kanonskud, der drønedes Dag og Nat, men nu sitrede han ved hvert Drøn; han beklagede sig dog ikke. »I sine Feberfantasier beskæftigede han sig stedse med sine Partiturer; han gentog ofte Ordene: »Afskriver, prøv hurtigt! . . . holdt, vent et Øjeblik! . . . Stil Pedalen bort!« Hans Dødskamp varede fulde to Dage; fire Personer maatte holde ham, for at han ikke skulde styrte ud af Sengen under sine Delirier og Nerverystelser. Den 13. Maj 1871, Kl. 2 Morgen, aabnede han sine Øjne vidt, drejede sig og udaandede.« Auber førte et meget regelmæssigt Liv og arbejdede altid; kun én Gang fik hans Venner ham overtalt til at tage paa Landet for at rekreere sig; han arbejdede og saa dør saa godt som uafbrudt. Hans sidste Komposition »Rêves d'amour« blev skrevet i December 1869, da han var 87 Aar gammel! Ved sin Død var han 89 Aar gammel.

AUGUSTUS (romersk Kejser). (63 før Chr.—14 efter Chr.)
(SUETONIUS—BADEN I. S. 195.)

»Den sidste Dag spurgte han adskillige Gange, om der alt var Støj udenfor for hans Skyld, begjærte et Speil, og beføl, at man skulde sætte hans Haar og hans indfaldne Kinder til Rette. Hvor-paa han spurgte de Venner, han lod for sig: »om de syntes, at han havde spillet Livets Rolle taaleligt?« og føiede et Vers til af en græsk Comiker, hvis Indhold var: »at de skulde give ham Afsked fra Skuepladsen med Glædesklap.« (Dette er det bekendte: »Plaudite, amici, comoedia finita est.«) Da han derpaa havde ladet Alle gaae fra sig og spørge dem, som kom fra Staden, hvorledes Drusus' syge Datter befandt sig, segnede han pludselig hen paa Livias Læber med disse Ord i Munden: »hav vort Ægteskab i kiært Minde, Livia! lev, lev vel!«

Han fik en let Udgang af Verden og saadan, som han stedse havde ønsket sig den. Thi saa ofte han hørte, at Nogen var død hastig og uden Pine, ønskede han sig og sine en lignende *god Død*; thi saa kaldte han den med et græsk Ord (euthanasia).

Han beholdt sin Samling, lige indtil han døde, undtagen at han en Gang pludselig for op og klagede, at han blev bortsnappet af 40 unge Mennesker; ihvorvel dette var snarere en Spaa-

dom end en Sindsforvirring, efterdi saa mange Prætorian-Soldater bare ham ud paa Gaden«.

BACH. (BATKA: Bach.)

BACH, JOHANN SEBASTIAN (1685—1750), lod sig i Maj 1747 overtale til at rejse til Potsdam for at besøge Frederik den Store; da han var vendt tilbage til Leipzig, indløste han sit Løfte og bearbejdede det Thema, Kongen havde givet ham, paa 13 forskellige Maader, i Fugaens sværeste Former, som Kanon og som Sonate, og sendte det Hele under Titel: »Das musikalische Opfer« den 7. Juli 1747 til Kongen. Et senere udført Arbejde skal være endnu mere forbausende, naar man tager Hensyn til hans Alder. Han deltog senere i en literær Fejde. — Hans Syn var bleven svagt; i Begyndelsen af 1750 lod han sig operere af en engelsk Læge, som opholdt sig i Leipzig, men Resultatet var, at han ganske mistede Synet, og hans Kræfter toge af. Den 18. Juli kunde han igen pludseligt se, men faa Timer derefter fik han Apoplexi; han var dog endnu i nogen Tid ved Bevidsthed, dikterede endog til sin Elev en Bearbejdelse af Koralen »Wenn wir im höchsten Nöten sein«. Han døde om Aftenen den 28. Juli, 65 Aar gammel.

BACON, ROGER (1214—1294), (*Dict. encyclop. des sc. méd.* De-chambre VIII. S. 6.) engelsk Munk af St. Franciscus Ordenen, anset for et af Middelalderens største Genier, studerede mest Fysik og blev anset for Trolldmand.

BALMERINO. (GOLDSMITH: History III. S. 347.)

LORD BALMERINO, dømt af Georg den II^{den} til at henrettes som Deltager sammen med mange andre i Sammensværgelsen 1745 (?), viste en anden Holdning end disse paa Skafottet. »JARLEN AF KILMARNOCK erklærede, at han var sig sin Forbrydelse bevidst, og tilstod Anger, enten det nu var, fordi han var sig sin Vildfarelse bevidst, eller fordi han til det sidste smigrede sig med Haabet om Pardon. Men helt anderledes optraadte BALMERINO, som talte til Ære for den Sag, for hvis Skyld han faldt. Da hans Lidelseskammerat blev befaleet at bede Gud velsigne Kong Georg, hvad han gjorde med en svag Stemme, vedblev BALMERINO at holde paa sine Principer og raabte højt: »Gud velsigne Kong James.«

BELLINI (1802—1835). (Vosz: Vincenzo Bellini.)

BELLINI, som gerne rejste fra Italien til Paris, blev endel svækket af en kronisk Tarmlidelse og tog ud til en af sine Venners Landsted; han blev bedre; kun Lægerne saa, at han var farligt syg. Han fik Meddelelse om, at hans Ungdoms Kærlighed, Maddalena Fumeroli, som han havde svigtet for en anden Kvinde Skyld, var død; han skrev et rørende Brev, som viser, hvad Indtryk Meddelelsen gjorde paa ham; i en Efterskrift, som viser, at han ikke strax havde sendt Brevet af, siger han: »Jeg aner, at jeg om faa Dage skal følge den stakkels Maddalena.« Han blev hurtigt svagere; en Ven af ham, som sneg sig til at være ved hans Leje, hørte ham i Feberfantasier tale om Erindringer fra hans Hjem: »O, madre! madre mia! dove sei tu?« (O, Moder, min Moder, hvor er Du?) Lægen, som behandlede ham, skrev en Billet til Direktøren for Théâtre italien i Paris, at Bellini »laa bevidstløs og i Krampe, saa at han maaske vilde være død før Morgen«; det skete; han døde den 23. September 1835, knap 34 Aar gammel.

BELLMAN, CARL MICHAEL (1740—1795). (*Biografisk lexikon*. II. 1836.)

»Lungsot tillstötta och han förtäradas småningom, till dess han, efter uppbygglig dödsberedelse, afsomnade.«

BESSIÈRES. (LAUVERGNE de l'agonie. S. 56.)

MARÉCHAL BESSIÈRES siger den 13. April 1813, da han staar op om Morgenen: »I Dag vil en Kanonkugle dræbe mig; jeg vil ikke dø fastende.« Han brænder sin Hustrus Breve. En Time senere stiger Kejseren til Hest, og Bessières følger ham; Alle blive slaaede ved at se Maréchallens triste og blege Ansigt. DE BAUDUS siger til dem, som gøre Bemærkninger i Anledning af BESSIÈRE's Udseende: »Hvis vi komme i Kamp i Dag, falder Maréchallen.« Kampen begynder; en Kanonkugle dræber Bessières; hans Legeme deles i to Dele; hans Ur var urørt, men stod stille.«

BEETHOVEN (1770—1827). (ANTON SCHINDLER: *Biographie*. S. 2 og S. 189.)

Medens hans Venner kunne skønne, at hans Liv snart vilde være endt, tænkte B. selv ikke paa den nærforestaaende Død, maaske fordi Lægerne, skønt selv overtydede derom, dog holdt hans

Haab om Helbredelse oppe. 7 eller 8 Dage før hans Død kunne Bruning og Schindler dog gribe Lejligheden, da Lucius Brutus, et af B.s Yndlingstemaer, var paa Tale, til at faa talt med ham om, hvem der skulde skrive hans Biografi; B. sagde da ganske rolig: »Der ligger det og dér det Papir, tag det og gør den bedste Brug af det; hold Eder frem for Alt strængt til Sandheden, det gør jeg Eder Begge ansvarlig for; send dem til Rochlitz.« Rochlitz vilde ikke paatage sig Hvervet, da B. var død. Schindler overtog da Hvervet.

Den 18. Marts 1827 dikterede B. et Brev (til Moscheles i London), da han var for svag til selv at skrive. S., som sendte dette Brev, skrev selv et Brev, hvori han fortæller, at B. havde hvisket mat til ham, at han skulde skrive til Smart og Stumpf for at takke dem, men disse Breve havde han ikke Kraft til at undertegne. Schindler skriver videre i dette Brev: »Han føler, at han skal dø, thi i Gaar sagde han til mig og Bruning: »*Plaudite amici, comoedia finita est.*« (Til Forklaring af, at B. sagde dette, tjener, at hans Yndlingslæsning var de gamle Klassikere. Læseren vil finde de citerede Ord i Meddelelsen om Kejser Augusti sidste Timer.)

»De sidste Dage vare meget mærkelige; med sand sokratisk Visdom og stor Sjælero ser han Døden imøde. Igaar vare vi ogsaa saa heldige at faa hans Testamente ordnet.«

Den 18. Marts bad B. Schindler om at sørge for, at hans sidste Kvartet blev dediceret til en af hans værdigste Venner. Schindler mener, at hvis B. havde været Herre over sin Tænkeevne, vilde han selv bestemt have udtalt, til hvem Dedikationen skulde være.

Den 24. Marts (om de mellemliggende Dage staar Intet) om Morgen forlangte B. de hellige Døds-Sakramenter og modtog dem »mit wahrer Erbauung«; allerede Kl. 1 den samme Dag viste de første Tegn sig paa, at hans Lidelser skulde endes. »Der furchtbarste Kampf zwischen Tod und Leben begann und wahrte ohne Unterbrechung fast bis zum 26. März, $\frac{1}{4}$ vor 6 Uhr Abends, als der grosse Tondichter während eines starken, unter gewaltigen Hagelschlag sich ausladenden Gewitters seinen Geist aufgab; 56 Jahre, 3 Monate und 9 Tage alt.«

Hverken Schindler eller Bruning vare tilstede i hans Dødsstund. Uvejret havde opholdt dem fra hurtigt at komme tilbage; Anselm Hüttenbrenner var den, som lukkede hans Øjne.

Den 29. Marts 1827 blev B. begravet under stor Højtidelighed; hened 20,000 Mennesker vare hans Følge.

BEETHOVEN. (TH. SCHEELUND: Et Omrids. S. 242.)

BEETHOVEN blev gentagne Gange tappet for Vattersot . . . efter Alt at dømme led han af den Nyresygdom, som kaldes Mb. Brightii. (Bright selv beskrev Sygdommen 1827.)

»Den 24. Februar forberedte Prof. Wawruch ham skaansomt paa hans Bortgang og henstillede, om han vilde have en Præst til at give ham Dødssakramenterne. Beethoven samtykkede, og kort efter kom Præsten og forrettede Ceremonien. Da han var gaaet, vendte den Syge sig til sine Venner med de Ord: »Plaudite, amici, comoedia finita est! — Har jeg ikke bestandig sagt, at det vilde blive Enden paa det?« Derpaa gentog han til Schindler sine Ordre angaaende en Forretningssag og om at sende den varmeste Tak til det filharmoniske Selskab.

I dette Øjeblik traadte Brunings Tjener ind med to Flasker Rhinskvin, som paa B.s Anmodning var ham tilsendt som Styrkemiddel fra Forlæggeren Schott i Mainz. Den Syge saa paa dem og sagde: »Skade! — Skade! — For sent!« Dette var hans sidste Ord, medens han var ved Samling.

Strax derpaa blev han overfaldet af saadanne Smerter, at han ikke kunde faa en Lyd mere frem. Czerny og Andre kom og fik hans sidste Haandtryk. Henimod Aften tabte han Bevidstheden og begyndte at tale vildt. Saaledes henlaa han i smertelig Dødskamp Søndagen den 25.; man gav ham af og til en Spiseskefuld af den fra Mainz komne Rhinskvin, men snart vilde Organismen heller ikke modtage dette Lindringsmiddel. Flokkevis strømmede Folk til for at se den døende Mester for sidste Gang; Holz m. Fl. kom og knælede ved hans Seng. Om Mandagen den 26. kom Anselm Hüttenbrenner henad 3 om Eftermiddagen og traf i Sygeværrelset Stephan Bruning, Schindler og Flere. De to Nævnte gik bort for at vælge et Gravsted paa Währinger-Kirkegaarden, som deres Ven altid havde yndet; medens de vare borte, trak et voldsomt Uvejr op med Hagl, Torden og Lynild, saa at lidt efter 5 Himmel og Jord genlød af Bragene. Den Døende laa stille hen, bevidstløs, svagt rallende; da kom Kl. 5^{3/4} et mægtigt Lynnedslag med buldrende Tordenskrald og kastede sit grelle Lys over hele Værelset; den Døende aabnede Øjnene, hævede den højre, knyttede Haand og stirrede nogle Sekunder alvorligt, truende i Vejret; derpaa lod han Haanden synke, og Øjnene faldt halvt til. Hüttenbrenner havde sin højre Haand under hans Hoved, sin venstre paa hans Bryst; han følte intet Aandedræt, intet Hjerteslag mere — den store Aand var flygtet. — Han lukkede helt de trætte Øjne.«

Af Obduktionen anføres: »Store Forstyrrelser i vigtige Organer, som Milten, Leveren o. fl., tydede hen paa sjælelige Lidelser som Medaarsag.« (!)

BÉRARD, PIERRE HONORÉ (1797—1858). (Dict. encyclop. d. sc. méd. IX. S. 101.)

BERRY, DUC DE. (CORLIEU La Mort S. 346.)

DUC DE BERRY blev den 13. Februar 1820, da han efter en Concert havde fulgt Hertuginde af Berry til hendes Vogn ca. Kl. 11 Aften, grebet voldsomt bagfra i venstre Arm og Skulder, drejet halvt om og stukket med en Dolk, som Morderen lod sidde, i venstre Side af Brystets Forflade, i Egnen af Hjertet. Den Saarede trak selv Dolken ud; det blødte stærkt, han besvmede og blev, helt blodig, bragt til sin Loge. Forskellige Læger bleve hentede, behandlede ham paa forskellig Maade, ogsaa med Aareladning, men der kom intet Blod; man blev enig om at ville sætte »Kopper«, men da man ikke havde de dertil fornødne Apparater, sugede Dr. Bougon paa Saaret. Hertugen sagde til ham: »Que faites vous là, docteur? le poignard est peut-être empoisonné . . .«; der var da gaaet et Par Timer, og han led meget af Aandenød. Senere kom der flere af de bekendteste Chirurger, Dupuytren o. A. Kongen kom til ham Kl. 5 Morgen og sad hos ham. En Time før Hertugen døde, bad han Kongen be-naade Morderen, hvortil Kongen svarede: »Nous en reparlerons.« Hertugen døde Kl. 6¹/₂ Morgen, 7 à 8 Timer efter Læsionen; selve Hjertet var ramt af Dolken.

BLACK. (RINK: Vom Zustande. S. 11.)

DAVID BLACK mærkede sig Døden nær; han tog Afsked fra sin Menighed ved en Prædiken og holdt derefter Altergang; da denne var afsluttet, følte han Døden nærme sig. Alle saa en pludselig Forandring i hans Ansigt, og da de Nærmeststaaende vilde holde ham oprejst, afviste han deres Hjælp, kastede sig paa sine Knæ, hævende sine Hænder og Øjne til Himlen; medens han bad og syntes som i en Lyksalighedstilstand, døde han uden at vise noget Tegn paa Smerte. (Det var mere som en Forvandling end som en virkelig Død, siger Rink.)

ANNA BOLEYN. (GOLDSMITH: The History II. S. 174.)

ANNA BOLEYN, uretfærdigt beskyldt for Utroskab imod HENRIK DEN VIII^{DE}, blev først forvist til sine Værelser, derfra til

Tower, hvorfra hun skrev et rørende Brev til Kongen (meddelt in extenso S. 171). Det synes, som om Alt, hvad man kunde bebrejde hende, var, at ROCHFORD var set, under Nærværelse af Flere, at læne sig til hendes Seng, og at hun engang havde sagt til sine Omgivende, at Kongen aldrig havde ejet hendes Hjerte. At tale saaledes om Kongen var en strafbar Forbrydelse. ANNA BOLEYN forsvarede sig i alle Henseender udmærket for Dommerne, men hun blev dømt til at brændes eller halshugges, alt efter hvad Kongen bestemte; da hun hørte Dommen, bad hun til Himlen og paaberaabte sin Uskyld; i en rørende Tale til Dommerne paaviste hun, hvor uretfærdigt det var at fordømme hende. Kongen, som ikke var tilfredsstillet ved denne Hævn, fordrede ogsaa, at hun skulde underskrive et Dokument, hvorved hun erklærede deres Datter for illegitim; hvis hun vilde det, skulde hendes Liv blive sparet; hvis ikke, maatte hun lide Døden. Dommerne erklærede HENRIK DEN VIII^{DES} Ægteskab med ANNA BOLEYN for ugyldigt. Da hun var kommen tilbage til Fængslet, skrev hun til Kongen: »Du har hævet mig fra at leve i Stilhed til at være lady; fra lady hævede Du mig til Grevinde; fra Grevinde til Dronning; og fra at være Dronning vil jeg om kort Tid blive Helgen i Himmelen.«

Den Dag, da hun skulde henrettes, sendte hun om Morgenens Bud efter Fangevogteren i *Tower*, KINGSTONE; da han kom ind i Fængslet, sagde hun: »MR. KINGSTONE! Jeg hører, at jeg ikke skal dø før efter Middag; det bedrøver mig; jeg troede, jeg skulde dø før den Tid og blive befriet fra mit sørgelige Liv.« Da Fangevogteren søgte at trøste hende og sagde, at Smerten kun var meget ringe, sagde hun: »Jeg har hørt, at Bøddelen er meget dygtig, og (idet hun slog sig paa Nakken med sine Hænder, tilføjede hun leende) min Hals er kun lille.« Da hun blev bragt til Skafottet, vilde hun af Hensyn til sin Datters, ELISABETH'S, Velferd ikke ophidse Tilskuerne imod sine Forfølgere; hun nøjedes med at sige, »at hun var kommen for at dø, som det var bestemt ved Loven«. Hun vilde ikke anklage Nogen eller sige noget om Grunden, hvorfor hun var anklaget; hun bad hjerteligt for Kongens Vel og kaldte ham »en meget naadig og mild Fyrste og at han altid havde været hende en god og naadig Hersker«.

Hun blev halshugget af Bøddelen fra *Calais*, som var hentet, fordi han var langt dygtigere end nogen i *England*, 1536, 31 Aar gammel.

Næste Dag ægtede Henrik den VIII^{de} LADY JANE SEYMOUR! Hans Datter ELISABETH blev ved en Parlamentsakt erklæret for

Bastard, ligesom han tidligere havde erklæret den eneste Datter, han havde med Dronning CATHARINE, for Bastard!

BOUTHEILLIER. (EGGER: *Le moi*. S. 362.)

BOUTHEILLIER, Direktør for en Skole i Charente, var 16 Aar, da han en maaneklar Aften (imellem Kl. 10 og 12) badede i en Flod; som han saa ofte havde moret sig med, dykkede han ogsaa denne Gang ned i en Dybde af 5—6 Meter til et Anker, der laa dør, og vil op igen med det Toug, der holdt Baaden, hvis Leje var sikret ved Ankeret; men han mærkede, at hans Fod blev holdt tilbage; han aabner Munden og sluger derved lidt Vand; øjeblikkelig passerer følgende: Han ser sig selv, nogle Aar yngre, sammen med sin Moder, Broder og Søster i et Værelse i Hjemmet, grædende over Faderen — som var tilsøs, og hvis Skæbne under det herskende Uvejr var dem ukendt —; derpaa ser han sig selv sammen med sine Kammerater og Lærerne i Skolestuen, og endelig ser han sig selv spillende Bold paa Legepladsen — og alt dette er overordentlig tydeligt og ses samtidigt; i al Fald er han sig ikke bevidst, at der var nogen Rækkefølge af de enkelte Billeder. Derpaa forsvandt Alt; uden Sinds Anstrængelse eller ræsonnerende Reflexion, uden at han, ham bevidst, har anvendt sin Villie, fik han sin Aandsnærværelse igen; han forstod, at hans Fod var viklet ind i Ankertougets Løkke, han bøjede sig sammen, fik med Besvær Touget til at glide ned om Hælen, og kom op til Overfladen igen; han kastede strax Vand op. Han havde Vanskelighed ved at svømme de 7 à 8 Meter, som skilte ham fra Flodens Bred. Da han var kommen i Land, satte han sig og græd hæftigt, uden at han følte Frygt eller Sorg over noget.

Den hele Tid under Vandet har sikkert ikke varet mere end 1 Minut og 15 eller 20 Sekunder; han véd af rig Erfaring, at han ikke kan være under Vand i længere Tid uden at aande.

Samme Boutheillier var som 21aarig i Livsfare, klemmt imellem Kølen af en Baad, der var i Fart, og Bunden af Floden; der kom stærk Læsion af Ryggen; han kunde nemt være bleven knust; han havde først, efter at det var passeret, Bevidsthed om, hvor farligt det var, og der var Intet af hans Livs Begivenheder, der passerede Revue for hans Øje.

BOUTIBONNE. (HACK TUKE: *Illustrations*. S. 131.)

D. NOBLE: *The human mind in its relation with the brain and nervous system* 1858, meddeler efter Dr. Whitehead:

»MR. BOUTIBONNE, en literært interesseret Pariser, var tilstede ved mange af Napoleons Felttog. I Slaget ved *Wagram* var han med fra kort efter Middag, til Solen gik ned; en stor Mængde var faldet omkring ham, han stod omtrent alene; da han ladede sin Musket, blev han skudt ned af en Kanonkugle; han fik det Indtryk, at Kuglen var gaaet fra venstre til højre gennem hans Ben nedenfor Knæene og havde skilt dem fra Laarene, thi han sank pludselig ned, omtrent 1 Fod kortere i Maal, hans Legeme faldt bagover paa Jorden, og hans Sanser bleve fuldstændigt omtaagede af Shoket. I denne Situation laa han ubevægelig hele Natten og turde ikke røre et Lem af Frygt for de skadelige Følger deraf; han følte ikke nogen stærk Smerte, men han troede, at det var, fordi hans Hjerne og Nervesystem var bleven afstumpet i Følelse af Slaget. »Mine saarede Kammerater,« sagde han, »laa jamrende omkring mig i Dødskamp, men jeg sagde ikke et Ord og rørte mig ikke, af Frygt for, at der skulde komme dødbringende Blødning; thi jeg havde hørt, at Aarer, saarede paa den Maade som hos mig, blødt ikke stærkt, før Reaktionen indtraadte. Ved Daggry den næste Morgen blev jeg vækket af en forvirret Slummer af én af Lægerne, som kom for at hjælpe de Saarede: »Hvad fejler De?« »Oh, tag varsomt paa mig; en Kanonkugle har revet Benene af mig.« Lægen undersøgte strax mine Ben og sagde med en glad Latter: »Staa nu bare op, De fejler ingenting!« Jeg sprang da yderst forbavset op og stod fast paa mine Ben, som jeg troede, jeg havde mistet for stedse . . . Jeg var slet ikke saaret; jeg var ganske vist bleven skudt af en stor Kanonkugle, men i Stedet for at gaa igennem mine Ben var den gaaet under mine Fødder og havde gravet et Hul i Jorden under dem, mindst 1 Fod dybt; i dette Hul var jeg sunket pludseligt ned, og derved havde jeg faaet den Tanke, at mine Ben vare skudte bort. *Se, hvad Indbildningen formaar!*«

BRAHE, TYCHO (1546—1601). (FRIIS: Tyge Brahe. S. 295.)

»Den 13. Oktober 1601 (ny St.) var TYGE BRAHE tilligemed en vis Minkawitz indbuden hos Grev Rosenberg. Men her forsømte han, før han gik til Bords, at lade Vandet og følte sig snart besværet deraf, især da man under Maaltidet drak temmelig stærkt. Han undsaa sig imidlertid ved at staa op fra Bordet; dette blev dog tilsidst uundgaaelig nødvendigt, men nu var det forsilde. Han formaaede nu ikke at skille sig ved det, der besværede ham; han kom syg hjem og tilbragte fem Dage under hæftige Lidelser. Disse ophørte vel efterhaanden, men han fik ikke

synderlig Søvn, og der indtraadte nu en hæftig Feber, under hvis Anfald han tidt fantaserede stærkt, og udtalte flere Gange det Ønske, at han dog ikke maatte synes at have levet forgæves («ne frustra vixisse videar»). (I den i en Note S. 368 citerede latinske Text, som indeholder KEPLERS Beskrivelse af Tycho Brahes sidste Timer, staar der: »Den sidste Nat gentog han ofte disse Ord, som om han sang en Sang: »ne frustra vixisse videar.« Efter samme Beretning vare alle hans Delirier meget milde, »suavissima«.) Den af Lægerne foreskrevne Diæt vilde han ikke holde, men forlangte med Hæftighed, hvad han fik Lyst til, hvorved Sygdommen maaske forværredes. Saaledes hengik atter fem Dage. Den 24. Oktober, da han vaagnede efter en rolig Søvn, befandt han sig temmelig vel og fri for Smerter; han følte tillige, at hans Kræfter vare udtømte, og at Døden nærmede sig. Hans ældste Søn var paa denne Tid bortrejst; derimod lod han nu den Yngste, tilligemed sin Svigersøn og sine Medhjælpere, kalde til sig og paalagde dem at sørge for, at hans Arbejde ikke gik tabt. Medhjælperne raadede han at vedblive med deres Studeringer; KEPLER anbefalede han at fuldende de Rudolfin'ske Tavler saasart som muligt og sagde til ham: »Og beder jeg Dig, min Johannes, at bevise det af mit System, som Du tænker at udlede af det kopernikanske.« Grev Erik Brahe af Vissingborg, der var beslægtet med Tyge Brahe og jævnlig havde besøgt ham og under Sygdommen ydet ham al mulig Trøst og Bistand, var ligeledes tilstede. Tyge Brahe henvendte sig nu til ham, takkede ham for hans Kærlighed og bad ham bringe hans Slægtninge og Venner i det fjerne Hjem hans sidste Farvel, og kort efter hensov han stille og rolig under de Tilstedeværendes Bønner.« Han var 54 Aar og 10 Maanedes. KEPLER nedskrev i Observationsprotokollen en kort Beretning om Tyge Brahes Sygdom og Død (smlgn. ovf.).

BREVE om Udbruddet af Mont Pelée paa Martinique i 1902, se *Berlingske Tidende* 27. Maj 1902 og *Politiken* 24. Maj 1902.

BYRON (*National Biography* VIII. S. 152.)

BYRON, GEORGE GORDON (1788—1824). I et ufuldendt Brev af 23. Februar 1824 spørger Byron Lady Byron, om hun vil lade en lille tyrkisk Pige, Hato eller Hatagú, som han havde taget til sig, omgaas med Ada; han berører, at han er bange for, at Epilepsi er arvelig. Den 9. April fik han gode Efterretninger om Ada. Han red ud med Gamba, blev overrasket af Regnvejr,

holdt paa, at han vilde tage hjem i aaben Baad, og fik et Anfald af Kulde over sig. Han var tilbøjelig til Koldfeber, og den Diæt, han holdt, var aparte; man mener, at begge disse Dele bidrog til hans Sygdom. Næste Dag tog han igen ud, men Feberen vedblev. Lægerne vidste ikke andet Raad end at aarelade, og det underkastede han sig med stor Uvilje; Parry kunde kun foreslaa Spiritus. De, der vare om ham, forstod ikke hinanden, og det synes, at de tabte Hovedet. Den 18. April delirerede han; af og til var han ved Bevidsthed og forsøgte at sige noget til Fletchers om sin Søster, sin Hustru og Datter. Om Aftenen fik han en stærk »antispasmodisk« Drik. Henad Kl. 6 sagde han: »now I shall go to sleep« (»nu skal jeg sove!«) og faldt da i en Søvn, som efter 24 Timer endtes i Døden om Aftenen den 19. April. Det var i det usunde Missolonghi, at han døde.

(PARRY, STANHOPE og GAMBA vare med ham.)

CALVIN (1509—1564). (LISTOV: Calvin. Dansk Maanedsskrift 1857. S. 261.)

CALVIN, den franske Kirkes Reformator, skrev til sin 75aarige Ven FAREL, der vilde rejse til ham for at se ham, før han døde, at han ikke skulde komme: »Lev vel! min bedste redeligste Broder! og da Gud vil, at Du skal overleve mig, saa lev og ihukom vort inderlige Samfund, der var saa gavnligt for Guds Kirke, og som vil bære Frugter for os, ogsaa i Himlen. Jeg ønsker ikke, at Du skal ulejlige Dig for min Skyld. Jeg aander endnu kun svagt, og hvert Øjeblik venter jeg, at det er forbi. Det er mig nok, at jeg lever og dør i Christo, der er en Vinding for Sine baade i Liv og i Død. Endnu en Gang lev vel! Gud være med Dig og med Brødrene.« (FAREL kom dog.)

Calvins Legeme tæredes langsomt hen; men hans Aands Livlighed forblev usvækket. Otte Dage før sin Død opbød han sine Kræfter for at kunne sidde til Bords med sine Embedsbrødre, der holdt Forsamling i hans Hus. »Jeg véd,« sagde han, »at det er sidste Gang.« Han holdt Bordbønnen og talte saalænge, han var i Stand dertil. De sidste Dage laa han hen, næsten bestandigt i stille Bøn. Om Aftenen d. 27. Maj 1564 kom Døden, saa let og fredeligt, at de Tilstedeværende slet ikke bleve nogen Døds-kamp vaer. Han var da 55 Aar gammel.

CARGILL. (RINK: Vom Zustande. S. 15.)

Præsten CARGILL blev hængt paa Markedspladsen i Edinburgh (1681); da han satte Føden paa Stigen til Skafottet, sagde han:

Oscar Bloch: Om Døden. II.

»Herren véd, at jeg betræder denne Stige med mindre Frygt, end jeg nogensinde er steget op paa Prædikestolen«, og da han var kommen op ad Stigen: »Dette er den skønneste Dag i mit Liv; jeg er nu ved at naa Kronen og priser Herren derfor. Men Eder beder jeg, at I ogsaa ville prise ham, fordi han har bragt mig hid og har ladet mig triumfere over Djævlen, Verden og dens Synd; de skulle ikke saare mig mer. Lev vel, alle Venner! Velkommen, Fader, Søn og Hellig Aand! I Dine Hænder, treenige Gud, befaler jeg min Aand!« Han foldede sine Hænder i stille Bøn; Skarpretteren stødte ham bort fra Stigen.

CARL DEN ISTE AF ENGLAND. (GOLDSMITH: History of England. II. S. 430.)

CARL DEN ISTE af England; Stuart (1600—1649), for hvis hele Optræden under Forhørene man maa nære stor Respekt, blev forhaanet af Soldaterne og Pøblen, da han for 4de og sidste Gang blev ført frem for den selvskabte Ret; paa deres Raab: »Retfærdighed! Retfærdighed! Execution! Execution!« gav han ikke Agt. Ligeoverfor al den Ondskab og de Beskyldninger, han var Genstand for, var han fast og viste stor Sindsligevægt; da han forlor Retssalen, blev han atter forhaanet med bitre Bebrejdelser og Tilraab. Han blev spyttet i Ansigtet; han sagde kun: »de Stakler, de vilde behandle deres Generaler paa samme Maade for en Six-pence.« Nogle viste dog Tegn paa Sorg ved Suk og Taarer, og en af Soldaterne bad et: Gud velsigne Kongens Hoved! En Officer, som hørte dette, slog den ærlige Soldat til Jorden for Kongens Fødde; Kongen kunde ikke lade være at ytre, at Straffen var for stor i Forhold til Fornærmelsen.

Da Kongen var vendt tilbage til Whitehall, bad han om Tiladelse til at se sine Børn og at maatte i Stilhed tale med Doctor JUXON, forhen Biskop i London. Man tillod dette og gav ham 3 Dage til at forberede sig før Henrettelsen. Af Familie i England havde han kun tilbage PRINSESSE ELISABETH og HERTUGEN AF GLOUCESTER, et Barn paa omtrent 3 Aar. Efter at have talt meget gribende og følsomt til sin Datter, tog han sin lille Søn i Armene, kyssede ham og sagde: »De vil hugge Din Faders Hoved af, mit Barn, ja, de vil hugge mit Hoved af og gøre Dig til Konge. Men pas paa, hvad jeg siger Dig; Du maa ikke være Konge, saalænge Dine Brødre CHARLES og JAMES leve. De vil hugge deres Hoveder af, naar de kan tage dem, og de vil ogsaa tilsidst hugge Dit Hoved af, og derfor raader jeg Dig til, at Du ikke skal lade dem gøre Dig til Konge.« Barnet bristede i Graad

og sagde, at han før vilde rives ihjel (I will be torn in pieces first). Kongen sov som sædvanligt roligt de Nætter imellem Dommen og Executionen, skønt han kunde høre Støjen af de Arbejds-mænd, der rejste Skafottet. Da Dagen for Døden kom, stod han tidligt op, kaldte paa en af sine Tjenere og bad ham være mere omhyggelig med hans Paaklædning end sædvanligt, da han skulde forberede ham til en saa stor og glædelig Højtidelighed. Før at gøre hans Straf værre var det blevet bestemt, at han skulde henrettes i Gaden foran Whitehall. Han blev gennem Banqueting House ført til Skafottet, som stod i Forbindelse med den Bygning, fulgt af sin Ven og Tjener Biskop JUXON, en Mand, der besad de samme milde og faste Sæder og Dyder som hans Herre. Skafottet, der var bedækket med Sort, bevogtedes af et Regiment Soldater under Oberst TOMLINSON's Kommando; man saa paa Skafottet Blokken, Øxen og to maskerede Bødler. Store Skarer af Folket stode i større Afstand, i grufuld Forventning. Kongen saa med rolig Holdning paa alle disse højtidelige Forberedelser, og da han ikke kunde vente at blive hørt af det fjernt staaende Folk, henvendte han sig til de Faa, der stode rundt om ham. Han bevidnede sin Uskyld i de sidste, uheldige Krige; han havde ikke grebet til Vaaben, før Parlamentet havde vist ham Vejen; han havde ikke haft andet Formaal med sine Forberedelser, der lignede dem til Krig, end at bevare den Autoritet, der var bleven ham tildelt efter hans Forfædre, uberørt; men, skønt uskyldig ligeoverfor sit Folk, indrømmede han for Guds Domstol Berettigelsen af sin Henrettelse; han blev retfærdigt straffet, fordi han havde samtykket i en uretfærdig Dom, da JARLEN AF STRAFFORD blev henrettet. Han tilgav alle sine Fjender, opfordrede Folket til at være lydigt og anerkende sin Søn som hans Efterfølger og erklærede sig Tilhænger af den protestantiske Religion, der lærtes i den engelske Kirke. Saa stærkt var det Indtryk, hans sidste Ord gjorde paa de Faa, der stode omkring ham, at selv Oberst TOMLINSON erklærede sig for omvendt. Medens han gjorde sig i Stand for at lægge sit Hoved paa Blokken, sagde Biskop JUXON til ham: »Der er kun ét Skridt, Sir, tilbage; skønt det er pinligt og sørgeligt, er det dog kun ganske kort. Det vil snart føre Dem over en stor Vej; det vil føre Dem fra Jorden til Himlen, og der skal De, til Deres store Glæde, finde den Pris, De længes saa meget efter, Hæderens Krone.« Kongen svarede: »Jeg gaar fra en forkrænkelig til en ikke forkrænkelig Krone, hvor ingen Forstyrrelse af Freden kan finde Sted.« »De bytter,« svarede Biskoppen, »en timelig for en evig Krone, et godt Bytte!« Kongen havde taget

sin Kappe af; han gav sin (Søn) GEORGE til Præsten og sagde kun: »Husk!« Derpaa lagde han sit Hoved paa Blokken, strakte Haanden ud som Tegn; den ene af Bødlerne afhuggede hans Hoved med ét Hug; den anden løftede det og raabte: »Dette er en Forræders Hoved!« Det var 30. Januar 1649; Carl den 1ste var da 49 Aar gammel og havde regeret i 24 Aar.

CARL DEN VTE, tysk Kejser og spansk Konge (1500—1558). (PRESCOTT: Philip den II^{den}. I. S. 203.)

»St. Matthias's Dag den 21. September følte Kejseren, der havde ligget længe uden at tale, omtrent to Timer efter Midnat, at hans Time var kommen, og udbrød: »Nu er det Tid!« Den hellige Kerte gaves ham tændt i hans højre Haand, medens han sad overende, støttende sig paa den trofaste Quixadas Skulder, og med sin venstre søgte at holde et Sølvcrucifix, der havde trøstet hans Hustru Kejserinden i hendes Dødsstund, og som Carl havde befalet Quixada at holde i Beredskab til en lignende Brug. Det havde i nogen Tid ligget paa hans Bryst, og da Erkebispem af Toledo nu rakte det i Vejret, fæstede Carl sit Blik længe og inderligt paa det hellige Sindbillede, der for ham var Mindet om baade jordisk og himmelsk Kærlighed. Medens Erkebispem oplæste Psalmen *De Profundis*: »Fra Dybet har jeg raabt til Dig, o Herre!« gjorde den Døende en svag Anstrengelse for at kysse Crucifixet og udbrød i en saa tydelig Tone, at det kunde høres i Værelset ved Siden af: »Ay, Jesus!« hvorpaa han sank tilbage paa Pudlen og opgav Aanden uden mindste Kamp.«

CARL DEN IX^{DE} (Frankrig). (HENRI MARTIN: Histoire de France. IX. 1872. S. 379.)

Carl den IX^{de} døde 30. Maj 1574; han var endnu ikke fyldt sit 24. Aar. Hans Endeligt var saa ynkeligt, at selv huguenottiske Forfattere omtale det med nogen Medlidenhed. Han sov kun sjældent og lidt og var forstyrret af skrækkindjagende Syner; udmattet af stærke Blodtab vaagnede han undertiden, badet i sit Blod, og dette Blod genopvakte hans Erindring om, hvilke Strømme af Blod der var flydt efter hans Ordre; i Drømme gensaa han de mange Lig, der flød paa Seine; han hørte Luften genlyde af de forfærdende Skrig. Natten før han døde, hørte hans Amme, som han holdt meget af, skønt hun var Huguenot, og som vaagede ved hans Seng, at han klagede, græd og sukkede: »Ah, Nouvrice que de sang et que de meurtres! Ah, que j'ai eu un méchant conseil! o, mon Dieu, pardonne les moi et me fais miséricorde! . . .

je suis perdu, je le sens bien!« Ammen trøstede ham: Mordene og Blodet kom over deres Hoved, som havde givet ham de onde Raad. Hans sidste Ord var, at han var glad ved, at han ikke efterlod sig nogen Søn, der skulde bære Kronen efter ham.

Efter DE BELLEVAL: Les fils de Henri II, Note til S. 1, døde Carl den IX^{de} sikkert af Brystsygge og ikke, som det er fortalt, fordi han var bleven forgiftet ved at blade i en Bog, hvis Blade med Villie vare klæbede saaledes sammen, at han maatte væde sine Fingre med sit Spyt for at faa dem fra hinanden.

CARL DEN IX^{DE} AF SVERIG (1655—1697). (SCUTZERCRANZ: Svenska Konung.)

Kongen blev syg i Juli Maaned 1696 af en Underlivssygdom (Cancer?). Han var selv klar over sin Tilstand, da han den 24. Marts 1697 begærede Alterens Sakramente. I den følgende Tid var hans Sind meget roligt, beskæftigede sig med Rigets Anliggender, med sit Testamente, forlangte efter Døden at blive obduceret, for at man kunde se, hvad han egentligt fejlede. Senere opgav han al Beskæftigelse med verdslige Sager. I den stille Uge holdtes der Prædikener i Kongens Sovekammer; Skærtorsdag mærkede han, at han var mere syg, og lod sin Moder, Kronprinsen og Prinsesserne kalde til sig. Kongen tog en øm og kærlig Afsked med dem, takkede Moderen for Alt, hvad hun havde været for ham, og formanede Sønnen til at være gudsfrygtig, beslitte sig paa kristelige og Kongen værdige Dyder og ikke alene holde sig til Verden, der er bedragerisk, flygtig og usikker; Haabet og Fortrøstningen til den Almægtige er det Eneste, hvorpaa Prinsen burde bygge sin Lykke.

Den følgende Dag, Langfredag, lod Kongen Ministrene og flere Andre komme til sig. Han takkede dem Alle for deres Troskab og Tjeneste og tog en smuk Afsked med dem. Senere beskæftigede han sig paa vanlig Maade med Andagt. Den 5. April, 2. Paaskedag, efterat Hofpræsten WALLIN havde talt kort over Dagens Evangelium, nød Kongen atter Nadverens Sakramente med stor Andagt; »staaende paa sine udmattede og rystende Knæ læste Kongen selv Syndsbekendelsen og flere Bønner med høj Røst«; han gik derpaa atter til Sengs. Dr. WALLIN sad stedse hos ham med den venstre Haand under Kongens Hoved, den anden Haand paa hans Bryst; ligeoverfor Wallin sad Dr. URBAN HJÄRNE; ved Sengens Fodende stod Kammerherre CRONHJELM og Dr. ZIERVOGEL. Smerter og Angst tillod ikke Kongen stedse at ligge roligt; stundom satte han sig paatværs i Sengen og sagde:

»I skulde vide, at »Döden är hård pågå«.« Henimod Aften spurgte han: »Huru långa skall jag så låta?« Dr. HJÄRNE svarede: »Inden 2 Timer har Jesus forløst.« Kongen beholdt sin Bevidsthed; til Staldmesteren GUSTAV HÅRD, som kom hen til Skærmen ved hans Seng, rakte han Haanden og sagde: »*Farvel, Gustaf Hård; Tak for hver Dag, vi har været sammen; Gud lade os mødes (råkas) i Guds Rige,*« og trykkede dermed hans Haand til sit Bryst. Grev Stenbock og flere andre Excellencer viste sig ogsaa ved Skærmen, men Kongen vinkede til dem med Haanden, at nu vilde han være i Ro. Henimod Kl. 10 Aften sov Kongen hen paa WALLIN'S Arm; med sin højre Haand lukkede han hans Øjne »og med Tårer fuktade en så stor Konungs kalla Kropp«.

CATO UTICENCIS (95—46 før Chr.). (SENECA epistola XXIV — LAGRANGE S. 122 og LIMKILDE.)

CATO UTICENCIS har Platons Værk (det om Udødeligheden) i sin Haand og Sværdet under sin Hovedpude, de to Hjælpemidler, han var betænkt paa for at ville og at kunne dø. Han drager Sværdet, som ikke har været plettet af menneskeligt Blod. »O, Skæbne, Du har Intet udrettet ved at modsætte Dig mine Bestræbelser. Jeg har kæmpet for mit Fædrelands Frihed og ikke for min egen. Jeg har ikke villet leve fri, men mellem frie Mennesker. Nu, da man maa fortvivle over Menneskeslægten, lad os da i det mindste forvare Cato«, og i samme Øjeblik søger han at dræbe sig. Man skynder sig at forbinde hans Saar; han havde tabt sit Blod og sine Kræfter, men hans Sjæls Styrke var urokket. Forbitret, ej alene paa Cæsar, men paa sig selv, river han Saaret op med sine blotte Hænder; hans store Sjæl, denne Tyranniets stolte Fjende, veg, og han udstødte snarere end opgav sin ædle Aand.

CELTIS (1459—1508). (FR. MOTH S. 355.)

CELTIS, CONRADUS — PROTUCIUS, »Tysklands første laurbærkronede Digter«, som Fr. Moth kalder ham paa Titelbladet i sin Afhandling, skildres (S. 361) som »et letlevende, frivolt og elskværdigt Barn af den friske, svulmende, Menneskeslægten fornyende Renæssance«. Da han skønnede, »at Livskraften var opbrugt og Døden uundgaaelig — lod han sit Billede fremstille — af Hans Burgkmair, mener man; i saa Fald er det vel sket under Opholdet i Augsburg —. Det viste ham siddende svag og mat med sine Hæderstegn som kronet Digter og med de kraftløse Hænder hvilende paa sit ufuldendte Værk. Paa Billedets nederste Rand

lod han anbringe følgende fingerede Gravskrift: »Græd, I fromme Skjalde, og slaa Eder med Hænderne for Brystet! Eders Celtis har afsluttet sit Livsløb. Død er han vel, men han lever for lange Tider og taler gennem sine Skrifter med de lærde Mænd.« Derunder læses Aarstallet 1507. Den 24. Januar 1508 udfærdigede han sit Testamente. Den 3. Februar 1508 døde han »fromt og kristeligt« (»et pie et christianissime«) siger Velocianus.

CHERUBINI, MARIA LUIGI (1760—1842). (WITTMANN: Cherubini.)

Da han var 76 Aar gammel, skrev han et Requiem, der anses for et af hans Mesterværker; det var paabegyndt i Januar eller Februar 1836 og blev fuldendt den 24. September. I Juli 1837 begyndte han en Kvintet, som blev afsluttet i Oktober samme Aar; dette Arbejde skal være det eneste, som viser umiskendelige Spor af hans høje Alder. Da Moscheles besøgte ham i 1839, sagde han: »Jeg har ikke mere at gøre med Musik; den eneste Forbindelse med Musik er, at jeg er Direktør for Konservatoriumet.« Han er da 79 Aar gammel. Alligevel skrev han 3 Aar senere en Kanon til en af ham selv forfattet Text — det var til Tak for det Billede, INGRES havde malet af ham. I dette Aar, 1842, begyndte hans Kræfter at tage af; han fik endeligt Lov til at tage sin Afsked fra Konservatoriet den 4. Februar. Den 12. Marts begyndte hans Kræfter pludseligt at tage stærkt af, og den 15. om Morgenen Kl. 6 døde han, 82 Aar gammel. »Je ne veux pas mourir!« (»Jeg vil ikke dø«) raabte han, kort før han døde.

I Kirken Saint Roch blev det Requiem, han havde komponeret 1836, udført; det var efter hans eget Ønske.

CHRISTIAN DEN IV^{DE} (1577—1648).

Om Christian den IV^{des} Sygdom og sidste Timer foreligger forskellige Beretninger, som ere kun lidt afvigende paa enkelte Punkter; særligt sigtes til Lægens og Præstens forskellige Opfattelse af Kongens Bevidstheds Tilstand kort før Døden.

Fra *Dr. med. Otto Sperlings Selvbiografi* anføre vi (efter S. 128 o. flg.): Da Kongen maatte gaa til Sengs paa Frederiksborg, blev foruden JACOB FABRITIUS og OLAUS WORM ogsaa SPERLING tilkaldt. »Kongen klagede sig over stor Svækkelse i Maven, og at han ingen Appetit havde til Maden«; Lægerne holdt Konsultation og gav Medicin, og en af dem blev 8 Dage ad Gangen hos Kongen; Sperling fortæller om sin Uge; Kongen, der var

henved 72 Aar gammel, vidste, at han var bedraget af Fru Vibeke, og vilde kalde Fru Kirsten til sig, at »hun kunde pleje ham i hans Alderdom, saafremt Gud igjen vilde hjælpe ham ud af denne Svaghed. Men Sygdommen tog dagligen til, saa at han tilsidt ingen Mad kunde nyde«. Han tog da til Kiøbenhavn, til Rosenborg (hvor hans lille Soveværelse jo fremvises). »Som han nu var lagt i sin Seng, kom Hr. Kantsleren og Rentemesteren Sten Beck ogsaa ind til Kongen, og snart efter ogsaa hans Datter Frøken Leonora, hvem han havde allerkiærest af alle sine Døtre. Hun traadte hen til hans Seng og græd og kyssede hans Haand. Kongen gjør sig stærk, og med en heroisk Stemme siger han: »Grød ikke, jeg kommer vel op igjen.« Kongen vilde ikke have Besøg af Hertug Frederik. Sperlning beskriver nu Konsultationen, som Lægerne afholdt, og fortsætter: »Den gode, fromme Herre laa saaledes paa dette Sted i 8 Dage, og tog Kræfterne dagligen mere og mere af, og eftersom han ingen Spise kunde faa ind, var der intet mere for os at gjøre end at vederkvæge ham med Cordialvande. Den 28. Februar 1648, omtrent Kl. 3, før Kongen døde, begiærede han at staa op, og hans Kammer-tjener, Dr. Wormius og jeg hjalp Kongen ud af Sengen paa Fødderne, paa hvilke han ogsaa blev staaende fast, uden at vakle, indtil vi fik ham iført sin Natkiortel, hvorefter han satte sig ned foran paa Sengen og sagde noget med utydeligt Mæle; og eftersom jeg holdt Herren ved hans venstre Haand, for at han ikke skulde synke tilbage i Sengen, og jeg dristede mig til at forsøge at sætte Mod i ham, saa svarede han: »O, Doctor, Doctor, huad heeder I?« Jeg svarede: »Sperlning, allernaadigste Konge!« Da før han fort i sin Tale med, hvad han før havde tænkt at sige, og sagde: »Døden, Døden!« Han sad saaledes henved en halv Time i Sengen, da begiærede han at lægge sig og blev hjulpet i Seng. Imidlertid kom ogsaa Hr. Rigens Hovmesters Moder med nogle Adelsfruer ind i Kongens Gemak og satte sig ned hos Frøken Leonora. Men Rigens Hovmester og Kantsleren stod tiligemed os tre Medici om Kongens Seng, og følte vi nu og da Kongens Puls og vederkvægede ham med de hjertestyrkende Vande, baade udvortes og indvortes, thi dem tog han gerne, men Spise var det ham umuligt at faa ned, hvor lækkert og delikat den endog blev tilberedt af Fru Vibekes Piger.« Kantsleren spørger nu Sperlning, om hvad Haab han havde; Svaret er, at Kongen vil gaa bort ved Solens Nedgang. »Dette mit Prognosticon blev ogsaa til Sandhed, thi ved 5 Slæt døde den sal. Herre ganske blideligen, uden nogen Smerte eller Dødskamp, ganske som naar

en falder i Søvn. Hans kiere Datter Frøken Leonora trykkede hans højre Øje til, thi det venstre behøvede ikke at trykkes til, eftersom det var gaaet ud i Søslet, og Øjelaaget havde lukket sig selv.« —

Den omtalte Doktor OLE WORM har skrevet tre Breve til Sperling; de indeholde alle tre Meddelelse om, hvilke Medikamenter der gives Kongen, men ingen Oplysninger af Værdi med Hensyn til hans Sygdom. —

En anden Beretning stammer fra Biskop HINDSHOLMS Dagbog; vi anføre af denne, hvis Titel er:

Dr. LAVRIDS JACOBSEN HINDSHOLM, fordum Biscop udi Fyhns Stift, hans holden Dag Bog imedens han var Hoff-Prædikant hos Kong Christian den Fjerde og Kong Friderich den Tredie, nu i Trykken udgiven efter den af ham selv skrevne. Kiøbenhavn 1779.

»I Begyndelsen af Juni 1647 var Kongen endnu rask »och waar hel lystig« (efter Middag) (S. 9).

»Den 10. Februar 1648 bleve forskrevne Worm, Sperling og Fabricius.

»Den 25. Februar prædikede jeg for hans »Majtt. i hauen« og saa ham da meget suag, dog siddende ved bordet i sine Klæder, talte dog intet til mig.

»Om Løverdagen den 26. Februar blev Svagheden ham saa streng, at han maatte gaa slet til Seng, huilket waar den første.

»Om Søndagen den 27. Februar lod han mig atter prediche for sig, liggende paa Sengen, gad dog intet taled.

»Men om Eftermiddagen lod Hans Maytt. mig atter indkalde, og da jeg kom til Sengen, racte han mig haanden og taled meget med ham.

»Samme Tid lod Hs. Maj. sig berette, hvilket han efter min underdanigste Begæring meget gerne tilstedede, og med største Andagt forrettede.

»Om Natten blev jeg hos Ham og da ware tilstede Rigens Hoffmester (∴ Corfitz Uldfeld) og hans Frøken (∴ Leonora Christina, Kongens Datter) samt Frøken Hedevig, Ebbe Uldfelds. H. Canttzer Niels Trolle, Secreteren Otte Krag, Kammerjuncheren Ebbe Gyldenstjerne, D. Oluff Worm, D. Otte Sperling og »Mange Hans Maytts egne Tienere«.

»Den 28. Februar om Mandagen suckede han jo mere og mere og talte intet synderligt. Indtil om Aftenen der Klokken var halvgangen sex, da han døde med sin Haand i min. Nærværende alle de, som næst ovenfor navngives.«

I en Anmærkning til S. 24, meddelt af Udgifveren af Dagbogen:

»Udi *Doctor Laurids Jacobsens Lüg Prædiken* over denne Salige Konge findes hans Endeligt fuldstændigt beskreven, hvilken Beskrivelse Salig Conferensraad SLANGE har fulgt og Salig Baron HOLBERG gjort et kort Udtog af.«

Denne Ligprædikens fuldstændige Titel er:

»Førstelig Leffnetzs oc Døds Spegl udi Guds Folckis frommeste oc fornemmeste Kongis Davids Exempel, der den Stormectigste oc Høyborne Førstis oc Herris Konning Christians den IV Danmarckis, Norgis, Venders oc Gothers Konning . . . Hans Mayst. høysørgelig Ligbegængelse . . . klagelig bleff holden udi vor Frue Kirke i Kiøbenhaffn den 18. November Anno 1648. Nogenlunde fremviist aff Lauritz Jacobsøn, Hoffprædicant. Prentet udi Kiøbenhaffn aff Jørgen Lamprecht Aar 1649.«

JACOBSENS Beretning er følgende: »Hans Maj.'s sidste Svagheit har ikke været nogen synderlig formeret Sygdom, men mere en Mattighed, som han nogle Maaneder før sit salig Endeligt haver befundet.« Det fremgaar, at Kongen den 27. Februar (altsaa Dagen før hans Død) vidste, han skulde dø. »*Her ligger jeg en Guds Fange.*« Formanet til »at have Gud fast i sit Hjerter og sig paa Christi Fortjeneste at forlade« svarer han »*ne dubitis*« og strax derefter paa Dansk: »*Tvißler ickon intet derpaa*«, og paany opfordret at trøste sig ved Betragtning af Christi hellige og uskyldige Død svarer han: »Det haver jeg altid gjort.« Derpaa laa han »lidet stille; derefter rakte han mig atter Haanden og sagde: *Nu gjelder det*«. Paa Begæring fik de nu Tilladelse til at bede for ham, og han bad selv andægtig med; de spurgte ham, om de maatte synge en Psalme, hvorpaa han svarede »med Behagelighed: O ja!« Der tales mere med ham, og han svarer; blev sunget 3 Psalmer til. Han modtog derefter Sacramentet, ladende sig holde op i Sengen; der blev sunget en Psalme, og han »lagde sig da til Rolighed og taledede ikke meget derefter«.

»Om Natten derefter, saa ogsaa den anden Dagen den 28. Februar, tog Sygdommen jo mere og mere Overhaand, at H. M. da intet synderligt haver talet. Lod dog synge for sig om Formiddagen den Psalme Herre Jesu Christ sand Menniske og Gud etc. Ved to Slet Eftermiddag, som H. M. lod sætte sig paa en Stol; og Han var da overmaade meget afmægtig, formanede jeg H. M. Han jo vilde hart ved Gud med et troende Hjerter og blive Gud sin Herre tro indtil Enden, at han kunde faa Livsens Krone, betænkende, at ingen vorder salig, uden den alene, som indtil Enden bliver bestandig, da vinkede H. M. adt mig med Haanden og

sagde lydeligen tvende Gange: »I tør intet tvivle! I tør intet tvivle!« Der Klokkeren var slagen Fem . . da han med fuldkommen Fornuft, meget stille og uden Bevægelse, sødelig og salig i Herren hensov, der den salige Herre i denne forgængelige Verden havde levet halvfjersindstyve og ét Aar, ringere sex Uger.« —

I *Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie* meddeler BIRKET SMITH, at da Christian den IV^{de} havde sagt til Leonora Christina: »Græd ikke, jeg kommer vel op igen«, talte han mere med hende, men uden at skjule for hende, at han vidste, at han skulde dø; det drejede sig om Datterens Stilling efter hans Død; Kongen sagde til hende: »Jeg har sat Dig saa fast, at Ingen kan rukke Dig.« (*Danske Samlinger* 2. Række I. S. 162.)

CLARKE, Læge. Dødsfaldet anmeldt i *The Lancet* 1901, 31. August, S. 629.

CLAUDIUS. (R. PETERSEN: Matthias Claudius og hans Vennekreds. S. 411.)

MATTHIAS CLAUDIUS, (1740—1815) (i Hamborg), Forkæmper for den kristelige »Barnetro«, en original Personlighed, mest bekendt ved Udgivelsen af »Wandsbecker Bote«, i hvilken Døden ofte omtales under Benævnelsen »Freund Hain«, blev i Efteraaret 1814 mere og mere svag og flyttede paa sin Datters Opfordring til Hamborg for at kunne plejes bedre; nogle Dage efter hans Ankomst skriver hun i et Brev: »Fader er træt og mat, dog kunne vi ikke noksom takke Gud for, at han er saa fri for Lidelser. Han er saa rolig og venlig, ja man kan sige fornøjelig, at jeg af Glæde derover ikke lader den Smerte, som er i mig, komme til Orde.« I de følgende 6—7 Uger vedblev han at være rolig, taalmodig og næsten altid glad; kun enkelte Øjeblikke kunde det formørkes for ham. Han led ikke af nogen bestemt Sygdom; det var Alderdomssvagthed, men det tog bestandig af, og han vidste vel, hvad det bar hen imod. Han glædede sig som et Barn over Solens Frembrud om Morgenen, over den blaa Himmel, over sin Rebekka, sine Børn og Børnebørn. En Nat kaldte han Datteren Karoline til sin Seng og sagde til hende: »Jeg maa tage Natten til Hjælp, thi Dagen er sandelig for kort til at takke Dig, kære Barn.« I Januar 1815 var det klart for Alle, at han ikke havde lang Tid tilbage; Datteren skriver paa denne Tid: »Han er trøstig, rolig og, enkelte Øjeblikke fra-regnet, glad. Da han igaar var kommet sig efter en beklemmt halv

Time, sagde han til Perthes: »Kære Perthes, det gaar nok, men ikke behageligt!« Saa talte han om det svære Arbejde, der forestod ham. Men han havde en stærk Hjælper hos sig og forlod sig paa Gud. Han er overmaade venlig imod os Alle og ser meget gerne, at vor Moder sidder ved Sengen. Han sørger ogsaa hver Dag for, at I Fraværende faa Efterretning, og hilser Eder hver Gang.« I de sidste Dage kunde han ikke bevæge Hænderne eller Fødderne, men han var, omend mattere, ved fuld Samling og aandsfrisk. Han sov roligt og naturligt om Natten, havde ingen Feber, ingen Ængstelse, og med klar Bevidsthed fulgte han sin egen Bortdøen. Dødens Gaade havde lige fra hans unge Dage ligget ham stærkt paa Sinde; hvorledes gaar det til, naar Sjælen skilles fra Legemet? »Mit hele Liv igennem,« sagde han til Perthes, »har jeg studeret paa disse Timer; nu ere de der, men endnu begriber jeg saa lidt som i de sundeste Dage, paa hvilken Maade det vil gaa til Slutningen.« Den 19. Januar begyndte Dødskampen saa smaat, og den varede i to Dage. Fra nu af bad han uafsladelig og saa ogsaa gerne, at de Andre bad for ham, men han holdt ikke af lydelige Bønner eller Tiltale. Den 20. sagde han til sin Datter, at man havde Exempler paa, at Mennesker kort før Døden have faaet Glimt at se af det, der er bagved, af Herligheden, og han haabede, at det maaske maatte blive ham forundt. Den 21. Januar 1815 begyndte den egentlige strenge Dødskamp Kl. 10 om Formiddagen; han følte, hvorledes Livet Trin for Trin maatte give tabt for den stærke Fjende, og Kampen var haard. Han bad med Inderlighed: Led mig ikke i Fristelse, men fri mig fra det Onde! Endnu kunde han tale, og han meddelte bestandig sine Nærmeste, hvorvidt det var kommet. Kl. 2 vidste han med Bestemthed, at Enden var umiddelbart nær, han lod dem tørre Sveden af sig og lod sig lægge paa Siden med Ansigtet udad. Et Øjeblik efter sagde han flere Gange: »Godnat! Godnat!« Derpaa raabte han: »Nu er det forbi!« Endnu en Gang slog han Øjnene op, store, klare, straalende, de søgte hen imod Rebekka med den inderligste Kærlighed, men da han vilde se videre hen imod Børnene, udslykkedes deres Lys i det Samme. Han gjorde tre dybe Aandedrag, og saa var Striden forbi. — Hvor ofte havde han ikke skrevet om Døden som Ven (Freund Hain) og sunget om ham. Nu havde han lært ham at kende. Han vidste jo nok forlængst, at han var en alvorlig Mand, som ikke var til at spøge med, men hvad han en Gang havde ønsket, da han sang: »Og naar Du tidlig eller sildig kommer, da

smil igen, o Død!« det var dog nok gaaet i Opfyldelse, saa han midt i Kampen mærkede Smilet.

I et Blad i Hamborg stod der, at han tilsidst skal have rejst sig op og sagt: »Nu er det der!« og saa ladet Omhænget trække for Sengen i samme Stund, da han døde.

CLAUSEN, HENRIK NIKOLAI (1793—1877). (CLAUSEN: Optegnelser S. 559.)

Sønnen, Dr. Johannes Clausen, har tilføjet Meddelelser om Faderens, den bekendte Professor theologiae Clausens, sidste Leveaar og Død.

»Alt som Legemets Kræfter aftog, svandt imidlertid alle jordiske Bekymringer, og Aanden løsnedes lidt efter lidt fra sit trange Hylster. Stille og taalmodig, uden mindste Klage over det langvarige Leje, men ogsaa uden nogensomhelst legemlig Smerte, stundom med en egen Forklarethed i Aasyn og stærk Glød i det dunkle Øje, hvilede han i sit skønne Sovekammer med det kraftige, sølverhvide Haar paa Pudens; der lød intet utaalmodigt Ord, men kun Taksigelser for Aandslivets Bevarelse, Tak for den mindste Haandsrækning, for hvert venligt Besøg, hvert kærligt Ord, ofte ledsaget af et mildt Smil, et lille Nik, stundom en spøgende Bemærkning. Tilsidst drog Aanden sig tilbage i sine inderste hellige Dybder, hvor den omsvævedes af yndige, livsalige Minder og skønne Billeder, men hvor den ogsaa endnu var i fuld og levende Virksomhed. Tilbage i Tiden rykkedes han, og da var det ham, som om han stod ligeoverfor en talrig Forsamling; i hellige Taler udtalte han sig da om »det tredobbelte Liv, der skulde leves: Livet indad imod sit eget Indre, Livet udad imod Verden, Livet opad imod Herrernes Herre«; tilsidst rejste han sig op, og med Stemmen klar og stærk lyste han Velsignelsen over Forsamlingen. Efter en Stunds Forløb brød Aandens Liv atter frem; med opløftet Haand vidnede han da »om den treenige Gud«; atter og atter gentog han: »Faderens Gerning er Sønnens Gerning, og Sønnens Gerning er Aandens Gerning« og sluttede saa: »Faderens Gerning er den hele, hellige, højhellige treenige Guds Gerning.« Disse vare hans sidste sammenhængende Ord; den stille Uges Onsdag, den 28. Marts Kl. 1¹/₂ Middag, drog han uden Smerte sit sidste Suk.«

CLEOMBROTUS, Filosof. (CICERO: Tuscul. Disputations. YONGE S. 320.)

CHARLOTTE CORDAY. (CARLYLE: The french Revolution. II. S. 275.)

CHARLOTTE CORDAY var kun 24 Aar gammel, da hun den 17. Juli 1793, 4 Dage efter at hun havde dræbt MARAT, blev guillotineret.

CARLYLE meddeler, at da hun var i Forhør, sagde hun i Anledning af forskellige Spørgsmaal: »Alle disse Omsvøb ere til ingen Nytte; det er mig, som dræbte Marat.« »Paa hvis Tilskyndelse?« »Ingens!« »Hvad fristede Dig dertil?« »Hans Forbrydelser. Jeg dræbte en Mand for (med meget høj Stemme) at redde 100,000; jeg dræbte en Skurk for at redde Uskyldige, et vildt Dyr for at give mit Fædreland Ro. Jeg var Republikaner før Revolutionen; jeg har aldrig savnet Mod.«

Paa place de la Revolution viste Charlotte Corday sig meget rolig, med et stille Smil. Bødlerne vilde binde hendes Fødder; hun gjorde Modstand, da hun opfattede det som en Forhaanelse, men efter en kort Forklaring lod hun det ske under en frejdig Bemærkning. Tilsidst, da alt var færdigt, tog de Halsklædet fra hendes Hals; en jomfruelig Rødme bredte sig over hendes skønne Ansigt og Hals; Kinderne vare endnu dækkede af denne Rødme, da Bødlen løftede det afhuggede Hoved for at vise det for Folket. »Det er sikkert nok,« siger FORSTER (Briefwechsel I. S. 508), »at han haanende slog hende paa Kinden; for jeg saa det med mine Øjne; Politiet satte ham i Fængsel derfor.«

COMMODUS, L. AURELIUS (161—192). (*Herodians Geschichte*, übersetzt von OSSIANDER.)

Den romerske Kejser COMMODUS, hvem HERODIAN giver Skudsmaal som »den Skønneste blandt hans Samtidige, en Mand, med hvem Ingen kunde maale sig i Dygtighed, naar det gjaldt at skyde eller som Nævekæmper; havde han blot ikke besudlet disse Lykens Fortrin ved skændige Sæder«; vilde lade sin Elskerinde MARCIA og to Mænd blandt sine Nærmeste, LÆTUS og ECLECTUS, myrde; men de kom ham i Forkøbet. MARCIA plejede at række ham den første Drik, naar han spiste; da han kom fra Badet, gød hun Gift i Bægeret og rakte ham det, blandet med herligt duftende Vin. Han drak nu uden at mærke noget, som han sædvanlig drak, da han efter det langvarige Bad og de legemlige Anstrængelser i Kampen imod de vilde Dyr var tørstig. Han blev strax bedøvet; overvældet af Søvn lagde han sig til Ro i den Tro, at han var udmattet af Anstrængelserne. ECLECTUS og MARCIA lod alle de tilstedeværende gaa bort, som om de vilde skaffe ham

Ro. Iøvrigt hændtes Sligt ofte COMMODUS, naar han var beruset. Thi da han badede og spiste tidt, havde han ingen bestemt Tid til Hvile, idet han plejede at hengive sig til mange Slags Fornøjelser, der ogsaa kunde fængsle ham imod hans Villie til hvad Tid, det traf. Efterat han denne Gang havde hvilet i kort Tid, og Giften var trængt ned i Maven og Underlivet, blev han svimmel og fik hæftig Opkastning, enten det nu var, fordi Giften kom ud sammen med de tidligere, tilligemed megen Væske, nydte Spiser, eller fordi han, som Fyrsterne plejede at gøre før hvert Maaltid, forud havde taget Modgift. Da Brækningen var saa hæftig, frygtede de, at al Giften kunde blive udtømt, og at han skulde komme til sig igen; de vilde da Alle være fortabte. De overtalte da en kæk og kraftig ung Mand, NARCISSUS, imod at love ham en stor Belønning, til at kvæle COMMODUS. Han traadte ind i Værelset og snørede Halsen sammen paa COMMODUS, som allerede var svækket af Giften og Rusen, og myrdede ham paa denne Maade. Han havde da regeret i 13 Aar. Det skete 1. Januar 193 e. Chr.

CORNWALL. (GOLDSMITH: History. III. S. 332.)

Kaptajn CORNWALL (som deltog i Søkampen imellem England (under George den II^{dens} Regering) og de forenede franske og spanske Flaader 1744) »blev dræbt i Kampen; selv efterat hans Ben var skudt bort af en Kanonkugle, vedblev han at kommandere«.

CORPUS JURIS CIVILIS. II. S. 595.

I *Justinians Codex l. I* (S. 9—17) læses den følgende Forordning af Kejseren CONSTANTIN (Aar 318); det kan heraf skønnes, at den i Forordningen omtalte Straf endnu stod ved Magt i Romerrettens sene Tid, men det er ikke sikkert, at den fandtes hjemlet i *de tolv Taylers Lov*. (Jeg skylder ansete Mænd saavel denne Meddelelse som Oversættelsen af Stedet.)

Om dem, som have dræbt deres Forældre eller Børn.

Hvis nogen fremskynder Døden for en af sine Forældre eller en Søn eller overhovedet en Person, der staar i et saadant Forhold til ham, at det falder ind under Begrebet parricidium [graverende Mord paa en Næstpaarørende], hvad enten han bevirker det hemmeligt eller aabenlyst, saa skal han straffes med Straffen for parricidium: han skal hverken falde for Sværd eller Baal eller nogen sædvanlig Straf, men indsyes i en Sæk tilligemed en Hund, en Hane, en Øgle og en Abe, og i denne gruelige Trængsel skal

han overgives til Slangers Selskab, og, alt eftersom Egnens Beskaffenhed fører det med sig, kastes enten i det nære Hav eller i en Flod, for at han endnu i levende Live kan begynde at undvære al Brug af Elementerne, og for at Luften kan berøves ham, medens han lever, Jorden, naar han er død.

CRAMMER THOMAS (1489—1556). (GOLDSMITH: History of England. II. S. 242.)

CRAMMER, Ærkebiskop af Canterbury, som under HENRIK DEN VIII^{DES} og EDWARD DEN VI^{TES} Regering havde taget ivrig Del i Reformationen, var i sin høje Alder i lang Tid holdt i Fængsel under Paaskud af, at han havde modsat sig MARY'S Tronbestigelse. Da man blev saa øvet i at henrette, blev det nu bestemt, at han skulde straffes; men for at gøre det saa ondt for ham som muligt bestemte Dronningen, at han skulde anklages for Kætter i Stedet for Forræderi. Man sendte Folk, der skulde overtale ham til at kalde sine Ord tilbage og erklære Pavens Doktriner for de rette. I et svagt Øjeblik lod han sig forlede til ved Løfter om Frihed at undertegne et saadant Dokument. Hans Fjender lønnede ham med at beslutte hans Død; og man bestemte tillige, at før han led Døden, skulde han kalde sine Ord tilbage i Kirken for det forsamlede Folk. Den ulykkelige Præst traadte ind i Kirken; Provost of Eton COLE holdt en Tale, i hvilken han fremstillede CRAMMER'S Omvendelse som Himlens Værk; skulde han straffes, vilde der dog blive læst mange Messer for hans Sjæl o. m. m. CRAMMER røbede Tegn paa stor Bevægelse; han løftede sine Øjne til Himlen, udgød Taarer og skælvede af Ængstelse. Derpaa bad han en Bøn, der i de mest rørende Udtryk vidnede om Rædsel og Anger; han sagde derpaa, at han vel kendte sin Pligt imod sin Konge, men at en højere Pligt, den, han skyldte Herren, bandt ham til at erklære, at han imod sin Overbevisning havde undertegnet Dokumentet; at han vilde ofre sit Blod for den Lære, som han sikkert troede var os givet fra Himlen; den Haand, der havde besnæret hans Hjerte, skulde straffes først. Forsamlingen, som mest bestod af Papister, blev paa en Gang forvirret og opbragt ved denne Erklæring; under Forhaanelser førte de ham til det Rettersted, hvor LATIMER og RIDLEY (se disse) nyligt vare blevne brændte. Da Ilden begyndte at hvirvle om ham, strakte han sin højre Haand ind i Flammerne og holdt den der, til den var fortæret, medens han flere Gange raabte: »den uværdige Haand!« han viste ikke Tegn paa Smerte. Da Ilden tog fat paa hans Legeme, syntes han ufølsom for sine

Lidelser; hans Sind var ganske optaget af Haabet om Fremtiden. Han blev brændt 21. Marts 1536, 67 Aar gammel.

CYRUS. (XENOPHON: La Cyropædie—Charpentier VIII. S. 342.)

CYRUS kom for 7de Gang til Persien, efter at hans Monarki var oprettet. I en Drøm saa han en majestætisk Mand, der sagde til ham: Gør Dig færdig, Cyrus, thi Du skal snart staa for Guderne. Da han vaagnede, kendte han, at hans Liv nærmede sig sin Afslutning; han ofrede efter Persernes Religions Skik paa Bjergene til Jupiter, Solen og de andre Guder, vendte hjem til sin Bolig og lagde sig til Sengs; han vilde ikke mere rejse sig fra denne, og da han den 3. Dag fandt sig lige syg, lod han sine Børn, der vare paa Rejse, hente; tillige samlede han sine Venner og de fornemste persiske Embedsmænd; til disse holdt han da en Tale, som begyndte saaledes: »Mine Børn, og I, mine Venner, mit Livs Afslutning er nær, jeg føler flere utvivlsomme Tegn derpaa. Naar jeg er død, maa I holde mig for en lykkelig Mand og lade denne Følelse komme tilsyne gennem Eders Handlinger og Ord.« Han viser dem dernæst, hvor megen Grund han har haft til at være lykkelig i Livet, fordeler sin Magt imellem Sønnerne, giver dem gode Raad, der bunde i hans Livserfaring . . . raader dem indstændigt til at leve i Fred med hinanden, taler til dem om Sjælens Udødelighed . . . og hvis han tager fejl i sin Tro, hvis der virkelig ikke eksisterer noget af ham efter hans Død, »da frygter i det mindste Guderne, som ikke dø, som se Alt, og hvis Magt er ubegrænset; det er dem, som i Universet vedligeholde denne beundringsværdige alle Tings Fjeder, der aldrig slides, aldrig bliver gammel, aldrig lyver, og som det er umuligt at forstaa. Frygter derfor Guderne og lad denne Frygt stedse afholde Eder fra at foretage eller endog blot foreslaa Noget, som rokker ved Religionen og ved Retfærdigheden.« Efter at have talt til dem om deres Forfædre siger han til dem, at de ikke skulle lægge hans Lig i nogen Kiste af Guld, Sølv eller andet, men simpelt hen ned i Jorden, »thi hvad er lykkeligere end at blandes med den, som frembringer alle Slags Goder, og som ernærer Alt, hvad der er skønt i Verden.« »Men jeg føler, at mine Kræfter tabe sig, og at min Sjæl begynder at forlade mig; hvis derfor Nogen for sidste Gang vil trykke min Haand eller se mig endnu en Gang i Live, lad ham da komme; men naar jeg har bedækket mit Ansigt, da beder jeg Eder, mine Børn, at Ingen mere ser mit Legeme, ej heller I selv. Lad alle Perserne og alle vore Allierede komme til min Grav for at glæde sig med mig over, at jeg for Fremtiden

vil være ude af Stand til at frygte Noget, hvad enten jeg nu gaar til Guderne, eller jeg ikke mere er til . . . Farvel da, mine kære Børn, værer lykkelige og bring Eders Moder min sidste Hilsen. Og I, mine tro Venner, baade nærværende og fraværende, modtag ogsaa mit sidste Farvel og lev i Fred.« Efter at have sagt dette trykkede han hver af de Tilstedeværende i Haanden, bedækkede sit Ansigt og døde.

CÆSAR, JULIUS, romersk Kejser. (100—44 før Chr.) (SUETONIUS—BADEN. I. S. 78.)

»Da han havde sat sig ned, omgave de Sammensvorne ham under Skin af Høflighed; hvorpaa Cimber Tullius, som havde paataget sig den første Rolle, gik nærmere til som for at bede om Noget; og da han rystede med Hovedet og ved Gebærder opsatte det til en anden Tid, griber han ham i Togaen ved begge Skuldre. Hvorpaa han da raaber: »det er jo Vold«, saarer Cassius ham i Brystet lidt neden for Halsen. Cæsar griber fat paa Cassius's Arm og gennemborer den med sin Griffel, men da han derpaa vil springe frem, blev han opholdt ved et andet Saar.

Da han endelig mærker, at han fra alle Kanter blev anfaldet med dragne Dolke, tilhyller han Hovedet med sin Toga og trækker tillige med venstre Haand Skødet til det nederste af Fødderne for at falde desto anstændigere, naar ogsaa den nederste Del af Kroppen var tildækket.

Saaledes blev han gennemboret med 23 Stik, men gav ikkun ved det første et Suk, uden noget Ord, endskønt nogle have berettet, at da M. Brutus faldt over ham, skal han have sagt paa græsk: »Ogsaa du iblandt disse! ogsaa du, Søn!« Efter at Alle toge Flugten, laa han i nogen Tid uden Liv, indtil han blev lagt paa en Bæreseng og af 3 Trælle baaret hjem med nedhængende Arme. Iblandt saa mange Saar fandtes efter Lægen Antistius's Formening intet dødeligt uden det andet, som han havde faaet i Brystet.«

DAMIENS. 1757. (Der neue Pitaval. XV. III. S. 129 og 163.)

Den 5. Januar 1757, imellem Kl. 5 og 6 Eftermiddag, det var allerede ganske mørkt, kom LUDVIG DEN XV^{DE} ud af Slotsporten i Versailles og vilde, støttende sig paa Greven af Brienne og Marquis de Beringhen, stige til Vogns. DAMIENS styrtede sig frem, skubbende en Mængde Folk til Side, trængte gennem den opstillede Række af Gardister og de 100 Schweizere og stødte en

Kniv i Kongens højre Side; den ramte under 5te Ribben. Kongen raabte: »Man har givet mig et frygteligt Stød!« Han førte Haanden ind under sin Kjole og trak den ganske blodig ud igen: »Jeg er saaret!« I samme Øjeblik vendte han sig om, saa DAMIENS, der havde sin Hue paa Hovedet, og sagde: »Den Mand dør har stukket mig; arrester ham, men gør ham ingen Fortræd.« DAMIENS havde stukket sin Kniv i sin Lomme og havde trukket sig tilbage imellem Folk, der stod der omkring; havde han ikke glemt at tage Huen af, hvad alle de andre gjorde, vilde han være undkommen. Kongen blev strax bragt til Sengs i sit Værelse. Han var rystet af en forfærdende Angst, som blev end værre, da hans Omgivende sagde, at det kunde være, at Vaabnet var forgiftet. Dronningen og den kongelige Familie vare tilstede ved Sengen. Da han ikke saa Mme. POMPADOUR, steg hans Angst; han mente, man havde fjernet hende, fordi hans Tilstand var meget farlig. Han mente, hans sidste Time var kommen, og forlangte Skriftefaderen. Aparte nok kunde der ikke findes nogen Skriftefader i Versailles' Slot. Endeligt fik man fat i en Kapellan; denne er ude af sig selv af Skræk og søger at slippe for at komme til Kongen; han maa slæbes med Magt til ham. Heller ikke Læger kunde der opdrives; Ludvig den XV^{de} maa lide Dødsangst hele Natten; først næste Morgen kommer en Kirurg; der fandtes kun et lille Saar i Huden.

DAMIENS, der havde forsøgt Attentatet paa Ludvig den XV^{de}, var bleven pint meget med Torturretskaber; den 28. Marts 1757 blev han henrettet; da han blev afklædt paa Skafottet, betragtede han sine Arme og Ben med Opmærksomhed; han saa med et fast Blik paa den store Mængde Mennesker, der vare Tilskuere. Han blev fæstet med Jernringe om Arme og Ben til Skafottet. Da hans Haand blev afbrændt, udstødte han et saa frygteligt Skrig, at det kunde høres i de nærliggende Gader; et Øjeblik derefter hævede han sit Hoved og saa en Tid paa sin brændende Haand uden dog paany at skrigte eller sige Noget. Han blev nu atter spurgt, om han havde Medskyldige, men benægtede det; i samme Øjeblik blev der knebet Saar (paa Brystvorterne, Armene, Laarene og Læggene) paa forskellige Steder og derpaa dryppet smeltet Bly, kogende Olie, brændende Beg, Vox og Svovl i Saarene; han skreg flere Gange: »Min Gud! Mod, Mod! — Herre, min Gud, hav Medlidenhed med mig! — Herre, min Gud, hvad jeg maa lide! Herre, min Gud, skænk mig Taalmodighed!« Hver Gang han blev knebet med Tangen, udstødte

han et Skrig af Rædsel, men ligesom han havde gjort, da Haanden blev brændt af, saa han hver Gang opmærksomt paa Saaret, og han hørte op at skrig, hver Gang Tangen blev fjernet. Da der spændtes Heste for hans Arme og Ben, og Remmene, der blev brugt dertil, berørte Saarene, skreg han paany af Smerte — men han saa atter med Nysgerrighed paa sig selv. Endskønt hans Lemmer bleve trukne til en utrolig Længde af Hestene, som man pidskede paa, bleve de dog ikke revne af; Lægerne holdt Raad; Præsidenten og Kommissærerne holdt Raad, og da det begyndte at blive mørkt og Tilskuerne skulde se Afslutningen, besluttede de, at Senerne ved Armene og Hofterne skulde gennemskaeres. DAMIENS var endnu ikke død; med glasagtige Øjne stirrede han paa den nye Operations Udførelse; han syntes ikke at kunne skrig mere; først da begge Ben og den ene Arms Sener vare gennemskaarne, døde han. Beretningen er taget efter den paa Retterstedet førte Protokol.

DAMOISELLE. (GOULART: *Thrësor* S. 417.)

Efter Montcontour-Dagen blev en honneste Damoiselle, som havde hørt, at hendes Mand var dræbt, saa stærkt greben af Glæde, da hun uventet saa ham, at hun døde pludseligt i hans Arme. (*Hist. de nostre temps.*)

DAUBONTON. Meddelt af *Reveille-Parise* S. 474.

DÉAL. (BROUARDEL: *Les asphyxies* S. 207.)

DÉAL's sidste Skrivelse: »Jeg har tænkt mig, at det i Videnskabens Interesse vilde være nyttigt at meddele, hvilke Virkninger Kuldamp har paa Mennesket. Jeg stiller en Lampe, et Lys og mit Ur paa Bordet, og jeg begynder »Ceremonien« . . . Klokkeren er 10.15; jeg har lige tændt; Kullet brænder vanskeligt. — 10.20: Pulsen er rolig og slaar ikke hurtigere end sædvanligt. — 10.30: en tyk Damp, breder sig lidt efter lidt i mit Værelse; mit Lys synes at være nær ved at gaa ud; jeg begynder at føle en hæftig Hovedpine; mine Øjne fyldes med Taarer; jeg føler et almindeligt Ildebefindende; Pulsen er hastig. — 10.40: mit Lys er slukket; min Lampe brænder endnu; det banker i mine Tindinger, som om Aarerne skulde springe; jeg er meget søvrig; jeg lider skrækkeligt i min Mave; Pulsen slaar 80 Slag. 10.50: jeg kvæles, besynderlige Tanker foresvæve mig . . . jeg kan næppe aande . . . det vil ikke vare længe . . . jeg er, som om jeg var gal. — 10.60: jeg kan næsten ikke længer skrive

. . . mit Syn forvirres . . . min Lampe slukkes . . . jeg havde ikke troet, at man skulde lide saa meget for at dø. 10.62: . . .« (her staar nogle ulæselige Skrifte tegn.)

DESRUELLES, HENRI M. J. (1791—1858). (Dict. encyclop. 1883. XXVIII.)

DICKENS (1812—1870). (MAMIE DICKENS: My Father.) The Roxburghe Press. Westminster (ingen Aarstal).

Dickens døde paa sit Landsted *Gad's Hill*, det Sted, han som lille Dreng saa tidt havde beundret, og som hans Fader havde sagt, at han maaske kunde komme til at eje, hvis han var flittig og god. Han gjorde stadigt »Forbedringer« ved Huset, som han holdt særdeles meget af. Det synes, at han har lidt af »Hjertesymptomer«, efter at han i 1865 havde overværet en Jernbane-katastrofe (beskrevet S. 107 e. s). Under sit sidste Ophold i London i 1870 følte han sig ilde, blev hurtigt træt, havde vanskeligt ved at gaa op ad Trapper. Han arbejdede i *Gad's Hill* paa »Edwin Drood« i Maj Maaned; den 6. Juni var hans Datter KATIE i Besøg for at se hans sidste »Forbedring«, et Blomsterværelse; da hun den næste Morgen skulde rejse igen og som sædvanligt ikke havde taget nogen rigtig Afsked med DICKENS, som aldrig har kunnet lide at sige »Farvel«, følte hun pludseligt, at hun maatte sige ham Farvel; hun traf ham skrivende ivrigt; under almindelige Forhold vilde DICKENS i saadanne Situationer have rakt sin Kind frem til et Kys, men den Dag omfavnede han Katie og sagde: »Gud velsigne Dig, Katie!« Om Eftermiddagen kørte han til *Cobham* og gik derfra hjem; efter Middagen blev han siddende i Spisestuen og saa paa Virkningen af nogle kinesiske Lanterner, som han havde anbragt i Blomsterstuen; han talte med sin Svigerinde om, hvor højt han elskede *Gad's Hill*, og at han gerne vilde begraves i dets Nærhed. Næste Morgen, den 8. Juni, var han i et udmærket Humør, skrev flittigt paa sin Bog og syntes rask og glad ved Lunchen. Han røg en Cigar i sit Yndlingsværelse med Blomsterne og gik saa atter til sit Arbejde. Da han kom tilbage, omtrent 1 Time før han skulde spise til Middag, var han træt, tavs og distrait; men da han ofte var saadan, naar han havde arbejdet meget, foruroligede det ikke hans Svigerinde, som var den eneste, der var hjemme. Medens han ventede paa Middagen, skrev han nogle Breve og arrangerede nogle Forretninger, der vedrørte et paatænkt Besøg i London den næste Morgen.

Det var først, da de vare komne til Bords, at hans Svigerinde bemærkede en aparte Forandring i hans Ansigt's Farve og Udtryk. Da hun spurgte ham, om han følte sig ilde, svarede han: »Ja, meget daarlig; jeg har følt mig meget ilde tilpas i den sidste Timestid!« Men han vilde ikke have Bud efter Lægen, han vilde spise færdig og saa tage til London.

Han anstrengte sig for at bekæmpe sit Ildebefindende, som kom hurtigt over ham, og vedblev at tale, men usammenhængende og meget utydeligt. Da hans Svigerinde nu var klar paa, at han var alvorligt syg, bad hun ham gaa til sit Værelse, før hun sendte Bud efter Lægen. »Kom og lig ned,« foreslog hun. »Ja, paa Gulvet!« (»on the floor«) svarede han utydeligt — og medens han sagde dette, faldt han om. Man lagde ham tilrette i Spisestuen, og der blev telegraferet efter Børnene; Klokken var da faa Minutter over 6. De to Døtre og hans Svigerinde sade nu hos ham hele Natten; men han rørte sig ikke, aabnede ikke sine Øjne eller viste noget Tegn paa Bevidsthed. Den 9. Juni om Eftermiddagen saa Dr. Reynolds sammen med to Læger, der havde behandlet ham, til ham; men han kunde kun konstatere, at hans Liv snart vilde være endt. Om Eftermiddagen, 10 Minutter over 6, »saa vi som en let Gysen drage over ham, han sukede dybt, en stor Taare rullede ned over hans Kind, og i dette Øjeblik forlod hans Aand os. Da vi saa den mørke Skygge vige fra hans Ansigt, som nu blev saa roligt og skønt i Dødens op-højede Fred, tror jeg Ingen af os vilde have ønsket, at vi havde formaaet at kalde hans Sjæl tilbage til Jorden.«

FORSTER: *The life of Charles Dickens*. S. 661.

Dickens' sidste Dage ere beskrevne S. 661—667. Fremstillingen er i alt væsentligt den samme som den, hans Datter giver. Det fremgaar, at DICKENS i længere Tid har haft Smerter i venstre Arm (ogsaa i Foden), og at Lægernes Diagnose af hans Døds-aarsag var Blodudtrædning i Hjernen; det sidste Døgn af hans Liv var hans Aandedræt stadigt stertorøst. Han havde levet 58 Aar og 4 Maaneder.

Da han havde sagt til Svigerinden, MISS HOGARTH, at han havde følt sig ilde tilpas i den sidste Time, talte han ikke mere sammenhængende; han talte en Del om forskellige Ting, om et forestaaende Salg af en Nabos Hus, om Macready's Søn var med sin Fader i Cheltenham og om hans egen Hensigt strax at tage til London; ved disse sidste Ord rejste han sig op, og kun ved hans Svigerindes Hjælp blev det forhindret, at han faldt om,

hvor han stod; hun søgte nu at faa ham hen til en Sofa, men efter en let Kamp faldt han tungt ned paa sin venstre Side. »On the ground« vare hans sidste Ord.

DIDEROT (1713—1784). (TOURNAUX: Morceaux. S. 21.)

DENIS DIDEROT, »Formanden« for Encyclopædisterne, f. 1713, følte sit Helbred stærkt paavirket efter sit Besøg hos Catharina den II^{den} i Rusland i 1774, men arbejdede dog endnu med Iver. De sidste Aar af sit Liv tilbragte han i Sèvres og kom saa sjeldent som muligt til Paris; han beskæftigede sig mest med at læse og at spasere. Den 19. Februar 1784 fik han en hæftig Blodspytning, kort Tid derefter en Lungelidelse og et Anfald af Apoplexi. Han overlevede dog disse Angreb — men ikke længe. GRIMM havde efter Catharina den II^{dens} Ordre lejet en udmærket Bolig til ham i Rue Richelieu, mere komfortabel end hans berømte 4de Etage i Rue Taranne. Han boede der kun 12 Dage: den 30. Juli satte han sig til Bords sammen med sin Hustru, spiste med god Appetit; da Madame Diderot, som lige havde rettet et Spørgsmaal til ham, hævdede sine Øjne, forundret over, at han ikke svarede, saa hun, at han døde.

DIEFFENBACH, JOHAN FRIEDRICH, ein Lebensbild von J. MERKEL. Anm. i Münchener medicinische Wochenschrift. 1902. Nr. 50. S. 2104.

Den bekendte Berlinerkirurg DIEFFENBACH døde den 11. November 1847, 53 Aar gammel; »i det Øjeblik, han vilde foretage en Operation, faldt han død om, med Operationskniven i sin Haand«.

DIOGENES FRA SINOPE, berømt græsk Filosof, 412—323 før Chr. (MEINERS Vermischte phil. Schriften. II. S. 237.)

DIREKTØR L. (EGGER: Le moi. S. 358.)

DIREKTØR L., c. 40 Aar gammel, Direktør for en Normal-Skole i A., meddeler til EGGER:

Da han var 8¹/₂ Aar gammel og, som han havde gjort saa ofte, skulde tage Vand fra en Fontænes Kumme, faldt han ned i denne; han havde herved i en Tid, som forekom ham uendelig lang, den Tanke, at han vilde finde Brædderne op til Kummen igen og krybe paa alle Fire op ad denne; derpaa følte han bestemt, at alle disse Bevægelser vare unyttige, og at han skulde dø; han holdt sig da rolig, medens Vandet trængte ind i hans Mund og Øren med

stærk Klukken. Det Hele havde til da kun varet nogle faa Sekunder. Nu passerede hans tidligere Livs Begivenheder enormt hurtigt og som i et Kalejdoskop forbi hans Bevidsthed; Billederne kom ikke samtidigt, men defilerede forbi i en vis kronologisk Orden; det var ikke alle hans Livs Begivenheder, han saa. Billederne vare overordentlig intense og bestemte; han saa sig selv, som om det havde kunnet være en anden; der var en Forestilling af dresserede Hunde, som han havde set nogle Dage i Forvejen; flere Scener fra hans Skoleliv, Kiv med Kammerater, Forelæsninger, Uddeling af Pris o. m.; religiøse Ceremonier (han var Kordreng); hans Forældres, især hans Moders Død; endelig en stor Skræk, han havde følt 2 Aar i Forvejen, da han under et Uvejr havde set Solen, uden Straaler, komme frem i Skyerne som en Blodkugle, og han troede, at det var Verdens Ende. Det Tidsrum af hans Liv, det drejede sig om, var de sidste 3—4 Aar. Han tabte nu Bevidstheden; en Naboerske, der havde hørt Støjen, da han faldt i Kummen, fiskede ham op. Man havde noget Besvær med at faa ham vækket af Besvimelsen. Trods den lange Tid, der er forløbet, c. 30. Aar, garanterer L. for Rigtigheden af Meddelelsen; han tilføjer, at han som 8 Aars Barn var vel udviklet i aandelig Henseende, med udtalt Personlighedsfølelse, og var meget stolt og let til at blive krænket; han havde, fra han var 4 til 7 Aar gammel, set sin Fader, 2 Brødre, Moderen og en Ven, han holdt meget af, dø. Da han troede, at han var fortabt, følte han udtalt pinlig Ængstelse blandet med levende Beklagelse af at skulle miste Livet.

Da L er 10 Aar gammel, er han 2. Gang udsat for at drukne; han er sammen med et Selskab i en Char à bancs paa Vejen til en festlig Sammenkomst; da en Bro passerer, springer Hesten til Side, og den sammen med hele Vognen og Selskabet faldt i Floden. Om de ovenfor beskrevne Forestillinger ogsaa forekom denne Gang, véd L. ikke; der var vist ikke Tid dertil. Han hjalp sig selv meget hurtigt op, klatrende op ad den væltede Vogns Hjul uden at have tænkt paa, at der var Fare for at dø. De Andre kom op paa samme Maade undtagen en ung Dame og Hesten, der begge druknede.

DISAIX. (LAUVERGNE de l'Agonie. S. 56.)

Dagen før Slaget ved Marengo sagde DISAIX: »Det er længe siden, jeg har været i Slag i Europa; Kuglerne kende mig ikke mere; der vil hænde mig noget.« Dagen derefter blev han dræbt.

DON CARLOS (1545—1568). (v. WARNKÖNIG: Don Carlos. Dansk Maanedsskrift. 1860. II. S. 58.)

PHILIP DEN II^{DEN} havde sat sin Søn DON CARLOS i Fangenskab; flere Gange forsøgte Don Carlos at berøve sig Livet, og saa ved at hungre, hvad han dog ikke kunde gennemføre; herved blev hans Sundhedstilstand bedre; tillige forandredes under hans Skriftefaders Paavirkning hans Karakter; han blev mild og blid, og hans Omgivende troede, at der kunde blive Tale om Forsoning imellem Faderen og Sønnen, der nu havde været 3 Maaneder fangen. Men PHILIP var ubønhørlig. Da DON CARLOS nu saa, at han maatte være fordømt til livsvarigt Fængsel, vendte hans tidligere Beslutning, at aflive sig, tilbage. Til dette Formaal valgte han at undergrave sin Sundhed ved at spise umaadeligt og ved at drikke Snevand; samtidigt lagde han sig Dag og Nat næsten nøgen i sit Værelse paa det af Sne gennemisnede Gulv for saa hurtigt som muligt at paadrage sig en ulægelig Sygdom. Det lykkedes. Den 19. Juli var det klart, at han var uhelbredelig syg; hans Fader, der ikke havde modsat sig Sønnens Maade at leve paa, tillod nu, at Prinsens Sygdom blev bekendt. Hos DON CARLOS bemærkede man fra nu af en stor Ro, Munterhed og mærkværdig Forstandsklarhed. Med stor Fromhed afgav han sit Skriftemaal til DON DIEGO DE CHARES; da den ustandselige Brækning forhindrede ham i at modtage Hostien, lod han denne holde hen for sig for at tilbede den. Først da han selv antog, at han var redningsløst syg, tog han imod Lægehjælp; men hans Aand var med den frommeste Hengivenhed kun beskæftiget med Himlen og hans forestaaende Død.

Han forlangte at se sin Fader endnu en Gang, før han døde; men Faderen afslog denne Bøn og forbød Dronningen og hans Opdragerinde, der begge vare vel stemte for ham, at aflægge ham et Besøg!

Den 22. Juli 1568 gjorde Fangen sit Testamente, ved hvilket han uddelte, hvad han endnu besad af Juveler o. lign., blandt sine bedste Venner og Tjenere; selv Fangevogteren RUY GOMEZ, hvem han dog gav Hovedskylden for den Behandling, han havde lidt, skænkede han sit kunstigt slebne Drikkeglas af Bjergkrystal. Den Syge havde alt fra tidligere Tid en stor Ærefrygt for den hellige JACOBUS, hvis Kloster i *Compostella* i en Række af Aarhundreder var et Valfartssted for Pilgrimme fra alle Dele af Europa. Hans varmeste Ønske var at dø paa denne Helgens Festdags Aften, som indtraf den 25. Juli. Han spurgte den 21. Lægerne, om han vilde kunne opleve denne Dag. Men da han med hver Dag blev svagere, paakom der ham en stor Angst for,

at han ikke skulde kunne opleve denne Dag. Da han dog endnu levede Natten imellem den 23. og 24., og man paa hans Spørgsmaal, hvad Klokken var, svarede: to Timer før Midnat, bad han med største Inderlighed, trykkede det paa hans Bryst liggende Krucifix hæftigt til sig, anraabte Gud om Naade og Tilgivelse for sine Synder, erklærede endnu en Gang, at han tilgav sin Fader, Ruy Gomez og de Andre, hvem han tilskrev sit Fangenskab — og da han senere paa Forespørgsel fik at vide, at Klokken var slaæet tolv, udrød han: »Øjeblikket er kommet!« Som fordem hans Bedstefader (Smlgn. Meddelelsen om CARL DEN VTE) paa Dødslejet i *Just* tog han en brændende, indviet Kærte i Haanden — og sagde til sin Skriftefader: »Hjælp mig at dø!«, bad den samme Bøn, med hvilken Carl den Vte var død, og hans sidste forstandige Ord vare: »Deus propitius esto mihi peccatori« (Gud være mig arme Synder naadig!); han slog sig for sit Bryst og døde Kl. 1 om Natten »uden endog blot et Sekund at have tabt Bevidstheden«. Nogle Minutter før hans Død havde man paa hans Begæring lagt en Franciskanerkutte og en Dominikanerhætte hen paa hans Seng; han vilde begravnes i denne Dragt. (1568.)

ELISABETH AF ENGLAND. (GOLDSMITH: History. II. S. 310.)

DRONNING ELISABETH havde undertegnet Dødsdommen over JARLEN AF ESSEX, hendes Yndling; hun kaldte Ordren tilbage, undertegnede igen, blev atter forsonlig stemt, men gav tilsidst sit Samtykke til hans Execution — fra den Dag havde hun ikke mere noget lykkeligt Øjeblik. (Smlgn. om GREVINDEN AF NOTTINGHAM, hvem Jarlen af Essex havde betroet at give en Ring til Dronning ELISABETH; denne Ring havde han faaet af Dronningen med Løfte om, at naar han sendte hende den, skulde han blive befriet fra den Nød, han maatte lide.) Hun faldt i en dyb Melankoli; efter den triste Scene med GREVINDEN AF NOTTINGHAM var hun helt fortvivlet, tavs, utilgængelig, vilde ikke spise, sukkede og hulkede, laa i 10 Dage og Nætter paa en Løjbænk, hvilede sig paa de Puder, hendes Piger bragte hende. Maaske vare hendes aandelige Evner svækkede af de mange Aars alvorlige Arbejde; maaske tænkte hun med Anger paa sit tidligere Livs Handlinger eller mærkede, at hendes Dage vare talte. Hun saa sine Hofmænd forsømme hende for at vise den sandsynlige Tronfølger, JAMES, saa megen mere Opmærksomhed. Alt dette bidrog til at paaskynde hendes Endeligt. Hun følte stedse Smerte i Underlivet og Tørst; drak stadigt for at stille denne, men vilde ikke have Lægers Hjælp. LORD CECIL og LORD AD-

MIRALEN, som saa Forholdene, bad hende ytre sig om Tronfølgen; hun svarede, at da Englands Krone altid var baaret af Konger, burde den ikke lægges paa en »inferior Character«, men paa hendes direkte Arving, Kongen af Skotland. Da BISKOPPEN AF CANTERBURY mindede hende om, at hun burde fæste sin Tanke paa Gud, svarede hun, at hendes Tanker ikke i mindste Maade forlode ham. Kort efter kunde hun ikke tale; hun faldt i en tung Døs, der varede i nogle Timer, og døde derpaa stille uden at klage. Hun var da 70 Aar gammel.

ELISABETH, Kejsersinde af Østerrig. Efter Berlingske Tidende 1898. Telegramberetninger:

»I Lørdags er Kejsersinde Elisabeth af Østerrig bleven myrdet af en italiensk Anarkist Lucheni, da hun stod i Begreb med at forlade Genf«; dette var den første Meddelelse fra Genf, der vakte stor Sorg og Harme. De nærmere Omstændigheder ved dette Mord, der blev fuldbyrdet den 10. September 1898, vare følgende: Da Kejsersinden fulgt af en Hofdame staar i Begreb med at gaa ombord i en Damper, som laa ved Quaien ligeoverfor Hotel Beau Rivage, styrtede en Mand frem; det saa ud, som om han snublede; i det Samme veg Kejsersinden noget tilbage og sank sammen. Hofdamen og nogle Forbipasserende hjalp hende til at rejse sig op; man fulgte hende henimod Skibet; en Herre, som var ombord, saa en Dame, som støttet af en anden Dame kun med stort Besvær kunde nærme sig Damperen; han løb strax til, hjalp Damen ombord og fik hende anbragt paa en Bænk; hun aabnede Øjnene svagt og saa takkende paa ham, men segnede atter hen. Kaptejnen og Hofdamen skar hendes Kjole, der var noget blodpletet, op og opdagede et ganske lille Saar lidt ovenfor venstre Bryst; der atter kun et Par Draaber Blod ud deraf; Kejsersinden kom nu atter til Bevidsthed, og da hendes Hofdame spurgte hende, om hun led Smerte, svarede hun: »Nej«. Skibet var paa Følgets Opfordring sat i Gang, men Kaptejnen bestemte sig til at vende tilbage til Quaien, da Kejsersinden atter var bleven bevidstløs; paa en Baare blev hun ført til Hotellet og lagt paa Sengen i det Værelse, hun havde beboet. Den tilkaldte Læge, Dr. Golay, konstaterede, at det var et Saar, som havde ramt Hjertet og gav indre Forblødning; der anvendtes forskellige Midler, ogsaa konstig Aandedræt, men Alt forgæves; en anden tilkaldt Læge kom først efter, at Døden var indtraadt; en tililende Præst havde givet hende den sidste Olie; paa hvilket Tidspunkt dette skete, kan man ikke skønne af Beretningerne, ligesaa lidt som det er klart,

hvornaar Kejsrerinden sagde de sidste Ord; disse vare efter Hofdamens Udsagn: »Hvad er der sket?«

Da Døden var konstateret, knælede alle de Tilstedeværende ned om Sengen og bad for den Afdøde. »Hendes Udseende var aldeles uforandret, og Lægerne erklære, at hun har haft en ganske smertefri Død.« Ved Obductionen fandtes det, at Hjertet var fuldstændigt gennemboret af en træægget Dolk (som en Fil); Spidsen af denne var trængt et Stykke ud paa den anden Side af Hjertet. Lægerne kunde ikke forstaa, at hun havde kunnet gaa de 60 à 80 Skridt til Damperen.

Tiden, der forløb fra det Øjeblik, Kejsrerinden blev saaret, til hun døde, var omtrent halvanden Time (fra Kl. lidt over 1¹/₂ til omkring 3).

(Lucheni, som strax blev grebet, sang; han sagde blandt andet: »Jeg har truffet godt; hun maa være død.«)

ELSSMANN, MARIE KATHARINE CHRISTIANE. (*Der neue Pitaval*. IV. I. 1883. S. 384.) (*Hamburg. Verwandtenmord*. 1863—65.)

En Landsbykone, 51 Aar gammel, styrter med Villie sin lille Dreng i en Kanal, hvor han drukner. Først tror hun, at hun ikke skal lide Døden; da hun flyttes til et andet Fængsel, siger hun: »Det er dog slemt, skal jeg virkelig tilbringe hele mit Liv i Fængsel«, og følger lidt efter til: »Jeg har en Hat og et Tørklæde i Detentionshuset; vil De sørge for, at jeg faar disse Ting, ellers kan de gaa tabt for mig.«

Da det bliver sagt hende, hvor stor hendes Forbrydelse er, og da flere Præster besøge hende og tale med hende, gaar det op for hende, at hun er dømt til Døden. Hun bliver nu urolig, tror at høre Hamren af dem, der rejse Skafottet, kan ikke sove; der gaar hened en Uge. »Denne Uge er den skrækkeligste i mit Liv, blot den var til Ende! Wenn die Senators mich man endlich von diese Unruh befreien thäten, wenn das noch länger dauern soll, so wär es ganz schrecklich!« — det ubehjælpsomme Sprog viser hendes Dannelsestrin.

Den 21. Marts modtager hun Besøg af en af sine Sønner, som lover at komme igen og tage nogle Æbler, som Moderen godt kan lide, med. Nu først begynder hun at ane, at hun skal dø (den 20. Marts var Dommen fældet endeligt, da Senatet havde forkastet et Andragende om Naade, men den var ikke bleven meddelt Nogen). Den 22. Marts rejses Guillotinen i Gaardsrummet. Sønnen besøger Moderen og giver hende de omtalte Æbler. Hun formaner ham igen til at være brav, forærer ham to Tørklæder,

beder ham tilgive hendes »sorte Daad« og tænke paa hende, til de atter ses i Himlen, hvor hun haaber at blive modtaget af den kære Gud, naar hun har sonet sine Synder her paa Jorden. Under megen Graad skilles de; den unge Mand var dybt rystet. Nu besøgte hendes 17aarige Datter hende; hun ytrede sig bittert over Moderens Forbrydelse; Moderen modtog hendes Bebrejdelser og tryglede hende om Tilgivelse; det rørte Datteren. Moderen gav hende nu et Par Strømper, en Paraply, nogle Tørklæder og nogle smaa Ørenringe, som Datteren paa hendes Opfordring tog ud af hendes Øren, med rystende Hænder. Deres Afsked var meget rørende; selv Fangevogteren maatte græde med.

Kl. 6 om Aftenen blev det af Øvrighedspersonerne meddelt hende, at Ansøgning om Naade var forkastet, og at hun skulde halshugges næste Morgen Kl. 6. Hun modtog denne Efterretning jamrende; da hun blev spurgt, om hun havde forstaaet Betydningen af, hvad der var sagt, svarede hun dybt sukkende »Ja!« og Taarerne løb hende ned ad Kinderne.

Kl. 9 Aften fik hun Sakramentet under Nærværelse af Øvrighedspersonerne; det gjorde et højtideligt Indtryk paa hende. Flere trøstede hende senere paa Aftenen; der blev sendt hende Kager og Limonade fra Kastellanen. Hun takkede for de 11 Dages gode Behandling og beklagede, at »den lieben Leuten so viele Unruhe ihrethalber gemacht worden wäre«. Hun vilde ikke modtage Besøg af sin Svigerinde . . . »mine Børns Besøg var mig meget kære, nu kan jeg ikke mere!« Imellem Kl. 11 og 12 talte hun hjerteligt med Kathechet Lüders (der ikke forlod hende hele Natten) om sine Børn, men med stor Ængstelse undgik hun at tale om den myrdede Dreng. Paa Opfordring af Lüders lagde hun sig Kl. 12, men kun kort Tid var hun rolig; hun blev da urolig, som om hun havde Feber; drak, som om hendes Tørst var uudslukkelig, og forandrede synligt Udseende; Kinderne bleve indfaldne, Haaret blev fra Time til anden mere og mere blegt og var ved Morgenstunden ganske hvidt! Hendes Puls slog 108 Slag i Minuttet. Ved Lüders' Trøst blev hun noget beroliget og græd meget; rettede ogsaa Bebrejdelser imod en vis Pohl (der var den egentlige Anledning til, at hun havde fattet sit fortvivlede Forsæt). Da LÜDERS havde læst en Epistel for hende og for et kort Øjeblik forlod Cellen, sagde hun til den vagthavende Politimand: »Dat S—t hev ick all in mein Jugend kennt. Hé hett good snacken!« (Det Sludder(?) har jeg allerede kendt, da jeg var Lille. Han har godt ved at snakke!) Hun spurgte flere Gange, hvad Klokken var, og da den var $3\frac{1}{4}$, sagde hun: »Ellers har

Natten været saa lang, nu synes jeg, Tiden gaar saa rask! jeg har nu halvtredie Time tilbage at leve; ak Gud!»

Hun var ikke til at bevæge til at lægge sig ned; thi hun havde sat sit Haar paa en efter hendes Skik ret smuk Maade og frygtede, at Frisuren skulde lide Skade.

Præcis Kl. 6 skulde hun gaa til Fængselgaarden; hun greb efter sin Straahat, men man betydede hende, at den skulde blive; saa tog hun hastigt et Tørklæde om Hovedet, som hun saa fik Lov at beholde paa.

Efter at Præsten havde lyst Velsignelse over hende, blev hun grebet og spændt til Brættet; hun raabte: »Nich so fast!« (Ikke saa fast!) Det var hendes sidste Ord. Brættet blev skubbet frem; ved et Tryk bragtes den svære Faldøxe til at glide langsomt ned, og Hovedet var skilt fra Kroppen. Militæret, der havde holdt de tilstødende Gader afspærrede, blev afkommanderet, og Kl. 6¹/₄ saa Alt ud som sædvanligt.

EPAMINONDAS, † 362 (363?) før Chr. (CICERO: de finibus. YONGE XXX. S. 168.)

EPICUR, Filosof, 342—270 før Chr. (SENECA: *Epistolæ ad Lucilium*. — Oeuvres de Séneque, le philosophe. Trad. de Lagrange. Lettre XXIV. S. 130.)

JOH. EWALD. (BOBÉ: Bidrag . . .)

Den 17. Marts 1781, om Formiddagen, kaldtes FREDERIK MÜNTER til Digterens Dødsleje og blev Vidne til hans Bortgang.

»Da jeg indfandt mig hos Ewald, drøges han alt med Døden. Han rallede, men havde sine Sansers fulde Brug og forstod, hvad Dr. SCHØNHEIDER bad med ham; laa stille hen; talte meget lidt. Hans Venner — SCHØNHEIDER, ROBERT, SNEEDORF, ROTHE og jeg — stod omkring hans Leje.

Han beklagede sig til ANSKOW over, at han ikke kunde drage Aande, og da denne sagde til ham, at Døden var nær forestaaende, spurgte han, hvor mange Timer han endnu kunde leve. ANSKOW svarede, at han haabede, der kun var faa Timer tilbage. »Gud være lovet, Gud ske Lov,« sagde EWALD. Klokkeren 2³/₄ Middag fik han nogle smaa Trækninger; han laa stille og sov rolig hen. Ingen af os kunde nøjagtigt bestemme, naar Dødsøjeblikket indtraadte. Jeg, ROBERT og Madam Skov saa ham dø. Fred være med hans Støv, Guds Fred! Hans Øjne bevarede deres Glans

en hel Time efter Dødens Indtræden. Han var frygtelig indfalden, og snart efter Døden forandrede sig hans Ansigt.«

(En *Silhouet*, klippet om Aftenen af WICKEDE, findes afbildet S. 231.)

Trinitatis Ligbog (Kirkegaarden i Byen) indeholder følgende Notits:

»Den 23. Johannes Ewald, Student, 37 Aar gl., fra Skindergaden Kl. 3 med Aftenklokkerne. (6 Rdlr. 5 Mk. 4 Sk.) Døds-aarsag: Tæring.«

Efter A. D. JØRGENSEN'S Meddelelse (Joh. Ewald S. 184) havde EWALD stedse frygtet Døden, men bad dog tilsidst om at blive befriet for sine Lidelser. En af de sidste Dage digtede han: »Udrust Dig, Helt fra Golgatha«. Den 17. Marts 1781, 37 Aar gammel, laa han rolig hen og fremsagde de Bønner, Præsten Schönheider mindede ham om. Han kendte sine Venner og sov stille hen.

FIESCHI. (*Der neue Pitaval*. Funfzehnter Theil. Neue Folge. Dritter Theil. 1850. S. 1.)

FIESCHI foranstaltede Attentat paa LOUIS PHILIPPE ved en Helvedesmaskines Explosion den 28. Juli 1835; han var født 1790. Af hans Medskyldige bleve ogsaa MOREY og PEPIN dømt til Døden. De hørte alle tre Dødsdommen oplæses uden at vise sig urolige; men da FIESCHI skulde have Tvangsjakke paa, blev han meget hæftig og sagde blandt andet: »Jeg vil dø paa Skafottet for at tjene Andre til Exempel; jeg vil vise dem en Henrettelse, som de aldrig har set Mage til!« . . . Henrettelsen skete 16. Februar 1836. Under Forberedelserne til at føre ham bort i Vognen talte han uafbrudt og sagde tilsidst, idet han saa paa de Tilstedeværende: »Mine Herrer, jeg tager dem Alle til Vidne paa, at jeg har overladt mit Hoved til Hr. Lavocat. Jeg har skrevet det og tænker, at Loven vil agte min Villie . . . Hvor er nu han, som skal tage mit Hoved op? jeg erklærer herved højtideligt, at det ikke tilhører ham, men Hr. Lavocat . . . Ja, mit Hoved tilhører Hr. Lavocat — min Sjæl Gud, mit Lig Jorden!« Strax efter, at han havde sagt dette, tog Bøddelen ham ved Armen og førte ham til Vognen; han bad ham tage Plads: »Men lad dog de Andre komme først«, sagde F. med et sardonisk Smil, »og sæt dem foran mig. Jeg maa dog se paa dem . . . det er jo min Banket!« Det var hans Medskyldige PEPIN og MOREY, som ogsaa skulde henrettes.

Præsten Grivel nærmede sig. Da F. saa ham, var det tydeligt, at han vilde have omfavnet ham, hvis ikke hans Arme havde været bundne. Præsten trykkede ham flere Gange til sit Hjerte, saa inderligt, at Alle bleve rørte ved at se det. Da F. saa Taarer i Præstens Øjne, raabte han: »Og De græder! Saa maa jeg give Dem Mod! . . . Mod! Mod! Jeg er lykkeligere end De; jeg dør uden Frygt!«

MOREY blev nu ført frem; han opførte sig rolig, næsten som om han foragtede de Tilstedeværende. PEPIN, der havde vist sig svag under Dommens Forkyndelse, var nu fuld af Energi. Han kastede sin Overfrakke og Halstørklæde uden at give Slip paa den Pibe, han røg. »Gamle Morey,« sagde han, »saa skal vi altsaa sammen til den anden Verden!« »Lidt før eller lidt senere, det er jo ligemeget,« svarede Morey. Pepin saa nu Fieschi. »Ah! se der er Fieschi,« sagde han smilende; »Du er tilfreds. Ikke sandt, se paa Din Ven (her pegede han paa sig selv), Dit Slagtoffer! Hør nu, der er kun to Ting, som ærgre mig; den ene er, at jeg skal dø i Selskab med et saa afskyeligt Uhyre som Dig, og den anden, at jeg for Dommerne har svaret ordentligt paa de Løgne, Du har sagt om mig. Folk har troet, at jeg var bange. — Jeg bange! . . .« Fieschi vilde svare, men Præsten forhindrede det.

Kl. 7¹/₄ var Alt færdigt, og de Dødsdømte rejste sig. »Mine Herrer,« sagde Pepin, stadigt med Piben i Munden, »Fieschi's Forbrydelse beror paa Fieschi selv . . . Han er den eneste Skyldige!« »Jeg har gjort min Pligt,« svarede F., »jeg beklager kun, at jeg ikke skal leve 14 Dage endnu for at nedskrive en hel Del.« Herpaa svarede Pepin med Bebrejdelser over, at F. havde forstaaet at gøre sig yndet; F. troede om sig selv, at han var en stor Person og en ophøjet Karakter, skønt han kun var en Skorpion o. m. I Virkeligheden var der gaaet en Del Ry af F.; Engländerne havde købt hans Haandskrift!

Da Politikommisæren, lige før PEPIN skulde betræde Skafottet, havde opfordret ham til at sige, hvad han endnu maatte vide med Hensyn til Sagen, sagde han: »Jeg har Intet at tilføje til, hvad jeg allerede har sagt . . . Jeg dør uskyldig. Den Forbrydelse, som dette Udskud har begaaet, er saa afskyelig, at man ikke kan tro, at et enkelt Menneske har kunnet udtænke og udføre den . . . og dog er det sandt! Men nok! der er jo talt altfor meget om den Sag. Den store Dommer venter os. Jeg er beredt til at stedes for ham!« Han vendte sig til Skarpretteren, og faa Øjeblikke derefter faldt hans Hoved. Kort derefter blev MOREY halshugget; hans sidste Ord vare: »Min Gud! saa skal jeg da virkelig dø!«

FIESCHI var den Sidste. Han gik frem med sikre Skridt og bad om, at han endnu en Gang maatte tale til Folket. Han fik Tilladelse paa Betingelse af, at han fattede sig meget kort. Han steg overordentlig hurtigt op ad Trinene til Skafottet og sagde med kraftig Stemme: »Jeg skal nu staa for Guds Aasyn. Jeg har sagt Sandheden. Jeg dør tilfreds. Jeg har gjort mit Land en Tjeneste, da jeg angav mine Medskyldige. Jeg har sagt Sandheden og ingen Løgn. Jeg tager Himlen til Vidne derpaa. Jeg beder Gud og alle mine Medmennesker om Tilgivelse, men fremfor Alle Gud. Jeg beklager mere dem, hvis Død jeg er Skyld i, end mig selv.« Han vendte sig derpaa hurtigt om til Skarpreteren for at lade ham udføre sit Hverv.

(I en Epikise betegne Pitaval's Udgivere Fieschi som et Exempel paa Blanding af Æresfølelse, Patriotisme, Ærgerrighed, Sludderagtighed, Selvovervindelse. Den letsindige Korsikaner, der i sin Partiiver vil handle, har ladet sig henrive til at begaa en Forbrydelse, som han senere kan se, at han ikke kan forsvare.)

FLEURY, Præsident for Sundhedsraadet i Toulouse, † 1835.
(LAUVERGNE: De l'agoni S. 411.)

FONTENELLE, LE BOUYER DE (1657—1757). (TRUBLET: Mémoires. S. 18 p. p.)

VOLTAIRE skrev en meget anerkendende Artikel om FONTENELLE i sin *Catalogue des écrivains français du Siècle de Louis XIV*; denne Katalog omtalte ellers ingen endnu Levende, men da F. var nærved 100 Aar, blev han taget med »il est à présent au-dessus de l'éloge et de la critique«. Det var i 1752; F. spurgte en af sine Venner, hvorledes V. havde omtalt ham; Svaret var, at det i det Hele var rosende, men der var dog nogle mindre rosende, ja, maaske ondsksfulde Bemærkninger; iøvrigt var F. den eneste levende Mand, som V. havde sat i Kataloget; F. afbrød da Vennen og sagde: den Begyndelse er mig nok »ce début me suffit et quelque chose qu'ait pu dire ensuite Mr. de Voltaire, je suis content«.

I *Dictionnaire de Morery*, Edit. de Paris 1759, har Abbed TRUBLET skrevet en Artikel om MR. DE FONTENELLE; i den her citerede Bog aftrykt S. 273 e. s. Herefter var BERNARD LE BOVIER DE FONTENELLE født i Rouen 11. Februar 1657, men paa sin Fødselsdag nær ved at dø af Svaghed; han blev døbt i Hjemmet og først den 14de bragt til Kirken; det er hans Døbedsdatum. Hans »Temperament« var ret svagt i hans første Ungdom. Som 16aarig var Billardspil for hæftig en Idræt for

ham; ved enhver større Agitation fik han Blodspytning. Hans Mave (estomac) har stedse været meget god, hans Bryst stedse »delikat«. Han har kun haft én Sygdom i sit Liv, det var en Slags Bryst-Fluxion, iøvrigt let. Efter denne Sygdom holdt F. op at drikke Kaffe (i Vand) om Morgen, men nød det for Fremtiden kun efter Middag. Hans Evner som Digter og Filosof bleve meget skattede; hans Renommé begyndte med *Dialogues des morts* 2 vol. 1683.

Han havde vel af og til Podagra (la goute), men ikke smertelig; ellers godt Helbred til han blev gammel; paa Hukommelsen nær vare hans Aandsevner gode; Døvheden kom efterhaanden, men Svækkelsen af Synet pludselig; en Morgen i 1751 (da han var 94 Aar gl.) bemærkede han, at han ikke længer kunde læse, ikke engang skelne de største Bogstaver; han havde aldrig brugt Brillen og havde Aftenen i Forvejen læst ved Lys i le »*Colombat*«. Fra den Tid maatte der læses for ham. F. sagde, da han havde mistet Synet: »*J'en voye devant moi mes gros équipages.*« I en Note meddeler T., at Nogle have troet, at dette skulde være en Slags aandrigh Spøg; men det er simpelt hen et Slags Karaktertræk.

I de sidste 2—3 Aar af hans Liv fik han ofte Anfald af Svaghed, selv af Besvimelser, men han overstod disse hurtigt og befandt sig da helt vel igen. (I en Note siges, at disse Besvimelser afgang af Epilepsi; han havde haft nogle lette Attaquer heraf i Aarhundredets Begyndelse og var bleven behandlet derfor af Dr. HOMBURG. Denne Oplysning staar i Modstrid med Bemærkningen ovenfor om hans gode Helbred; de omtalte Besvimelser have næppe haft noget med Epilepsi at gøre; de ere, ligesom hans Blindhed, Udtryk for Aldersforandringer af hans Hjerne-Blodkar.) Lørdag Morgen den 8. Januar 1757 fik han et saadant Anfald; han kom ikke helt til sig selv igen og døde den følgende Dag henimod Kl. 5 Eftermiddag. Lørdagen forud, Nytaarsdag, havde han, skønt han ikke følte sig mere ilde end sædvanligt, af sig selv forlangt Sakramentet og modtaget det ved fuld Bevidsthed. F. sagde til Præsten de St. Roch, da han nærmede sig hans Seng: »*Monsieur, De vil forstaa mig bedre end jeg Dem. Jeg kender min og Deres Pligt under disse Forhold. Jeg erklærer Dem derfor, at jeg har levet og ønsker at dø dans la foi de l'Église Catholique, Apostolique et Romaine.*«

I de sidste Aar af sit Liv var han mindre munter end forhen. Han blev ikke gerrig som Olding. Han var meget anset og søgt; ugift. Af hans Vers om Alderdommen i T. VIII. af hans Saml. Værker, især i Udg. 1752—1757, citere vi: »*Mais je ne me sens*

plus certaine joie interne — qui vient sans l'ordre exprès de l'ame qui gouverne — qui prévient les sujets, ou ne les connoit pas — et ne sçait que jouir de ses propres appas«, sagde han 1751, efter at han havde sagt om sin Sundhed, Forstand o. s. v. »tout cela va assez bien«.

FORGIFTNING I ROM Aar 423. (LIVIVS: *Romerske Historie*. II. lib. 8. Kap. 18. S. 308.)

I Aaret 423 troede man, der var Pest; men »da Stadens fornemste Mænd bleve bortrevne af samme Sygdom og næsten under samme Dødstilfælde, kom en Pige til den øverste af de curuliske Ædiler, Qv. Fabius, med det Tilbud, at hun vilde angive Aarsagen til den almindelige Syge, naar han gav hende Forsikring paa, at hun ikke skulde udsætte sig for nogen Fare derved«. Det blev da af Konsulerne bestemt, at Sagen skulde undersøges, og hun aabenbarede nu, »at det var af kvindelig Ondskab, hvorunder Staten led, at der blandt Konerne befandtes Giftblandersker, der, ifald man paa staaende Fod vilde følge hende, kunde gribes paa fersk Gerning«. Man traf virkelig henved 20 Koner i Færd med at blande Gift. 2 af dem, CLAUDIA og SIGNIA, paastod, at det var »sunde Lægemidler«. De blev opfordrede til at drikke dem; raadsloge med de øvrige Kvinder — og »de drak Giften, men døde og alle som Ofre for egen Ondskab«. Sagen blev undersøgt nærmere, og »henved 170 Koner dømtes fra Livet«. »Og dette var første Gang, at der blev anstillet retlig Undersøgelse i Rom angaaende Giftblanderi.«

FRANZ, ROBERT (1815—1892). (Procházka S. 144.)

Robert Franz blev forkølet paa en Spadseretur; efter faa Dages Sygeleje døde den kraftige Mand i sit 78. Aar, den 24. Oktober 1892, uden Døds kamp. Han havde komponeret til kort Tid før sin Død. Procházka hørte ham spille sine sidste Sange to Maaneder, før han døde. I Familiens Meddelelse om hans Død siges det, at han hensov blidt efter et kort Sygeleje; han var da 78 Aar gammel. (Han synes at have lidt af Lungebetændelse?)

FREDERIK DEN II'DEN, DEN STORE (1712—1787). (CARLYLE: *History*. S. 367.)

Efter paa flere Sider at have skildret FREDERIK DEN II'DENS dalende Kræfter, der dog ikke hindrede ham i at fortsætte sit Arbejde med vanlig Intelligens og Iver, skildres den sidste Dag: Onsdag Morgen indfandt Generaladjutanterne, Sekretærerne og

Commandanten sig til sædvanlig Tid; men der blev sagt: »Sekretærene maa vente.« Kongen er falden i en Slags Søvn, af en stertorøs, ominøs Karakter, som om det var Dødens Søvn; han synes ikke at kunne samle sig, naar han af og til aabner Øjnene. Flere Timer efter, da han atter er kort Tid ved Bevidsthed, lader han Commandanten Rohdich kalde og forsøger at give ham Parolen som sædvanligt; han forsøger det 2, maaske 3 Gange, men mærker, at han ikke kan tale — og med et Udtryk af Sorg, der syntes at sige: »det er altsaa umuligt«, drejer han Hovedet og synker tilbage i Hjørnet af sin Stol. Rohdich brister i Graad; Kongen laa igen i søvnliggende Tilstand; — kort efter begynder Dødsrallen, som viste sig hele Dagen med Mellemrum. Der gaar Ilbud til Lægen Selle i Berlin; han kommer omkring Kl. 3 om Eftermiddagen; Kongen syntes lidt mere ved Bevidsthed, kendte sine Omgivelser; »hans Ansigt var snarere rødt end blegt, og i hans Øjne var der noget af den gamle ildfulde Glans«. Henimod Aften bliver han mindre febril; han falder i en blid Søvn med Sved; men da han vaagner, klager han flere Gange over Kulde og forlanger Puder, den ene efter den anden; en af Lægerne undersøger hans Ben og gør ved Tegn til de andre opmærksom paa, at de ere kolde op til Knæene. Nogen Tid efter mumler Kongen, da Doctoren er ude af Syne: »Hvad sagde han om Fødderne?« En af de Tilstedeværende svarede: »det Samme som før.« Kongen rystede paa Hovedet, som om han ikke troede det.

En Gang drak han, gribende Bægeret med begge Hænder, en Slurk Fennikelvand, hans sædvanlige Drik, og syntes lindret derved. Henimod Kl. 9 om Aftenen var der en stadig kort Hoste, Rallen i Brystet, og Aandedrættet var mere og mere besværligt; han var nu næsten hele Tiden bevidstløs, i al Fald ikke mere end halvt ved Bevidsthed. Da Uhret over hans Hoved slog 11, spurgte han: »Hvad er Klokken?« »Elleve,« blev der svaret. »Klokken 4 vil jeg op.« En af hans Hunde sad paa en Stol tæt ved ham; henimod Midnat saa han, at den rystede af Kulde; »læg et Tæppe over den,« sagde eller stammede han; dette var maaske hans sidste helt bevidste Ytring. Senere, da han med Anstrængelse var kommen over et Anfald af Hoste eller Aandenød, sagde han: »La montagne est passée, nous irons mieux.«

Hos Kongen var kun hans Kammerhusar Strützki; Kongen holdt sin Arm om hans Hals, Strützki holdt sin om Kongens Ryg og støttede med sin anden Arm hans Skulder; det var den Maade, hvorpaa Kongen bedst kunde aande; S. sad ubevægelig i denne

Stilling i henved 2 Timer; 20 Minuter efter 2 holdt Kongen op at aande, den 17. August 1786 (i sin Alders $74\frac{1}{2}$ Aar).

FRIEDRICH DEN ISTE AF SVERIG (1676—1751). (SCHUTZERCRANTZ: Sv. Konung.)

I 72 Aars Alderen fik Kongen Apoplexi med paafølgende højresidig Lamhed. Den 21. Marts 1751 fik han Feber; næste Dag viste sig de første Tegn paa Gangræn (Koldbrand) af højre Ben. Trods Behandling bredte denne sig, og 4de Dag derefter følte han, at han ikke havde længe at leve. Med Rigsraaderne og flere Embedsmænd tog han Afsked Kl. 4 Efterm., takkende dem for deres tro Tjeneste, og gav dem saa »jemte sin Kongl. hand att kysza, et bewekligt afsked; klocken 6 komo bägga Deres Kongl. Högheter Adolph Friedrich och dess Gemål Lovisa Ulricha, och togo af Kongl. Majst. et ganska ömt och rörande afsked; detta at anse, war ganska rörande«. Kl. 7 gik Kronprinsessen bort, men Kronprinsen satte sig ved Kongens Seng; tilsidst begyndte Uroen at tabe sig, den rallende Lyd i Brystet tog af, og Kongen »opgav Aanden under en stille og sagte Søvn, 20 Minutter efter Kl. 8«.

FRIEDRICH, KEJSERINDE AF TYSKLAND. (*Berlingske Tidende* 1901. 6. August.)

De i Middags hertil ankomne tyske Blade (for igaar Aftes) bringe alle lange Beretninger fra den afdøde Kejserinde Dødsleje. De have endnu ikke naaet at faa de allersidste Timer med, men de ere alle klare over, at Dødens Indtræden maatte være umiddelbart forestaaende.

Den Sygdom, hvoraf Kejsерinden led — Kræft i Nyrerne — havde alt længe ladet befrygte, at Døden kunde indtræffe med faa Dages Varsel, og da Lægerne med Sikkerhed forudsaa Katastrofens Indtræden, telegraferedes der til alle Kejsерindens Børn. Det lykkedes dem alle med Undtagelse af Prins Heinrich, som for Tiden er ude med en Eskadre, at komme i rette Tid til at tage Afsked med Kejsерinden, som næsten hele Tiden var ved fuld Bevidsthed. Den Døende var ganske klar over sin Skæbne, og da hun mærkede, at hun kun havde faa Timer igen, bad hun om, at der sendtes Bud til den engelske Præst i Homburg, The Rev. Cameron Waller, idet hun ønskede den sidste Andagts-time i sit Fødelands Sprog. Den Gejstlige tilbragte omtrent en Time i Bøn med den Døende. Kejsерinden tog derefter en Ubedydelighed Næring til sig og ventede i Ro Dødens Indtræden.

Da Kejser Wilhelm traadte ind i Sygeværelset efter at have tilbagelagt sin forcerede Rejse fra Norge, gled der et glad genkendende Smil over den Døendes Ansigt, men kort efter henfaldt Kejserinden i en apatisk Tilstand.

FRIEDRICH WILHELM (1688—1740). (CARLYLE: History of Friedrich of Prussia. vol. V. S. 266.)

Skønt syg, afvexlende i Rullestol og i Seng, besørger FRIEDRICH WILHELM dagligt sine officielle Arbejder med Punktighed i 2 Timer; hans gamle Generaler sidde omkring hans Seng, snakke og ryge som for 5 Aar siden. Sædvanligt er der et Slags konstant Tobaks-Kollegium; hans Nætter ere de værste; ofte hører man ham om Natten paa sit Snedkeri; henad Foraaret bliver han bedre; i April 1740 lader han sig klæde paa og holder et Tobaks-Parlament paa den gamle, formelle Maade; PÖLLNITZ beskriver det; det er et stort Selskab, Talen gaar livligt ved Piberne, Kongen selv morer sig, ryger dog ikke med, men han er usædvanlig livlig — saa kommer Kronprinsen ind direkte fra Rheinsberg. Tobakscirklen rejser sig alle som én og bukker; det er en Regel, at Tobaks-Parlamentet ikke maa rejse sig for Nogen — men det har rejst sig. Det piner Kongen. »Hm, den opgaaende Sol?« tænker han; »Reglerne brudte for den opgaaende Sol. Men jeg er ikke død endnu, det skal I faa at vide!« og han ringer arrigt paa sin Tjener: »Kom hit, Du, Hacke!« (en af Gæsterne!), siger han, medens han bliver rullet ud af Stuen, trods Protester og Undskyldninger. Hacke følger ham og kommer strax tilbage med Ordre fra Kongen, »at I alle strax forlade Paladset, allesammen, og I kommer ikke tilbage!« og næste Morgen, da Pöllnitz (Lægen?) som sædvanligt vil besøge ham, siger Gendarmen: »Her kommer Ingen ind.« (!) I Maj, da han føler sig mere syg, kalder han Præsten Roloff til Potsdam for at faa at vide, hvilke Chancer han har i den anden Verden. Generalerne ere tilstede; Roloff gaar ikke ind paa, at Kongen er saa god, som han selv tror; Generalerne kaldes til Vidne i forskellige Spørgsmaal, som Roloff forebringer. Blandt andet siger R., at Kongen maa tilgive sine Fjender, tilgive Alle, thi hvorledes kan han ellers selv vente at blive tilgivet? »Godt, det vil jeg; Du, Feckin, skriv til Din Broder, den utilgiveligste af Alle, naar jeg er død, at jeg tilgiver ham og døde i Fred med ham.« R. tror, det er bedre, om Majestæten strax skrev. »Nej, først naar jeg er død — — det er klogere!«

Den 26. Maj sendes der Ilbud til Rheinsberg, at hvis Friedrich vil se sin Fader i Live, maa han komme. Han rejser hurtigt, og tæt ved Potsdam-Slottet ser han i Frastand Faderen i hans Rullestol, ikke døende, men givende Ordre om et Hus, der skal bygges for en engelsk Groom, som havde plejet Hestene godt! Da han ser Sønnen, strækker han sin Arm ud, og Sønnen synker knælende til hans Bryst: min Fader, min Fader! min Søn, min Søn! De, som stode hos, græd af Bevægelse; Kongen blev angreben og maatte til Sengs. Samme Dag dikterede han Instruxen for sin Begravelse, et langt Aktstykke! med alle Detailler! De følgende 3 Dage havde han lange Samtaler med Sønnen; af og til bleve Generalerne kaldte ind, snakkede og røg Tobak og saa venlige ud — til Kongen igen blev alvorlig og fortsatte sine Instruktioner til Sønnen, saa maatte de ud. Han vilde nu abdicere for at dø i Fred. Af og til hører man ham bede; han siger: »Betet, betet!« Han citerer Skriftsteder. Da der synges en Psalme, han holder meget af, og i hvilken der staar: »Nøgen kom jeg til Verden, nøgen skal jeg gaa bort«, siger han livligt: »Nej, ikke helt nøgen, jeg skal have min Uniform paa!« Den næste Dag taler han med Præsten, siger Farvel til sin yngste Dreng, der var syg efter Mæslinger, lader sig derpaa rulle ind i Dronning Sophies Værelse: »Feckin, o, min Feckin, Du maa staa op i Dag og hjælpe mig saa godt, Du kan. I Dag dør jeg; Du maa være hos mig i Dag!« Om Aftenen samler han en Mængde officielle Personer; han vil abdicere; fra Forværelset kan han se sine Stalde; han giver Ordre, at Hestene skal trækkes frem, og beder to af de gamle Generaler vælge den, de synes bedst om. Dessau peger i Tavshed paa en af dem: »Du har valgt den daarligste, tag den anden dør, Du kan være vis paa, den er god!« Den gamle Dessau takker stille, hans strenge Ansigt ser bevæget ud, han kæmper med Graaden: »Næ, næ, min Ven, det er jo en Gæld, vi alle skal betale,« siger Friedrich Wilhelm. Da Dronningen, Friedrich, Ministrene og alle de andre ere samlede, gør Friedrich Wilhelm sin Declaration, hvorved han abdicerer; en lang Declaration, hvis Sætninger alle gentages, en efter en, af den gamle General Bredow — — Kongen besvimer og føres til Sengs. Næste Morgen ser han dog paa Vagtparaden fra sit Vindue. Kl. 11 sendes der Bud efter Præsten Cochius; han finder Kongen i Seng, ved Bevidsthed, men meget mat; han kan næppe tale. Cochius beder med Iver og med høj Stemme, for at den døende Konge kan høre det og følge ham. »Ikke saa højt,« siger Kongen. Han er kommen til at huske paa, at hans Tjenere

have faaet nyt Liberi. De faa Ordre til at vise sig. »O, Forfængelighed; o, Forfængelighed!« siger han, da han ser det broderede Fløjl, »bed for mig, bed for mig; min Tro staar til Frelseren!« Senere forlanger han et Spejl. Der er forskellige Beretninger om, hvad han sagde, da han saa sit Ansigt; Pöllnitz fortæller, at han sagde: »Ikke saa elendigt, som jeg troede.« Andre sige, at han sagde: »Grimt Ansigt!« eller »Saa godt som død.«

»Føl min Puls, Pitsch (hans Kæmpegrenaderers Læge), og sig mig, hvor længe dette vil vare!« »Ak, ikke længe!« »Sig ikke: ak; men hvoraf véd han det?« »Pulsen er borte!« »Umuligt,« svarer Kongen, idet han løfter sin Arm, »hvor kunde jeg bevæge mine Fingre saadan, hvis Pulsen var borte?« Pitsch saa stille og sørgmodig paa ham. »Herre Jesus, i Dig lever jeg; Herre Jesus, i Dig dør jeg; i Liv og i Død er Du min Trøst («Gewinn»).« Dette vare de sidste Ord, Friedrich Wilhelm udtalte i denne Verden. Han besvimede. ELLER gav Kronprinsen Tegn til, at han skulde føre Dronningen ud. De vare næppe ude af Værelset, før Besvimelsen blev til Død.

GALEJSLAVE. (LAUVERGNE: De l'agonie. II. S. 15.)

En Galejslave, LYON, dømt for at have myrdet sin Kammerat til stedse at være lænket, skildres af L som et udtalt Exempel paa, hvorledes et Menneske kan ligne et vildt Dyr. I Hospitalet maatte han ogsaa, skønt syg og sengeliggende, holdes lænket. Han havde en Mavesygdom og skulde dø; Sygepasseren havde flere Gange set venligt paa ham, naar han gik forbi hans Seng, men fik et Ulveblik til Svar. En Dag vovede Præsten at spørge ham, om han kendte noget til Katekismen? »Ja, den minder mig om de Prygl, den kostede mig, da jeg var Dreng.« Præsten spurgte ham, om han vilde forberedes til at kunne faa en god Død; Lyon bragte ham til Tavshed ved sit Blik. En Aften bad Lyon Lægen om et Sovemiddel; da han den næste Dag var meget lidende, vilde man befri ham for hans Lænker; den, som vilde tage dem bort, fik ikke Lov dertil: »Gaa Din Vej; jeg vil sove!« Om Natten, da han føler sig meget syg og fryser, kalder han paa Sygepasseren og siger: »Giv mig et Glas Vin, saa maa Du have de Sparepenge, jeg har i Maven —.« Han faar et Tinbæger med Havresuppe; han kaster det, da han har drukket deraf, i Hovedet paa Sygepasseren og dør. — Ved Obduktionen fandtes 50 Stykker 5 Centimer i hans Mavesæk; det var hans Sparepenge.

GALEN. (Oeuvres anatomiques etc. par DAREMBERG. II. S. 625.)

I GALENS store Værk har jeg ikke paa de af forskellige Forfattere angivne Steder kunnet finde selve Ordene: cor ultimum moriens. Efter DAREMBERG's Oversættelse anfører jeg følgende Citat: »Hjertet er som en Kilde for den naturlige Varme, og det er sikkert, at det er angrebet, naar Dyret skal dø. Da de Principer, som regere Dyret, ere tre (thi foruden Hjertets Princip have vi vist, at Hjernen forsyner alle Dyrets Dele med Følelse og Bevægelse, og at Leveren er Principet for Ernæringsevnen), maa Døden være den nødvendige Følge, naar Hjertet er Sæde for stærkt udtalte Lidelser.« — »Naar Hjertets Funktioner ere ødelagte, da blive ogsaa Hjernens og Leverens Funktioner tilintetgjorte.« — »Man ser ofte et Menneske, som er berøvet Intelligensen, Følelsen og Evnen til at bevæge sig, ikke destomindre leve flere Dage i Træk; ligeledes kan det Menneske, som er utilstrækkeligt ernæret paa Grund af Leverens svækkede Evne, vedblive at leve i lang Tid. Men hvis Hjertet berøves Aandedrættet, dør man strax.« Som man ser, omtales Lungerne kun indirekte som en af Hovedportene for Dødens Komme.

Hos RIOLAN (Encheiridium S. 218) siges om Hjertet, at det »primum nascitur et ultimum moritur«. »Hjertet fødes først og dør sidst.« Hjertet betegnes som det vigtigste og ædleste Organ i hele Legemet, den levendegørende Nektars Kilde — ved hvis Velgerning alle Legemets Dele leve og underholdes.

GEORG DEN ISTE AF ENGLAND (1660—1727). (GOLDSMITH: The History. III. S. 292.)

GEORG DEN ISTE, som ikke havde været i Hannover i 2 Aar, besluttede at rejse dertil 1727; han var kommen til *Delden* i *Holland* og syntes i alle Henseender sund og vel tilpas. Han spiste og var i godt Humør og fortsatte Rejsen tidlig næste Morgen; men imellem Kl. 8 og 9 beordrede han, at hans Vogn skulde standse. Man saa, at han ikke kunde bevæge den ene af sine Hænder; Monsieur FABRICE, forhen Tjener hos Kongen af Sverig, men nu hos Kong Georg, forsøgte at faa Circulationen i Gang ved at gnide den imellem sine. Da dette ikke hjalp, kaldte man Kirurgen, der fulgte tilhest; han gned Haanden med Spiritus. Kort efter begyndte Kongens Tunge at svulme, og han havde kun Kraft nok til at bede dem haste til Osnabrück; derefter faldt han om i Fabrice's Arme; han kom ikke mere til sig selv, men udaandede næste Morgen henad Kl. 11. Han var 68 Aar gammel.

GEORG DEN II^{DE} AF ENGLAND (1683—1760). (GOLDSMITH: History. III. S. 411.)

»Den 25. Oktober 1760 fandtes af Tjeneren Kongen, som ikke havde klaget over noget Ildebefindende, døende i sit Værelse. Han var staaet op til sædvanlig Tid og havde sagt til sine Tjenere, at da Vejret var smukt, vilde han gaa en Tur i Kensington Gardens, hvor han da boede. Han kom hjem; faa Minuter derefter hørte man, at han faldt om paa Gulvet. Støjen bragte Tjenerne til at gaa ind; de bare ham til hans Seng; han bad her med en svag Røst, at de vilde sende Bud til Prinsesse Amelia; men før hun naaede Værelset, var han død. Man gjorde et Forsøg med Aareladning, men uden Virkning; senere ved Obductionen fandtes, at højre Hjertekammer var bristet, og at der var udtraadt en stor Mængde Blod gennem Aabningen.«

GERNER. (BANG: Præstegaardsliv. S. 103.)

»Jeg mindes at have hørt tale om adskillige Borgerfamilier i Horsens, som endnu i Begyndelsen af vort Aarhundrede, ja maaske endog længere hen, altid havde en Ligkiste staaende i Beredskab, og at denne Kiste i Julen afgav et ypperligt Gemmested for Kager.«

»Da Biskop HENRIK GERNER i Viborg 13. Maj 1700 havde faaet et Stykke Kød siddende fast i Halsen og mærkede, at det vilde volde hans Død, lagde han sig selv i Kisten, trak Nathuen ned over Øjnene, anbefalede sin Sjæl Gud i Vold og sov hen.«

(Smlgn. S. 288 om Henrik Gerners bevægede Liv i Fejden med de Svenske; han skulde være henrettet den 19. April 1659, og havde skrevet en Tale, han vilde holde paa Retterstedet; han blev benaadet 8 Timer, før Executionen skulde finde Sted.)

GLUCK, CHRISTOPH WILIBALD (1714—1787). (WELTI: Gluck.)

I 1781 skriver MOZART til Salzburg, at GLUCK er ramt af Apoplexi, og 1784 gentages Anfaldet saa stærkt, at han bliver lam i højre Arm og Ben; dog blev han derefter atter betydeligt bedret. Den 15. November 1787 døde han under et tredie hæftigt Anfald; han var da 73 Aar gammel. »Ifigenia i Tauris« var færdig den 30. November 1778; han var da 65 Aar gammel.

GOETHE, JOHANN WOLFGANG (1749—1833). (ECKERMANN: *Briefwechsel zwischen Goethe und Marianne von Willemer*. (Zuleika.) *Anhang zu den Briefen*. S. 152. *Eckermann an Frau Willemer*. S. 315. Herausgegeben von TH. CREIZENACH. Stuttgart 1877.

»Af egen Drift og efter særlig Opfordring af Fru v. Goethe meddeler jeg Dem nogle nærmere Omstændigheder ved Tabet af den store Mand. — — Han forlod os i Gaar Formiddag Kl. 11. For 8 Dage siden (Torsdag) var han endnu ganske rask; Stortuginden besøgte ham den Dag, og han var da meget munter og meddelssom. Han gik derefter en Tur, og det er muligt, at han har forkølet sig paa denne. Thi næste Morgen, Fredagen den 16., følte han sig syg, med Forkølelsesfeber og Stik i Brystet. Hofrath Vogel, der har været hans Læge i 7 Aar, og til hvem han havde mere Tillid end til nogen anden i sit Liv, behandlede ham, og Mandagen derefter var han saavidt rask igen, at han tænkte paa at ville begynde at arbejde om Tirsdagen. Dog bleve vi Alle den Morgen forskrækkede, idet den Syge blev overfaldet af en hæftig Kulde i alle Lemmer, havde Smerter og var meget urolig; Lægen formaaede først i Løbet af 19 Timer at hæve disse Tilfælde ved et Omslag og sveddrivende Midler; han erklærede Goethe's Tilstand for farlig og frygtede for et Nerveslag. Dette indtraf dog ikke næste Morgen (Onsdag), idet Midlerne havde bevirket den nødvendige Krise, og en velgørende Sved havde bredt sig over hele Legemet; den Syge var ogsaa befriet for alle sine Smerter. Saaledes havde vi Onsdag Morgen atter noget Haab, men det svandt igen ved Middagstiden, idet Lægen erklærede, at Fjenden nu truede igen fra en anden Side, man maatte befrygte en Lungelammelse, idet Ondet havde kastet sig paa Brystet, og den Syge manglede Kræfter til at modstaa det. De kan tænke Dem, i hvilken Angst og Nød vi alle vare. Det var dog en Lykke for den Syge, at han ikke syntes at have Anelse om den Fare, han var i. Han følte sig vel, uden Smerter, talte dog endnu Torsdag Morgen om en god Suppe, Fisk og noget Vildt, som han havde Lyst at spise til Middag, og om de gode, kommende Dage i April, da han skulde spadserere og fuldkomment komme sig for sin Sygdom. Han vilde paa ingen Maade ligge tilsens; han sad helt paaklædt i sin Lænestol. I Begyndelsen vilde han ikke have andre end Tjenestefolkene om sig. Den sidste Morgen veg dog hans Svigerdatter ikke fra hans Side; hun havde vaaget hos ham de sidste Nætter, uden at han vidste det. Han holdt hendes Haand, medens han snart talte om lige-gyldige Ting, snart syntes at slumre. Faa Timer senere, Kl. 11, havde hans store Aand forladt det Jordiske, idet det elskede Legeme for vore Øjne syntes at slumre hen i ædel Holdning (»in-dem der geliebte sichtliche Körper vor unserer Augen in edler Haltung fortzuschlummern schien«).

Resten af Brevet indeholder Meddelelser om Foranstaltninger til Begravelsen o. lign. Det er undertegnet Weimar 23. Marts 1832. Eckermann.

I en Anmærkning under Texten S. 317 staar: Om det berømte Udraab »Mehr Licht« er der ikke Tale i denne Beretning; det er vel rigtigt nok, at Goethe har sagt det, men man har ikke strax tillagt det den Betydning, som det senere har faaet.

JOH. WOLFGANG V. GOETHE. (JULIUS R. HAARHAUS. Leipzig. Ph. Reclam. S. 293.)

I August 1831 afsluttede Goethe sit Arbejde med Faust, forsegledet det og traf de nødvendige Foranstaltninger til dets Udgivelse efter sin Død. I Foraaret havde han skrevet et lille Arbejde »Über die Spezialtendenz der Vegetation«. »Mein ferneres Leben kann ich nunmehr als ein reines Geschenk ansehen, und es ist jetzt im Grunde ganz einerlei, ob und was ich noch etwa thue,« sagde han til Eckermann. Han gik som 82aarig op til Gichelhahn ved Ilmenau og glædede sig over det skønne Thüringen; med Taarer i Øjnene læste han det Vers, han havde skrevet paa Væggen i et lille Hus den 7. September 1783: »Über allen Gipfeln ist Ruh, in allen Wipfeln spürest du kaum einen Hauch; die Vögel schweigen im Walde. Warte nur, balde ruhest du auch.«

Han var aandskraftig til det sidste. Den 11. Marts 1832 talte han henvend en Time med Eckermann om religiøse Spørgsmaal. Den 16. blev han syg af en Forkølelsesfeber, men kunde dog endnu den 17. diktere et Brev til Wilhelm v. Humboldt. Saa tiltog Svagheden — den 22. Marts døde han, siddende i sin Lænestol. De sidste forstandige Ord, han sagde, vare: »Macht doch den zweiten Fensterladen auch auf, damit mehr Licht hereinkomme.«

GOETHES MUTTER (1731—1808). (HEINEMANN: Ein Lebensbild. S. 363.)

Dagen før Goethes Moder døde, hun var da 77 Aar gammel, lod hun sin Huslæge (han var hendes Nevø) hente og spurgte ham, hvor lang Tid hun endnu havde at leve. Da han vilde svare undvigende, blev hun ærgerlig: »Ingen Omsvøb, Fætter, jeg véd, at det er ude med mig. Sig han kun lige ud (sag er's rund heraus), hvor længe har jeg endnu at leve?« Hun var rolig, da han sagde, at hun vel endnu kunde leve til næste Dags Middag, og bad ham om ikke at blive hos sig.

Goethe fortalte senere sin Ven Zelter, at hans Moder selv havde sagt, at hendes Død var nær, og at hun havde ordnet alt med Begravelsen saa nøjagtigt, at det endog var nøje bestemt, hvilken Slags Vin og hvor store de Stykker Kage, som Følget skulde have, maatte være. Jakobi tilføjer, at hun endog havde paalagt Pigen ikke at komme for faa Rosiner i Kagen, thi det havde hun aldrig i sine Levedage kunnet lide, og det vilde ærgre hende i hendes Grav. Samme Dag, hun døde, var hun indbudt til en Familie, som troede, at hun kun var lidt ilde tilpas; hun svarede, at hun lod sig undskyldte, hun skulde dø. Kort før hun døde, skal hun ogsaa have sagt til en Snedker, som anbefalede sig til at lave hendes Kiste, at det gjorde hende ondt, at han kom for sent, men hun havde ordnet alting færdigt, og hun lod ham faa nogle Penge. Hun døde den 13. September 1808, 77 Aar gammel. Samme Dag skrev Fritz Schlosser til Goethe: »Igaar blev hun atter svag, og hendes Sygdom tog pludseligt en saa hastig Vending, at man fra i Gaar med største Sandsynlighed maatte tro, at hun skulde dø. I Dag ved Middagstid indtraf Døden blidt og efter Alt at dømme smertefrit. Hendes Betænksomhed og hendes faste, rolige Mode, som vi beundrede hos hende, medens hun levede, forlod hende ikke hverken før eller i Døden. Kun i de sidste Øjeblikke af hendes Liv kunde man ikke spore synlige Ytringer af Bevidsthed. — Den os Alle saa dyrebare Afdødes udtrykkelige Forlangende, strax at meddele Dem om hendes Død, gør mig dette til en dobbelt Pligt.« Til Goethes Søn August skrev Schlosser nogle Ord, hvoraf det fremgaar, at hun faa Timer før sin Død bad ham om at meddele denne til August.

GOVAN. (v. RUDLOFF: *Gesch. der Reform.* II. S. 238.)

WILHELM GOVAN, som var anklaget for at være medskyldig i Karl den 1stes Død, blev henrettet sammen med Guthrie (se denne) paa det samme Skafot. Han forkyndte højt, at han med Glæde lod sit Liv for Covenant og den skotske presbyterianske Kirkes Frihed.

GREEN (1791—1863). (MAC CORMAC: *Adress.* S. 116.)

JOSEPH HENRY GREEN, en meget anset engelsk Kirurg, der omtales som en meget rolig og intelligent Mand, saa sin Død i Møde med stor Ro; han tog kærligt Afsked med sine Nærmeste, og sagde til sine Tjenestefolk, som stode bedrøvede om ham: »Medens jeg endnu kan tale, vil jeg takke Eder alle for Eders Venlighed og Opmærksomhed imod mig.« Strax efter, da hans

Læge traadte hurtigt ind, pegede han betydningsfuldt paa Stedet for Hjertet og sagde: »Kongestion«. Derpaa satte han stiltiende sin Finger paa Pulsen ved Haandleddet, og det var tydeligt, at han lagde Mærke til dens svage Slag; han sagde kort Tid derefter: »Standset«, og medens dette Ord næppe var kommen over hans Læbe, faldt hans Hoved ned, til Siden, og han var død; hans Ansigt syntes dem, der stode om ham, som om det atter var ungt og smukt.

GRAY, JANE. (GOLDSMITH: History. II. S. 236.)

LADY JANE GRAY og hendes Husbond LORD GUILFORD DUDLEY fik Ordre til at forberede sig til Døden. LADY JANE, som længe havde ventet dette, bar Meddelelsen med helt modig Ro; da hun hørte, at hun havde tre Dage at vente, syntes hun meget ked af Opsættelsen. Dagen, da hun skulde henrettes, ønskede hendes Husbond at se hende; men hun afslog Mødet, da hun vidste, at hun ikke vilde kunne taale Afskedens Smerte. Det var først bestemt, at de skulde henrettes paa Pladsen udenfor *Tower*; men man frygtede, at deres Ungdom, Uskyld og Skønhed skulde op-hidse Folket, og det blev bestemt, at Henrettelsen skulde foregaa i selve *Tower*. LORD DUDLEY blev først exekveret; da LADY JANE blev ført til Stedet, hvor hun skulde lide Døden, mødte hun *Towers* Officerer, som bar hendes Husbonds hovedløse Legeme, der var besudlet med Blod, for at begrave det i Kapellet. Hun saa i nogen Tid paa det afsjælede Legeme uden at røbe Bevægelse; derpaa bad hun, med et Suk, at de vilde gaa. *Towers* Konstabel, JOHN GAGE, bad hende, da han førte hende til Exekutionen, at skænke ham en liden Gave, som han kunde beholde til evig Erindring om hende. Hun gav ham sine Tavler, paa hvilke hun lige, da hun saa sin Husbonds Lig, havde skrevet tre Sentenser, den ene paa Græsk, den anden paa Latin, den tredje paa Engelsk; hun skrev her, at det var hendes Haab, at Gud og Efterverdenen vilde vise ham og deres Sag Retfærdighed. Paa Skafottet holdt hun en Tale, hvori hun paaviste, at hendes Skyld bestod ikke i, at hun havde lagt Haand paa Kronen, men at hun ikke havde tilbagevist den med tilstrækkelig Standhaftighed (hun havde været Dronning i 10 Dage); at hendes Vildfarelse mindre skyldtes Ærgerrighed end den Lydighed, Datteren skylder sin Fader; at hun gerne led Døden som den eneste Udsoning, hun kunde yde Staten, og at hun var rede til ved sin Straf at vise, at Uskyld ikke kan undskylde de Gerninger, som kunne skade det almene Vel. Da hun havde talt saaledes, bad hun sine Damer

at hjælpe sig med Afklædningen; og hun døde med en fast op-højet Ro (1554).

GROUPE. (GOULART: Thresor. S. 416.)

Aar 1536 var NICHOLAS GROUPE i Byen Anneberg, hvor han ventede Meddelelse fra Erkebiskoppen af Misne, som havde lovet ham et Embede dør; da Groupe fik Brev, hvori han udnævntes til hans Medhjælper og Vikar, blev han saa rystet af den Glæde, han følte, at han opgav Aanden, før han havde faaet læst Brevet tilende. (G. LE FLEUN: Annale de Misne lib. 3.)

GUATEMOZIN. (PRESCOTT: Mexicos Erobring. S. 264.)

Mexicos unge Kejser, GUATEMOZIN, der havde lidt saa meget, baade legemligt og aandeligt, under den langvarige Belejring af Hovedstaden, havde flere Gange afslaaet at forhandle med Cortez om Overgivelse. Da han endelig var bleven tagen til Fange og blev ført til Cortez, som traadte frem med stolt og konstlet Høflighed for at modtage ham, sagde Guatemozin: »Jeg har gjort Alt, hvad jeg formaar, for at forsvare mig selv og mit Folk, men nu er jeg bragt i denne Tilstand, og Du kan behandle mig, som Du finder for godt, Malinche,« hvorpaa han, idet han lagde sin Haand paa en Dolk, som Cortez bar i Bæltet, med Hæftighed tilføjede: »Du maa hellere gøre det af med mig med denne og strax skille mig ved Livet.«

GUSTAV ADOLPH AF SVERIG (1594—1633). (SCHUTZERCRANTZ. S. 92.)

GUSTAV ADOLPH viste altid paa sine mange Felttog stort Mod og Koldblodighed; ofte blev det ham forestillet, at det var urigtigt, at han udsatte sit Liv for Farer; et af hans Svar var, »at Konger dø sjeldent i Slag eller ved Belejringer«. — Ved Byen Rokitle blev han, da han observerede Fjendens Stilling gennem Kikkert, ramt af en Musketkugle, der gik gennem Halsen, ovenfor Nøglebenet, og blev siddende imellem Skulderens Muskler (*Brev fra Salvius 16. August 1627*); Armen blev saa stærkt bevæget, at Kongen selv troede, at en Kanonkugle havde revet den bort, og Blodet stod ham ud af Næse og Mund. Han blev ført tilbage til *Dirschau*; Rigskansleren AXEL OXENSTJERNA og flere af Generalerne erindrede ham om, at han burde skaane sit kostbare Liv og sin for Riget uundværlige Person; hertil svarede Kongen: »at han vel takkede dem for deres velmente Paamindelser, men dog troede, at han ikke var saa uundværlig for Riget, som de vilde lade ham forstaa, og

at han havde den Fortrøstning til Guds Godhed, at i Fald det behagede ham at kalde hans Person herfra, vilde han dog derfor ikke glemme Sverig, men alligevel i Naade tænke derpaa og vel give det en anden Forsvarer«. Da Feltskæderen ikke kunde tage Kuglen ud, sagde Kongen: »lad hende da blive siddende og være et Monument i en Krop, som aldrig har været lätjefull eller wällustig«, og tillige: »det klæder en Konge at have stort Mod i en Krop, som aldrig har kendt til Svaghed (weklighet)«. Da Kongens Livmedicus ogsaa fremkom med en øm og velment Advarsel i samme Retning, fik han kun som Svar: *ne sutor ultra crepidam*. Saaret var først helet efter 3 Maaneders Forløb.

I Maj 1632 blev Hesten, hvorpaa G. A. sad, skudt ihjel; han faldt ned paa Jorden, overstænket af Blod, men stod strax op igen og sagde: »Den Fare kom jeg ganske godt fra, men kanske Æblet endnu ikke er helt modent.« Efter en anden Beretning om samme Affære sagde han: »Saa var det dog muligt, at Fjenden kunde træffe mig? jeg troede, jeg var uden al Fare.« — Disse forskellige Versioner vise jo, at man skal være varsom med at tro paa Ordlyden af Beretningerne; men Indholdets dybere Mening lider ikke derved, det er vist sikkert nok.

Den 6. November 1632 mistede Gustav Adolph Livet i Slaget ved Lützen. Han blev først skudt gennem venstre Arm, hvis Ben blev knust; han lod sig i Begyndelsen ikke mærke dermed, men vedblev at opmuntre Soldaterne til Tapperhed og foregik dem som sædvanligt med et godt Exempel; men da han havde mistet meget Blod, var stærkt i Sved og tabte Kræfterne, bad han Hertugen af Lauenburg hjælpe sig til et sikrere Sted og sagde sagte paa Fransk: »Jeg har faaet nok saa meget, jeg behøver; jeg lider en ubeskrivelig Smerte.« Men i samme Øjeblik fik han endnu et Skud imellem begge Skulderbladene, og, skønt han endnu anstrængte sig for at komme derfra, vare hans Kræfter dog saa ringe, »at han faldt ned af Hesten; han blev dog hængende ved Stigbøjlen i nogen Tid, blev atter ramt af nogle Skud og Hug og opgav derpaa sin heltemodige Aand paa selve Valpladsen«.

Andre meddele, at Kongen blev dræbt af en Morder, der var udsendt af Kardinal RICHELIEU; atter Andre, at General PAPPENHEIM skød ham; der er endnu flere Beretninger. Den almindeligst udbredte Mening i Sverig var, at han blev dræbt af den ovenfor omtalte Hertug af Lauenburg, hvem Kongen engang i en ikke nærmere omtalt Anledning havde givet et Ørefigen. Efter »Hof-trompeteren Jons Månssons Thects märkeliga berättelse om sina fälttog med högstsalig Konung Gustav Adolph« synes det dog rimeligst at

tro, at Gustav Adolph er død paa Valpladsen; 2 Timer efter, at hans saarede Hest var kommen løbende uden sin Herre, fandt man »Kongen uden Klæder, skudt, hugget og saaret med 10 Saar samt iklædt 3 blodige Skjorter«.

GUSTAV DEN ISTE AF SVERIG (1490—1560). (SCHUTZERCRAVZ: *Svenska Konungars Olyks-Öden*. S. 61.) (*Gustav Vasa*.)

»Den 29. (Septbr.) om Morgonen bittida Mag. GUILHELMUS LEMNIUS in och gick sakta til Konungens hufwud, för at inhemta des tilstånd; men såg icke rättare, än at han redan war ut-slockkad, hwarföre han och utan betänkande drog des myssa ned för ögonen, och ropade högt, at Hans Majst. redan aflidit; men Konungen, upväkt af sorlet, strök da sjelf myssan tillbaka igen, och tyktes undra, hwad man hade för händer. När nu ordinarius sedan inkom, och man berättade honom, at Konungen nu sof, lutade han sig när intil, och slöt af andedräkten, at han låg uti själ-toget; föll derföre på knä med de andra närwaranda, under böner til Gud at annamma des siäl, och med uprepande af åtskilliga tröstespråk. Efter en liden stund och klockan wid paz 8, steg Herr STEN ERIKSSON LEYONHUFVUD up igen, och hölt det for fåfångt, at widara oroa Konungen, som han nu mente aldrig skola höra något mer i werlden. Jo, svarede *ordinarius*, Mester Hans (se under Gustav Vasa), menniskan hörer så länge andan är i henne; och det will jag nu strax bewisa; hvarpå han tiltalade Konungen med dessa ord: *Allernådigste Konung och Herre! Tron I på Jesum Christum och hörer mina röst, så gifwen osz något teken!* Till allas förundran och glädje swarade Konungen med hög röst Ja! men drog icke sen mer än 2 eller 3 ande-drag, innom han slutdigen afsomnade.«

GUSTAV VASA. (E. HILDEBRAND: *Från Gustaf Vasas sista tider*. S. 283. *Historisk Tidsskrift*. Utgifven af Svenska Historiska Föreningen genom E. Hildebrand. Stockholm. 19. Aargang 1899.)

Denne Afhandling, som er grundlagt paa Haandskrifter, meddeler mest, hvad Gustav Vasa's Sjaelesørger i Stockholm, MESTER HANS, har optegnet om hans sidste Tid, og er forsynet med et Bilag, der indeholder Mester Hans' Optegnelser om Kongens Sygdoms Forløb; dette, som er for meget at anføre her, tyder aldeles bestemt paa, at Gustav Vasa har haft en Nyresygdom og er død af Uræmi (se Texten S. 107). Vi anføre flere karakteristiske Forhold vedrørende Kongens sidste Tid.

Gustav Vasa begyndte at blive syg ved Nytaarstid 1560 »båda i Hufvudet och Magen«. I Juni modtog han Rigets Stænder i Stockholm og holdt sin rørende Afskedstale til dem; han fik sit Testamente anerkendt og fik endnu en Gang Spørgsmaalet om Tronfølgen fastslaaet. Den 13. August var han saa syg, at han ikke den næste Dag kunde følge Sønnen Erik til Skibet, som skulde føre ham til England. I Slutningen af August, da han mest laa stille hen, talte han en Del, især med sine Børn om Fortid og Fremtid, men efterhaanden frigjordes hans Sind for verdslige Bekymringer, og det var ham en stor Trøst at høre Guds Ord af Mester Hans, som tillige, sammen med Apothekeren Mester Lukas og Barberen Mester Jakob, vare de eneste, som behandlede ham; først de sidste Dage kom der to virkelige Læger, Doktor Paludanus og Doktor Vilhelmus (Vilhelm Lemnius, dansk Læge).

Den 15. August sagde han til Mester Hans: »Jå, Johannes, jeg forstaar vel, at jeg aldrig staar op fra denne Seng, thi dette er mit Sidste,« og han fortsatte med at bede Hans hjælpe ham med Lægemedler; da Mester Hans begyndte med en lang Formaning om Taalmodighed og læste for ham af Petri og Jakobs Epistler, svarede Kongen, at han vilde gerne have »Hjælp af Gud ved de Midler, som ere ham behagelige. Forman Forsamlingen til Forbønner for mig, men tænk selv paa nogle verdslige Lægemedler, som kunne hjælpe min Krop og mit brændende Hoved og svale min Mave og mine Lunger. Kan der hjælpes, saa hjælp; hvis ikke, saa vil jeg lide taalmodigt.«

Den følgende Dag endte han en Samtale med: »Jeg är nu mätt af denna världens mödosamma frukt och lefverne, mina dagar äro sorgedagar härefter.«

Den 19. August sagde han, da han vaagnede op og saa Sønnen Magnus staa ved Sengen: »Magnus, Magnus, jeg formaner Dig, hør Din Fader, thi Du er mig kær og har aldrig fortørnet mig. Frygt Gud, min Søn, vær Din Broder lydige og vogt Dig for Hovmod . . . Vær god imod Dine Søsken, saa vil det gaa Dig vel.« Da han næste Dag klagede over, at han havde faa Venner, som vilde være om ham, og de Tilstedeværende protesterede, sagde han: »Hvad er det, I siger, mine Børn bryde sig ikke om mig, allenast de få hvad de begära.« »Sig ikke saa,« svarede Dronningen, »Gud hjælpe mig saa vist, som de gerne vilde være hos Eders Naade, men Eders Naade fortørnes strax paa dem og taler dem saa haardt til, at de græde og bedrøves over, at de ikke kunne være deres Hr. Fader til Behag.«

Den 25. August, da han saa nye Tegn paa Forværrelse af Sygdommen: »O, Gud, jeg takker Dig for dette verdslige Regimente, som jeg nu har ført i 40 Aar, detsamma befallar jeg dig igen och vill det ej mera regera. Förlåt mig hvad som är missbrukadt och gif mig ditt rike, där intet misbruk är.«

Han laa nu stille i 3 Uger, kun af og til sigende lidt til sine Børn. Saa holdt han en Dag en lang Tale til Sønnen Johan, at »vi Svenske ikke skulle inlade os paa for mange fremmede Sager, men lære os selv at kende«; under Talen steg gamle Erindringer frem, og Forbitrelsen imod gamle Fjender blussede op, især »Pavens gamle forræderiske Biskopper« bleve ilde medtagne.

De følgende Dage blev han mildere og mildere; han bad STEN at tilkendegive, at han tilgav Alle paa Jorden, som havde været ham imod, og bad tillige, at Alle skulde tilgive ham, hvad han havde forbrudt imod dem, »eho det vara kunde, som ham utan lag brutit emot«.

Til Mester Hans sagde han en af de sidste Dage: »At prædike for mig om mine Synder gøres Dig ikke behov; at de ere mange og store, vide vi bedst selv. Men huru de förlåtas, därom vill jag försäkras i samvetet.« Hans mente imidlertid, at Syndernes Forladelse krævede deres forudgaaende Bekendelse; men nu blev Kongen vred og sagde: »Ikke vil Du, at jeg skal angre mine Synder for Dig?« »Nej, för Gud,« svarede Mester Hans. »Ja, det kan jeg gøre Dig foruden, og jeg gør det saa. Hørte Du ikke, at jeg sagde: jeg véd, at jeg har syndet og er værd Straf af Gud, er også derfor ilde tilpas i min Samvittighed? Derfor behøver Du ikke gøre min Samvittighed værre, end den er, men hjælp min »förskrächta« Sjæl med Kristi Løfte, at Gud er mig naadig, vil forlade mig og har forladt mig — själströst begär jag och icke vantröst!«

De tre sidste Dage laa Kongen aldeles stille hen uden at klage, og naar Nogen spurgte, om han vilde noget, »holdt han stundom en Haand og stundom begge løftede, Øjnene imod Himlen og tav«. Først nu, den 27. Septbr., ansaa Mester Hans det rigtigt at meddele den unge Dronning (hun var 24 Aar; det var hans 3die Dronning; hun var ikke veget fra hans Side fra 13. August til 28. September; de andre skiftedes dog til at holde Vagt), at han mente, at alt Haab var ude. Hun svarede, da det blev sagt hende, at hun, hvis hun havde noget at sige Kongen, maatte hun sige det snart: »Jag har intet otaladt, om det är sant, som du säger, ty jag vänter mig ingen glädje i denna världen efter min nådiga herre.« Samme Dag blev hun saa syg, at hun maatte lægge

sig til Sengs; hun laa i samme Sal som Kongen, »så at hennes ögon voro alltid till h. k. Maj:t.«

Den 29. September Kl. 4 om Morgenen kom Mester Hans til Kongens Seng; han laa som i en sød Søvn; men Mester Hans bøjede sig over ham, lyttede efter Aandedrættet og mærkede, at Dødsstunden var nær. Han skyndte sig efter sin Bog. Imidlertid vare flere af dem, som holdt Vagt, gaaede til Hvile. Den danske Læge Doktor Vilhelm gik da frem til Kongen, og da han troede, han var død, drog han »mössan«, som Kongen havde paa Hovedet, ned over hans Øjne og raabte, at Kongen var død; herved vaagnede Kongen. — Den videre Beretning om Kongens sidste Øjeblikke er den samme hos Mester Hans som den, der er given af Schutzercrantz (se S. 65). Vi skulle, henviende til den, kun her tilføje, at Mester Hans' Beretning ender med: »Man må fritt säga, att aldrig kunde någon människa med tystare och stillare af-lidande fara af detta elände lifvet än denna högbemälte k. Maj:ts person.«

GUSTAV DEN III^{DIÉ} AF SVERIG (1746—1792). (ANKER: *Mordet paa Gustaf den Tredie*. »Musæum« Aargang 1895. Efter Originalerne i det danske Udenrigsministeriums Arkiv. Nedenstaaende er Uddrag af Indberetningerne fra Grev FR. REVENTLOW til Grev A. P. BERNSTORFF (den yngre).)

I Brev af 17. Marts 1792 meddeles, at Ancharstrøm har skudt paa Kongen ved Maskeraden *Aftenen i Forvejen*. Reventlow selv var ikke paa Maskeballet. Skuddet siges at have ramt venstre Side af Ryggen, en Smule ovenfor Hoften. Endnu den 23. Marts omtales Kongens Befindende som lovende godt, men d. 27. Marts 1792 skriver R., at han paa Grund af den Forkølelse, han havde paadraget sig, i Gaar befandt sig saa ilde, at de Fleste troede, hans sidste Stund nærmede sig. Man mener, der skal et Mirakel til for at frelse ham — at det er vanskeligt at faa ham til at følge nøjagtigt Lægernes Forskrifter. Feberhede plager ham; han vil ligge i et ganske koldt Værelse — deraf Forkølelsen. Om Natten til den 27. et Sting i Siden; blev aareladt og fik Trækplaster. I Gaar (26. Marts) Eftm. meget svag.

Den 29. Marts 1792: »Lidt før Kl. 11 i Dag maatte Kong Gustaf den Tredie af Sverige bøje sig for den menneskelige Skæbne.« »Pleuresie«, tilskrevet Forkølelse. »Efter Kl. 3 i Morges tvivlede man ikke længer.« *Selve Døden skal have været meget mild, uden stærke Smarter og uden krampagtige Bevægelser.* »Kongen bevarede sin Aandskraft og sin Ro lige til de sidste Øjeblikke.

Endog denne Morgen undertegnede han Baron Arenfelts Udnævnelse til Overstatholder i Stockholm. Derpaa tog han Sakramenterne, hvorefter hans Kræfter aftog, og han udaandede.»

Ved Obductionen . . . »død af Koldbrand, der sandsynligvis begyndte Dagen før hans Endeligt og saa udbredte sig hurtigt. Som Følge deraf har hans Død været mild og ikke meget smertefuld.«

GUSTAV DEN III^{DIÉ} (1746—1792). (A. BERGSTRAND: *Gustav den Tredies Saar.*)

I en Artikel, som gaar ud paa at vise, at Gustav den Tredie vilde have haft større Chancer for at være kommen levende fra sit Skudskaar, hvis han var bleven behandlet nutildags, d. v. s. uden Dilatation af Saaret og Sondering, findes meddelt Extrakt af de i Tilslutning til Begivenheden offentliggjorte Dokumenter. Det ses heraf, at det var et Skudskaar, der var trængt ind fra Ryggen i Underlivet, men ikke havde læderet Bughinden, ikke aabnet selve Underlivets Hulhed for Tarmene. Ladningen var 2 Kugler, 12 Blyhagel og et Par Sømstumper; hele Saarkanalen var i Koldbrand; det er tvivlsomt, om der var Ansamling af Materie i Lungesækken. Disse Fakta, der konstateredes ved Obductionen den 30. Marts, svare til Sygdomsforløbet og give ved at sammenholdes med dette Grund til at mene, at Kongen er død enten af Pyæmi eller af Septikæmi, d. v. s. Overgang af Forraadnelsestoffer i Cirkulationen, Blodforgiftning, som det kaldes nutildags af Publikum.

Af Sygdomsforløbet anføres: »Den 1ste Bulletin er udstedt 18. Marts og meddeler, at Kongen havde sovet godt, Smerten, Fieberen og Spændingen var aftaget. Ogsaa de næste Dage forløb ret godt, det begyndte at flyde rigeligt fra Saaret. Den 22. Marts var mindre god, idet Svulst og Ømhed tiltog, men den 23. lød Beretningen igen bedre, Svulsten mindskedes, Saaret flydende og »schickar sig til Suppuration«. Den 24. havde Svulsten i Huden helt tabt sig, og Kongen befandt sig saa vel, at han, liggende tilsens, kunde modtage en Deputation fra de tre ufri Stænder. Først den 26. om Aftenen begyndte Situationen at forværres, Pt. klagede over stærk Klemsel i højre Side af Brystet, og Pulsen blev spændt; der ordineredes spansk Flue og Aareladning. Tilstanden skal derefter have rettet sig lidt, Klemselen for Brystet aftog, men Hosten og Opspytningen vedvarede, og Bulletinen den 28. meddelte endog, at den havde forstyret Sønnen om Natten. Det var den sidste Bulletin, der offentliggjordes. Torsdagen den 29. Marts døde Kongen.»

GUTHRIE. (v. RUDLOFF: *Gesch. der Reformation*. II. S. 237.)

JACOB GUTHRIE, som kaldes den første Martyr for »Christi Krone og Covenants«, blev hængt den 1. Juni 1661. Hans sidste Ord paa Skafottet vare: »Jesus Christus er mit Lys og mit Liv. Han er min Visdom, Retfærdighed, Helliggørelse og Forløser; kun til ham staar mit Begær. Til ham, ja, til ham anbefaler jeg Eder af al min Sjæls Kraft. Pris ham, o, min Sjæl, i al Evighed!« Han sluttede med Simeon's Ord: »Herre, nu lade Du Din Tjener fare i Fred; thi mine Øjne have set Din Helligdom!« og i det Øjeblik, han blev styrtet ned fra Stigen, drog han det Tørklæde, der var bundet for hans Øjne, bort og raabte: »Covenants, Covenants ville dog bringe Skotland nyt Liv!«

HADRIANUS, P. AELIUS (76—138), romersk Kejser.

Var meget interesseret i Kunst og Literatur og skrev selv talrige Værker, baade paa Prosa og Vers, som dog ere gaaede tabte; af det opbevarede citeres følgende Vers, som han digtede, da han mærkede, at han var Døden nær:

Animula vagula blandula,
Hospes comesque corporis,
Qvæ nune abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula.
Nec, ut soles dabis jocos.

En anset Filolog har oversat Verset saaledes:

Stakkels lille, hvileløse, kælne Sjæl,
Legemets Gæst og Følgesvend,
til hvilke Egne vil Du nu gaa bort,
Du blege, stive, nøgne Stakkel?
Du vil ikke (længere) more Dig, som Du plejer.

HALF OG HANS KÆMPER. (Efter *Sagaer*.)

HATNEY. (PRESCOTT: *Erobringen af Mexico*. I. S. 126.)

En *indiansk Høvding*, HATNEY, paa Cuba (tidligere flygtet fra St. Domingo for at undgaa Undertrykkelse) gør Modstand og dømmes af Velasques til at brændes levende (1511). »Da han paa Baalet opfordredes til at antage Christendommen, for at hans Sjæl kunde faa Adgang til Himlen, spurgte han, om der kom hvide Mænd dør, og da han havde faaet et bekræftende Svar herpaa, udbrød han: »Saa vil jeg ikke blive Christen;

thi jeg vil ikke gaa et Sted hen, hvor jeg skal træffe saa grusomme Mennesker.«

HAUFF, WILHELM (1802—1827). (MENDHEIM: W. Hauff.)

Hauff arbejdede ivrigt de sidste Maaneder af sit Liv; med Digteren WILHELM MÜLLER, som Hauff satte stor Pris paa, stiftede han først Bekendtskab nogle Uger, før denne døde; dette Dødsfald (30. September 1827) berørte ham stærkt. I Slutningen af Oktober blev Hauff selv syg og maatte gaa til Sengs; en stærk »Nervefeber« angreb hans Forstand. Da han fik Efterretning om, at den engelsk-fransk-russiske Flaade den 20. Oktober havde besejret den ægyptisk-tyrkiske, blev hans Fantasi saa stærkt opildnet af Glæde, at han flere Gange raabte: »Lasst mich, ich muss hin, ich muss es Müller sagen!« Han blev senere mere og mere sanseløs, vidste f. Ex. ikke, at hans Hustru fødte en Datter; den 18. November døde han ganske stille, 25 Aar gammel.

HAUKES. (GOLDSMITH: *History of England*. II. S. 242.)

THOMAS HAUKES, der skulde brændes som Kætter, havde aftalt med sine Venner, at hvis han fandt de Lidelser, han havde at gennemgaa, naar Flammerne omspændte ham, til at udholde, vilde han give dem et Tegn. Hans Iver for den Sag, for hvilken han maatte lide saa meget, var saa stor, at da Tilskuerne troede, han var nær ved at dø, strakte han sin Arm frem og gav her ved sine Venner Tegnet, at Smerten var ikke saa stor, at den jo kunde bæres.

Dette Exempel og mange andre, der tydede paa Standhaftighed, opmuntrede mange til ikke blot at lide Døden, men endog at ønske sig Martyrdom. (1554?)

HAYDN, JOSEPH (1732—1809). (Allg. Deutsche Biographi. XI. 1880.)

»I Wien blev han den 10. Maj saa hæftigt forskrækket ved Lyden af Kanonskud i Nærheden af hans Bolig, at han maatte lade sig bringe til Sengs. Han levede vel endnu nogle Uger, forsøgte endog, efter at have ladet sig lede hen til Klaveret, at spille »Gott erhalte Franz den Kaiser«; men hans Kræfter toge af. Den 31. Maj 1809 sov han blidt hen.«

HEBBEL. (BARTELS: Chr. Friedr. Hebbel. S. 106.)

CHR. FRIEDR. HEBBEL, Forfatteren til »Nibelungen«; født 1813; i flere Aar stærkt angrebet af »Reumatisme«. »Torsdagen

den 12. December bad han om Eftermiddagen sin Datter læse sit Yndlingsdigt, Schillers »Spaziergang«; han tog derefter Afsked med sine Nærmeste. Den 13. December 1863 om Morgenen 40 Minutter efter 5 døde han.«

HEGESIAS, cyrenæisk Filosof, levede i Alexandria omkring 260 før Chr. (CICERO: Tuscul. Disput. YONGE S. 320.)

HEIBERG, P. A. (1758—1841). (OTTO: Livserindringer. S. 65. P. A. Heiberg i Paris 1821 og 1840.)

OTTO fandt i 1821 den landsforviste, ensomme Mand »meddelende, men paa samme Tid ensidig, paastaaelig, streng og ofte bitter. Han var derfor ingenlunde behagelig i Samtale eller Omgang, og dristede man sig til at ytre en anden Mening end han, blev han hæftig, ja vred!« — Han omgikkes ingen af de Danske i Paris, heller ikke Malte Conrad Brun.

I 1840 fandt Otto P. A. Heiberg i et »Hotel af 4. eller 5. Rang« i tredie Etage. »Det Første, som mit Øje faldt paa ved Indtrædelsen, var en Mand med nedbøjet Hoved, siddende i en Lænestol ligefor en stærkt flammende Kamin. — Ansigtet forekom mig ikke synderligt ældre end for tyve Aar siden — Alderens Sløvhed og Slaphed prægede sig i Ansigtets Muskler. Et svagt, ikke mere bittert, kun Vemod, men ikke Sympathi vækkende Smil var den eneste Forandring, jeg i de to Timer, jeg var hos ham, nu og da opdagede i dette engang saa aandfulde og lidenskabelige Ansigt. Øjnene vare aabne, men ikke modtagelige for det ringeste Lys, og den Ild, der engang luede af dem, var aldeles udslukket.« Den blinde Mand sad med krum Ryg og bøjet Hoved; hans Tale var langsom, og han søgte efter Ordene; han sagde selv, at han ogsaa maatte søge efter Ordene, naar han talte Fransk. »Min Hukommelse,« tilføjede han, »er næsten aldeles borte. Jeg erindrer vel, hvad der for længe siden har tildraget sig, men slet ikke, hvad nyligen er sket.« Han var mat, saa at han kun kunde gaa fra Sengen hen til Kaminen, hvor han da sad den hele Dag for at holde sig varm og nød sine enkelte, tarvelige Maaltider, for atter derfra henimod Aften at begive sig til sin Seng. Han var dog fuldt paaklædt. Paa denne Maade havde han tilbragt de sidste fem Aar. Ingen besøgte ham. En gammel Kone hjalp ham af og i Sengen og lavede hans Maaltider; hun læste en Gang imellem lidt op af et fransk Blad for ham, men ellers hørte han intet; han havde ikke Raad til at lønne Nogen for at læse op. Med Otto talte han en Del; men

han var lige gyldig ved Alt, hvad han fortalte. »Jeg føler mig meget tilfreds,« sagde han til Otto, »thi Alle her i Huset ere meget gode imod mig og vise mig al mulig Opmærksomhed; min Rolle er udspillet i Verden, og jeg sidder jo egentlig nu kun her og venter paa min Død! Tanken foruroliger mig ikke!«

Da Otto 3 Maaneder senere besøgte ham, i Februar 1841, sagde Heiberg ved Afskeden: »Farvel, hils min Søn! Naar De igen kommer til Paris, finder De mig ikke mere!« Fjorten Dage efter fik Otto at vide, at han var død. Han var da 83 Aar gammel.

HEIM. Notizen über den Tod durch Alpsturz etc.

Foruden Heims Beretning om sit eget Fald, som findes i Texten, findes i hans Afhandling forskellige andre Beretninger:

En nordbøhmisk Postmester, der i 1871 som 8aarig Dreng styrtede i 22 Meters Højde frit ud over en Klippevæg, beretter til Heim: »Under Faldet havde jeg absolut ingen ubehagelige Fornemmelser. Jeg erindrer tydeligt, at jeg slog 3 eller 4 Kulbøtter i Luften; jeg havde kun én Sorg — jeg kunde miste min Lommekniv, som min Fader lige havde foræret mig! Trods den svære Hjernerystelse og de talrige Hudafskrabninger, jeg fik, kan jeg dog kun atter forsikre, at jeg ikke havde den mindste smertende eller ængstende Fornemmelse ved Faldet. Selve Faldet paa Bunden følte jeg slet ikke; jeg maa i Forvejen have været ganske uden Bevidsthed.«

Klubmedlemmet SIGRIST faldt baglæns ned fra Toppen af »Kärfstock«. »Faldet, som dog gik bagover, var paa ingen Maade, som man sædvanligt tror, forbundet med den beængstende Følelse, som man ofte har i Drømme, tværtimod, jeg følte, som om jeg paa den behageligste Maade svævende blev baaret nedad, og var ganske ved Bevidsthed under Faldet. Jeg oversaa min Situation uden Ængstelse eller Pine og tænkte paa min Families Fremtid, som jeg antog sikret — og dette tænkte jeg med en Hurtighed, som ellers ikke vilde være mig mulig. Der var ellers ikke, som Folk siger, Spor af at tabe Vejret, og det var først, da jeg slog stærkt imod det snebedækkede Fjeld, at jeg uden Smerte tabte Bevidstheden. Jeg følte ikke de tidligere modtagne Afskrabninger paa Hovedet og Lemmerne. Jeg kunde ikke tænke mig nogen lettere og skønnere Dødsmaade. Men da jeg vaagnede op igen, var der jo andre Fornemmelser.«

HELGA DEN FAVRE. (Sagaer. I. S. 176.)

HENRI DEN III^{DI}E AF FRANKRIG (1551—1589). (CORLIEU: La mort. S. 89.)

HENRI DEN III^{DI}E, knap 39 Aar gammel, blev om Morgen den 1. August 1589 dødeligt saaret af et Knivstik i Underlivet; Dominikaneren Jacques Clement overfaldt ham, medens han sad paa sit Closet. (»Sa chaise d'affaires« *Litré Dict. de langue française* I. I. S. 64.) Da den første Forbinding var anlagt, fik H. et Lægemedel, og Kirurgerne, som ikke saa Blodet flyde af Saaret, troede, at hans Ildebefindende skyldtes en Besvimelse, og at hans Tarme ikke vare læderede, hans Saar ikke dødbringende. 2 Timer efter Læsionen skrev HENRIK DEN III^{DI}E følgende Brev til sin Dronning: . . . »Après avoir salué et baillé des lettres fausses du dit premier Président, feignant à avoir à me dire quelque chose de secret, j'ay fait retirer le dict siuer de Bellegarde et mon procureur général; lors ce méchant et malheureux m'a donné cinq coups de couteau, pensant me tuer; mais Dieu qui est le protecteur des Rois et qui n'a pas voulu que son très humble serviteur perdist la vie sous la révérence qu'il apporte d'habit de ceulz qui se disent vouez à son service, me l'a conservée par sa sainte grâce et tellement destourné le coup, que, grâce à Dieu, ce n'est rien et que j'espère dans peu de jours conserver ma santé tant par le sentiment que j'en ay moi mesme que par l'assurance que m'en ont donnée les médecins et chirurgiens qui m'ont pansé et reconnu n'y avoir auscung danger dont j'ay bien voulu vous avertir aussitost, afin que vous ne soyez point en peine pour les bruits que l'on pourra faire courir au contraire . . .« (*cit. af C. efter BERTHEVIN Rech. histor. sur les derniers jours des rois de France. Paris 1825. p. 82.*)

Kirurgerne havde sagt, at Kongen atter vilde kunne ride om 10 Dage. Dog skal PORTAIL, H.s iste Kirurg, som havde sonderet Saaret, have sagt paa Latin til to af de Tilstedeværende, at han troede, Tarmen var gennemboret. Det besluttedes at give et Lavement — kun Halvdelen af dette udtømtes, Resten passerede gennem Tarmsaaret ind i Bughulen. H. følte sig hele Dagen svag, besvimede ofte henad Aften, da der var Feber, Kvalme, hæftige Smerter — under disse Symptomer døde H. 18 Timer efter Læsionerne. Om selve Agonen nævnes kun S. 94 i et Citat af Sectionsberetningen, at Smerterne vedbleve . . . »jusqu'au par-fait et final syncope de la mort«.

Et andet Brev, skrevet til du Pleszis, som viser, at han sikkert har troet, at Tilstanden ikke var farlig, er følgende:

Lettre dy roy Henry III a M. du Pleszis, du 1 August 1589 i Memoires de Messire Philippes de Mornay, seigneur dy Plessis Marli etc. Imprimé l'an 1624 (ikke Bynavn), S. 686.

Efter en Indledning, hvori Henrik den III^{die} omtaler, at hans Fjender ikke havde anden Frelse tilbage end hans Død, meddeler han, at en ung Jakobiner, der kendte den frie Adgang, som alle »sortes de Religieux« havde til ham, »denne Morgen blev indført af min Procureur general for at overrække (sagde han) Breve fra Sieur de Harlay, premier président de mon court de Parlement, min meget gode og meget tro Tjener, som for Tiden er Fange i Paris, og for at sige mig noget fra ham, i mit Værelse. Og der, da jeg var endnu alene, og der ikke var andre tilstede end le Sieur de Bellegarde, premier gentilhomme de ma chambre, og min omtalte Procureur general, efter at have præsenteret mig de omtalte Breve, der vare falske, og foregivende, at han havde noget hemmeligt at sige mig, har jeg ladet de to Omtalte trække sig tilbage: Og da har den ulykkelige bibragt mig et Knivstik i den Tanke at dræbe mig (pensant bien me tuer): Men Gud, som har Omsorg for Sine, og som ikke har villet tillade, que sous la reuerence que je porte à ceux qui se disent vouëz à son seruice, at hans meget ydmyge Tjener skulde miste Livet, har i sin Naade bevaret det for mig og forhindret hans fordømmelige Forsæt, idet han har ladet Kniven glide paa en saadan Maade, at det ikke vil blive til noget, om det behager ham; og at om faa Dage vil han give mig baade min tidligere Sundhed og Sejr over mine Fjender. Jeg har villet underrette Eder herom, baade for at lade Eder lære mine Fjenders Ondskab at kende og for at forsikre Eder om Haabet om min snarlige Helbredelse; Gud være takket for, at ikke les artifices og den bruit, de lade løbe om min Død, skal forurolige Eder . . . Skrevet au Camp de saint Cloud, den 1. August 1589.«

I en Efterskrift beder Kongen du Pleszis om at meddele Adelsmændene og Nabo-Byerne om Indholdet af Brevet. Dette er undertegnet: HENRY og længere nede: POTIER.

CLEMENT (1589) og HENRIK DEN III^{die} AF VALOIS. (Der neue Pitaval. III. 1850. S. 72.)

Den 1. August blev det om Morgenens sagt Kong Henrik, at en Munk ønskede at tale med ham for at overbringe ham de af de Fangne i Paris betroede Bud. Kongen lod ham komme ind. LA GUESLE og flere vare tilstede; men Munken erklærede, at

hans Budskab var af den Art, at han kun turde sige det til Kongen alene. Kongen læste HARLEY'S Brev og bøjede sit Øre imod ham for at være den Eneste, der hørte. JACQUES CLEMENT bøjede sig, trak en stor Kniv ud af sin Kuttens Ærme og stødte den i Kongens Underliv. Henrik rev selv Kniven ud af Saaret og stødte den flere Gange imod Morderens Ansigt, idet han raabte: »O! ulyksalige! hvad har jeg dog gjort Dig, at Du vil myrde mig!« Ved Støjen styrtede LA GUESLE og de Andre strax frem, trak deres Kaarder, gik løs paa Morderen og dræbte ham paa Stedet; man hørte herunder CLEMENT raabe: »Jeg lover Gud, at jeg dør saa blidt; jeg havde ikke troet at komme saa let fra dette!« Et Aktstykke fra RICHELIEU er opbevaret.

Af DE LA GUESLES Vidnesbyrd fremgaar, at Kongen holdt Indvoldene, der viste sig gennem Bugsaaret, tilbage med sin Haand, da han rejste sig og stødte med Kniven efter Clement. MONTSIRIES, en anden af Kongens Adelsmænd, har ogsaa set det samme. ROGER DE BELLEGARDE siger, at Kongen raabte: »Skurk! Du har myrdet mig!«

I HERTUGEN AF ANGOULÊME'S (Karl den IX^{des} Søn) *Mémoires très particulières sur l'histoire d'Henri III* findes detailleret Beskrivelse af, hvad han selv saa, da han besøgte Kongen kort Tid efter Mordforsøget; han laa paa sin Seng, Saaret var endnu ikke forbundet, Skjorten var fuld af Blod. Kongen sagde til ham: »Vær ikke ængstelig, min Søn; disse Elendige har villet dræbe mig, men Gud har beskyttet mig imod deres Ondskab. Det har Intet at sige.«

PORTAIL sagde paa Latin til PIGRÉ og LEFEBVRE, da han havde sonderet Saaret, at han troede, Indvoldene vare gennemborede.

Kongen modtog Sakramentet og bad en (citeret) Bøn med saa tydelig Stemme, at man maatte tro, at han slet ikke havde Smarter. Da han saa, at de Tilstedeværende græd, sagde han: »Det gør mig ondt at se mine Tjenere bedrøvede.«

Da Halvdelen af et givet Lavement blev inde i Underlivet, vare Lægerne enige om, at Kongen ikke vilde blive helbredet. Umiddelbart herefter sagde Kongen til KONGEN AF NAVARRA, som traadte ind i Værelset, idet han rakte ham sin Haand: »Min Broder, De ser, hvorledes Deres og mine Fjender have behandlet mig; nu maa De tage Dem i Agt, at de ikke behandle Dem paa samme Maade!«

At dømme efter de Ord, Kongen senere sagde til Kongen af Navarra, synes det, at han har troet, han maatte dø — og af en Tale, som det meddeles, han holdt til alle de Tilstedeværende,

maa dette være sikkert; efter Talen tilsvore alle de Tilstedeværende Kongen af Navarra Troskab. Det meddeles, at Kongen udstedte en Del Befalinger paa en Maade, som om det ikke var en Mand, der saa Døden for Øje. Dette skete Kl. 11 Formiddag. Kongen blev nu alene med Herrerne af Epernon, Bellegarde og Mirepoix samt *Forfatteren af denne Meddelelse*; han laa en Time i Ro; da han vaagnede, fik han Bouillon, som han dog strax kastede op; fra denne Tid og til hans Død blev han mere og mere kold og kastede Alt op, hvad han nød. Da han sov, støttet til *Meddelelsen*, foer han ved Midnatstide pludseligt op og raabte: »Hurtigt, min Nevø! hent mig BOULOGNE!« LEGRAND spurgte Kongen, om han befandt sig ilde? »Ak — som om Blodet vilde kvæle mig!« Man bragte Lys (Kerter) ind i Stuen, men Kongen kunde ikke mere se. Da BOULOGNE var kommen, syntes han at bedres lidt, men et Øjeblik derefter udaandede han i hans Arme. Klokken var da 2 Morgen.

HENRI DEN IV^{DE} AF FRANKRIG (1553—1610). (CORLIEU: La mort. S. 107.)

HENRI DEN IV^{DE}, 56^{1/2} Aar gammel, kører den 16. Maj 1610 i rue St. Honoré; flere Vogne mødes paa et Hjørne, hvor der er meget snævert; Kongen vil tale til d'Épernon, som sidder til højre for ham, og vender sig imod ham, støttende sin venstre Haand paa en anden af de Herrer, der vare i Vognen; denne drejer af Diskretion sit Hoved til Siden; herved bliver hele Kongens venstre Side blottet. Ravailac sætter sin Fod paa Vognens venstre Hjul, hjælper sig op i Vognen med den ene Haand og støder med den anden Haand i to hurtigt paa hinanden følgende Stød en lang Kniv ind i Kongens venstre Side. Henrik den IV^{de} udstøder et Skrig, siger, han er saaret, derpaa, at det ikke er noget. d'Épernon støtter ham; Blodet flyder ham ud af Munden; Kongen var død. — Saaret havde gennemboret Lungen og Stammen af den store Blodaare lidt ovenfor Hjertets venstre Forkammer. Begge Lunger vare sorte af Blod. (Sammenlign Beretningen under RAVAILLAC.)

HENRIK DEN IV^{DE} AF ENGLAND. (GOLDSMITH: The History. II. S. 14.)

HENRIK DEN IV^{DE} (1367—1413), som led af (fits) epileptiske Anfald, blev, alt som han blev mere daarlig, mere og mere ængstelig for at miste sin Magt som Konge; han var endog ikke til at formaa at lægge sig til at sove, medmindre Kongekronen laa paa

hans Hovedpude. Han bestemte et Tog til Jerusalem, men maatte opgive det.

»Henrik den IV^{de} havde sit sidste Anfald, medens han forrettede Andagt i Westminster Abbediet foran St. Edward the Confessors Kiste; han blev ført ind i Jerusalem-Kammeret. Da han var kommen til sig selv og saa, at han var et fremmed Sted, spurgte han, hvor han var. Man sagde ham, at Værelset blev kaldt Jerusalem-Kammeret. Han sagde, at han nu forstod, at det var en Profeti, at han skulde dø i Jerusalem. Idet han sagde dette og anbefalede sin Sjæl til Herren, udaandede han kort Tid efter.«

Vi tilføje SHAKESPEARE'S Fremstilling af Kong Henrik den IV^{des} Død.

(Shakspeare's Historical Plays by Charles Wordsworth. vol. II. London 1893.)

I King HENRY IV. *second part*. Act. I. Sc. 2. S. 223 lader S. FALSTAFF i Samtale med Lord Chief-Justice tale om Kong Henriks Sygdom som en »apoplexy« »a kind of lethargy, a kind of sleeping in the blood, a disorderly tingling«, »it hath its original from much grief, from study (som har sin Oprindelse fra megen Bekymring, fra Studeringer) and perturbation of the brain. I have read the lause of his effects in GALEN: it is a kind of deafness«.

I Act. IV foregaar 4. Scene i Westminster. The Jerusalem Chamber. S. lader Kong Henrik, der har modtaget gode Efterretninger, sige (S. 267):

I should rejoice now at this happy news;
And now my sight fails, and my brain is gidly: —
O me! come near me; now I am much ill
(falls back).

Warwick trøster de andre: »you do know, these fits are with his highness very ordinary. Stand from him, give him air; he'll straight be well.« Prins Humphrey kalder det Apoplexi. Da Kongen vaagner, siger han:

I pray you, take me up, and bear me hence
Into some other chamber: softly pray.
(They place the king on a bed in an inner part of the room.)

Let there be no noise made, my gentle friends;
Unless some dull and favourable hand
Will whisper music to my weary spirit.

WARWICK:

Call for the music in the other room.

KONG HENRIK:

Set me the crown upon my pillow here.

CLARENCE:

His eye is hollow, and he changes much.

Nu følger den smukke Scene imellem Kongen og Prins Henrik, som tager Kronen; da de andre atter komme tilstede, spørger Kongen Lord Warwick:

Doth any name particular belong
Unto the lodging where I first did swoon?

WARWICK:

'Tis call'd Jerusalem, my noble lord.

KONG HENRIK:

Laud be to God! — even there my life must end.
It hath been prophesied to me many years,
I should not die but in Jerusalem;
Which vainly I suppos'd the Holy Land: —
But bear me to that chamber; there I'll lie;
In that Jerusalem shall Henry die.

[exeunt.]

Hermed ender 4. Akt.

I Act. V. Scene II:

CHIEF JUSTICE:

How doth the king?

WARWICK:

Exceeding well; his cares are now all ended.

CHIEF JUSTICE:

I hope, not dead.

WARWICK:

H'is walk'd the way of nature
And, to our purposes, he lives no more.

HENRIK DEN VIII^{DE} AF ENGLAND (1492—1547). (GOLDSMITH:
History . . . II. S. 197.)

HENRIK DEN VIII^{DE}, »grusom i sin Regering, grusom i sin Religion, grusom i sin Familie«, havde i lang Tid lidt af et Saar

paa Benet (ulcus cruris) og var bleven enorm fed; dette i Forbindelse med hans Smerter, som gjorde ham uskikket til at bevæge sig, gjorde ham mere rasende end en lænket Løve. Han havde været Alles Rædsel og Plage i de sidste 4 Aar; nu var det hans Omgivelser klart, at hans Død snart forestod; man havde taalt hans hensynsløse og nederdrægtige Opførsel, fordi man ikke vilde have ham til Fjende, og hans Hofmænd vare iøvrigt beskæftigede med at pønse paa deres Næstes Død. Ingen vovede at tale til ham om hans nærforestaaende Død; under hans Regering vare flere blevne henrettede, fordi de havde sagt, at Kongen var død. Endelig havde SIR ANTHONY DENNY Mod til at betro ham den skrækkelige Hemmelighed, og — imod hans sædvanlige Maade — modtog han denne Tidende med et Udtryk af Resignation. Hans Ængstelse og Anger var paa denne Tid større, end det kan siges; han ønskede, at der skulde gaa Bud efter CRAMMER; men før denne Prælat kom, havde Kongen tabt Mælet. CRAMMER opfordrede ham til at give et Tegn paa, at han døde i Troen paa Christus; Kongen rystede hans Haand og døde i samme Øjeblik (1547). Han var da 56 Aar gammel.

HERDER, JOH. GOTTFRIED (1744—1803). (HERDER, MARIA CAROLINA v. I. S. 357 og 331.)

Sønnen Gottfried Herder beskriver (S. 357) sin Faders Sygdom som en Aftagen af Kræfterne, der i Begyndelsen af 1803 tiltog, saa at han dagligt fik Anfald af Besvimelse; en Rejse til Dresden hjalp ham godt; men i Weimar blev han atter daarligere; »han blev svagere og svagere, efter et apoplexiagtigt Anfald var hans Mave og Indvolde lammede, han spiste ikke selv, men blev ernæret konstigt; den 18. December sov han blidt ind.«

Hans Hustru meddeler (S. 331): Da han sidst havde søvnløse, urolige Nætter, sagde han engang: »jeg begriber ikke min Sygdom; min Sjæl er sund, og kun mit Legeme er saa sygt; hvis jeg kunde være oppe, vilde jeg arbejde meget, meget!« Ofte slog han sin Arm om den gode Gottfrieds Hals og sagde: »Min Ven, min kære Ven, red mig, hvis det er muligt!« Skönt de Alle saa, at han blev svagere, haabede de dog endnu sidste Dag — »indtil han, efterat han havde haft stærke Smerter i Brystet, Søndag Morgen den 18. December faldt i den sidste Søvn; han sov hele Dagen ganske rolig, vaagnede ikke igen; om Aftenen Kl. 10^{1/2} sov han blidt og uden Smerte over i Guds Arme«. Han var da 59 Aar gammel.

HINSON. (CARPENTER: *Human Phys.* S. 152.)

Execution af HINSON i Newgate, meddelt i »Daily Telegraph«.

En høj, kraftigt bygget, trodsig udseende Mand gik med raske, faste Skridt op paa Skafottet; han havde bestemt at gaa sin Skæbne imøde uden at skælte. Han raabte: Nu til den store Hemmelighed (now for the grand secret!) og da han naaede til Faldbredtet (the drop), saa han med paataget Ligegyldighed (Nonchalance) paa Jernkæden, der hang ned fra Tværbjælken oven over ham, og derpaa ned paa sine Fødder; det saa ud, som om han stampede paa Faldbredtet. Han gjorde Indtryk af en Mand, der saa med Overlegenhed paa den Skæbne, der ventede ham. Men da Bøddelen trak den hvide Kappe over hans Hoved, syntes hvert Spor af Mod at forlade ham, og da Løkken blev lagt om hans Hals, rystede hans Legeme af Frygt. Man havde ventet, at han vilde gøre Modstand, men de to Vogtere, der stode bag ham, vilde snarere haft nødtigt at støtte ham end at vogte kontrollerende ham.

HIPPOKRATES' ANSIGT (FACIES HIPPOKRATIS). (FOESIUS. 1748. *Prænotiones.* II. S. 125.)

HIPPOKRATES (460—372 før Chr.), »Lægekonstens Fader«, beskriver det Ansigt, der varsler om den alvorligste Fare, saaledes: »Næsen spids, Øjnene hule, Tindingerne indfaldne, Ørerne kolde og sammentrukne og deres nederste Del drejet om (aures contractæ imisque suis fibris inversæ), Huden i Panden haard, spændt og tør og hele Ansigtets Farve bleggønt (ex viridi pallescens) eller ogsaa sort eller blaaligt (lividus) eller blyfarvet.«

HOLBERG (1684—1754). (SCHEIBE: *Nachricht* . . . S. 85.)

HOLBERGS sidste Sygdom begyndte allerede i August 1753, da han kom til Byen fra sin Gaard paa Landet. »Han laa kun sjældent tilsengs, han var dog saa afkræftet syg og udmattet, at han ikke kunde forlade sit Værelse. Denne Svaghed var især begrundet i hans høje Alder; men hertil kom en Brystlidelse; han havde allerede i lang Tid haft hektiske Anfald, og Svindsoten var taget til i mange Aar; han var ogsaa i det sidste Par Aar meget plaget af ikke at kunne holde sit Vand, kort sagt, alle disse Svagheder truede nu med at ville gøre Ende paa hans Liv. Da han med Alvor havde spurgt sin Læge, hvorledes det stod til med ham, fik han da ogsaa Svaret, at Døden var ham nær. Herpaa svarede han med stor Ro: »Det er mig nok at vide, at jeg i hele mit Liv har bestræbt mig for at være mit Fædreland

en nyttig Borger; og jeg vil derfor gerne dø, især da jeg mærker, at mit Sinds Kræfter ej heller længer ville staa mig bi.« Omtrent en Maaned før sin Død forlangte han, at en Præst skulde give ham den hellige Nadver; ved denne højtidelige Handling var, efter Baronens Ønske, to eller tre af hans Bekendte, Medlemmer af Universitetet, tilstede. Iøvrigt viste han under sin Sygdom ofte Tegn paa Utaalmodighed, noget, som ikke er ualmindeligt hos hektiske Patienter; men han viste ogsaa Tegn paa Tro og Gudhengivenhed, skønt han ikke vilde indlade sig i Samtaler om disse Materier med Nogen. Da Sygdommen endeligt tog meget stærkt paa ham, og hans Bryst under hæftige og smertefulde Anfald blev hævet saa stærkt, at hans Tjener ofte maatte trykke det ned med Magt, gav han ofte sin Utaalmodighed meget tydeligt tilkende. Han vedblev dog mest at holde sig oven Senge til en eller to Dage før sin Død; da han endeligt blev tvungen til for sidste Gang at lægge sig til Sengs; hvorpaa han døde salig Natten imellem den 27. og 28. Januar 1754.«

HOOPER (se ROGERS).

HORNEMANN. *Om Menneskets Tilstand kort før Døden.* Et Foredrag.

»En Kolerapatient fra 1853, en Kollega og Ven af mig«. (S. 19.) »Da jeg kom, var, saavidt jeg kunde skønne, Agonien alt begyndt; han laa med halvt aabne Øjne, med kun det Hvide i Øjet synligt (som hos Døende), kold og uden Puls; men endnu ved Bevidsthed. Jeg talte til ham om hans forestaaende Død, og han svarede mig med et smilende Ansigt, at han godt vidste og følte, at han nu skulde dø, og at han døde veltro og rolig. Da jeg tænkte mig, at han med Bekymring maatte se paa Hustru og Børn og tænke paa deres uforsørgede Fremtid, idet han tilmed var uformuende, sagde jeg til ham, at han kunde stole paa, at der nok vilde blive sørget for dem. Denne Bekymring havde han dog ikke, men tog rolig, næsten glad Afsked med mig, da jeg kort efter maatte forlade ham for at se til en anden Syg, fra hvem der ogsaa var kommet Ilbud.« . . . Senere kommer der Bud til H., at den syge Læge er bedre; han kom sig. »Jeg har senere talt med ham om hans Tilstand, dengang han laa paa sit Yderste, og han har endnu fornylig sagt mig, at han nøje erindrere, hvad jeg dengang sagde til ham. Han har selv undret sig over, at han ikke følte nogen egentlig Sorg eller Bekymring ved at skulle

forlade Kone og Børn, og tilføjer, at han endog følte en vis behagelig Ro og ligesom havde sit indre Syn klarere end ellers.«

En ugift, middelaldrende Dame, en nær Slægting af H., led af en udbredt *Lungebetændelse* (S. 19); hun antog selv, at hun skulde dø, »længtes inderligt efter at gense Moderen og tog Afsked med os alle, før Stemmen tilsidst svigtede hende og Sanserne næsten ogsaa. Da hun havde ytret det Ønske at modtage Nadverens Sakramente, før hun døde, skyndte jeg mig (da Øjeblikkene syntes mig kostbare) efter Præsten, som heldigvis strax kunde følge med mig. Han fandt hende saa svag, at han ytrede Tvivl om at kunne blive forstaaet af hende; men hun kunde dog, medens den højtidelige Handling foregik, ved en svag Bevægelse med Hovedet give tilkende, at hun forstod, hvad der sagdes. Da Præsten forlod hende, ytrede han til mig, at det vistnok snart vilde være forbi, og jeg gav ham Ret; thi Agonien syntes alt udviklet. Men kort Tid efter begyndte hun at aande lettere og rettede sig noget, og Dagen efter indtraadte Bedringen, som snart blev til Helbredelse. Hun var selv ikke tilfreds dermed; thi — som hun baade dengang og senere har forklaret mig — hele hendes Regning var alt opgjort, og hun følte sig lykkelig ved at skulle dø — og nu skulde hun atter begynde at vente. Hun har ogsaa sagt mig, at en forunderlig Ro kom over hende, da hun var værst, og at Alt stod i et forunderligt klart Lys for hende, baade Fortid og Fremtid«.

HUNTER, JOHN (1725—1793). (PALMERS Udgave af John Hunters Værker i fransk Oversættelse, se RICHELOT: Oeuvres. I. S. 150.)

HUS (1373—1415). (*Real-Encyclopädie für protestantische Theologie*. S. 392.)

JOHANNES HUS blev den 15. Juli 1415 ved højtideligt, offentligt Plenarmøde i Domkirken i Konstanz af Conciliet dømt til at brændes. Da Beretningen om Processen imod ham blev oplæst, vilde han gøre Indvendinger, men Ordet blev ham nægtet. Da faldt han paa Knæ og hævdede i Stilhed sine foldede Hænder imod Himlen; da det blev sagt ham, at det var en fordømmelig Vildfarelse, at han appellerede til Christus, raabte han ivrig: »Herre, min Gud! se nu fordømmer dette Concilium endog Din Handling som en Vildfarelse; Du har jo dog selv anbefalet Din

Sag til Din Fader som den retfærdige Dommer.« Han bevidnede ogsaa højt og offentligt, at han frivilligt havde fremstillet sig for Conciliet for at aflægge Regnskab for sin Tro, og at han var i Besiddelse af et Lejdebrev, der var givet ham af Kongen, som var her tilstede. En italiensk Biskop forkyndte nu Synodens Dom over Hus og hans Skrifter: han var en haardnakket Kætter, skulde afsættes fra Præsteværdigheden, og hans Bøger skulde brændes. Hus talte atter højt imod, men faldt derefter paa Knæ og bad stille; tilsidst bad han højt om Tilgivelse for alle sine Fjender.

Derpaa fulgte Degradationen; han blev iklædt en Messepræsts fulde Ornat, og Stykke for Stykke afførte man ham højtideligt og under de sædvanlige Forberedelser atter Klæderne. Efterat Tonsuren var ødelagt, lød Sentensen: »Nu har Kirken taget alle kirkelige Rettigheder fra ham, den har Intet mere med ham at skaffe. Han blive nu overgivet til den verdslige Arm.« Derpaa sagde Alle: »Vi overgive Din Sjæl til Djævelen.« Men Hus svarede: »Og jeg anbefaler den til den fromme Herre Jesus Christus!« En alenhøj Papirhue, paa hvilken der stod »Haeresiarcha!« blev sat paa hans Hoved. Paa Kongens Befaling tog Pfalsgreve LUDVIG den Domfældte til sig og overgav ham til Konstanz' Øvrighed til Henrettelse. Man førte ham ud af Kirken, medens Conciliet roligt fortsatte sin Dagsorden. Paa Domkirkepladsen var man alt i Færd med at brænde hans Bøger. Hus smilte og sagde til de Omstaaende, at de maatte ikke tro, at han skulde dø, fordi hans Lære var fejltagtig.

Paa Retterpladsen »Brühl« imellem Stadens Mur og Grav knælede Hus og bad højt med glad Mine: »Forbarm Dig over mig, o Gud! Paa Dig har jeg haabet, Herre! I Dine Hænder befaler jeg min Aand!« Man raabte til ham, at han skulde staa op; han rejste sig og sagde: »Herre Jesus Christus, for Dit Evangeliums og Dit Ords Prædikens Skyld vil jeg med Ydmyghed og Taalmod bære denne grufulde og skændige Død!« Bødlerne afklædte ham og bandt hans Hænder bagpaa med Strikker, men hans Hals med en Kæde til en stærk Diele, der var spiddet i Jorden, medens der blev hobet Træ og Straa op rundt om ham. Før end Ilden blev tændt, formanede Rigsmarskalken af PAPPENHEIM og Pfalsgreve LUDVIG ham endnu en Gang til at redde sit Liv ved at tilbagekalde sin Lære. Men Hus svarede med høj Stemme: »Gud er mit Vidne, at jeg aldrig har lært det, de falske Vidner beskyldte mig for! — Jeg dør gerne i Dag i Sandheden af det Evangelium, jeg har skrevet og præ-

diket!« Nu blev Brændet antændt; Hus sang med klar Stemme: »Christus, Du den levende Guds Søn, forbarm Dig over mig!« — men da han videre sang: »Du, som er født af Jomfru Maria . . .« sloge Flammerne op i hans Ansigt, saa at man endnu kun kunde se hans Læber bevæge sig. Efter en kort Kval var han død uden Klage. — Efter Vix's Meddelelse sagde Hus, da han var paa Vejen til Baalet, de meget kendte Ord, som vi have citeret i Texten: »O, du hellige Enfold!«

Die Totenbestattung von Dr. ERNST VIX. Leipzig 1896. Ph. Reclam. S. 91.

Hus sagde paa Vejen til Baalet (1414): »O, du hellige Enfold!« Det staar ikke her, at det var i Anledning af, at han saa en Mand ivrigt bære Ved til Baalet, men at det var en Bemærkning i Almindelighed.

HUSMAND, 73 Aar. (GEILL: Den spontane . . . Hjerteruptur. S. 501.)

En 73 Aar gammel Husmand, som i lang Tid var Patient paa Sindssygeanstalten, lidende af senil Demens med Forvirring, »klagede den 28. August 1880 over, at han siden den foregaaende Eftermiddag havde haft en spændende Fornemmelse tværs over den øverste Del af Brystet, hvilket især om Natten havde generet ham. Han maatte sidde overende, fordi Smerterne tiltog, naar han vilde lægge sig ned; Smerterne straaledede da tillige ud i begge Arme langs Ulnarranden af Antibrachia og ud i Fingrene. Desuden Hedefornemmelse i Bryst og Hoved, men ingen Hovedsmerter. Hjertematheden udvidet . . . Puls 100, Arterierne stive . . . Tilfældene tabte sig i Løbet af Dagen, og den 30. August var der intet paafaldende ved Hjertevirksomheden; kun var Pulsen stadig paaskyndet, c. 100. Ej heller de paafølgende to Dage frembød han noget paafaldende; men Natten imellem den 1. og 2. September vaagnede Nabopatienten ved, at han faldt ud af Sengen, og da der blev tændt Lys, fandtes han omtrent bevidstløs, dog endnu i Stand til at frembringe en Klynkelyd. Da Lægen kom til, var han død«. Ved Obduktionen fandtes flere Rupturer af venstre Hjertekammer.

HØRUP. (*Politiken* 16. Februar 1902.)

»I det Extranumer, som *Politiken* udsendte i Gaar Formiddags til sine københavnske Læsere og i Gaar Aftes til Provinserne,

kunde kun meddeles, at HØRUP døde Kl. 10 uden at være kommen til Bevidsthed. Bevidstløsheden indtraadte allerede i Onsdags (den 12. Februar) og vedvarede i Form af en dyb, ubevægelig Søvn, afbrudt af to urolige Perioder paa et Par Timer, til Døden kom (3: 3 Døgn). Et enkelt Øjeblik Natten til Fredag slog han Øjnene op og sagde et Par venlige Ord til Sygeplejerskerne, kort efter gentog han et Par Gange Ordet Farvel til sin Familie.

Hørups Sygdomme vare som omtalt *Sarkom* og *Morbus Brightii*; den direkte Dødsarsag var den Tilstand, som Lægevidenskaben benævner *Uræmi*, hvor Nyrerne ophøre at fungere, og Giftstoffer følgelig gaa over i Organismen.

Ved Hørups Dødsleje var kun tilstede hans Hustru, Datter og Svigersøn. Hans 93-aarige gamle Fader kan ikke forlade sin Lejlighed ude paa Nylandsvej.«

HÄNDEL, GEORG FRIEDRICH (1685—1759). (SCHRADER: Georg Händel. S. 94.)

Endskønt ganske blind arbejdede HÄNDEL dog ivrigt med sine Kompositioner; nogle Maaneder før sin Død, da han magrede stærkt af, vidste han selv, hvor syg han var; han tabte ganske sin Appetit, og den 6. April 1759 blev han, efterat han havde virket med ved Opførelsen af sin »Messias«, meget svag. Han kom hjem til sit Hus i Brookstreet (London), hvor han havde boet saa længe; han forlod det ikke mere. Den 11. April forlangte han at føje noget til sit Testamente; det var, at han vilde begraves i Stilhed (in a private manner) i Westminsterabbediet; han bestemte 600 Pund til det Gravmonument, der skulde oprettes over ham. Han havde anet rigtigt, at hans Død stod for; den indfandt sig om Morgenen den 14. April 1759; han var da 74 Aar gammel.

INGEMANN, B. S. (1789—1861). (INGEMANN: Tilbageblik . . . *Efterskrift af GALSKEJØT*. S. 115.)

»INGEMANN'S Tanker vare i hans sidste Tid saa at sige udelukkende henvendte paa Evigheden og den Tilstand, i hvilken Mennesket umiddelbart efter Døden gaar over. Foruden med den sidste Udgave af de religiøse Digte og Levnetsbogen, som han arbejdede paa indtil den sidste Dag før sit Dødsleje, beskæftigede han sig ogsaa jævnlig med, hvad han kaldte »sit Blik paa det

Første og Sidste«; af Alt fremgaar, med hvor megen Kærlighed, Frimodighed og Fortrøstning han beskæftigede sig med Dødstanken; »jeg rejser og véd, hvor Rejsen gaar hen«.

I Foraaret 1861 begyndte han at svækkes i Kræfter. »Den 19. Februar kom han meget forkommen hjem fra en Spadsereetur og følte sig ikke vel; Torsdagen den 20. Februar syntes hans Ildebefindende at være gaaet over; han skrev og spadserede som sædvanligt; til Doctor VILSTER sagde han: »Jeg er vel, jeg fejler Intet.« Noget efter kom Fru ROTHE, og da Samtalen faldt paa det tilkommende Liv, fremsagde han Digtet »den hemmelighedsfulde Port«, og dette blev hans skønne Svanesang her paa Jorden. Om Aftenen vare hans Kone og han alene sammen, og han lod til at være vel, da han gik til Ro. Men denne Dag blev hans sidste nogenledes karske og virksomme Dag herneden. Fra Fredag Nat af var han syg og sengeliggende. Denne Dags Morgen saa hans Kone et Par Gange over til ham; han laa da saa stille, at hun troede, han sov trygt. Dette var dog ikke Tilfældet. Han havde haft Smerter fra Kl. 2, men før ikke at forstyrre Nogen dulgte han det til Kl. 5^{1/2}, da han først ytrede sig derom. Ud-vortes varme Midler anvendtes strax; han brugte ogsaa stærke Draaber indvendig; men alt Varmt, som han drak, kunde han ikke beholde. Lægen kom strax og gav ham Opium. Smerterne lindredes vel, men ingen varig Søvn blev dog derved bevirket. Fredagen den 21. og Lørdagen den 22. havde han Feber; han fantaserede egentlig ikke, men var sig fuldkommen bevidst. Ingemann talte iøvrigt i disse to Dage kun lidt; om Fredagen sagde han til sin Kone: »Dette faar nok en brat Ende!« Om Løverdagen ytrede han sig til hende paa lignende Maade. Han ønskede fuldkommen Mørke og Stilhed, for om Søvn en mulig vilde komme. Han følte mere og mere i disse to Dage, hvormeget hans Kræfter toge af. Den tredje Dag, han laa, om Søndagen den 23. Februar, følte han sig imidlertid bedre, og han mente, at dersom han kunde faa en mere vedholdende Søvn, vilde han maaske endnu komme sig. Søvn en kom dog ikke; skønt han om Mandag Formiddag den 24. følte sig taalelig vel, aftog dog hans Kræfter i den Grad, at Lægen ikke længere havde noget Haab om hans Helbredelse. Han selv følte og, at Døgndagen og Livsdagen i deres Helden vilde række hinanden Haanden for ham. Om Mandag Eftermiddag, da Fru Ingemanns Niece saa til ham, tog han hende fast i Haanden og sagde: »Jeg har været meget syg!« Da Pigen senere trak hans Ur op, ytrede han noget om Urets Oprækning,

hvoraf hun forstod, at han vidste, at han ikke selv mere kom til at trække det op. Noget efter sagde han to Gange: »Gud velsigne Dig!« og begge Gange tilføjede han: »Jeg véd, at Du passer min Kone godt.« Dette sidste havde han oftere i den senere Tid sagt til hende, naar han gik ud for at blive længere borte.

Da Solen paa denne hans sidste Dag her i Verden var ved at gaa ned, lod han Gardinet trække fra Vinduet for endnu én Gang heneden at se Solens Glans paa Himlen. Selve den nedgaaende Sol kunde ses fra Sydvest, da Vinduet vender imod Syd, men kunde dog ikke ses af Ingemann, saaledes som han laa med Ansigtet mod Sydost, men han kunde se dens Genskin. Da det beklagedes, at han kun kunde se Genskinnet, sagde han med et glad Smil: »Jeg er godt fornøjet med, hvad jeg saa,« og lod Gardinet atter trække ned. Under hele hans Sygdom kom der ikke et utaalmodigt Ord fra hans Læber; han var altid blid og kærlig.

Om Aftenen, da han var ene med sin Kone, tog han hendes Haand op til sig, og da hun omfavnede ham, lagde han sin Haand paa hendes Hoved og velsignede hende. Da Lægen derefter kom, gik hun om paa den anden Side af Sengen, for at Lægen kunde være ham nærmere. Efter nogen Tids Forløb lod Lægen hende igen bytte Plads med sig, idet han ytrede til hende: »Han ser efter Dem!« Hun lagde nu begge sine Hænder om hans højre Haand, som laa til den Side. Pigen, som i det Samme saa, at Ingemann bevægede sin venstre Haand hen imod sin Kone, hjalp ham at flytte den. Han nikkede derfor mildt til Pigen, medens hans Kone greb Haanden. De to inderligt forbundne Sjæle vedbleve kærligt at se paa hinanden; men han talte ikke mere; han laa tavs, hengiven og stille, saa stille, at der ingen Bevægelse var at se paa hans blide Ansigt, og der hørtes intet Suk. Lægen sagde, at der ikke havde været nogen Dødskamp, og at han ikke havde set nogen saa rolig og blid Død. Den Døendes Øje brast ikke. Endnu en halv Time efter, at Sjælen var gaaet bort, troede hans Kone, at de endnu saa paa hinanden. Kun Lægen bemærkede Dødsøjeblikket, men han kunde ikke beslutte sig til ved at gøre hende opmærksom derpaa at berøve hende den halve Times smertelige Lykke.«

JACOTTET. (A. Mosso: Der Mensch . . . S. 249.)

Lungebetændelse, forløbet dødeligt paa Mont Blanc. Meddelt af Dr. GUGLIELMIETTI og WIZARD til MOSO.

En ung, kraftig Læge, Dr. JACOTTET, var med paa en Expedition til *Mont Blanc* 1891; han havde paa Grund af et Ildebefindende hvilet sig i 2 Døgn og syntes nu, den 1. Septbr., raskere end de 2 andre Læger. Han gik op til Toppen, var der en Time og gik da tilbage til Hytten. Han følte sig meget daarlig om Natten med Feber og Hoste; han afslog dog næste Dag at gaa ned til Chamonix. *Han skrev et Brev til en Ven, hvori han sagde, at det blev ikke langt, da han havde Hjertebanken og led af Bjergsyge som de Andre, men at han vilde studere Luftfortyndingens Virkninger og acclimatisere sig.* Han kastede sig, da han havde skrevet Brevet, paa sit Leje og rystede af Kulde. Den 2. Septbr. havde han fra Kl. 3 flere stærke Kulderystelser og kunde ikke føre Glasset til sin Mund. Han var som lammet og begyndte at delirere. Han fik *Illt at indaande*, men uden Resultat. Aandedrættet var overfladisk, hurtigt (60—70 i Minuttet), Pulsen uregelmæssig, imellem 100 og 120, Temperaturen 38.3. Henimod Kl. 6 om Aftenen hørte han pludseligt op at tale, blev bevidstløs og var i begyndende Agone; Hans Ansigt blev blegt, og Kl. 2 næste Morgen døde han. — Ved Obduktion paavistes kapillær Bronkitis og lobær Lungebetændelse.

JEFFERSON (1743—1826). (RANDALL: *The life of Thomas Jefferson*. Vol. III. S. 543 og 563.)

Meddelelserne om TH. JEFFERSON's sidste Tid ere meget udførlige; vi meddele først et Uddrag af Oberst Randalls (hans ældste Barnebarn) Brev til Henry Randall.

TH. JEFFERSON havde i adskillige Aar før sin Død lidt af Diarré, hvad han dog havde skjult for sin Familie; ved en Samtale med Brevskriveren i Marts 1826 havde han ytret, da der var Tale om en Begivenhed, som skulde indtræffe i Midten af Sommeren, at han maaske ikke levede til den Tid. I Midten af Juni kaldte han Dr. Dunglinson fra Virginia; da Oberst Randall hørte dette, søgte han strax Jefferson; denne bad ham komme til hans Værelse og gav ham et Papir, som R. skulde se igennem; han tilføjede: »Opsæt det ikke; der er ingen Tid at spille!« Han blev efterhaanden daarligere, men vilde kun have, at hans Tjenestefolk sov i Værelserne ved Siden af hans for at hjælpe ham. R. var bange for hans Tilstand og vilde, uden at han mærkede det, tilbringe Natten i hans Værelse; da J. saa, at R. ogsaa hjalp ham, bad han ham om at lade være, da R. jo trængte til Ro; men J. tillod dog R. at blive. De følgende Dage blev han svagere og svagere; han havde ingen Smerter; han var stedse ved klar Bevidsthed, talte

frit og gav forskellige Ordre vedrørende sine private Affærer. Han bemærkede, at hans Hukommelse havde Tendens til at søge tilbage til Scener fra Revolutionen, og han fortalte mange Træk fra den Tid paa sin sædvanlige behageligt spøgende Maade, saa at R. næsten glemte, at han laa for Døden. Da R. en Gang ytrede, at han syntes, han var bedre, vendte J. sig imod ham og sagde: »Tro ikke et eneste Øjeblik, at jeg er i mindste Maade bekymret for min Tilstand; jeg er som et gammelt Ur, der faar en Skrue løs her og et Hjul der, til det ikke kan gaa længere.« En anden Gang, da han var usædvanlig daarlig, sagde han til Lægen: »Nogle faa Timer endnu, Doctor, og saa vil det Hele være forbi.« Da han en Gang pludselig blev vækket af en dyb Søvn ved en Støj i Værelset, spurgte han, om han havde hørt Mr. HATCH's Navn nævne — det var Præsten ved den Kirke, han søgte. Da R. svarede nej, bemærkede han: »Jeg har ikke noget imod at se ham, det er en venlig og god Nabo.« R. fik det Indtryk, at da J.s religiøse Anskuelser vare baserede paa modent Studium og Reflexion, følte han ingen Tvivl i sit Sind, og derfor ønskede han ikke Præstens Hjælp. J.s Afsked med de forskellige Medlemmer af Familien var rolig og fattet; han paalagde dem frem for alt at holde Dyden i Ære, være sanddru og hæderlige. R.s yngste Broder, der var 8 Aar gammel, syntes ikke at forstaa Situationen; da J. saa det, vendte han sig med et Smil til R. og sagde: »George forstaaer ikke, hvad alt dette skal sige.« Han tænkte paa, hvem der skulde være hans Efterfølger som Rektor ved Universitetet i Virginia, og kom til den Slutning, at Mr. Madison vilde blive valgt; han talte med dyb Følelse om hans rene Karakter, Dyder, Visdom, Lærdom og store Evner (de havde levet meget sammen og vare prøvede Venner). Talende om de Bagvaskelser, hans Fjender vare fremkomne med om hans offentlige og private Karakter og om, hvor ubeherskede og bitre de havde været, sagde han, at han havde ikke betragtet dem som angribende ham; de havde aldrig kendt ham; de havde angrebet et imaginært Væsen med elendige Egenskaber og givet dette Væsen hans Navn, og det var denne Skabning af deres Indbildningskraft, som de havde besudlet.

Mandagen den 3. Juli var det tydeligt, at hans Opløsning var nær forestaaende; han sov til henimod Aften; da han vaagnede, troede han, det var Morgen, og sagde, at han havde sovet hele Natten uden at blive forstyrret . . . »dette er den 4. Juli«. Han faldt snart efter igen i Søvn, og da han blev vækket Kl. 9 for

at tage Medicin, sagde han med en tydelig og klar Stemme: »Nej, Doctor, ikke Noget mere!« Da han ikke fik den Dosis Opium, han ellers var vænnet til at faa om Aftenen, blev hans Søvn urolig og rig paa Drømme; han satte sig op i Søvn og syntes at gennemgaa al Slags Skrivningsmaader; han talte om Sikkerhedskomiteén og sagde, at den maatte advares. Da Klokken nærmede sig 12, ønskede vi alle, at han maatte leve over Midnat, saa at hans Død kunde blive højtideliggjort ved Aarsdagen for Uafhængigheden. Femten Minutter før 12 talte vi Minutterne med Haab om nogle Minutters forlænget Liv. Kl. 4 Morgen kaldte han med klar og stærk Stemme paa den, der skulde hjælpe ham, og han var ganske klar paa, hvad han vilde have til Hjælp. Han talte ikke mere. Kl. 10 fæstede han sine Øjne bestemt paa R., som til sin store Sorg ikke forstod, hvad det var for et Ønske, hans Blik udtrykte; men hans Tjener, Burwell, saa, at hans Hoved ikke laa saa højt, som det plejede; da dette var rettet, syntes han tilfreds. Omkring Kl. 11 fæstede han atter sit Blik paa R. og bevægede sine Læber; R. førte en vaad Svamp til hans Mund; han sugede paa den og syntes lindret — dette var det sidste Tegn, han viste paa Bevidsthed. Kl. 5 Minutter før 1, den 4. Juli 1826, standsede hans Aandedræt, uden at han viste Tegn paa nogen Uro. »Jeg lukkede hans Øjne med mine egne Hænder. Han var stedse, medens han var syg, sikkert overtydet om sin nærforestaaende Død, hans Forstand var stedse klar, og intet Øjeblik røbede han den ringeste Grad af Sorg over sin Død; han var ligesaa rolig og fattet, som da han var rask.«

Af hans Læges, Dr. DUNGLINSONS Beretning skal jeg anføre, at da JEFFERSON vaagnede Kl. c. 7 Aften den 3. Juli og saa ham staa ved Sengen, sagde han: »Ak, Doctor, er De stadig her?« med en Stemme, der var lav og utydelig; derpaa spurgte han: »Er det den 4de?« hvortil D. svarede: »Det vil snart være det.« (Denne Dag, den 4. Juli, som var den nationale Festdag for Uafhængighedserklæringen, har øjensynligt spillet en stor Rolle i J.s ellers omtaagede Bevidsthed.) Det var den 50aarige Bestaaen, der fejredes, og i samme Øjeblik, Jefferson døde, blev hans Navn sammen med Washingtons nævnet mange Steder i Amerika i de fæstlige Taler; ogsaa John Adams og Franklin bleve omtalte.

JOHN ADAMS døde mange Mil borte fra Jefferson den samme Dag som han. Hans sidste Ord, der fremstammedes, vare: »*Thomas Jefferson lever endnu!*« — men Jefferson var død, da disse Ord bleve sagte.

JOMSVIKINGERNE. (Efter *Sagaer.*)

JØKUL. (Norges Kongesagaer . . . forfattede af Snorre Sturlesøn, Sturla Thordsøn og flere, og oversatte af P. A. Munck. 1. Bind. 2. Oplag. Christiania. 1881.)

Af *Olaf den Helliges Saga* (S. 314).

»JØKUL stødte paa KONG OLAFS Folk paa Gotland og blev tagen til Fange, hvorpaa Kongen lod ham føre hen at halshugges; der blev da skudt en Vond i hans Haar, og en Mand holdt i den; Jøkul satte sig ned paa en Bakke, og en Mand skulde til at hugge ham. Men da Jøkul hørte Hvinen, rettede han sig op, saa at Hugget kom i hans Hoved. Det blev dog et stort Saar; Kongen saa, at det var Banesaar, og sagde, at det kunde være nok. Jøkul blev endnu siddende og kvad en Vise om sit dybe Saar og Kongens Vrede; derpaa døde han.«

(*Norges Kongekronike af Snorre Sturlesøn, fordansket ved NIK. FRED. SEV. GRUNDTVIG. 1. Del. Kbhvn. 1818. S. 298.*)

Meddelelsen er den samme som hos P. A. Munck, men Grundtvig tilføjer *Jøkuls Kvad*:

»Da Tørst og Brynde gik ei saa vidt, af bedre Tønne mig skiænkdes tit, end nu af Vunden, i Bane-Stunden, med Straale rød! — I Hoved-Skallen, med bredfuldt Maal, af Hjerne-Vallen, mig gav en Skaal, heel beedsk at drikke, for Intet ikke, den Drot saa prud!«

KELLER, ALEX. (Korrespondance i *Revue philosophique.*)

Som 15 Aars Dreng tog KELLER sammen med de andre Drengene og under Lærernes Opsyn Bad i Moselfloden. 5—6 af Drengene vare blevne enige om at svømme over én af Strømhvirvlerne; paa Signal af Læreren begyndte de at svømme i Række; K. var Nr. 2; i Begyndelsen gik det godt; men pludseligt saa K. den Dreng, der svømmede foran ham, slaa en Kolbøtte og synke i Hvirvlen; K. var kun et kort Stykke fra det farlige Sted; han drejede Hovedet for at svømme til Siden; men da han saa, at de, der kom bagved ham, vare saa tæt paa ham, bestemte han sig til at svømme over Hvirvlen; han havde samme Skæbne som den Dreng, der var svømmet foran ham; han tabte dog ikke sin Aandsnærværelse, men kæmpede tappert og vilde sandsynligt være kommen derfra, da han pludseligt følte, at En greb hans Fod; det var én af hans Kammerater, som i Dødsangst greb

krampagtigt fat i ham. I dette Øjeblik havde K. bestemt Følelsen af at skulle dø. Han hørte tydeligt de andre Drenges og Lærernes Raab, idet de forsøgte at bringe dem Hjælp; han kom 2 Gange oven Vande og saa da Folk paa begge Flodbredderne og en Redningsbaad midt i Floden; han forsøgte at udstøde et Skrig; umuligt! Vandet styrtede ind i Munden paa ham. I dette Øjeblik sagde han til sig selv og syntes tillige at høre, at der blev sagt af en Anden: »Du skal ikke mere se Dine Forældre!« Derefter følte han sig træt paa en Maade, han ikke kan beskrive nærmere, men det var nærmest en blid Træthed, der betog alle hans Lemmer og gjorde, at han ikke kunde bevæge dem. Han syntes, han gik paa en hvid Vej, en Vej i hans Fødeegn, som gaar stejlt og lige tilvejs i et af Vogeserbjergene; det var varmt Solskin, en dejlig Luft, han rørte næsten ikke Jorden; han var klædt i en Dragt, han godt kan huske fra sin Barndom, og han sang en Ungdomssang. Mere véd han ikke. Han blev bjerget og kom først til sig selv, da han laa paa Strandbredden.

Trods de 15 Aar er K. dog sikker paa, at han tænkte bestemt paa, at han skulde dø; det, at han siger: »Du skal ikke se Dine Forældre mere!« tyder jo ogsaa derpaa. Den dobbelte Personlighed, at han siger sine Ord til sig selv, og at han hører dem blive sagt udefra, er aparte; det er jo Hallucination; men det er det eneste, der direkte vedrørte hans Tilstand; der var ellers ikke Tale om, at hans Liv eller Dele af det passerede Revue for hans Øje. Det øvrige, den svævende Gang i Solskinnet paa den hvide Vej og den røde Barnedragt, tror K. er et Udtryk for en sær Blanding af de Fornemmelser, han følte i det kritiske Øjeblik.

Senere i sit Liv er K. *besvimet* en Gang; han havde spist som sædvanligt, kom fra stærk Kulde ret sent hjem og satte sig foran Kaminen, hvori Ilden blussede; pludseligt følte han et almindeligt Ildebefindende; han rejste sig og støttede sig i staaende Stilling imod Væggen ligeoverfor Ilden; han følte, at Øjnene lukkedes langsomt, Benene sank sammen under ham, og han havde en isnende Fornemmelse af Døden. Det gik saa hurtigt, at han ikke havde Tid til at tænke paa noget; han véd kun, at han troede, han skulde dø, og at han for ikke at falde støttede Hænderne imod Væggen. Man bragte ham til Sengs; under Transporten vaagnede han for et Øjeblik og følte sig da dels ligegyldig, dels i en Tilstand af Velvære, som han ikke kan definere. Der var ikke Tale om nogen Serie af Tanker, ikke en Gang en enkelt Tanke traadte frem for ham, da han skulde dø.

MAC KINLEY.

Den amerikanske Præsident MAC KINLEY var Fredagen den 6. September 1901 Genstand for et Mordattentat. Om de nærmere Omstændigheder meddeler *Telegrammerne* følgende:

Buffalo, 7. September. Attentatet paa Præsident Mac Kinley blev udført umiddelbart efter, at et Musikstykke var blevet foredraget paa et Harmonium. Skønt Præsidenten blev omhyggelig bevogtet af hemmelige Politiagenter, var han dog netop i dette Øjeblik fuldstændig prisgivet et saadant Mordforsøg, idet han stod paa Randen af en noget ophøjet Tribune. Mængden trængte gennem alle Indgange ind i Hallen, og Trængslen voxede med hvert Minut. Præsidenten, der øjensynlig glædede sig over dette Bevis paa Sympati fra Folks Side, havde paa sin højre Side Udstillingens Præsident, Milburn, paa sin venstre Side sin Privatsekretær, Cortelyan, da Morderen, klædt i sort, nærmede sig ham. Den ene Haand havde han viklet ind i et Bind eller et Lommetørklæde. Han banede sig Vej gennem Mængden, indtil han kun var en Alen fra Præsidenten. Denne bøjede sig smilende frem og rakte Haanden ud. I samme Øjeblik hørtes Revolver-skudene, hvorpaa der fulgte dyb Stilhed.

Mac Kinley blev et Øjeblik staaende oprejst, men hans Blik var blevet usikkert og forvirret. Saa traadte han et Skridt tilbage, medens hans Ansigt blev ligblegt. Han vendte sig om og gik med sikre Skridt hen til sin Stol og satte sig, tog sin Hat af og skjulte Ansigtet i sine Hænder. Hurtigt knappede man hans Vest op; medens dette foregik, bad Mac Kinley de Omkringstaaende være rolige og ikke være ængstelige. »Men De er jo saaret,« sagde hans Privatsekretær, hvortil Præsidenten svarede: »Nej, jeg tror ikke, at jeg er ramt alvorligt,« og efter en Pause tilføjede han: »Overdriv ikke, hvis De meddeler min Hustru noget om, hvad der er passeret!«

Den ene Kugle, der havde ramt Brystbenet og var bleven siddende i Huden, blev hurtigt fjernet, men Præsidenten bemærkede samtidig: »Jeg tror, at jeg er bleven ramt af en Kugle til.«

Efter hvad *Berl. Lokalanz.* erfarer, har Morderen faaet en Del Næveslag i Ansigtet, inden det lykkedes at arrestere ham. Hans venstre Øje er blodunderløbet. Opdageren Ireland, der arresterede ham, fik ogsaa en Del Slag. Efter en Version har Mængden anset ham for Gerningsmanden, men Andre paastaa, at disse Slag bleve tildelte ham af nogle Personer, der fremkaldte Trængsel, saaledes at de Opdagere, der fulgte med Præsidenten, bleve

trængte bort fra denne. Det var ogsaa Ireland, til hvem Mac Kinley rettede Spørgsmaalet, om Nogen var ramt, og han svarede: »Attentatet gjaldt Dem.« Derefter sagde Præsidenten: »Godt, det har intet at betyde.« Ireland havde imidlertid allerede revet hans Tøj op. Blodtabet var kun ringe. Mac Kinley blegnede, men spurgte endnu en Gang, da han blev baaren hen til Hospitalet: »Er det vist, at Ingen er saaret?«

Efter Læge-Tidsskriftet *New York Medical Journal* 19. Oktober 1901, S. 732 e. s., fik Præsidenten strax, da han var bleven bragt til Hospitalet, en Morfinindsprøjtning; da Lægen undersøgte ham, var han øjensynlig under Paavirkning heraf og havde ingen Smerter i Underlivet. Han blev opereret. Kuglen var gaaet gennem forreste og bageste Væg af Mavesækken; begge disse Saar bleve syede sammen. Alt syntes at ville gaa vel, da Verden overraskedes ved at faa Meddelelse om, at Mac Kinley var død. Vi meddele efter *Berlingske Tidende*:

Imorges tidlig indtræffer det Budskab, som vil vække den største Opsigt Verden over: at Præsident Mac Kinley efter otte Dages Lidelser er afgaaet ved Døden.

Det Telegram, som, modtaget gennem Ritz. Bur., melder dette, angiver som Tidspunkt for Dødens Indtræden Kl. 2 imorges, hvilket efter vor Tid er omtrent Kl. 9 Morgen.

Om Præsidentens sidste Timer er der gennem Ritz. Bur. bl. A. indløbet følgende Telegrammer. Vi gengive dem i den Orden, i hvilken de ere indtrufne. (De angivne Klokketider ere amerikansk Tid.)

Buffalo, 13. September, Kl. 5,48 Eftm. Præsidentens Familie er nu forsamlet ved Sygelejet; der er intet Haab.

Buffalo, 13. September, Kl. 6 Eftm. Lægerne erklære, at Tilstanden er kritisk; Præsidenten reagerer kun svagt overfor de stimulerende Midler, der gives ham. Puls 125, Aandedræt 40.

Buffalo, 13. September, Kl. 7,24 Eftm. Præsidenten er bevidstløs og har ikke langt igen. Bevidstløsheden indtraadte Kl. 6,40. I et Værelse ved Siden af Sygeværelset befinder sig Præsidentens Familie, de herværende Medlemmer af Regeringen og nogle af Præsidentens personlige Venner. De faa én for én Adgang til Sygeværelset.

New-York, 13. September. Vicepræsident Roosevelt, der antog Præsidentens Tilstand for god, er taget paa Jagt i Adirondacks; der er telegraferet efter ham, og han er nu paa Tilbagevejen.

Buffalo, 13. September, Kl. 7,55 Aften. Præsidenten er som Følge af de stimulerende Midler endnu i Live og har spurgt efter sin Hustru. Hun sidder nu ved Dødssengen. — — Store Menneskemasser have samlet sig i de Gader, der støde op til Politiets Hovedkvarter, hvor Czolgosz sidder arresteret. En stærk Politivagt omgiver Bygningen, og to Infanteriregimenter holdes rede til hurtig Udrykning for det Tilfælde, at Mængden skulde gaa over til Angreb.

Buffalo, 13. September, Kl. 9,20 Aften. Præsidenten holdes endnu i Live ved Hjælp af Ilt.

Buffalo, 13. September, Kl. 9,53 Aften. Man er nu holdt op med at lade Præsidenten indaande Ilt. Inden Præsidenten tabte Bevidstheden, tog han en kærlig Afsked med sin Hustru og hørtes derefter hviske: »Nærmere, min Gud, til Dig.« En lille Tid i Forvejen havde han bedt Lægerne om at lade ham dø. Dr. Münter erklærer, at Præsidentens Livskraft svinder langsomt, og at Legemet bliver koldt; Døden vil dog sandsynligvis ikke indtræde før ved Totiden.

Buffalo, 13. September, Kl. 10,59 Aften. Præsidentens Underkrop har allerede nogen Tid været kold, og han har i de sidste to Timer været bevidstløs. Dr. Mac Burney erklærer, at Præsidenten kan leve flere Timer endnu. Aandedrættet er ganske svagt.

Buffalo, 13. September, Kl. 11,45 Aften. Præsidenten lever endnu.

Efter den udførlige Beretning i *New York Medical Journal* var han uden Bevidsthed de sidste 4 Timer og 15 Minutter. Han var i Løbet af Dagen bleven behandlet med forskellige stimulerende Midler o. m. a. Kl. 6,30 udstedte Lægerne en Bulletin, som viser, at det var dem klart, at han maatte dø; Kl. 6,35 fik han Morfinindsprøjtning og igen Kl. 7,40. Kl. 10 tabte han Bevidstheden; Kl. 2,15 næste Morgen døde han.

KLEIST, HEINRICH VON (1776—1811). (KIESGEN: H. von Kleist. S. 119.)

KLEIST og HENRIETTE VOGEL skyde sig i Wansee, tæt ved Potsdam; hun laa med Hænderne foldede paa sit Bryst paa Jorden; Kleist knælede foran hende med Hovedet gennemskudt. Han havde skrevet et Brev til sin Søster, som endte med: »Stimmings bei Potsdam — am Morgen meines Todes. Dein Heinrich.«

KLOROFORMDØD, et Tilfælde af. (KJER-PETERSEN: Hospitals-tidende. 1900. VIII. 47. S. 1217.)

En 27 Aar gammel Mand, paa hvem der skulde foretages en kun lidet indgribende Operation paa Benet, blev kloroformeret; der optræder faretruende Tilfælde (Asfyxi); ved konstigt Aandedræt retter han sig ganske. Han faar ikke mere Kloroform; Operationen udføres i Løbet af et Par Minutter, men han bliver nu atter asfyktisk. Den konstige Respiration hjælper nu ikke; efter c. 10 Minutter gøres der Luftrørsoperation (Tracheotomi); ingen Virkning; man blæser Luft ned i Lungerne, men forgæves; han er pulsløs, uden Aandedræt, kold og Ansigtifarven blaa. Dr. MAAG bestemmer sig da til at lægge Hjertet blot, og uden at Hjerteposen aabnes føler han, at Hjertet ikke bevæger sig. Efter nogle faa Kompressioner med Haanden begynder det at trække sig sammen. Der fortsættes nu med rytmiske Hjertekompressioner og samtidig Luftindblæsning. Hjertet trækker sig kraftigere og kraftigere sammen, og efter en halv Times Arbejde viser der sig det første snappende Aandedræt; 3 Timer efter, at det første Kloroform er givet, kan Patienten selv trække Vejret indtil 10 Gange i Træk. Kl. 11¹/₂ begynder han pludseligt at kunne trække Vejret kraftigt, dybt og ganske selvstændigt; saaledes uden Standsnings til Kl. 12. Hans Ansigt antager en fuldstændig naturlig Farve; Pupillerne ere sammentrukne; Pulsen ved Haanden kraftig og regelmæssig. Han klemmer Kæberne stærkt sammen, saa at Munden næsten ikke kan vristes op. Men *han er stadig bevidstløs*, og han reagerer heller ikke overfor den videre Behandling af Operationssaaret i Luftrøret og paa Brystet (samt det paa Benet). Da han er forbundet, bringes han i Seng; »han har det stadig udmærket«. »Her laa han i tilsyneladende fuldt tilfredsstillende Tilstand i 20 Minutter, da der pludseligt Kl. 12 kom Aandedrætsbesvær, og i Løbet af faa Minutter hørte Respirationen fuldstændig op, og der kom nu indtil »Døden«, det vil sige i 8 Timer, *ikke en eneste Respirationsbevægelse, uagtet Hjertet i alle disse 8 Timer arbejdede med ligesaa stor Kraft, som da han trak Vejret frit*. Der blev strax givet fornyet Luftindblæsning og Hjertemassage, men uden Virkning; dernæst forsøgtes almindelig konstig Respiration, Elektrisering af n. phrenicus, men Respirationen vilde ikke komme i Gang; tillige brugtes forskellige andre Midler; i de 8 Timer vedblev Hjertet at trække sig sammen, 70 Gange i Minuttet; man vedblev med Luftindblæsninger; »alt imedens Patienten lignede en sovende, havde røde Kinder

og var forholdsvis varm, uagtet Temperaturen sank mere og mere. Da Kl. var 4: 36,9; Kl. 5: 36; Kl. 6: 35; Kl. 7^{1/2}: 34,6 (paa dette sidste Klokkeslet fuldt ud kraftig Hjertekontraktion). I Løbet af disse 8 Timer *trak Pupillerne*, der ikke reagerede for Lys, sig *mere og mere sammen*; *Corneæ* (Hornhinderne i Øjet) vare brustne; Pulsen ved Haandleddet var hele Tiden ufølelig, derimod var der synlig Pulsation i Halsens Blodaarer«. »(Hjertet var i Løbet af de 8 Timer kun blevet komprimeret et Par Gange, da det arbejdede kraftigt af sig selv.)« »Lidt før Kl. 8 kunde man se, at Hjertets Bevægelser bleve mindre kraftige. Man gav det da Massage, men der udløstes ingen Kontraktioner, og efterat der til Slut var gaaet nogle — ligesom fibrillære — Trækninger gennem Forkammermuskulaturen, stod det pludselig stille. I samme Øjeblik kom der en aldeles tydelig Farveforandring i Patientens Ansigt.«

Observationerne af Tidsangivelser ere sikkert korrekte fra Kl. 11 at regne.

KNOX. (RINK: Vom Zustande . . . S. 1 a.)

JOHAN KNOX, den store skotske Reformator, havde bestilt sin Ligkiste før sin Død. »Da han den 24. November 1572 stod ud af Sengen og en halv Time senere atter lagde sig, svarede han paa Spørgsmaalet, om han led Smerter: Ikke andre end de, der forkynde denne Kamps nære Afslutning; jeg agter dem for intet, da de ere Overgangen til evig Glæde. Om Eftermiddagen maatte hans Hustru forelæse ham 15. Kapitel af 1. Brev til Korintherne; da det var endt, sagde han: Er det ikke et trøstefuldt Kapitel? Kl. 5 om Eftermiddagen sagde han: Læs mig igen det Kapitel, i hvilket jeg finder mit Hovedanker; det var 17. Kapitel af Johannes Evangelium. En af de Tilstedeværende holdt en Bøn; Preston spurgte ham, om han havde hørt den? Knox svarede: Give Gud, at I og alle Mennesker havde hørt den, som jeg har hørt den; jeg priser Gud for disse himmelske Toner.« Kort efter sagde han: »Nu for sidste Gang befaler jeg mig med Sjæl, Aand og Liv i Dine Hænder, o Herre!« Han udstødte et Suk og sagde: »Nu er det saa vidt!« Da de Tilstedeværende mærkede, at han havde tabt Mælet, raabte En af dem til ham: »Hvis I ikke kan tale mere, saa giv os et Tegn, at I glæder Eder over de trøsterige Løfter, som I saa ofte har forkyndt os.« Da hævede Knox den ene af sine Hænder, sukkede to Gange og var dermed død.«

KRIG.

Tabel over Tab af Menneskeliv i forskellige Krige. (FRÖLICH.)

Krig	Hær	Hærstyrke	Dødaf Saar	Død af andre Aarsager
Krim 1854—56	Franske	309 263	20 240	65 135
	Englændere	97 864	1 761	16 297
	Sum	407 127	22 001	81 432
Italienske 1859—60	Franske	149 690	3 664	5 002
Nordamerikanske 1861—65	Nordhæren	2 500 000	110 038	224 586
Tysk-Danske 1864	Preussen	39 200	738	310
Tysk-Østerrigske 1866	Preussen	363 100	4 450	6 427
	Østerrig	350 000	8 873	10 079
	Sachsen	26 500	323	126
	Sum	739 600	13 646	16 632
Tysk-Franske 1870—71	Tyske	1 146 355	28 278	14 904
Russisk-Tyrkiske 1877—1878	Russere	933 726	34 742	82 879

KØRNER. (THEODOR KØRNER, *Leben und Werke af HANS ZIMMER*. Meyers Volksbücher. Leipzig und Wien, og THEODOR KØRNER VON DR. ALBERT ZIPPER. Leipzig. 1900. Ph. Reclam.)

KØRNER havde i 1811 skrevet patriotiske Digte og skrev i 1813 et smukt Brev til sine Forældre, hvori han forklarer dem, hvorfor han maa melde sig til at tage Del i Krigen. I Breslau blev han en af LÜTZOWS berømte Frivillige; ved *Kitzen* blev han saaret med 3 Hugsaar i Hovedet; hans Hest gjorde et rask Sidespring, der reddede ham fra et fjerde Hug; han sporede den og undslap Faren; i et nærliggende Krat traf han nogle Kammerater og var ved at faa sine Saar forbundne, da en Trop af Fjenden viste sig; han havde Aandsnærværelse nok til at raabe hen imod Krattet: »Den 4de Eskadron frem!» Fjenden trak sig

da tilbage. Efterat være forbunden red han halvanden Mil for at bringe Krigskassen (han var Adjutant) i Sikkerhed; nu følte han sig udmattet af Smerter og Anstrængelser og Haabløshed; han faldt i en dyb Søvn. Da han vaagnede om Morgenen, var han bedre; han skrev da i sin Dagbog en Sonet, som er bleven berømt. »Als ich sterbend im Gehölze lag« kaldte han den senere, da han havde omarbejdet den; af dens Indhold anføre vi her kun: »Viel goldene Bilder sah ich um mich schweben, das schöne Traulied wird zum Todtenklage«. Han blev funden i Skoven af en nærboende Gartner og bragt til dennes Hjem, hvor han holdtes skjult i nogen Tid. — Saasnat han var kommen sig, meldte han sig atter til Tjeneste i Lützow's Skare; den 25. August bivouakerede de i en lille Landsby, 3 Mil fra Schwerin. Om Aftenen var Körner sammen med andre Officerer i Herrehuset; han satte sig ved Klaveret, og hans Krigssange bleve sunge i Kor; den nyeste, »das Schwertlied«, havde han digtet Dagen i Forvejen. Om Natten hørtes det, at de Franske strejfedes om i Nærheden. Om Morgenen tidlig red de ud; ved Siden af Lützow red hans Adjutant, Körner; han føjede en sidste Strofe til sin »Schwertlied«: »Nun lasst das Liebchen singen, dass helle Funken springen! Der Hochzeitsmorgen graut, Hurra! Die Eisenbraut! Hurra!« Kampen var meget hæftig, Mand imod Mand. »Her fandt Körner den skønne Død, som han ofte havde anet og prist med Begejstring i sine Sange.« Der er 3 Beretninger om hans sidste Øjeblikke:

KØRNER'S *Søn* har efter Overjæger HELFRITZ' Beretning til ham optegnet følgende: »Efter Signalet til Retræte vendte Körner sig til min Fader og raabte: »Broder Fritz, Du kender mine Jægere bedre end jeg; skal vi endnu en Gang gaa løs paa dem?« Han drejede sig om imod Jægerne og raabte: »Hurra! Jægere! fremad!« Alle stormede frem under Hurraraab, Körner 15—20 Skridt foran. Da kom den skæbnesvangre Kugle; Helten sank i min tililende Faders Arme med de Ord: »Der har jeg én, men det skader ikke!« og i samme Øjeblik udaandede han sin store Sjæl, et forfærdeligt Øjeblik for os Alle.«

Overjæger ZENKER beretter: ». . . Jeg kommer ud af Skoven, der ser jeg Körner holde sammen med Kammeraten Helfritz. Körner havde hørt, at der blev blæst Retræte, men vilde ikke gerne gaa tilbage og siger: »Hvor kan Majoren nu ville gaa tilbage? det gaar jo altsammen godt.« Da kommer der en Kugle fra Buskadset, strejfer hans Skimmels Hals og gaar ind i Underlivet paa ham.

»Der har jeg ogsaa en,« siger han og synker død ned fra Hesten.«

Overjæger PROBSTHAN beretter: »Paa et Sted, hvor der stod nogle Fyrretræer, omtrent 100 Skridt ligeoverfor Skansen, samlede vi os, medens Kørner holdt i skraa Retning foran os med sin højre Side vendende imod Skansen; medens vi talte om, at det var umuligt at trænge ind i den meget tætte Skanse og fordrive de Franske, faldt et Skud, og Kørner raaber: »De har truffet mig godt!« Han lægger Haanden paa højre Side, bøjer sig tilhøjre bagover, falder af Hesten og er strax død.«

»Døden var kommen saa pludselig, at Heltens Ansigtstræk ikke viste nogen Forandring.« Han blev begravet under en Eg, i hvis Bark hans Navn og Dødsdag blev brændt; under Begravelsen sang de Kørners Sang: »Hör' uns, Allmächtiger!«; til Afsked sang de hans berømte: »Lützows wilder verwegener Jagd«. Han var ikke fyldt 22 Aar.

LAMBERT. (GOLDSMITH: Hist. of England. II. S. 180.)

JOHN LAMBERT, Skolemester i London, traadte under Henrik den VIII^{de} op imod den katolske Lære og maatte i Westminster-Hall forsvare sine Meninger ligeoverfor Kongen, Biskopperne og mange Andre; efter 5 Timers Forhandling var han udmattet og bragt til Tavshed. »Han blev da spurgt, om han vilde frafalde sin Mening, i modsat Fald maatte han miste Livet. Lambert svarede roligt, at han overgav sig ganske til Kongens Mildhed; hertil svarede Henrik den VIII^{de}: »han vilde aldrig beskytte en Kætter; hvis det var hans sidste Svar, maatte han vente at blive brændt«. Lambert, som slet ikke viste Tegn paa Skræk, hørte med stor Ro Thomas Cromwell oplæse Dommen, at han skulde brændes levende; og, som om man havde bestemt at prøve hans Karakteres Styrke, blev der givet Bødlerne Ordre til at gøre ham hans Straf saa pinefuld som muligt. Han blev derfor brændt ved en langsom Ild, der først fortærede hans Ben; og da der ikke syntes at blive Ende paa hans Kvaler, løftede nogle af Garderne i deres Medlidenhed ham paa deres Hellebarder. — Medens han vedblev at raabe: »Ingen uden Christus! Ingen uden Christus!« blev han ganske fortæret af Flammerne, der omgave ham.« (1537?)

LAMARTINE, ALPHONSE-MARIE LOUIS DE PRAT DE (1790—1869).

La grande Encyclopédie. I. XXI. S. 814.)

Lamartine maatte i sin sidste Tid arbejde særdeles meget for at tjene Penge; han prøvede mange Maader med Lotteri, Sub-

scriptioner o. a. Paa Forslag af OLLIVIER blev der ved Lov til-
delt ham en stor Sum Penge i 1867; men han var da saa svækket,
ogsaa i aandelig Henseende, at han næppe har vidst, at han fik
tilkendt denne Dotation. Han døde stille i 1869, 79 Aar gammel.

LASALLE. (LAUVERGNE de l'agonie. S. 56.)

General LASALLE drømte om Natten, at han skulde dø; det
var før Slaget ved Wagram. Han skrev til NAPOLEON og bad
ham tage sig af hans Hustru og Børn. Han var derefter stærkt
i Affekt og sagde ofte til sine Venner: »jeg bliver dræbt i Morgen«;
han blev dræbt.

LATIMER (se RIDLEY).

LAUD. (GOLDSMITH: Hist. of England. II. S. 403.)

WILLIAM LAUD, Ærkebiskop af Canterbury, blev uskyldigt
dømt til at halshugges for Frafald fra Religionen. Da han var
bragt til Skafottet, holdt han uden at vise Tegn paa Frygt og i
den samme Tone, som var kendt fra hans Taler paa Prædike-
stolen, en lang Tale til Folket; sagde dem, at han havde prøvet
sit Hjerte, og takkede Gud, at han ikke dør fandt nogen Synd,
der kunde forsvare den Død, han nu skulde lide; Kongen var
ledet paa Vildspor; han var saa god en Protestant som nogen
Mand i Kongeriget o. m. Efter at han havde fremsagt Bønner i
nogle Minutter, blev han halshugget.

LEONIDAS, Konge i Sparta 491—480 før Chr. (CICERO: de
finibus. YONGE: XXX. S. 168 og CICERO: Tuscul. disput. YONGE:
S. 329.)

LEOPARDI (1798—1837). (RASMUSSEN: Giacomo Leopardi.
S. 253.)

GIACOMO LEOPARDI havde længe været meget lidende. I Midten
af Maj 1837 var han bleven angreben af en Hjertevattersot (Hy-
dropericardium), som foraarsagede stærk Aandenød og hindrede
ham i at ligge og sove. Det var bestemt, at han skulde tage paa
Landet; under et Maaltid, som skulde indtages, før de kørte
(Vognen holdt for Døren), blev han ilde tilpas. »Jeg mærker, at
min Astma tager til; kunde jeg ikke faa Lægen herhen igen?«
Hans Ven Ranieri blev urolig, men trøstede ham og gik efter

Lægen; Leopardi forsøgte flere Gange at spise, men maatte opgive det; Vennens Søstre havde bragt ham til Sengs, men han vilde ikke ligge; han sad paa Sengekanten med Ryggen lænet imod Puderne, som Søstrene stablede op under ham; Paolina tørrede Sveden af hans Pande. Da Lægen traadte ind, saa han strax, hvorledes det var fat med den syge Digter. Han tog Vennen til Side og bad ham sende Bud efter en Præst. »Leopardi havde selv ingen Forstaaelse af, at Døden stundede til; han talte stadig om sit Nerveonde og tænkte paa om et Øjeblik at køre ud til Villaen. Klokkeren var fem om Eftermiddagen; han sank hen i en Døs, og Ranieri søgte at kalde ham til Bevidsthed ved stærkt duftende Essenser. Saa aabnede han endnu en Gang Øjnene og sagde, henvendt til Paolina: »Jeg ser kun svagt — aabn Vinduet der — lad mig se Lyset.« Dermed sov han ind.«

LESSING (1729—1781). (K. G. LESSING: Lessings Leben. S. 425.)

Allerede siden 1777 havde LESSING frembudt Tilfælde af Tilbøjelighed til Søvn; selv i den muntreste Kreds af Venner, der talte højt omkring ham, kunde han blive overfaldet af en uimodstaaelig Trang til at sove; efter en vis Tid vaagnede han da op med: »Naa! hvad nu?« I hans Breve fra denne Tid af spores ofte Tegn paa Mismod og Ligeegyldighed. Han blev efterhaanden meget kortaaudet og kunde kun gaa faa Skridt, saa blev han saa træt, at han maatte hvile; hans Øje tabte sin Glans, hans Aands Livlighed kom kun sjældent frem. Den 3. Februar 1781 kom han meget kortaaudet hjem fra et Selskab og kunde knap tale; han vilde dog ikke have Lægehjælp; Natten var daarlig, men næste Morgen vilde han dog rejse; man overtalte ham til at blive, og den tilkaldte Læge aarelod ham og ordinerede et Trækplaster. Han begyndte nu at spytte Blod, men Dagen derefter var han dog igen bedre. Han var nu under sin Sygdom meget rolig, stundom munter, modtog Besøg og lod læse for sig; stundom troede han, at hans Død var nær, andre Gange stod den fjern for ham; han troede dog ikke, at han kunde blive helt rask igen og erklærede én Gang, at han var fattet paa Liv og paa Død.

Han havde hele sit Liv kunnet sove, naar han vilde, blot han lukkede Øjnene; han fortalte tidt, at han aldrig havde drømt. Denne lykkelige »Evne« beholdt han til det sidste. Kort før han døde, sagde han, at naar han havde sovet hele Dagen, glædede han sig dog til Natten. Imidlertid kom Anfaldene af Kortaandethed stadigt igen.

Den sidste Dag, den 15. Februar 1781, sagde han, at han be-
fandt sig overordentligt godt; da han om Aftenen lagde sig til
Sengs, blev Kortaandetheden meget stærk, og, ganske uventet for
sig og de Omgivende, døde han efter faa Minutters Forløb.

Ved Obductionen, der meddeles citeret, fandtes blandt andet
Væskeansamlinger om Lungerne, og, som det synes, vare Lun-
gerne overfyldte med Blod; der var ogsaa Væske i Hjerterosen
— dog er det ikke klart, hvoraf han er død — sandsynligvis
har det drejet sig om en kronisk Hjertesygdom.

LINCOLN, ABRAHAM. (MORSE: Abraham Lincoln. II. S. 346.)

»Henad Kl. 9 (den 14. April 1865) traadte Præsidenten, ABRA-
HAM LINCOLN, ind i sin Loge i Teatret; hans Hustru, Major
Rathbom og en Dame vare med ham; Logen var dekoreret med
et amerikansk Flag, hvis Folder laa henad Gulvet. Imellem Logen
og Korridoren var der en lille Forstue, og en tyk Træstang var
bleven anbragt saaledes, at man meget hurtigt ved dens Hjælp
kunde aflukke Døren, der førte fra Korridoren til Forstuen, ind-
vendigt fra denne; der var tillige boret et Hul i Døren, som førte
fra Forstuen ind i Logen, saa at man derigennem let kunde se,
hvorledes de Personer, der vare i Logen, sad. Kort efter, at Sel-
skabet var traadt ind, da den Hyldest, der vistes Præsidenten,
var forbi, og Spillet fortsattes, Klokken var lige slaaet 10, nær-
mede en Mand sig gennem Korridoren, stak sit Visitkort i Haan-
den paa den Kontrollør, der sad der, traadte hastigt ind i For-
stuen og lukkede Døren efter sig. Et Øjeblik derefter bleve Alle
opskræmmede af Lyden af et Pistolskud, og i samme Øjeblik saa
man en Mand foran i Præsidentens Loge; Major Rathbom sprang
til for at gribe ham, men blev alvorligt saaret i Armen, saa at
han ikke fik ham standset. Manden sprang over Rækværket til
Skuepladsen, men fik sin Spore ind i Flagets Folder, saa at han
kom galt ned paa Benene og forvred Foden. Men han samlede
sig øjeblikkeligt, og, tydeligt hinkende, ilede han tværs over Skue-
pladsen; medens han fór afsted, vendte han sig til Tilskuerne,
svingede den blodige Daggert, med hvilken han havde saaret
Rathbom, og raabte: »Sic semper tyrannis!« Der var En, som
genkendte John Wilkes Booth, en Skuespiller, som spillede melo-
dramatiske Roller. Bagdøren i Teatret blev holdt aaben for ham
af Edward Spangler, en ved Teatret ansat Embedsmand, og i
Alleen tæt ved holdt en Dreng, der ogsaa var ansat ved Teatret,
Morderens Hest, der var sadlet. Booth kastede Drengen tilside
med en Ed, kom med Besvær op i Sadlen (det lille Ben i Skinne-

benet var brækket, da han faldt paa Skuepladsen) og red hurtigt bort i Mørket. Under Forvirringen blev der ikke gjort alvorligt Forsøg paa at forfølge ham.

Præsidenten var bleven skudt i Bagsiden af Hovedet paa venstre Side; Kuglen gik gennem Hjernen og var standset lige bag ved det venstre Øje. Selvfølgelig indtraadte der øjeblikkelig Bevidstløshed. Han blev ført til et Værelse i et Hus lige over for Teatret; der vedblev han at aande til 22 Minutter efter Kl. 7 om Morgen, da han døde.«

LISZT, FRANZ (1811—1886). (A. GØLLERICH: Liszt. S. 90.)

Den 4. Juli 1886 tog Liszt, som jevnligt havde lidt af Hoste, til Slottet Colpade i Luxemburg for at besøge Munkascy; han blev her mere forkølet, men spillede dog ved en Concert den 19. Juli — for sidste Gang. Den 21. Juli Kl. 3 Eftm. var han atter i Baireuth; han gik strax til Sengs, men trods Formaninger stod han atter op Kl. 8 om Aftenen og gik ud for at besøge sine Slægtninge. Næste Morgen vilde han i Kirke, men var for syg. Den 23. Juli var han dog tilstede i Teatret ved den første Opførelse af Parsifal — meget besværet af Hoste. Om Lørdagen spillede han sin Whist for sidste Gang (han havde i meget lang Tid spillet Whist hver Dag); da Lægen næste Dag raadede ham fra at gaa ud, fordi han kunde faa Lungebetændelse, svarede han: »Jeg har lovet at være tilstede ved den første Opførelse af Tristan, jeg vil det, og jeg gaar!« Det var den 25. Juli. Dagen derefter gik han til Sengs; Lungebetændelsen var udbrudt; hans Feber tog til; han forlangte at faa forelæst Wagners »Studier over Tristan« og »Parsifal« og nogle Kapitler af »Katalog einer Rich. Wagner-Bibliothek«. To Dage derefter begyndte der Feberfantasier; de toge til den følgende Dag, om Torsdagen — hver Gang hans Venner traadte hen til Sengen, vilde han op for at begynde paa sit Whistparti; han snakkede stadigt paa sin godmodige, venlige Maade; fra Lørdag Morgen af var han stadigt fantaserende, Bevidstheden vendte ikke tilbage; Lægen mente, at der kunde ske en Krise den kommende Nat; men om Aftenen Kl. 9 begyndte hans Hjertes Slag pludseligt at blive svage, og Kl. halvtolv hørte han op at trække Vejret. Det var den 31. Juli 1886; han var 75 Aar gammel.

I Weimar havde han 1861 skrevet det Testamente, som blev aabnet efter hans Død; han skrev samtidigt til Rom til FYRSTINDE KAROLINE SAYN-WITTGENSTEIN, som var hans Universalarving, at han vilde 1) begraves i en Franziskaners Kutte; 2) bæres

til Kirken Kl. 5 om Morgen, uden at Nogen maatte følge, uden Musik, som en Fattig; 3) hvile i den Franziskaner-Krypt, som hørte til den Orden, han var optagen i. Kort Tid, før han døde, forestillede Fyrstinden ham, at det var vanskeligt at lade en berømt Personlighed begrave saa at sige inkognito; men Liszt, som ikke tilbageholdt sin Irritation, holdt paa, at hans Ønske blev opfyldt.

LIVINGSTONE. (Missionary travels. S. 11.)

LIVINGSTONE boede 1843 i Mabotsa-Dalen; Landsbyen var meget forulempet af Løver, som endog angreb Kvæget ved højlys Dag; Indbyggerne troede, at en Nabostamme havde givet dem Løverne i Vold; de angreb Løverne, men uden Held. Det er en bekendt Ting, at hvis blot én Løve bliver dræbt, forlade de andre Stedet. L. raadede derfor Indbyggerne til at gaa paa Jagt for at dræbe én af Løverne, da de næste Gang angreb Kvæget. De fandt Løverne paa en lille, skovbevoxet Høj. L. var sammen med en indfødt Skolelærer MEBULWE, da han saa en Løve sidde paa en Klippe, som nu var omringet af en Kreds af Mænd. Mebulwe fyrede før L., og Kuglen ramte Klippen, paa hvilken Løven sad; Løven teede sig, ligesom en Hund gør det, naar der kastes en Sten efter den, men løb derpaa bort, brydende gennem Mændenes Kreds, og undslap. Da Kredsen atter var sluttet, saa de 2 Løver indenfor den; men de fandt det rigtigst ikke at skyde paa dem og gik derfor tilbage imod Landsbyen; da de gik om Enden af Højen, saa L. en Løve siddende paa et Klippestykke, men bag en Busk; han var c. 30 Yards fra den, tog godt Sigte paa den gennem Busken og fyrede 2 Skud; Mændene raabte: »Den er skudt! den er skudt!« Andre raabte: »Den er ogsaa skudt af en anden Mand; lad os gaa til ham!« L. havde ikke set nogen Anden skyde paa Løven, men da han saa, at den i Vrede rejste Halen bag Busken, vendte han sig til Mændene og sagde: »Vent lidt, til jeg har ladet igen!« Medens han stødte Kuglerne ned i Geværløbene, hørte han en Støj; han vender sig rask halvt om og ser Løven lige i Færd med at springe paa ham: »Jeg stod paa en lille Høj; den greb fat i min Skulder, da den sprang løs paa mig, og vi kom begge sammen ned paa Jorden; brummende forfærdeligt nær ved mit Øre rystede den mig, som en Foxterrier ryster en Rotte. Shok'et frembragte en Bedøvelse som den, en Mus synes at føle ved det første Angreb af en Kat. Det forarsagede en Slags Drømmetilstand, i hvilken der ikke var Følelse

af Smerte eller Rædsel, endskønt jeg var fuldt bevidst om Alt, hvad der foregik. Det var, som hvad Patienter beskrive, der under delvis Indflydelse af Kloroform kunne se hele Operationen, men ikke føle Kniven. Denne besynderlige Tilstand var ikke Resultatet af nogen sjælelig Proces. Rystelsen tilintetgjorde Frygten, og der var ikke nogen Rædsel ved at se paa det vilde Dyr. Denne ejendommelige Tilstand frembringes sandsynligvis hos alle Dyr, der dræbes af de vilde, kødædende Dyr, og hvis det er saa, er det et barmhjertigt Forsyn af vor algode Skaber for at lindre Dødens Smerte. Den havde den ene Pote bag om mit Hoved; da jeg drejede mig for at blive fri for Vægten, saa jeg, at dens Øjne vare rettede imod MEBULWE, som forsøgte at skyde den; han var i en Afstand af 10—15 Yards. Hans Flintbøsse kikkede med begge Løb; Løven slap mig strax og angreb MEBULWE, der blev bidt i Laaret. En anden Mand, hvis Liv jeg tidligere havde frelst, da han var bleven angrebet af en Bøffeloxxe, søgte med sit Spyd at dræbe Løven, medens den angreb MEBULWE; den slap da M. og greb denne Mand ved hans Skulder, men i dette Øjeblik gjorde de Kugler, der havde ramt den, deres Virkning, og den faldt død om. Det Hele varede kun nogle faa Øjeblikke.« LIVINGSTONE havde 11 Saar af Løvens Tænder paa sin Overarm; dennes Ben var knust, og han havde for Resten af sit Liv et »falsk Led« paa Overarmen.

LIVINGSTONES Bedstefader kunde give detailleret Beretning om sine Forfædre for 6 Generationer forud for hans egen. En af disse var kendt for sin Visdom, og det fortælles, at da han laa paa sit Dødsleje, samlede han alle sine Børn og sagde: »Medens jeg har levet, har jeg gransket meget omhyggeligt om alt, hvad der berettes om vor Familie, og jeg har aldrig kunnet finde, at der har været en uærlig Mand iblandt vore Forfædre. Hvis En af Jer eller af Jeres Børn skulde gaa en uærlig Vej, er det altsaa ikke, fordi det ligger i Blodet; det hører ikke os til. Jeg efterlader Eder denne Forskrift: vær ærlige!«

LOUIS DEN XVIIDE AF FRANKRIG (1754—1793). (CORLIEU: La mort. S. 215.)

I *Moniteur* for 23. Januar 1793 læses: Louis gik tilfods gennem den første Gaard; i den anden steg han op i en Vogn, hvori sad hans Præst og to Officerer af Gendarmeriet (Bølden ventede ham

paa place de la Révolution). Han kørtes til Executionsstedet, langs Boulevarderne; der herskede den dybeste Stilhed. Louis læste de Døendes Bønner (les prières des agonisants); han kom Kl. 10,11 til Revolutionspladsen, afførte sig sine Klæder, steg med faste Skridt op paa Skafottet, og idet han vendte sig imod dets venstre Side, sagde han med fast Stemme: »Franskmænd, jeg dør uskyldig; jeg tilgiver alle mine Fjender og ønsker, at min Død maa gavne Folket . . .« Det saa ud, som om han vilde tale mere, men den kommanderende General befalede Bøddlen at udføre sin Pligt. Louis' Hoved faldt Kl. 10,20 Formiddag.

Efter »*La grande Encyclopédie*«, Paris 1896 (S. 655), har han ikke, som det blev sagt, raabt »Naade«, men det er sikkert, at han udstødte et højt Skrig, da man bandt ham, og at han gjorde Modstand. Øjenvidner sige, at han var ganske rød i Ansigtet.

LUTHER, MARTIN (1483—1546). (MYNSTER: Breve fra Luther. S. 425. Beretning om Luthers Død og Begravelse, forfattet af Justus Jonas, Michael Celius og Johannes Aurifaber.)

(Se ogsaa DR. MARTIN LUTHERS *Minde*. Frit efter det Tyske af R.)

LÆGE. (EGGER: Le moi. S. 356.)

Meddelelse om Drukning til EGGER fra en af *hans* Kolleger.

»F., 20 Aar gammel, bader i en Flod, skønt han ikke kan svømme; han føres med af en Hvirvel, mister Fodfæste, siger: »Jeg drukner!« og har i det Samme en Vision, der former sig til et helt Billede: han ser sig selv i sit Værelse, liggende paa sin Jernseng; hans Moder og hans Forlovede staa ved Sengen. Det er altsaa et visuelt Billede, i hvilket de, han holder af, og »som han ikke mere skal se«, optræde. Det var det Hele; han havde ikke Tid til at miste Bevidstheden; man kastede et Toug ud fra en Baad, der holdt Opsyn med de Badende, han greb det og kom i Land.«

M***. (LAUVERGNE de Pagonie. S. 402.)

MANNING. (Der neue Pitaval. IV. I. 1883. S. 371.)

Ægteparret MANNING blev, fordi de havde begaaet Mord, hængt samtidigt den 13. November 1849 i London paa Horsemanger Lane Fængslets Tag, hvor Politiet havde meget at gøre med dem af Tilskuerne, der besvimed, før Skuespillet begyndte.

Af en Skildring af de to Ægtefolks Forhold inde i Fængslet

(S. 372 o. flg.), som er for vidtløftig til at kunne optages her, fremgaar det, at Manden var den blødeste af de To; han søgte Tilgivelse af sin Hustru, hvad hun ogsaa gav ham. Da MANNING blev bunden, og der blev sagt ham, at det var Bødlen CALCRAFT, der bandt ham, spurgte han, om han skulde lide meget? CALCRAFT svarede, at naar han forholdt sig rolig, vilde han slet ikke lide noget — dette beroligede ham. Da Fru MANNING saa CALCRAFT, sank hun sammen og var nær ved at besvime; han hjalp hende til Live ved Brændevin; hun tog et lille sort Silkeklaede ud af sin Lomme og bad om at faa det bundet fast om Ansigtet, før hun forlod Værelset; Lægen hjalp hertil og trak et sort Slør over hendes Ansigt og Hoved paa den Maade, hun angav. Da CALCRAFT snørede Baandene om hende, klagede hun ikke; hun vilde ikke have en Kappe om sig, der kunde skjule Strikken. Da én af Fangevogterskerne græd højt, sagde Fru Manning: »Græd ikke; bed hellere for mig!« Paa Vejen fra Fængslets Kirkegaard til Skafottet vaklede hun, da de gik forbi Fængselsmuren; hun klagede ogsaa over, at Strikken om Haandleddene var bunden for fast. Vejen gik forbi den Grav, der var bestemt for dem; i denne var der ulæsket Kalk, ligesom hun havde benyttet for sit Mordoffer. En snæver Trappe førte op til Fængslets Tag; her vare Galgerne rejste.

Kl. 9 gik den lille Dør op, og Processionen traadte ud. MANNING kom først, ført af to Mænd; Kapellanen læste for ham af Lithurgien; hans Lemmer rystede, da han steg op ad Skafottets Trin; et Øjeblik saa det ud, som om han ikke formaaede at gaa, men da han var naaet op til Faldbrædtet, fik han sin Kraft tilbage; han fik den hvide Kappe om Hovedet, og Strikken blev lagt om hans Hals. — Nogle Sekunder efter ham traadte Fru MANNING ud, ledsaget paa samme Maade; hun var klædt i Sort, og et sort Slør dækkede hendes Hoved og Ansigt. Ogsaa hun gik med Besvær op ad Trinene, men da hun var naaet op, stod hun fast uden at bæve.

Man saa, at hendes ulykkelige Mand to Gange trykkede hendes Haand; de vexlede nogle Ord; man formoder, at de gensidig tilgav hinanden. Før Kapellanen trak sig tilbage, hviskede han Konen nogle Ord i Øret. — Nu var Alt færdigt. De Dømte vendte deres Ansigt ned imod Folket; i samme Øjeblik faldt Brædtet under deres Fødder, og i et Øjeblik vare de To døde, som det synes uden Dødskamp. — Denne Beretning stammer fra et Øjenvidne, der betragtede Henrettelsen fra et Vindue i et Hus lige overfor Skafottet. — Efter en anden Beretning bøjede MAN-

NING, som havde faaet Kappen om Hovedet og ikke kunde se, sig saa langt, som Strikken om hans Hals tillod det, hen imod sin Hustru, da han kunde høre, at hun var kommen op ved Siden af ham; han hviskede nogle Ord og strakte sin bundne Haand hen imod hende; én af Slutterne bragte medlidende hans Haand i hendes, og saaledes toge de Afsked. — Da Alt var beredt, traadte Præsten ROWE hen til Fru MANNING og spurgte hende, om hun ikke havde noget at sige? (hun havde stedse nægtet sin Skyld); hun svarede fast: »Intet, uden min Tak for Deres Godhed!« I næste Øjeblik faldt Klappen, og de døde begge uden Krampetrækninger.

S. 380 findes et Brev fra DICKENS, skrevet samme Dag som Executionen var foregaaet; stærkt oprørt over den Raahed, han har været Vidne til blandt Tilskuerne, fremhæver han, at Intet kan tænkes at virke mere nedbrydende paa Moraliteten end en offentlig Henrettelse.

MARIE STUART (1542—1587). (GOLDSMITH: History of England. II. S. 291.)

MARIE STUART hørte med Ro sin Dødsdom oplæse; kun kunde hun ikke undlade at udtrykke sin Overraskelse over, at Dronningen af England havde undertegnet den. Hun svor, at hun ikke var delagtig i nogen Konspiration imod Dronning ELISABETH, idet hun lagde sin Haand paa det ny Testamente, som tilfældigt laa paa Bordet. Hun ønskede, at hendes Sjælesørger maatte være hos hende — det blev afslaaet. Hendes Henrettelse var bestemt til næste Morgen Kl. 8. — Da Jarlerne havde trukket sig tilbage, spiste hun, men kun lidt, til Aften; hun trøstede sine Undergivne, som vedbleve at græde og beklage hende, med at sige dem, at de skulde ikke sørge, men snarere glæde sig over, at hun snart skulde forlade denne Elendigheds Verden. Hen imod Slutningen af Maaltidet kaldte hun alle sine Tjenere ind og drak dem til; de knælede for hende og bad om Tilgivelse for, hvad de maatte have forsømt; hun talte om gensidig Tilgivelse, og den højtidelige Afsked endte under rigelig Udgydelse af Taarer. Derpaa saa hun sit Testamente efter, fordelte sine Ejendele imellem Forskellige, sine Penge iblandt Tjenerne, dem, hun ved Breve anbefalede til KONGEN AF FRANKRIG og HERTUGEN AF GUISE. Hun gik derpaa til Sengs til sin sædvanlige Tid, sov en Tid roligt, stod op og tilbragte Resten af sin Tid med Bøn. Hen imod Morgenen klædte hun sig i en rig Dragt af Silke og Fløjel, som hun havde bevaret for denne højtidelige Lejlighed. Under-Sheriffen, THOMAS

ANDREWS, traadte nu ind i Værelset og sagde, at Tiden var kommen, da hun maatte begive sig til Stedet for Executionen. Hun svarede, at hun var rede; hun bød sine Tjenere Farvel, og støttet af to af dem gik hun, fulgt af Sheriffen, frem; hendes Holdning viste ophøjet Alvor, som hun gik der, bærende et langt, linned Slør paa Hovedet og et Crucifix af Elfenben i sin Haand. Da hun gik igennem den Hal, der laa nærmest ved hendes Værelse, faldt hendes Hushovmester, Sir ANDREW MELVIL, paa Knæ og klagede under en Strøm af Taarer over den ulykkelige Skæbne, at han skulde bringe Meddelelsen om hendes sørgelige Skæbne til Skotland. »Klag ikke,« sagde hun, »men glæd Dig snarere. Marie Stuart vil snart blive befriet for alle sine Sorger. Sig mine Venner, at jeg dør i fast Tro paa min Religion og fast i min Kærlighed og Troskab til Skotland og Frankrig. Gud tilgive dem, at de saa længe have ønsket min Død og tørstet efter mit Blod. Du, min Gud, som er Sandheden selv og til Fuldkommenhed forstaar mit Hjertes dybeste Tanker, Du véd, hvor inderligt det har været mit Ønske, at Skotlands og Englands Kroner maatte blive forenede. Bring min Søn min Hilsen og sig ham, at han kan være forvisset om, at jeg ikke har udført nogen Handling, der strider imod Skotlands Krones Ret. Paalæg ham at leve i Fred og Venskab med Dronningen af England, og lad mig se, at Du tjener ham med Troskab. Og saa, gode MELVIL, Farvel; endnu engang Farvel, gode MELVIL, og hjælp Din Dronning ved at bede for hende!« Hun blev i denne Hal modtaget af de fire Adelsmænd (JARLERNE AF SHREWSBURY, DERBY, KENT og CUMBERLAND), som, ledsagede af to Bødler, vare tagne til Fotheringay for at meddele hende og fuldbyrde Dødsdommen; det var med Nød og næppe, at det tillodes MELVIL, hendes Læge, Apothekeren og to kvindelige Tyender at være tilstede ved Executionen. Hun gik nu ind i en anden Hal, følgende efter Adelsmændene og Sheriffen; MELVIL bar hendes Slæb; her stod Skafottet, dækket med Sort. Saa snart hun havde taget Plads, begyndte BEALE at læse Bemyndigelsen for hendes Execution. Derpaa holdt FLETCHER, »dean of PETERBOROUGH«, en lang Tale; hun bad ham standse, da hun var fast bestemt paa at dø som Katholik. De mange Tilskuere i Værelset saa med Medynk og Gru paa den, trods hendes Alder og Sorger, endnu meget skønne Dronning. JARLEN AF KENT, som saa, at hun i sine Bønner ofte benyttede sit Crucifix, kunde ikke undlade at bebrejde hende dette og sagde, at hun burde have Christus i sit Hjerte og ikke i sin Haand. Hun svarede, at Ingen kunde holde et Crucifix i

sin Haand uden at føle sit Hjerte rørt ved Tanken om de Lidelser, den, Korset fremstillede, havde udstaaet.

Hun begyndte nu med de to Kvinders Hjælp at afføre sig sine Halsklæder; og Bøddelen vilde hjælpe til; herved smilede hun og sagde, at hun var ikke vant til at afklæde sig for en saa stor Forsamling, ejheller at blive hjulpet paa den Maade. De to Kvinder brast i Graad og ytrede højt deres Sorg; hun vendte sig til dem og lagde sin Finger paa deres Læber som et Tegn, at de burde tie; derpaa velsignede hun dem og bad dem bede for hende. Da de to Bødler knælede og bad om hendes Tilgivelse, sagde hun, at hun tilgav dem og Alle, der vare Skyld i hendes Død, ligesaa fuldt, som hun haabede Tilgivelse af sin Herre, og hun gentog nu atter, at hun var uskyldig. Nu bleve hendes Øjne tilbundne med et linned Klæde, og uden Frygt eller Skælven lagde hun sig selv ned med Hovedet paa Blokken; hun fremsagde en Psalme, og medens hun fremførte en Bøn, skilte Bødlen med to Hug hendes Hoved fra Legemet. Han holdt det strax frem for Tilskuerne, blodbestænkt og fordrejet som det var af krampagtige Sammentrækninger; kun DEANEN OF PETERBOROUGH raabte: »Saaledes dø alle Dronning ELISABETH'S Fjender!« JARLEN AF KENT svarede: »Amen!« medens de øvrige Tilstedeværende græd og sukkede over det sørgelige Skuespil.«

MARIE STUART var da 45 Aar gammel og havde været 19 Aar i Fængsel; det var den 18. Februar 1587, at hun blev henrettet.

MARIE STUART. (JOH. GRUNDTVIG: Marie Stuart. S. 247.)

Da MARIE STUART var bleven underrettet om, at hun skulde henrettes, ønskede hun at faa sin Kapellan tilbage; skønt han endnu var paa Slottet, blev det hende nægtet; KENT søgte at overtale hende til at give Slip paa, hvad han kaldte hendes Overtro, og at modtage gejstlig Trøst af Decanen af Peterborough, Dr. FLETCHER, som de havde medtaget. Marie Stuart vægrede sig derved og spurgte kun, naar hun skulde dø. Hertil svarede Grev SHREWSBURY: »Imorgen tidlig Klokken otte,« og derpaa forlode de hende. Hun trøstede derefter sine Tjenere, spiste tidligt til Aften for at have Tid til at skrive og bede, tog en rørende Afsked med sine Folk og uddelte sine Ejendele til dem, skrev derpaa flere Breve og sit Testamente, som HERTUGEN AF GUISE skulde besørge fuldbyrdet. Hun blev først færdig henad Kl. 2 om Morgenen og lod da en af sine Damer læse for sig af en Legende bog, som hun holdt meget af, Historien om »den

gode Tyv«. »Han var en stor Synder,« sagde hun, »men ikke saa stor som jeg; jeg beder vor Herre for sin Lidelses Skyld at komme mig ihu i sin Naade, ligesom ham, i Dødens Time.« Hun lagde sig derpaa paa Sengen og laa der til Daggry, stod da op, lod sit Testamente læse for sine Tjenere, gav dem Brevene og Gaverne at besørg og forrettede derefter sin Bøn for sit Husalter, indtil Sheriffen med den hvide Stav kom og afhentede hende. Hun tog en hjertelig Afsked med sin Hushovmester, Sir ANDREW MELVIL, og paa hendes indtrængende Bøn fik foruden han endeligt ogsaa hendes Læge og tre andre af hendes Tjenere samt to af hendes Damer Tilladelse til at følge hende. Hun var klædt med mere Omhu end sædvanligt, som paa store Festdage, havde et Crucifix i den ene Haand og sin Bønnebog i den anden. Hun forefandt i den store Sal paa Slottet, i hvis Midte Skafottet var rejst, foruden alle de officielle Personer, et stort Antal Adelsmænd fra Egnen; ialt var omtrent to hundrede Personer tilstede. Efterat R. BEALE havde oplæst Ordren til hendes Død, sagde hun nogle faa Ord til Forsamlingen og forsikrede endnu en Gang om sin Uskyldighed i Sømmensværgelsen imod Elisabeths Liv. Atter forsøgte Decanen af Peterborough saavel som de to Grever at omvende hende til Protestantismen, og Decanen vilde have hende til at tage Del i en protestantisk Bøn, men hun vægrede sig standhaftigt, og Greven af KENT greb atter Lejligheden til at haane hende for det Crucifix, hun bar. Hun knælede, fremsagde nogle Stykker af Poenitentsepsalmerne paa Latin og bad derefter med høj Røst paa Engelsk for den katholske Kirke, for sin Søn og for Dronning Elisabeth, tilgav alle sine Fjender og udtalte sit Haab til Frelseren, som var død for vore Synders Skyld. Hun lagde derpaa sit Hoved paa Blokken og døde, idet hun anbefalede sin Sjæl i Guds Haand. Bøddelen løftede hendes afhuggede Hoved op og raabte: »Gud bevare Dronningen!« Decanen tilføjede: »Saaledes dø alle Dronning Elisabeths Fjender!« Kun Greven af KENT svarede: »Amen!«

Henrettelsen skete den 8. Februar 1587, i Marie Stuarts 44de Aar; hun havde tilbragt de 20 Aar af sit Liv i Fængsel!

MARINELÆGE. (LAUVERGNE de l'agonie. S. 158.)

I 1819 behandlede en Marinelæge en Mængde Syge for gul Feber, der rasede paa Antillerne; han studerede ivrigt Sygdommen og førte Journaler. En af disse, der vedrører en Marineofficer, som var syg paa 3die Dag, lød saaledes: »24. Juni, Kl. 1: sortfarvede Brækninger, Diarrhoe, uudslukkelig Tørst, men udtalt

Gulset, Pulsen lille og hurtig. Kl. 2: som forhen, men tillige Delirium med Talen, stærk Agitation, stift Blik, Øjets Bindehinde gul, uvilkaarlig Afgang af Aabning, traadfin Puls. Kl. 3: samme Tilstand; Døden truende; Patienten »subit l'empire de sa raison«; han nævner sin Fader og sit Fædreland. Kl. 4: Liggesaar paa Ryggen; forvildet Blik, Huden kold, Pulsen ufølelig, Rallen, Død. Det var en ærlig Krigsmand: »fortiter in modo et dulciter in re«.

Hvad der er det mærkelige er, at den Læge, som skrev denne Journal og altsaa observerede saa nøjagtigt, selv havde den gule Feber og var død Kl. 5, altsaa en Time efter Marineofficerens Død. Man havde kun bemærket, at hans Hud var gullig farvet. Man kunde tro, at han var død af Apoplexi eller lignende, men han havde i Marginen paa den Journal, som er meddelt ovenfor, skrevet: »Og jeg er ogsaa angreben af Sygdommen; jeg finder min Hvile i mit fysiske og moralske Temperament: fortitudo animi duplex.«

MATTHISSON, BRIEFE VON. (II. Zürich. 1795. S. 65.)

Matthisson meddeler om et Tilfælde af patriotisk Dødsforagt, der angives som fuldt paalideligt: »En fransk Grenader var, man véd ikke ret hvorledes, kommen bort fra sit Korps, der var paa Expedition i Nærheden af Grevskabet Nizza; han slakkede alene om i en vild og bjergrig Egn. Her blev han pludseligt omringet og afvæbnet af en fjendtlig Patrouille. Det første, Piemonteserne forlangte af ham, var, at han skulde sige: »Vive le roi!« Han svarede koldt og med Fasthed: »Ça ira!« »Du er Dødsens, hvis Du ikke lige paa Stedet raaber: Vive le roi,« raabte de endnu en Gang. Franskmanden gentog sit: »Ça ira.« »For sidste Gang! hvis Du har Dit Liv kært; siig: Vive le roi!« raabte de rasende og strakte Bajonetterne imod hans Bryst. Republikaneren rev sin Frakke op og viede sig til Døden med Ordene: »Ça ira sans moi!« Næppe havde han udtalt disse Ord i en Tone, der forlenede den Døende med en triumferende Sejerherres Værdighed, før han sank død til Jorden, gennemstukken af Bajonetterne.«

MELVILLE. (*Familiar Letters*. I. S. 221.)

I et Brev til Lady Abercorn af 5. Juli 1811 omtales LORD MELVILLE'S Død; hans Sygdom, »Forbening af Hjertets Aarer og Fibrer«, var begyndt i 1802; han havde lidt af stærke Anfald af Hjertebanken med Tilbøjelighed til Besvimelser; han havde i lang Tid været klar paa, at Sygdommen vilde ende hans Liv;

omtrent 2 Aar før hans Død syntes alt det Smertende ved hans Sygdom at tabe sig, og han sagde selv til Walter Scott, at han aldrig havde haft det bedre. Han var helt vel til Dagen før sin Død; han havde rejst hurtigt fra Højlandene for at kunne være tilstede ved sin Ven, Lord Præsident BLAIR'S Begravelse; i de 2 Dage, han var i Edinburgh, var han mest beskæftiget med at arrangere sin afdøde Vens Affærer. Han skrev et udmærket Brev til Anbefaling for Blair's Datter og besøgte om Aftenen Familien; derefter spiste han til Aften med Lord Melville's Svigersøn, som ikke bemærkede noget Aparte ved hans Tilstand. Da han klædte sig af for at gaa til Ro, gav han sine Ordre for næste Dag i Anledning af den forestaaende Begravelse og sagde desuden: »Jeg er tilfreds, nu jeg gaar i Seng, for jeg har udført al den sørgelige Pligt, som Venskabet paalagde mig,« eller noget lignende. Om Morgen ringede han ikke som sædvanligt Kl. 7, og da hans Tjenestefolk, alarmerede herover, gik ind til ham omtrent Kl. 8, fandt de ham død; han var ganske kold. »Det var tydeligt, at han slet ikke var vaagnet, men var gaaet bort i sin Søvn til en bedre Verden, hvor der hverken er Bagvaskelse, Forfølgelse eller Sorg. Den ene Arm laa hen over hans Bryst og den anden udstrakt ved hans Side — i den Stilling, han sædvanligt indtog, naar han sov.« Flere af Lægerne, med hvem Walter Scott talte, mente, at det ikke var udelukket, at den Sindsbevægelse, han havde været udsat for, har bidraget til hans Død (smgln. dog hans Udtalelse, da han gik til Sengs). — Ved Obductionen fandtes venstre Hjertekammer stærkt formindsket af »Forbening«.

MIRABEAU, GABRIEL HONORÉ de RIQUETI (1749—1791). (La grande Encycl.. XXIII. S. 1093.)

Den 26. Marts tog han ud til sit nylig erhvervede Landsted for at hvile; om Natten fik han et hæftigt Anfald af Nyrekolik; han tog dog til Paris næste Dag og holdt en Tale (om Minerva); det var sidste Gang, han talte. Yderst mat tog han atter paa Landet, men da Lidelserne toge til, tog han igen til Paris; den 29. havde han et nyt Anfald af Kolik; om Morgen den 30. blev hans Tilstand foruroligende; den 31. følte han selv, at det var Døden, der nærmede sig; det foruroligede ham ikke. Den 1. April skrev han sit Testamente; han modtog Talleyrand, med hvem han havde brudt 8 Aar i Forvejen, og overgav ham et Manuskript til en Tale, han var begyndt paa at skrive. Om Morgen den 2. April ved Daggry vilde han lade sig barbere. »Min Ven,« sagde han til Cabanis, »jeg dør i Dag. Naar man er saa

vidt, er der kun én Ting at gøre, at parfumere sig, at bekrænse sig med Blomster og lade Musiken tone, for at man kan sove saa behageligt hen i den Søvn, som man ikke vaagner af igen.« Han anbefalede sine Tjenere til Forchot og døde Kl. 8¹/₂.

MOHAMMED (570 eller 571, † 632). (HENNING: Der Koran. S. 27.)

Mohammeds sidste Pilgrimsfart var i Marts Maaned 632; for over 4000 Mennesker holdt han fra Bjerget Aráfát sin sidste Tale; han synes selv at have anet, at det var den sidste; thi han endte den med: »Idag har jeg fuldendt min Religion for Eder, og det er min Villie, at Islam skal være Eders Religion. Jeg har opfyldt min Sendelse; jeg har efterladt Eder Allahs Bog og tydelige Bud, og hvis I holde dem, ville I aldrig fare vild.«

Da han var kommen tilbage til Medina, begyndte han at ruste sig til et stort Tog imod Byzanz, men han blev syg og fantaserede i Feber. Endnu en Gang viste han sig dog; da ABŪ BEKR i hans Sted ledede Bønnen, viste han sig pludseligt i Moskeen og holdt med tydelig Stemme, men »med Døden i Øjet«, en sidste kort Tale til de Troende. Faa Timer derefter, ved Middagstid den 8. Juni 632, døde han, blidt fantaserende om Himlen og dens Engle, hvilende i sin Yndlingshustru AISCHA'S Skød; han var da 62 Aar gammel.

MOLIÈRE, JEAN BAPTISTE POQUELIN DIT. (1622—1673). (*La grande Encyclopédie*. XXIV. S. 12.)

Syg fra 1665, man véd ikke ret hvoraf; han kaldte det selv sin »fluxion«; han vilde ikke høre Lægerne, der raadede ham til Ro, han vilde stedse være Chefen for »la troupe du roi«; heller ikke Vennerne, af hvilke især BOILEAU søgte at faa ham til at unde sig Ro, vilde han høre; han vilde ikke forlade Scenen i Palais royal, og han døde dér som Soldaten paa Valpladsen den 17. Februar 1673. Under den 4de Opførelse af le malade imaginaire fik han et Anfald af Krampe; han blev hurtigt ført hjem til sit Værelse i Rue Richelieu; men nogle Timer derefter døde han i Armene paa sin gamle Tjenestepige La Forest; to soeurs quitaires fra Provinsen, som han havde været saa god at tage til sig, vare ogsaa tilstede; han ønskede ivrigt, siges der, Religionens Trøst. Der var en Del Modstand imod en kirkelig Begravelse; det endte med, at han blev hemmeligt begravet om Aftenen Kl. 8

paa en Kirkegaard i Rue Montmartre; Intet betegnede, hvor hans Grav fandtes.

MONMOUTH (1649—1685). (GOLDSMITH: History. III. S. 111.)

HERTUGEN AF MONMOUTH, »the darling of the English people«, som havde antaget Titel af Konge, indlod sig paa Kamp for at vinde yderligere Fremgang ligeoverfor JAMES DEN II^{DEN}, men han maatte flygte; han led megen Nød; ved Hjælp af Blodhunde blev han opsporet og fandtes i en yderst ynkelig Situation (1685).

»Han brast i Taarer, da han blev greben af Fjenden, og bad ydmygt for sit Liv. Han skrev de mest underdanige Breve til Kongen, som modtog ham i Audiens. Ved denne Sammenkomst faldt Hertugen paa Knæ og bad i de mest ydmyge Udtryk om at blive skaanet; han undertegnede endog en Skrivelse, rakt ham af Kongen, hvori han erklærede sin Illegitimitet — og derefter forsikrede den strænge Tyran ham, at hans Forbrydelse var af en saadan Art, at den ikke kunde tilgives ham. Da Hertugen indsaa, at han ikke havde noget at haabe af sin Onkel, fattede han sig, rejste sig og trak sig tilbage med et Udtryk af Foragt. En Del Mennesker fulgte ham til Skafottet under Tegn paa stor Deltagelse. Han advarede Bøddlen imod at begaa samme Fejl, som han havde begaaet, da han halshuggede RUSSELL, som fik to Hug. Bøddlen blev greben af Skræk, saa at han skælvede, og hans Hug var kun svagt. Hertugen hævdede da sit Hoved fra Blokken, og Bøddlen huggede nu igen og igen uden Resultat; tilsidst lagde han Øxen bort, men Sheriffen tvang ham til at forsøge paany, og ved to nye Hug blev MONMOUTH'S Hoved skilt fra hans Legeme.«

MOORE. (GOLDSMITH: The History. II. S. 162.)

SIR THOMAS MOORE, sin Tids bedste og meget lærde Forfatter, havde modsat sig at underordne sig Kong HENRIK DEN VIII^{DES} Luner. Han var bleven valgt til chancellor, men opgav denne høje Stilling (for ikke at komme i skæv Stilling til den romerske Kirke). Hans Dyrer og Optræden, der vare strænge og alvorlige, harmonerede med hans Karakters fine Blødhed; selv naar han var uheldigst stillet som fattig og i Unaade, kunde han bevare en naturlig Munterhed, der sandsynligvis bundede i hans rene Samvittighed. Han kunde ikke bevæges til at anerkende Kongens Ret til at være Kirkens Overhoved. Kun ligeoverfor RICH, der var sendt for at konferere med ham, lod han sig forlede til at sige, at ethvert Spørgsmaal, der vedrørte Loven om Kongens omtalte Ret, var som et tveægget Sværd; hvis en Mand svarede

paa den ene Maade, vilde han forvirre sin Sjæl; svarede han paa den anden Maade, vilde det tilintetgøre hans Legeme. Disse Ord ansaas for tilstrækkelige til, at man anklagede ham, og han blev dømt. »Hans naturlige Hang til at spøge viste sig til det Sidste: Da han besteg Skafottet, sagde han til En: »Hjælp mig op, min Ven, og jeg skal hjælpe mig selv, naar jeg gaar ned igen.« Da Bøddelen bad ham om Tilgivelse, slog han det hen, men sagde til ham: »Du vil aldrig vinde Berømmelse ved at halshugge mig; min Hals er saa kort.« Derpaa lagde han sit Hoved paa Blokken og bad Bøddelen vente, til han havde faaet sit Skæg holdt til Side, »thi det har aldrig begaaet Forræderi!«

MORRELET. Meddelt af Reveillé Parise i Anmærkning til S. 188.

MOULIN, A. (Korrespondance til Revue philosophique.)

MOULIN meddeler en Oplevelse fra da han var 16¹/₂ Aar gammel, og skønt det ligger en Tid lang tilbage, bemærker han udtrykkeligt, at han tør indestaa for, at det i alt væsentligt er korrekt meddelt.

Sammen med en Onkel og flere Kammerater, der alle kunde svømme, hvad M. ikke kunde, var han paa en Fisketur i Loire. Han vovede sig ikke længere ud, end at Vandet naaede ham til Bæltstedet. Drillet af to af Kammeraterne glemte han Faren og styrtede sig ud; han syntes strax, at han havde Fodfæste paa den stenede Bund, men dette var ikke Tilfældet, Vandet var saa klart, at han ikke kunde bedømme dets Dybde; i Virkeligheden var det paa det Sted, han var, c. 3 Meter dybt. Han mærkede strax, at han sank, og følte sig fortabt; Floden, der er c. 90 Fod bred, forekom ham uhyre som et Hav med en mørk og truende Strøm og forfærdende langt borte. Han var som omtumlet af en uendelig Skvulpen, kæmpende, søgte at faa fat i noget, hvori han kunde holde sig, men fandt intet, og ved hvert Aandedræt og ved hvert Forsøg paa at kalde om Hjælp slugte han Vand. En »émoi tumultueux« havde bemægtiget sig ham, især forårsaget af de pludselige og aparte Indtryk; han havde nu Hovedet under Vandet, og kun Hænderne, efter hvad der er ham fortalt, slog af og til op i Vandets Overflade. Nogen fysisk Smerte synes M. ikke at have følt, siger han, i al Fald ikke i dette Øjeblik; kun én Tanke, som dog ikke var særligt pinlig, bemægtigede sig ham, at han ikke skulde se sine Forældre mere. I hvert Fald er M. sikker paa, at et Resumé af hans tidligere Livs Begivenheder ikke er passeret Revue for ham som Syner; selv de vigtigste af hans

Livs Begivenheder stod ikke for ham; han tror, at han kun har haft et eller to Syner; det ene var Onklen svømmende stærkt ved hans Side og raabende med høje Skrig til ham; dette var sikkert en Hallucination, thi M. véd, at hans Onkel var ligesom Baadsmanden fordybet i Undersøgelse af en Hændelse ved Fiskerættet og ikke anede den Fare, hvori han svævede 300 Meter fra ham.

Erindringen om, hvad der yderligere passerede, er taaget; en voxende Summen, et mer og mer tæt Mørke forjagede enhver Tanke fra hans Bevidsthed. Da han kom til sig selv igen, var han halvt siddende, halvt liggende paa Flodbreddens varme Sand; herhen havde hans to Kammerater med Besvær bragt ham. De havde i Begyndelsen slet ikke opfattet, at M. var ved at drukne; men da Strømmen førte M. til et Sted, der var bekendt for sin store Dybde, blev den ene af dem greben af Følelse af Faren, gik ud i Vandet og greb M. ved Armen; men M. havde taget saa stærkt fat i hans Arm, at han mistede Fodfæstet; den 3die fik meget at gøre for at redde de 2 andre.

M. anede ikke, at han havde faaet Greb i Nogen eller Noget — og dog havde Grebet været saa kraftigt, at hans Kammerat nogle Dage efter viste ham Sporene af hans fem Fingre. Det er gentagne Gange fortalt M., at den hele Scene kun har varet 10 Minutter; M. vilde have svoret paa, at han havde været en langt længere Tid under Vand; han tror, at Illusionen kan forklares ved, at han i en relativt kort Tid har udfoldet uordnede og overmenneskelige Anstrængelser med alle sine Lemmer.

M. var mere end $\frac{1}{2}$ Time i en meget svag Tilstand. Han forstod de Spørgsmaal, der gjordes, især hans Onkels, men han svarede kun med Enstavelsesord. M. led nu mere, i al Fald moralsk, end han havde lidt i det kritiske Øjeblik. I hvert Fald erindrer M. kun denne sidst omtalte Lidelse; en Skræk, en usigelig Følelse af Rædsel ved Tanken om det Passerede og uden virkeligt Grundlag bragte hans Tænder til at klapre og rystede hans Legeme, saa at de Andre pakkede ham ind i den Tro, at han skælvede af Kulde (dette er vist ogsaa Forklaringen: Rystelsen efter det kolde Bad og Anstrængelsen bringer ham i hans svækkede Aandstilstand til at tro, at han ryster af Rædsel o. s. v.). M. blev vækket af denne Tilstand — en af de forfærdeligste, han har kendt i sit Liv — af høje Skrig om Hjælp; nogle Hundrede Meter derfra badede en 6—7 Dreng; den ældste af dem sank og de andre Børn turde i deres Rædsel ikke vove at hjælpe ham.

Med et Spring var M. oppe, kastede de Klæder, der dækkede ham, tilside, og han løb, fulgt af sine Venner, der snart vare

forud for ham. Han havde i nogen Tid uafsladeligt indvendigt følt Ordene: »Du gode Gud! Du gode Gud!« (Bon Dieu! Bon Dieu!); de kom nu højt over hans Læber; han raabte det hæftigt uden iøvrigt at forbinde nogen dybere Tanke dermed. Da han var kommen tæt til Ulykkesstedet, forvred han Foden og faldt, saa at en Anden maatte tage ham op.

MOZART, WOLFGANG AMADEUS (1756—1791). (FLEISCHER: Mozart. S. 178.)

»Dagen før sin Død sang MOZART »Lacrimosa« af sit Rekviem, men efter de første Takter af den saa vemodige Melodi begyndte han at hulke (schlucken) og lagde Partituret tilside.«

Til sin Svigerinde sagde han sidste Aften: »Godt, at De er her; i Nat maa De blive hos mig for at se mig dø,« og da hun talte trøstende imod, sagde han afværgende, at han allerede havde Dødslugten paa Tungen, han lugtede Døden.

MOZART, W. A. (HOLMES. S. 357.)

MOZART taler om, at han er bleven forgiftet i Efteraaret; den 21. November ere hans Hænder og Fødder svulne, han faar pludselig Kvalme og kan ikke bevæge sig. Han gaar til Sengs og kommer ikke op igen. I de 14 Dage, han laa, var hans Intelligens usvækket; han var rolig og resigneret. Allerede i Efteraaret havde han sagt til sin Hustru, at han skrev sit »Requiem« for sig selv; stundom overvældede dog Tanken om hans Hustrus og Børns usikre Fremtid ham stærkt.

Kl. 2 samme Dag, som var hans Dødsdag, fik han Besøg af nogle gode Venner, som vare ansatte ved Schikaneders Teater; de stode om hans Seng og sang sammen med ham selv noget af hans »Requiem«. Da de første Takter af »Lacrimosa« vare sungne, brast Mozart i en stærk Graad, og han holdt op. Hele Dagen havde han en stærk Følelse af, at Døden var ham nær; han søgte ikke Præstens Hjælp. Sent om Aftenen den 5. December 1791 kom hans Svigerinde til ham uden at tænke, at han var saa syg. Hendes Søster modtog hende; hun var urolig og sagde: »Gud være lovet, at Du kom. Siden Du tog bort, har han været saa syg, at jeg troede, han ikke kunde leve. Bliver det saaledes igen, saa dør han i Nat; gaa ind til ham og se, hvordan han har det.« Da hun kom hen til hans Seng, sagde Mozart: »Det er godt, at De er her; De maa blive her i Nat og se mig dø.« Da hun søgte at opmuntre ham, svarede han: »Smagen af Døden er allerede paa min Tunge — jeg smager Døden — og hvem vil være her

for at hjælpe min Constance, hvis De ikke bliver her.« Da Svigerinden, efter at have været hjemme hos sin Moder, kom tilbage, stod Süsshager ved hans Seng, og Mozart talte med ham om sit »Requiem«. Derpaa kaldte han paa sin Hustru og bad hende love sig, at hun vilde holde hans Død hemmelig en Tid undtagen for Albrechtsborger, for at han kunde have Forspring for andre Ansøgere om den ledige Stilling som Kapelmester ved St. Stephans. Hans Ønske i denne Henseende blev opfyldt. Da Mozart for sidste Gang saa paa sit Rekviem, sagde han med Taarer i Øjet: »Sagde jeg Jer ikke, at jeg skrev dette for mig selv.«

Da Dr. CLOSSET kom, ordinerede han Koldt paa Hovedet; M. fik en stærk Kulderysten, og fra nu af var han uklar, delirerende; saaledes laa han i 2 Timer; han døde Kl. 12 om Natten. Han var da 35 Aar og 10 Maaneder gammel.

Hans Sygdom omtales af nogle Læger som miliær Feber, af Andre som reumatisk Betændelsesfeber, Tæring. Mozart selv troede, at han var bleven forgiftet. Ved Obductionen fandtes Hjernebetændelse.

MOZART, W. A. (JAHN. Bd. IV. S. 685.)

I Note efter Beretning om hans Død: »am hitzigen Fieber. 36 Aar. 1791«. I de sidste Fantasier beskæftigede Rekviem ham; »han blæste Kinderne op og søgte at efterligne Paukerne med Munden«. Henimod Midnat rejste han sig overende, hans Blik var stift, derpaa bøjede han sit Hoved imod Væggen og syntes at slumre ind; Kl. 1 (5. Decbr.) var han død.

I Note til S. 685: »Efter Dr. GÜLCHERS Udsagn blev Mozart syg i Efteraaret 1791 af en reumatisk Betændelsesfeber, som herskede almindeligt paa den Tid og dræbte mange Mennesker. Dr. CLOSSET, som behandlede hans Sygdom, ansaa den for farlig og frygtede strax fra Begyndelsen en slem Udgang, navnlig Hjernebetændelse. Dr. SALLABA sagde, Dagen før M. døde, at han var fortabt. Mozart døde under de sædvanlige Symptomer paa Hjernebetændelse. Ved Undersøgelsen af Liget fandtes intet usædvanligt.«

MUSSET, ALFRED DE (1810—1857). (La grande encyclopédie. XXIV. S. 640.)

Fra 1840 er han et Bytte for fysiske Lidelser: »Nervekriser«, Feberanfald, Lungehindebetændelse og Hjertesygdom; den sidste foraarsagede hans Død. Han følte sig umaadeligt træt; hans sidste Ord vare: »Dormir! . . . Enfin, je vais dormir!« (»Sove! endeligt skal jeg sove!«)

NAPOLEON DEN 1STE (1769—1821). (ROSEBERY: NAPOLEON. S. 217.)

Trods den Omstændighed, at Napoleon levede i en Atmosfære af Bevogtning, kom hans Død dog uventet; ARNOTT var øjensynlig ikke klar paa sin Patients alvorlige Tilstand; skønt han blev kaldt den 1. April, kun 35 Dage før Napoleons Død, anede han ikke da, ej heller i nogen Tid derefter, hvor alvorlig Sygdommen var. Først 27. eller 28. April, blot en Uge før N.s Død, var han klar paa, at Sygdommen vilde ende med Døden. Heller ikke Gouvernøren eller det britiske Gouvernement havde Mistanke om, at Afslutningen stod saa nær for Haanden. I de sidste 9 Dage var han stadig delirerende. Den 5. Maj om Morgenen ytrede han nogle usammenhængende Ord, iblandt hvilke MONTHOLON troede, at han kunde skelne »France . . . armée . . . tête d'armée«. (Som Bevis paa, hvor vanskeligt det er at faa den rette Besked om Begivenhederne paa Longwood, meddeler ROSEBERY i en Anmærkning, at AN TOMMARCHI fortæller, at han hørte Napoleon Kl. 5 sige: »tête . . . armée«, og at disse vare hans sidste Ord. MONTHOLON meddeler udtrykkeligt, at AN TOMMARCHI var ikke i Værelset Kl. 2, da Napoleon sagde: »tête d'armée«). Da Patienten ytrede disse Ord, sprang han ud af sin Seng, trækkende MONTHOLON, som forsøgte at holde igen, med sig paa Gulvet. Dette var det sidste Udslag af hans vældige Energi. Med Vanskelighed blev han atter lagt til Sengs af MONTHOLON og ARCHAMBAULT; han laa da roligt til Klokken omtrent 6 om Eftermiddagen, da han udaandede sit sidste Suk. Udenfor rasede en stærk Storm; de Træer, Kejseren havde plantet, bleve væltede; den Pil, under hvilken han plejede at hvile, blev rykket op med Rod. I Værelset dækkede den tro MARCHAND Liget med den Kappe, som den unge Erobrer havde baaret ved Marengo. Han blev begravet paa et Sted, han selv havde udset, hvis der skulde blive nægtet Tilladelse til, at hans Lig blev ført til Frankrig; det var i Skyggen af to Piletræer, ved Siden af hvilke der var en Kilde, han ofte havde drukket af.

Han døde, ligesom hans Fader, af *Cancer ventriculi* (Mavekræft). (BERTRAND meddeler, at efter August 1820 sad Napoleon næsten altid i sin Stol, i sin Slobrok, parat til at læse og tale, men ikke til at arbejde eller diktere. Stundom byggede han Luftkasteller om et nyt Liv i Amerika, men han vidste dog godt, at han var mærket til Døden. Han anvendte megen Tid til at udarbejde sit Testamente og var meget ivrig for, at hans Samling af Breve fra europæiske Fyrster til ham samt nogle faa Breve, som MADAME

DE STAEL havde skrevet til ham fra Italien, skulde blive offentliggjorte. Disse Breve, troede han, beroede hos JOSEPH; men de vare stjaalne, og Forlagsboghandleren MURRAY, hvem de vare tilbudte, havde afslaaet at offentliggøre dem; den russiske Regering havde købt ALEXANDERS Breve i dyre Domme; de andre Breves Skæbne er ukendt. Han vilde stadig gerne læse højt og tale om Fortiden. *Besynderligt er det, saa lidt vi vide om alt dette*; det er troligt, at de, der omgave ham, vidste ligesaa lidt som den øvrige Verden om hans nær forestaaende Endeligt.)

NELSON. (MAHAN: The Life of Nelson. II. S. 388.)

NELSON og HARDY gik op og ned ad Dækket; de vare nær ved det Sted, hvor de plejede at dreje om, da Nelson, som gik paa Hardy's venstre Side, pludseligt vendte om til venstre Side; Hardy vendte sig ogsaa, efterat han var gaaet et Skridt videre, og saa da, at Admiralen var ved at falde — han laa paa sine Knæ, støttende med venstre Haand imod Dækket; Armen slap-pedes, og han faldt om paa sin venstre Side. Det var netop paa samme Sted, hvor Sekretæren Scott var bleven dræbt en Time iforvejen. Hardy haabede, at han ikke var alvorlig saaret, men Nelson svarede, at de havde gjort det af med ham, og da Hardy gentog sit Haab, sagde han: »Jo, jeg er skudt gennem Ryggen.« »Jeg følte det brække i min Ryg,« sagde han faa Minutter efter til Kirurgen.

En Kugle havde ramt højre Skulder, var gaaet gennem Lungen, hvor den havde ramt en stor Pulsaare, var gaaet gennem Rygraden fra venstre til højre og var standset i Musklerne. Aarsagen til hans Død var den indre Forblødning. Faa Minutter efter at Nelson var bleven saaret, havde Fjenden saaret og dræbt henved 40 Officerer og Menige; det øverste Dæk paa »Victory« var saa oversaaet med Faldne, at de Franske endog forsøgte at entre, men de bleve slaaede tilbage.

Nelson blev strax baaret ned; han dækkede selv sit Ansigt og sine Dekorationer med sit Lommetørklæde, for at ikke Skibets Besætning skulde blive altereret ved at se, at han var saaret. I Lasarettet var der allerede overfyldt med Saarede og Døende, men da Lommetørklædet var taget af hans Ansigt, genkendte Kirurgen ham strax og gik hen til ham. »De kan ikke gøre noget for mig, Beatty,« sagde han, »jeg har kun en kort Tid tilbage.« Kirurgen, som ogsaa udtalte sit Haab om, at det ikke var saa slemt, var snart overtydet om Faren og at den indvendige Blødning hurtigt vilde gøre Ende paa hans Liv. Til Kapellanen, Scott,

som knælede ved Nelsons Side, sagde han: »Doctor, det er ude med mig,« og derpaa tilføjede han med sagte Stemme: »Jeg efterlader Lady Hamilton og min adopterede Datter, Horatia, til mit Lands Beskyttelse (as a legacy to my country).

Der var ikke Haab om at kunne helbrede ham, man kunde kun lindre; de talte ikke til ham, undtagen naar han selv henvendte sig til dem; Kapellanen, til hvem Nelson ofte sagde: »Doctor, bed for mig,« bad af og til en kort Bøn ved hans Side. Af og til ytrede han Tegn paa, at han led stærk Smerte, dog dvælede hans Tanker mere ved Hjemmet og ved Kampen end ved hans egne Lidelser og forestaaende Død. Han var ved sin Bevidsthed indtil 15 Minutter, før han døde; før den Tid, da han ikke længere kunde tale, lagde han ofte Mærke til, hvad der foregik omkring ham, og til de Lyde, der naaede ned til ham fra Dækket. Tæt ved ham laa den haardt saarede Løjtnant Pasco; da der hørtes et stærkt Hurra, spurgte Nelson ham, hvad der var sket; Pasco svarede, at et Skib af Fjendens var overvundet, hvorover Nelson udtrykte sin Tilfredshed. Han blev snart mere og mere ængstelig for Udfaldet af Kampen og for Captajn Hardy's Skæbne; Hardy var jo nu Øverstkommanderende. Han bad flere Forskellige om at gaa til Hardy og bede ham komme ned til sig; det varede længe, inden Hardy kunde forlade sin Post; Nelson blev mere og mere ængstelig for hans Skæbne og udrød ofte: »Vil Ingen bringe Hardy til mig? han maa være dræbt, han er sikkert dræbt.« Endelig kom en Midshipman til ham med Bud, at »Omstændighederne tvang Captajnen til at blive paa Dækket, men han skulde, saa snart det var ham muligt, komme til Lorden«; Nelson, som hørte Stemmen, spurgte, hvem det var, der talte. Det var en Søn af en Sømand, som for lang Tid siden havde været paa Togt sammen med Nelson; Nelson bad ham sende sin Hilsen til hans Fader. Endelig kom Hardy ned; de to prøvede Venner trykkede hinanden hjerteligt i Haanden. »Naa, Hardy, hvordan staar det til med Kampen? hvordan er Dagen gaaet?« »Meget godt, my Lord,« svarede Hardy, »vi have 12 eller 14 af Fjendens Skibe i vor Magt; men 5 af deres Avantgarde ere slupne igennem, og det ser ud, som om de ville styre imod »Victory«. Jeg har derfor kaldt 2 af vore friske Skibe til, og jeg tvivler ikke om, at vi kan give dem en Dukkert.« »Jeg haaber, at ingen af vore Skibe ere ødelagte?« »Nej, my Lord, der er ingen Fære for det,« var Svaret. Derpaa sagde Nelson: »Jeg er en Dødsens Mand, Hardy; jeg skal snart gaa bort; det vil snart være forbi med mig. Kom nærmere til mig. Jeg beder,

at min dyrebare Lady Hamilton maa faa mit Haar og det andet, som tilhører mig.« Hardy haabede, at Mr. Beatty vilde kunne holde ham i Live. »O, nej,« svarede Nelson, »det er umuligt; jeg er skudt gennem Ryggen. Beatty vil sige Dem, at det er sandt.« Hardy vendte nu tilbage til Dækket, efterat de atter havde vexlet Haandtryk.

Nelson bad nu Kirurgerne om at overlade ham til Assistenterne, for at de selv kunde være til Gavn, hvor der trængtes til dem. Lidt efter kaldte han paa Overkirurgen og sagde: »Jeg glemte at sige Dem, at jeg slet ikke kan føle eller bevæge Dele, der ligge nedenfor mit Bryst; og De véd jo godt, at jeg kun kan leve en kort Tid.« Lægen forstod, at han sigtede til et Tilfælde, der angik en Sømand, som faa Maaneder forud var saaret i Rygmærven og saa var død efter mange Dages Lidelser. Nelson tilføjede: »Man vil dog gerne leve lidt længere . . . Hvad vilde stakkels Lady Hamilton sige, om hun kendte min Tilstand! . . . Beatty, *De véd*, at det er ude med mig!« »My Lord,« svarede Kirurgen, »til Ulykke for vort Land kan der ikke gøres Noget for Dem,« og han vendte sig bort for at skjule den Bevægelse, han ikke kunde gøre sig til Herre over. »Jeg véd det,« sagde Nelson, og idet han førte sin Haand til sit Bryst: »Jeg føler noget her i mit Bryst, som siger mig, at jeg ikke kan leve. Gud være lovet, jeg har gjort min Pligt.« Disse sidste Ord gentog han flere Gange.

Da Fjendens Skibe henved Kl. 3 skød paa de engelske Skibe og »Victory« skød igen, udbrød Nelson: »O, Victory, Victory, hvor Du piner min stakkels Hjerne!« og lidt efter tilføjede han: »Hvor Livet dog er kært for alle Mennesker!« Under den fortsatte Skydning sendte Nelson et Bud til Collingwood for at underrette ham om Admiralens Tilstand og bringe ham et sidste Farvel; men han sendte ikke nogen Ordre, der overlod ham Kommandoen.

Henved Kl. 4 kom Hardy atter ned til Nelson; han var endnu ved Bevidsthed, men det var klart, at han snart maatte dø. Venerne vexlede atter Haandtryk, og Hardy ønskede den døende Admiral til Lykke for den glimrende Sejr og fortalte, at de havde taget 14 eller 15 Skibe. »Det er godt,« sagde Nelson, »jeg havde ventet 20«; derpaa udbrød han: »Kast Anker, Hardy, kast Anker!« Hardy følte sig forlegen ved at skulle give Ordre, nu da Collingwood vidste, at Chefen laa for Døden. »Jeg tænker, my Lord, at Admiral Collingwood nu selv vil tage Ledelsen af Affæren paa sig.« »Ikke saalænge jeg lever, skulde jeg tro, Hardy,«

raabte Nelson, idet han forsøgte at rejse sig overende i Sengen, »nej, kast De Anker, Hardy!« Captajn Hardy svarede: »Skal vi give Signalet, Sir?« »Ja,« svarede Admiralen, »for hvis jeg lever, vil jeg ankre.« Han gentog disse Ord flere Gange, selv efterat Hardy havde forladt ham, og den Energi, hvormed han sagde det, viste, at Følelsen af Pligt og Ansvar havde besejret hans tiltagende Svaghed. Kort efter sagde han til Hardy, at om faa Minutter vilde han være død. »Kast mig ikke overbord,« tilføjede han, »De véd, hvad der skal gøres.« Hardy lovede ham, at hans Ønske skulde blive opfyldt. »Drag Omsorg for min dyrebare Lady Hamilton, Hardy; vær god imod stakkels Lady Hamilton. Kys mig, Hardy.« Captajnen knælede og kyssede hans Kind. »Nu er jeg tilfreds; Gud være takket; jeg har gjort min Pligt!« Hardy rejste sig og stod nogle Øjeblikke stille og saa paa ham; derpaa knælede han igen og kyssede hans Pande. »Hvem er det?« spurgte Nelson. Captajnen svarede: »Det er Hardy!« »Gud velsigne Dem, Hardy.« Hardy vendte nu tilbage til Dækket. Nelson bad nu sin Oppasser dreje ham om paa højre Side. »Gid jeg ikke havde forladt Dækket, for jeg skal snart dø,« mumlede han sagte. Derefter blev han hurtigt svagere, hans Stemme var næppe hørlig og hans Aandedræt tungt. Til Kapellanen sagde han: »Doctor, jeg har ikke været en stor Synder,« og kort efter: »Husk, at jeg overgiver Lady Hamilton og min Datter Horatia til mit Lands Omsorg — glem aldrig Horatia!« Han gentog dette flere Gange; han bad Kapellanen sige til Mr. Rose — men Smerte afbrød hans Tale, og efter en kort Pavse sagde han simpelt hen: »Mr. Rose vil huske —.« Han sigtede hermed til et Brev, han havde skrevet til ham, men som han endnu ikke kunde have modtaget. Han blev nu mere tørstig og bad om »Drikke, Drikke,« »vift, vift!« og »gnid, gnid« — det var Scott, som skulde gnide hans Bryst, hvad han havde gjort før til Lindring. Disse Ord udtalte han meget hurtigt, saa at de vare vanskelige at forstaa; men af og til gjorde han, skønt det øjensynligt smertede ham, en Anstrængelse for at tale mere bestemt og sagde tydeligt: »Jeg takker Gud, jeg har gjort min Pligt!« Disse Ord gentog han flere Gange. De sidste Ord, som Scott, der stod bøjet over ham, kunde skelne, vare: »Gud og mit Land.« Femten Minutter efter, at Hardy havde forladt Nelson, kunde denne ikke mere tale; og da denne Tilstand havde varet i fem Minutter, blev Kirurgen kaldt til ham; han fandt ham med kolde Hænder og kunde ikke føle hans Puls; men da han lagde sin Haand paa hans Pande, aabnede Nelson Øjnene, saa op og lukkede dem

derpaa for stedse. Fem Minutter derefter var han død. Han døde saa stille hen, at Scott, som stadig gned hans Bryst, ikke mærkede, at han var død, før Kirurgen sagde ham det. Det var Kl. halv fire, akkurat 3 Timer efter, at han var bleven saaret.

NERO (romersk Kejser). (37—68.) (SUETONIUS—BADEN. II. S. 117 e. s.)

Nero var kun 32 Aar gammel, da han maatte dø. Suetonius skildrer hans Sindstilstand; han rejser afsted med Gift (som LOCUSTA har tilberedt; smlg. herom vort Kapitel om Forgiftning); han vil styrte sig i Tiberen, men betænker sig og flygter formummet til sin Frigivne Phaons' Gaard. Da han raader ham til selv at befri sig for de Forhaanelser, der true ham fra alle Kanter, befaler han at lade grave en Hule, der skal være hans Grav; han græder, udbryder: »Ha, hvilken Virtuose dør med mig!« »Imens han saaledes nølede, bringer Phaons' Løber en Seddel, hvilken han snapper fra ham og læser, at han af Raadet var erklæret for Fædrenelandets Fjende og blev eftersøgt for at straffes paa Forfædrenes Viis. Hvorpaa han spurgte: Hvad dette var for en Slags Straf? Og da han havde erfaret, at den bestod deri, at et Menneske blev sat nøgen med Nakken ind i en Tvæg og pisket indtil Døden, forfærdedes han, men snappede to Dolke, han havde bragt med sig, og da han havde forsøgt begges Skarphed, stak han dem igen i Skeden, sigende: »at hans Time endnu ikke var kommen« . . . »det er Skam og Spot, at jeg lever; det sømmer sig ikke Nero, nej, det sømmer sig ikke; i saadanne Omstændigheder bør man vise, at man er Herre over sig selv. Velan, velan, vær frisk tilmode!« Og nu nærmede sig allerede Rytteren, som havde Befaling at slæbe ham levende med sig. Hvilket da han fornå, udtalede han med Skiælven dette Homeriske Vers: »Hastige Gangers Trampen ryster mit Øre!« jog derpaa Dolken i Struben ved Hjælp af sin Memorial-Secretair Epaphroditus. Der var endnu Liv i ham, da Officeren brød ind, som lagde sin Kappe over Saaret og sagde paa Skrømt, at han var kommet ham til Hjælp. Men han svarede Intet uden: »for sildig« og »dette er Troskab!« Med disse Ord i Munden døde han, og Øjnene, som stode stive ud af Hovedet, vare gyselige at se paa.«

NOTTINGHAM. (GOLDSMITH: History . . . II. S. 310.)

GREVINDEN AF NOTTINGHAM sendte paa sit Dødsleje Bud med Bøn om, at Dronning ELISABETH vilde tale med hende; hun sagde Dronningen, at hun ikke havde sendt hende den Ring, som JARLEN

AF ESSEX havde betroet hende at give Dronningen. Denne Meddelelse syntes kun at vække al den Lidenskab, som Dronningen forgæves havde søgt at dæmpe, siden hun havde undertegnet Jarlens Dødsdom. Hun rystede den døende Grevinde i hendes Seng og raabte: »Gud maa tilgive Dig; jeg vil det aldrig.« 1603 (?).

NOVALIS. (TIECK: Novalis Schriften.)

I Fortalen til 3die Udgave af FRIEDRICH VON HARDENBERG'S (»Novalis«) Værker skriver L. TIECK:

»Den 25. om Morgenen Kl. 6 bad han sin Broder række sig nogle Bøger for at slaa noget efter, bestilte derpaa sin Frokost og talte muntert til Kl. 8; henimod Kl. 9 bad han Broderen spille noget paa Klaveret; han faldt i Søvn; Friedrich Schlegel traadte kort Tid derefter ind i Værelset og fandt ham sovende rolig; denne Søvn varede til Kl. 12, da han døde uden den ringeste Bevægelse eller Forandring i Stilling; i Døden havde han det samme venlige Udtryk, som da han levede.«

Jo nærmere Novalis var ved sit Livs Ende, desto sikrere haabede han paa snarlig Helbredelse; thi Hosten blev sjeldnere, og, fraset Mathed, følte han ingen Tegn til Sygdom.

OBSERVATION I. 33 Aar, ugift, Datter af Parcellist, indl. 20. Marts 1902, † 30. Oktober 1902.

3 Fjerdingaar før Indlæggelsen begyndte hendes Sygdom med Smerter i højre Kæbeled, saa at hun havde vanskeligt ved at tygge og at aabne Munden. Det tog til, og da det trodsede anden Behandling, fjernedes Kæbeledet ved Operation den 15. April. Derefter bedredes hun godt, men hun kunde ikke komme til Kræfter, der kom atter Smerter, og forskellig Medicin hjalp ikke; der kom tillige en stedse tiltagende Svulst, der voldte megen Pine; da denne senere blev saa stærk, at den generede Nattesøvnen og ikke lod sig standse ved Morfinindsprøjtninger, bestemte jeg mig, skønt hun var yderst svag, til at operere for at hjælpe paa Smerten. Den 25. August fjernedes Svulsten tilligemed Dele af Kinden, Halvdelen af Underkæben og et Parti af Overkæben samt en Del af den bløde Gane. Hun taalte denne Operation mærkværdigt godt, blev befriet for sine Smerter, kunde atter spise og var i det Hele ret vel tilfreds. Men Kræfterne sank atter, der kom atter Tilløb til Smerter, der dog let kunde standses ved milde Midler, og det var i Midten af September klart for os Alle, ogsaa for hendes Moder og Søster, som af og til besøgte

hende, at hun ikke kunde leve. Hun er dog fremdeles oppe hver Dag; den 21. Oktober skrives i Journalen: Temperaturen 36.6/36. Vilde dog selv gerne op og sad oppe i Time; man undrer sig derover, da Kræfterne ere saa stærkt aftagne. Kun ringe Smerte; sovet godt paa Kodeinsaft. 22. Oktbr.: 36.6/35.8. Saaret ser ud, som om der ikke var nye Svulstmasser. For at indgyde hende Tillid til sin Tilstand lader man hendes Haar vaske og frisere; derefter en lille let Forbinding. 23. Oktbr.: 36.7/35.7. Noget urolig i Gaar. Ikke sovet trods Kodeinsaften; hun véd ikke selv, at hun har været urolig i Nat. I Morges var hun kold; Pulsen er meget lille; man giver hende Æggesnaps (og andet lignende, om hun ønsker det); hun synker godt. Hun er bleven meget mager i Ansigtet i de sidste Dage.

24. Oktbr. 35.9/35.2. I Gaar uforandret. Rolid i Nat efter Kodein. Pulsen i Dag kraftigere. Nydt en halv Pot Mælk, 2 Glas Vin, en Æggesnaps.

25. Oktbr. 36.6/35.5. I Gaar Formiddags begyndte Cheyne-Stokes Respirations-Fænomen (stigende og faldende Aandedræt); det har dog ikke været stadigt tilstede. I Aftes troede man, at hun vilde dø i Løbet af Natten. Hun fik senere Kodein. Nu til Morgen er hun klar; Pulsen er regelmæssig, endog ret god. Der er ligesom Tilløb til Cheyne-Stokes Fænomen; Pupillerne holde sig let sammentrukne; naar Aandedrættet kun er svagt hørligt, er Pulsen mindre, men den tiltager i Styrke i samme Øjeblik, som Aandedrættet begynder at tiltage i Styrke; Pupillerne blive ikke større herved. Hun ligger helst med lukkede Øjne, men er parat til at lukke dem op, naar en Dør gaar eller lignende. Da man spørger, hvordan hun har det, siger hun: »Tak, jeg har det godt«; og da man lang Tid derefter spørger, om noget gør ondt, svarer hun: »Nej.« Om hun kan lide Æggesnapsen? »Ja.« Om det ikke slimer i Halsen? »Nej.«

26. Oktbr. 36.2/35.1. Hun taler med svag Stemme, men er klar; har talt med sin Moder og Søster, som vare i Besøg. Aandedrættet uforandret stigende og faldende; man har i længere Tid ikke villet skylle hendes Mund, da hun var saa svag, men nøjedes med paa anden Maade at lindre for Tørheden; man spørger hende, om hun vil skylles som tidligere; det vil hun gerne, og hun hjælper godt til med at sidde overende og er bagefter tilfreds med Udskyllingen.

28. Oktober. 35.7/34.8. Samme Tilstand; fremdeles klar. Det er sikkert, at Temperaturen er maalt rigtig. I Aftes bad hun selv om Kodeinsaften; paa Spørgsmaal, om hun har sovet, siger hun

langsomt og svagt: »Jo, Tak, jeg har sovet godt.« Efter Sygeplejerskens Udsagn tror hun fremdeles, at hun kan blive rask. Hendes Moder og Søster, der have besøgt hende, sige, at hun har sagt, at hun kommer nok snart hjem! Hun nyder fremdeles en Del flydende. Aandedrættet viser følgende: der er fem i Styrke tiltagende Aandedræt; det sjette er ganske svagt, og med dette standser alt Aandedræt; der høres intet Aandedræt i 50—55 Sekunder; derpaa begynder det igen og tager til i Styrke som før. Saa længe Aandedrættet varer, er Pulsen kraftig og regelmæssig, c. 80 i Minuttet; under Pavsens bliver Pulsens lille, kan næppe føles. Pupillerne synes ens store hele Tiden. (Der undersøges 3 efter hinanden følgende Pavser og Respirationsfaser.)

29. Oktober. Tilstanden i Gaar uforandret; har i Nat klaget sig flere Gange. Skiftede i Morgens gentagne Gange Ansigtetsfarve, afvekslende stærkt rød og bleg. Aandedrættet uforandret; hun synes nu, Kl. c. 10, klar, men kan ikke tale; hun svarer kun »ja« og »nej« paa Spørgsmaal; hun er ganske fri for Smerter. Pupillerne bleve senere udvidede; hun nød lidt Vin og Vand. Kl. henved 12 blev hendes Ansigtetsfarve noget mere blaalig (cyanotisk); hendes Aandedræt blev mere ensartet i Styrke og mere regelmæssigt, men meget langsomt; efter Respirationspavsens, som stadig var meget lang, begyndte Aandedrættet meget svagt, steg langsomt til sit Højdepunkt og endte saa med et højt Gisp. Af og til hørtes imellem de regelmæssige Aandedræt nogle mere overfladiske Indaandinger. Pulsens holdt sig meget lille; efter Kl. 12 var den meget hurtig, vibrerende; hun laa nu uden Bevidsthed; klagede ikke; to Gange aabnede hun Øjnene; sidste Gang henad Kl. 3; Blikket var ikke »brustent«; hun saa sig ganske svagt om; Pupillerne vare udvidede. Kl. 8¹/₂ Aften laa hun uforandret; de udvidede Pupiller reagerede ikke paa Lys. Temperaturen var 36°. Hun blev køligere og køligere paa Extremiteterne. Kl. 9 hørte Sygeplejersken, som lige var gaaet ud af Stuen, to dybe Suk, og da hun kom ind, var Aandedrættet standset; der var ingen Trækninger, hverken i Ansigt eller Extremiteter, og hun døde ganske stille og roligt. Den tilkaldte Kandidat konstaterede, at Aandedræt og Hjerteslag var standset; hun var endnu varm; der var ingen kølig Sved; Extremiteterne vare kolde; Pupillerne udvidede, ens paa begge Øjne — Ansigtets Udtryk roligt og Færvet bleg.

Ved Obduction fandtes inde i Kraniet, trængt op i dette fra det oprindeligt angrebne Sted, en nødstor Kræftknode (Sarcom),

hvori en af de store Ansigtssnervers »Ganglier«, og en anden lignende fandtes et andet Sted paa Hjerneskillen. Halsmarven med »Livsknuden« syntes ikke for det uvæbnede Øje at frembyde noget aparte. Desuden fandtes spredt Tuberculose i Brystets Hulhed, Lunger og Underlivshinden (Peritonæum), optrædende som ganske smaa Knuder.

OBSERVATION II.

En ældre Læge, X, har i længere Tid lidt af *Kræft i Lunge-sækken (Cancer pleuræ)*; er gentagne Gange bleven tappet for store Mængder blodig Vædske. Kræfterne tage stærkt af, og pludseligt bliver han uklar, ligger urolig, taler ivrigt, gør i det Hele et meget uhyggeligt Indtryk paa sine Omgivelser, ogsaa af den Grund, at han klager sig. Dette varer i 2 Døgn; da han er kommen til sig selv igen, véd han ikke andet, end at han har været uklar, men han har ingen Erindring om Lidelser. Nogle Uger senere optræde de samme Symptomer, de føre da gennem Bevidstløshed til en stille og rolig Død. — I Tiden mellem disse to Anfald ordner han Alt i Anledning af Julen paa sædvanlig Maade; under Samtalen om Gaverne siger han til sin Hustru: »Det er kedeligt, at det ikke snart er forbi; det bliver saadan en trist Jul for Jer, hvis jeg skal ligge her.« (1901.)

OBSERVATION III.

Embedsmand, 66 Aar gammel. (Meddelelse fra hans Læge.)

Den 66 Aar gamle Embedsmand har i flere Aar lidt af Arteriosclerose; i de sidste 3 Fjerdingaar af og til af ret faretruende Anfald af akut Lungeoedem, rimeligvis paa Grund af Svingten af højre Hjertekammers Muskler. Anfaldene have ængstet ham en Del, saa længe de vare, og han frygtede Gentagelse. Lørdag befandt han sig mindre vel om Formiddagen, men gik dog til Arbejde paa Raadhuset og holdt blandt andet Udvalgs møde. Han tog saa til en stor Middag i Charlottenlund og kørte hjem Kl. 11 med sin Søster og en Bekendt og ytrede da, at han havde befundet sig forbausende vel. Han sov saa godt hele Natten (i Seng Kl. 12) og vaagnede først Kl. 7¹/₂ med stærk Aandenød og Rallen; han ringede paa Pigen og tilkaldte Lægen, der boede i Huset, og som strax kom. Han fik en Morfininjection, som de andre Gange strax havde stillet Anfaldet, og ytrede selv, at Anfaldet næppe var saa slemt som de tidligere. Han lagde sig ned, og Anfaldet syntes at svinde; Kl. 8¹/₄ havde han forsøgt at staa op for at lade Vandet; hans

Søster fandt ham siddende cyanotisk paa Sengekanten, og da Lægen kom et Øjeblik efter, var han bevidstløs og uden Puls, og Døden indtraadte efter 2—3 Minutter.

OBSERVATION IV.

En 54 Aar gammel Bondemand indlægges den 1. December 1901 i meget medtaget Tilstand og kan kun daarligt spise; han opereres for en Byld, men af Hensyn til hans daarlige Almentilstand gøres intet større Indgreb paa Knæet; den 30. December bliver det nødvendigt paany at udtømme Materie; atter denne Gang foretages saa ringe Indgreb som muligt. Han taber efterhaanden Kræfterne mere og mere, bliver mere og mere mager. Den 1. Februar er han noget uklar om Aftenen, men efter en god Søvn paa et let Sovemiddel er han atter klar næste Dag. Trods forskellige stimulerende Midler af god Smag tager Uklarheden til; der kommer »Liggesaar«, yderligere Afmagring; Benene blive hovne. Den 11. Februar har han ikke sovet om Natten trods Sovemiddel; den næste Aften faar han en varm Portvinstoddy til Søvn; den virker godt; følgende Morgen er han saa medtaget, at man ser, hans Tid snart er omme; hans Talestemme er noget tilsløret, og Ordene fremføres med Besvær; han har kvitteret Urinen i Sengen uden at vide noget derom; han ser meget indfalden og bleg ud i Ansigtet; Pulsen er saa lille, at den knap kan føles. Man spørger ham, hvorledes han har det? »Tak, jeg har det ret godt!« Kl. 9¹/₂ nyder han et Æg udrørt med Sukker og Cognac; senere lidt Portvin; hans Kone (som mærkeligt nok ikke kan se, at han er saa daarlig) bliver hos ham; han taler ikke med hende; i den sidste Time før Døden kan han overhovedet ikke tale; paa Spørgsmaal af Konen og Sygeplejersken nikker han som Svar. Aandedrættet bliver roligere og langsommere og svagere — — for at standse umærkeligt. Han er død Kl. 11.

Ved Obductionen findes vel forskellige Lidelser spredte i de forskellige Organer, men ingen af en saa udtalt Grad, at de kunne anses for direkte at have bevirket Døden. Hans Hjertes Muskler ere fedtdegenererede.

Som et andet Exempel paa Død af Udmattelse (Exhaustio virium) tilføje vi:

En 36 Aar gammel Kone. Store Abscesser paa Bækkenets udvendige Side nedad Benet; meget medtaget ved Indlæggelsen den 3. Januar 1902; taaler dog Operationen den 22. Januar; men hun

kan ikke vinde Kræfter, kan Intet spise. Man tror, hun er Døden nær, og sender Bud efter hendes Mand; de 3 Dage, han er i Besøg hos hende, er hun noget bedre, særligt paafaldende bedre, ogsaa i Henseende til Pulsens Beskaffenhed en Dag, da man har sagt ham, at det jo godt kunde være, hun kunde komme sig, og han har meddelt hende dette. Efter hans Afrejse gaar det atter, som før han kom; hun bliver let uklar om Aftenen, har ufrivillig Afgang af Urin. For tredie Døgn efter Mandens Afrejse noteres: »Laa stille i Gaar, klagede ikke; noget kortaaudet i Gaar Eftermiddag; Extremiteterne kølige; døde ganske stille Kl. 10 Aften uden at have talt.«

Ved Obduction findes, som Tegn paa den langvarige Materieafsondring, amyloide Forandringer af Nyrerne og Milten; tillige Atrofi af Hjertet og de andre Organer; en venstresidig kun lidt udtalt Lungebetændelse.

OBSERVATION V.

En 17aarig ung Mand, indlagt den 30. December 1900, † den 27. November 1901.

Var efter Resection af Knæet udskrevet den 21. Februar 1900; dette har holdt sig godt. Ved Indlæggelsen nu i December 1900 er han meget daarlig; man mener det ikke rigtigt at foretage større Operation paa Hoften, ogsaa fordi det er paa samme Side som det forhen opererede Knæ. Under forskellig Behandling gaar det op og ned med Kræfterne; tilsidst bliver han dog mattere og mattere, faar Diarré, kan ikke spise; han bliver blegere og blegere, har ufrivillig Afgang af Aabningen, men har ingen Klager. Om Morgenen den 27. November ere hans Hænder og Fødder kølige, og han ser mere sammenfalden ud; selv aner han Intet om sin forværede Tilstand; Kl. 10¹/₂ begynder han at blive urolig og klager over, at han ikke kan trække Vejret; han er helt klar; han faar lidt Kaffe og et Glas Tokayervin; derefter falder han til Ro; han ligger stille hen; kort Tid efter svarer han ikke paa Tiltale; efter at denne Tilstand har varet et Kvarter, dør han ganske stille Kl. 11 Form.

OBSERVATION VI.

En 45aarig gift Dame indlægges paa Hospitalets medicinske Afdeling den 1. Januar 1902; hun begyndte for c. ¹/₂ Aar siden at lide af Hjertebanken og Aandenød; der kom snart efter Førdøjselsesforstyrrelser, Underlivet tiltog i Omfang under en spæn-

dende Fornemmelse; der kom Forstyrrelser ved Vandladningen; for 3 Maaneder siden begyndte Benene at hovne; trods Sengeleje og passende Behandling i den sidste Maaned er hun dog endnu meget daarlig med blaalig Ansigtifarve og Aandenød, da hun kommer ind paa Hospitalet; under den anvendte Behandling retter hun sig, af og til befinder hun sig endog ret vel, men i Midten af Februar bliver hun atter daarligere; der er Hjertebanken, Aandenød, Huden bliver Sæde for Svulst, og der samler sig Vand i Legemets Hulheder; i Midten af Marts er hun meget træt og besværet; den blaalige Farve af Ansigtet tiltager; hun bliver af og til ængstelig tilmode, og den Tanke, hun af og til har haft, at hun ikke kan blive rask igen, giver sig atter Udtryk; dog lindres hun godt ved Morfin o. a. Dagen, før hun dør, er hun ikke ganske klar; hun taler ikke med sine Slægtninge. Den 3. April faar hun midt paa Dagen og om Aftenen Morfin. Hun sover godt om Natten; den 4. April om Morgenen ligger hun bevidstløs; Pulsen kan ikke føles; Aandedrættet er noget paa-skyndet (32); Pupillerne ere sammentrukne; hun ligger saaledes flere Timer, indtil hun dør stille Kl. 11 om Formiddagen.

Ved Obductionen findes Forandringer i Hjerteklappernes Forhold og i Hjertets Størrelse; Degeneration af Hjertekødet; Vandansamlinger i Lungesækkene, Underlivet og Hudens Væv; Vand (Oedem) i Lungerne; Blodoverfyldning i de andre Organer.

Fra den Sygeplejerske, som passede den Syge og stod hende ret nær, er det mig meddelt, at medens hun i den første Tid af sit Hospitalsophold glædede sig meget ved Besøget af sine Nærmeste, svækkedes hendes Interesse for dem i den sidste Maanedstid, uden at hun dog gav dette tilkende; dette faldt sammen med, at det efterhaanden blev hende klart, at hun ikke kunde blive helbredet; under sine Anfald af Kortaandethed var hun ofte modløs og talte om, at hun skulde dø; i Begyndelsen var hun modtagelig for Sygeplejerskens Trøst, men senere var hendes Svar kun et træt Smil. I de sidste Uger før sin Død — hun havde bestemt, at hendes Lig skulde brændes — tog hun flere Gange Afsked med sin Mand og sine Børn og bestemte, hvorledes hendes kæreste Ejendele skulde fordeles imellem dem. Hun blev nu mere og mere sløv, var meget forpint og spændt af Vandansamlingerne, men stadigt taalmodig og hensynsfuld; hun fik ret ofte Morfinindsprøjtninger. »Langfredag« var hun stærkt bevæget. — Hvad der blev læst for hende den 3die Dag før Døden syntes ikke at naa hendes Bevidsthed. Dagen, før hun døde, fik hun et meget stærkt Anfald af Angst og Smerter; hun raabte: »Jeg dør,

hjælp mig!« gentagne Gange. Efter dette Anfald var hendes Udseende paafaldende forandret; hendes Farve var blaalig, hun døsede og trak Vejret snorkende. Hun slog kun en Gang imellem Øjnene op, men de saa ud som tilslørede; i de sidste Dage havde hun haft stærk Tendens til at lade Hovedet falde over til venstre Side. Saaledes laa hun; hun kendte ikke mere de Omgivende, talte ikke; kun af og til hørtes som enkelte lallende Lyde.

Den næste Formiddag Kl. 11 døde hun; »en halv Time, før Døden indtraadte, randt den ene Taare ned ad Kinden efter den anden, og Døden indtraadte med et lille Suk, idet Hovedet faldt slapt ned paa min Arm, og et grønt Flod styrtede ud af Næsen«.

OBSERVATION VII.

En 67aarig gift Arbejdsmand lider af en Hjertesygdom; denne foraarsager — ved en Blodprop — Koldbrand i det venstre Ben; Foden, Skinnebenet og en Del af Partiet ovenfor Knæet er kold, følelsesløs, sort, 3: hjemfalden til lokal Død; han har, som det ofte er Tilfældet, hæftige Nervesmerter; indlægges den 20. September 1901; ved Hjælp af passende Leje og Forbinding og i den første Tid Sovemidler lindres hans Smerter for tilsidst helt at tabe sig; Koldbranden skrider imidlertid fremad, han faar Feber, og hans Bevidsthed omtaages; skønt han er uklar og ligger uroligt, befinder han sig dog vel. Spørger man ham, hvorledes han har det, svarer han (den 6. Oktober 1901): »Jeg har det rigtig godt.« Han vedbliver at være uklar, har stærk Feber (Temperaturen om Aftenen omkring 40) og at »have det rigtig godt«. Man skifter Forbindingen den 10. Oktober; Koldbranden er ikke endnu saa begrænset, at der kan være Tale om at amputere, og jeg har ogsaa forklaret hans Kone, at det kun vilde paaskynde hans Død, om man fjernede Benet. De følgende Dage er hans Tilstand den samme; man spørger ham den 14. Oktober, om han mærker noget til, »at han af og til er forstumlet i Hovedet«? Han svarer nej, han mærker intet selv der-til. Han angiver, da man skifter Forbindingen, at han er øm paa den indvendige Side af Benet. Da Koldbranden nu er begrænset, taler man til ham om Amputation, skønt man ikke er sikker paa hans Opfattelsesevne; for hans Kone fremstilles Spørgsmaalet; det er for at byde en ringe Chance, at man vil operere ham, man venter ikke, at han kan blive helbredet, selv om han overstaar Operationen, men da det er sikkert, at han maa dø, hvis Benet ikke fjernes, synes man, at man er forpligtet til at operere ham. Den følgende Dags Morgen, den 15. Oktober, er han som hidtil

sløv, døsig og mat; Tungen er tør, Pulsen hurtig, uregelmæssig, meget lille; Aabningen afgaaet i Sengen. Da man om Aftenen, før han skulde amputeres næste Dag, berørte Sagen for ham igen, sagde han: »Ja, der skal nok gøres noget ved mig.« Om Morgen paa Operationsdagen sagde han: »Ja, gør De blot, hvad De synes, der skal til.« Konen, som havde talt med ham, sagde, at han vistnok var klar paa at skulle amputeres — han havde jo selv talt derom, før han blev lagt ind paa Hospitalet. Man giver ham Vin, og $\frac{1}{2}$ Time derefter gøres Amputation af Laarbenet, under Brug af meget lidt ($1\frac{1}{2}$ Cbct.) Kloroform til Indaanding. Der er ingen Tegn paa, at han falder sammen; han har ikke reageret paa Operationen; paa Spørgsmaal, om han har mærket Smerter, svarer han: »Ja, i Tærne!« Han er iøvrigt helt uklar og ænsrer ikke, da man 13 Minutter efter Operationens Begyndelse forbinder ham, at man siger ham, at han nu har faaet sat Benet af. Imod Forventning saa han friskere ud, og paa Spørgsmaal om hans Befindende var Svaret det gamle: »Jeg har det godt!« Han dør dog mere de følgende Dage; den 17. taler han ikke med sin Kone, da hun besøger ham. Den 18. svarer han ikke paa Tiltale; han har Hoste uden dog at spytte op. Den 19. er Tilstanden den samme, kun at han er svagere, Aandedrættet hyppigere og Pulsen mindre. Skønt han ikke talte med sin Kone, var han sig dog hendes Nærværelse bevidst; han sagde to Gange: »Mo'er!« En Times Tid, før han døde, holdt han op at bevæge Armene med den fra de tidligere Dage tilvante Uro; han laa nu stille hen; Konen, som sad hos ham, var klar over, at han slet ikke var ved Bevidsthed; Kl. 1.20 om Natten døde han stille; han sukkede tre Gange; det sidste Suk var det dybeste, og han var dermed død.

OBSERVATION VIII.

En 42aarig gift Kone indlægges den 25. Februar 1902 i meget medtaget Tilstand paa Grund af en særdeles stærk Blødning ved Abort. Da hun i 7 Dage ikke har haft Blødning og i det Hele er kommen godt til Kræfter, spørger jeg hende ud om hendes forskellige Fornemmelser og Tanker; hun er af et roligt Naturel og giver ukonstlede Svar.

Blødningen kom, medens hun sad paa en Stol uden at foretage sig noget; i Løbet af en Times Tid blev den saa stærk, at hun følte sig mat; hun kunde dog gaa uden at vakle og lagde sig paa sin Seng. Her traf hendes Svigerinde hende; de talte naturligt sammen og bleve enige om at sende Bud efter en Læge. Kort

Tid efter hørte hun, stadigt liggende, en stærkt udtalt syngende Lyd, som en Kirkeklokke; den var vedvarende, som én Tone; kort Tid herefter blev det sort for hendes Øjne, og hun har fra nu af ingen Erindring om, hvad hun tænkte paa, eller hvad der foregik; hun mærkede ikke, at Lægen kom, hvilket var c. 1 Time efter, at der var sendt Bud efter ham; hun mærkede ikke, at hun blev undersøgt og behandlet, hvilket dog fordrer ret indgribende Paavirkning; hun kom først til sig selv, da hendes Svigerinde sagde hende, at Hospitalsvognen ventede paa hende; der hengik c. 5 Timer imellem Besvimelsen og Ankomsten til Hospitalet; ved denne var hun ved fuld Bevidsthed.

Hun angiver paa Forespørgsel, om hun har tænkt, at hun skulde dø, at hun sikkert har haft denne Tanke; den forekom hende som en helt naturlig Ting og indgød hende ikke Frygt; hun har ikke Erindring om at have tænkt paa tidligere oplevede Begivenheder. Paa hvilket Tidspunkt Tanken om Døden indfandt sig, kan hun ikke angive; den synes at være kommen, efter at hun har haft den omtalte syngende Susen for Ørene.

OBSERVATION IX.

En 27aarig Tjenestepige fra en Provinsby blev indlagt den 25. Oktober 1902 for Følgerne af Brandsaar, især paa venstre Ben. Hun var rask, indtil hun, da hun var 13 Aar gammel, fik sit første »Anfald« uden kendt Aarsag. Efter den Tid har hun stadigt lidt af Anfald, stundom 4 Gange om Maaned, i den sidste Tid omtrent 1 hver Maaned; Anfaldet kommer oftest om Natten eller Morgenen; de fleste »sover hun fra«; hun kan dog ogsaa vaagne før Anfaldet; det er hende fortalt, at hun da udstøder et Skrig og har Krampe; efter Anfaldet føler hun sig tung i Hovedet og mat; iøvrigt er hun rask.

For 1½ Aar siden blev hun forbrændt; derom véd hun selv kun at berette, at hun løb over Gulvet med en tændt Køkkenlampe, men hun véd slet ikke, at hun faldt med den, og at der gik Ild i hendes Klæder, og at hun blev stærkt forbrændt; det eneste, hun kan erindre om Katastrofen, er, at hun var løbet over Gulvet med den tændte Køkkenlampe i Haanden (hvad hun saa tidt har gjort), og at hun, da hun vaagnede, laa paa Sygehuset, hvor hun, som sædvanligt, følte sig forstumlet i Hovedet.

Under Behandlingen af hendes Brandsaar observere vi 10 Gange Anfald, der ganske ligne hinanden, kun at de ere forskelligt stærkt udtalte; det er typiske epileptiske Anfald; pludseligt om Natten vækker hun de andre Patienter ved et meget højt Brøl (ikke

Skrig, men uhyggeligt Brøl); der viser sig da Kramper baade af Ansigtet, Legemet og Lemmerne, med Stivhed og Ryk; Ansigtifarven er mere eller mindre blaa. Naar hun er falden til Ro, ligger hun stille hen og sover, ganske som om der ikke var passeret Noget. Da hun udspørges om, hvad hun selv véd derom, viser det sig, at hun aner slet Intet; hun er ikke en Gang bleven vækket af sin Søvn; der har ikke været nogensomhelst Fornemelse af Smerte eller Andet; hun véd heller ikke, at hun har udstødt det omtalte Brøl; hun har kun nu, da hun er paa Veje til at blive klar igen, en Følelse af at være døsig, tung i Hovedet, »det vælter fra den ene Side af Hovedet til den anden«, i Panden. Denne Følelse af Tunghed fortager sig kun langsomt; det er nogle Gange først efter flere Døgn's Forløb, at hun atter føler sig helt rask.

Hvis hun døde i et saadant Anfald, vilde hun altsaa kunne siges at være død, medens hun sov.

OBSERVATION X.

En lille Pige (8 Aar), indlagt den 28. Juli 1901 for Hofteledsbetændelse, bliver 3 Maaneder derefter (den 29. Oktober 1901) opereret for denne (Resectio coxæ). Alt gaar godt, Saaret er i god Heling, og hun synes at befinde sig meget vel, indtil hun i Slutningen af November Maaned begynder at tabe Appetitten, døser, faar Feber og Hovedpine; den 4. December noteres: Var i Gaar Formiddag uklar, laa stirrende; paa Spørgsmaal af Sygeplejersken svarede hun kun: Nej! Ved Lægebesøget i Dag var hun tilsyneladende i Velbefindende og lige saa indladende som ellers. Den samme Dags Eftermiddag fra Kl. 3—6 vilde hun ikke tale med Nogen, heller ikke med Moderen; men blev saa atter naturlig. De følgende Dage faldt hun mere og mere hen i Døs, pillede med Hænderne i sit Ansigt, i sin Forbinding, paa Sengetæppet; naar man spurgte hende, om det gjorde ondt, rystede hun paa Hovedet; kunde ogsaa svare Sygeplejersken med Enstavelsesord; med Moderen vilde hun Intet have at gøre, én Gang bed hun hende i Fingeren. Der var aldrig Kramper eller Tænderskæren; hun synes at ligge døsig hen uden Smerte, vilde Intet nyde, Øjnene holdtes halvaabne. Den 8. December skelede hun af og til lidt; paa Spørgsmaal svarede hun kun ved smaa Haandbevægelser. Da man beder hende række Tungen frem, gør hun det og holder den fremme; da man spørger hende, om hun har ondt i Hovedet, faar man intet Svar. Den 9de bliver hun Kl. 3 helt uden Bevidsthed; der er ikke nogen Reaktion paa

Spørgsmaal; der er stadig Skelen, en enkelt Gang »skærer hun Tænder«, og nogle Gange ses Ryk i Armene og det højre Ben; hun ligger med halvt lukkede Øjne og let blaalig Ansigtssfarve, trækkende Vejret lidt hurtigt; Ansigtstudtrykket er ligesaa roligt som de foregaaende Dage. Pludseligt Kl. 8¹/₂ holder hun op at trække Vejret; Døden var indtraadt, uden at der var Tegn paa Genindtræden af Bevidsthed.

OBSERVATION XI.

En 10 Maaneder gammel Dreng indlægges den 24. August 1891. For 3 Uger siden faldt han imod en Jernkasse og paadrog sig et Knusningssaar i Hovedets Tindingeegn; først 5 Dage efter blev der hentet Læge; Saaret skal den Gang have set rent ud; men senere er der kommet tynd Materie; Barnet blev uroligt og gnavent; for 8 Dage siden kom der Opkastninger, der vedbleve. I Gaar saa man 2 Gange, i Dag 3 Gange krampagtige Trækninger ved venstre Mundvig af c. 1 Kvarters Varighed.

Patienten indbringes fra Landet sent om Aftenen. Man behandler Saaret, og i de følgende Dage synes Alt at gaa vel; der er ingen Feber, ingen Opkastninger, kun ses af og til smaa Trækninger ved venstre Mundvig, som vække Mistanke om Hjernebetændelse; først den 30. August ses en ubetydelig Trækning af venstre Haand; der er ogsaa 3 Gange Opkastning. Da Materiedannelsen stadig er rigelig, gøres Saaret videre den 31. Avgust, og man kommer da ind gennem blottet Ben til en stor Samling af Materie; det ses tydeligt at staa i Forhold til Hjernen; der er et ærtestort Hul i Kraniet; her indlægges et Drænrør, og der tømmes derved mere Materie. De følgende Dage har man Haab om, at det kan bedres, men den 3. September noteres, at der er Feber, 38.3/39.3; en Gang Trækning ved Mundvigen, en Gang Opkastning; har døset i Gaar og været urolig i Nat; har dog taget Bryst med sædvanlig Appetit. Det bedres dog atter, og den 6te angiver Moderen, at Barnet har været naturlig i det sidste Døgn; der er heller ikke Feber. Alt gaar nu godt, og da man skifter Forbindingen den 16. September, er endog Saarets Forhold saa gode, at man fjerner Drænet; men den 19de er Barnet gnavent, der er lidt Temperaturforhøjelse, det døser, har kastet op.

20. September. 38.1/38.4. Der er observeret Skelen i sidste Døgn, som ogsaa ses nu; det siges, at den ikke kan bevæge venstre Arm; ingen Tænderskæren eller Kramper; man efterser nu Saaret; det viser sig, at det ærtestore Hul er blevet saa stort

som en Nød, og at Hjernevæv er trængt frem igennem det; man gør det videre og indlægger et Drænrør.

21. September. 38.6/37.9. Ingen Opkastning, har ligget rolig som i en dyb Søvn med Snorken, synes dog at kende Moderen, rækker efter hende. Pupillerne ere dilaterede og trække sig kun trægt sammen; Skelen mere udtalt.

22. September. Laa i Gaar i tiltagende bevidstløs, sovende (komatøs) Tilstand; venstre Arm var slap uden Bevægelse; af og til Trækninger i højre Arm; saa godt som stadigt Trækninger i Ansigtet og Skelen. Pupillerne dilaterede, reagere ikke paa Lys. Trods stimulerende Midler døde Barnet Kl. 2¹/₂ Morgen; i den sidste halve Time var der Trækninger i alle Extremiteter og i Legemet, kun ikke i venstre Arm, der stadig var slap.

Ved Obductionen findes højre Halvdel af Hjernen Sæde for en overordentlig stor Absces, der er brudt ind i højre Sidehjerne-kammer; paa Basis af Hjernen findes en udbredt Betændelse med Materiedannelse i den bløde Hjernebund.

OBSERVATION XII.

En 24aarig Frøken indlægges den 21. Marts 1898; da hun var 12 Aar, fik hun en Betændelse i Pandebeinet (Osteomyelitis med Materiedannelse); der udtømtes Materie og et Stykke Ben; Saaret lægede; senere har der, ialt vel ca. 10 Gange, været Anfald af intens Hovedpine og Feber; der er i Tilslutning hertil flere Gange udstødt Pus og Brudstykker.

I Efteraaret 1897 begyndte hun at blive daarligere; det kulminerede kort før Juletiden med stærk Hovedpine, Feber (40°) og Opkastning; senere, da dette havde tabt sig, var hun atter rask; men Anfaldene kom igen, hun har ligget de 7 sidste Uger, og Natten før Indlæggelsen fik hun et Anfald af Krampe; det begyndte med, at hun sagde, at »der var noget i højre Haand«, og saa fik hun Krampe. Lægen, som saa et senere Anfald, meddelte, at Haanden blev stiv, hun bøjede Haanden og Armen, og nu indtraadte stødvise Trækninger i hele Legemet under Tab af Bevidstheden; Øjnene drejedes til venstre; det varede kun kort Tid; saa drejede hun Øjnene til højre, og der kom noget blodig Skum for Munden.

21. Marts. Da hun kommer til Hospitalet, er hun vel klar, men noget træg og har Hovedpine. Man er klar paa, at der foreligger en Byld under det fortykkede Pandebein, og at hun maa opereres for at undgaa Døden. Man gør da en ret besværlig Tre-

panation og finder Materien, af hvilken der udtømmes henved 2 Spiseskefulde.

Alt gaar godt; hun er uden Feber eller andre Tilfælde, kommer oven Senge c. 7 Timer; men den 1. April noteres: 37.7/36.8. I Gaar Aftes og i Nat nogen Smerte over højre Øje. Hun mener, der har været et Ryk i *venstre* Arm og Ben flere Gange; hun var vaagen, da hun mærkede det; hun har haft Hjertebanken og følt sig ængstelig tilmode. Man søger at berolige hende.

2. April. 37.5/37. I Gaar oppe 2 Gange 3 Timer og befandt sig fuldstændig vel. I Aftes Kl. 7^{1/2} ved Besøget helt naturlig, men 1 Time efter begyndte der krampagtige Trækninger i *venstre* Arm og Ben; hun skreg, men faldt derpaa om i en døsig, søvnliggende Tilstand; gjorde Indtryk af at have tabt Bevidstheden. Hun vaagnede atter, men kort Tid derefter kom der Bevægelser af *højre* Haand; hun sagde: »Nu kommer det igen!« og kort efter var der udtalte Kramper i hele *venstre* Side, først Armen, saa Benet; hun blev stærkt blaa i Ansigtet, man kunde ikke høre Hjertet slaa, hun saa ud, som om hun var død; men kort Tid derefter trak hun Vejret dybt, laa derefter stønnende, kastede sig i Sengen, bevægende *venstre* Arm og Ben. Man skiftede strax Forbindingen og indførte et længere Drænrør til Bylden under Pandebenet; hun var nu helt klar — men vidste Intet af det Hele, ikke engang, at hendes Forbinding var bleven skiftet. Hun sagde, at hun befandt sig helt vel. Kl. 1 samme Nat blev hun atter daarlig, ganske paa samme Maade. Man transporterede hende over til Operationsstuen (en lang Vej!), og under Kloroformbedøvelse udvidede man Trepanationsaabningen, undersøgte Hjernebylden og indlagde Drænrør. Efter Operationen kom hun hurtigt til Bevidstheden, var rolig om Natten; hun sov først henad Morgenstunden. — I Morges havde hun 2 Krampeanfald i *venstre* Arm og Ben, Kl. 7 og 7^{1/2} af 3—5 Minutters Varighed; hun mærkede selv disse Anfald som Sammentrækning, uden egentlige Smertes. Hun er nu (Kl. c. 10) fuldstændig klar, med lidt døsig Udtryk i Øjnene.

De følgende Dage er hun, fraset nogle Opkastninger, helt veltilpas; har ikke Feber; men den 6te begynde Smerten at blive stærkere, sidde særligt i Nakken. Den 8. April meddeler Vaagekone, at hun har haft et kortvarigt Anfald af Kramper i alle 4 Lemmer; derom véd hun intet selv; man skifter Forbindingen; Saaret ser godt ud. Fremdeles feberfri, klar og veltilpas, fraset Nakkehovedpine; men den 10. April er Temperaturen om Morgen 39; hun er døsig, svarer kun trægt paa Spørgsmaal, siger,

at hun ikke kan høre; hun bliver mere døsig; ingen Kramper. Man skifter Forbindingen, uden at hun reagerer derpaa, og indfører et nyt Dræn; da man er færdig, slaar hun Øjnene op og siger: »Tak!« Man spørger, om hun har mærket Smerter; hun svarer: »Nej!« Man har observeret smaa Trækninger i begge Arme og i Legemet; venstre Øjelaag hænger lidt slapt.

11. April. 38.5/37.9. Resten af Dagen i Gaar var hun klar og befandt sig ret vel; hun svarede paa Tiltale, dog først efter nogen Betænkning. Der har været lidt Skelen; kort efter, at Forbindingen var skiftet i Gaar, traadte højre Øje noget frem i Øjhulen.

Ved Besøget om Morgen er hun døsig, angiver, at hun har Smerter i Nakken og i Ryggen; hun har ikke klaget derover, men skal have været lidt uklar. Man finder vel hendes Tilstand betænkkelig, men bliver dog meget overrasket ved, at hun Kl. 11¹/₂ Formiddag, umiddelbart efter et Hosteanfald, falder sammen og dør.

Ved Obductionen findes en Byld i Hjernens højre Pandelap; Materien strækker sig bagtil paa begge Sider af den Hinde, der skiller Hjernens to Halvdele fra hinanden; den tykke Hjernehinde er paa sin konvexe Overflade indfiltreret med Materie.

OBSERVATION XIII.

Frøken, 33 Aar gammel, indlagt i September 1901 med Reclidiv af Svulst i Brystkirtlen (4 Gange forhen opereret andetsteds), har nu en stor Knude, som hun tror er fremskydende Kødmasser i Saaret, der nok senere ville læge. Hun er bleven ganske døv, men har ikke særligt triste Tanker i den Henseende. En stærk Pandehovedpine lindres ved Morfinindsprøjtninger og Is paa Hovedet; den svinder senere helt af sig selv. Der kommer Lamhed af venstre Ben; hendes nu noget sløvede Hjerne sanser det ikke; der kommer Krampeanfald, som se højst uhyggelige ud for Omgivelserne; de ende med, at hun bliver blaa i Ansigtet og har ondt ved at trække Vejret; men naar de have naaet saa højt, at man tror, hun vil blive kvalt, vige de ret hurtigt; Aandedrættet bliver roligere og roligere, Farven friskere, og tilsidst ligger hun roligt med frisk Udseende som en Sovende; under Anfaldet har hun stedse været og er fremdeles en lang Tid uden Bevidsthed. Hun bliver sløvere og sløvere i Mellemrummene mellem Anfaldene; i sidste Døgn viser hun kun svage Tegn til at kende sine Slægtninge, kan fremstamme et enkelt utydeligt Ord; Ansigtet viser ingen Tegn til Smerte. Søsteren, som stedse har været hos hende, var tilstede i de sidste 6 Timer

før hendes Død; hun iagttog, at Aandedrættet antog den aparte Karakter med Stigen og Dalen, som man ofte finder ved Hjerne- og Rygmarvslidelser, men skønt det af og til lød, som om Aandedraget foregik med Besvær, var hun dog vis paa, at Patientens slet Intet led; hendes Død var ganske stille og rolig, som om hun sov hen.

OBSERVATION XIV.

En 45aarig Arbejdsmand indlægges den 28. Juni 1888, kort Tid efter, at han under Arbejdet med at grave en gammel Kloakledning op er bleven begravet til Skuldrene af sammenstyrtende Jord; hans væsentligste Læsion er et aabent Brud af Underarmen. Efter Forbinding og ved Hjælp af Morfin befinder han sig forholdsvis vel de første Dage, trods Feber og indtrædende delvis overfladisk Koldbrand, men den 9de Dag efter Læsionen kan han kun vanskeligt aabne Munden; han kan kun nyde flydende Føde; han faar Ømhed i Nakken, sveder, kan ikke sove trods Sovemiddel. Den følgende Dag, den 8. Juli, er der trækkende Smerter i den daarlige Arm og pludseligt indtrædende Ryk; det ser ud, som om der er let Sammentrækning af Kæbemusklerne, hvorved der er Tilløb til det ejendommelige »sardoniske Smil«; Rynkerne over Øjnene og i Panden træde mere frem end forhen. Mærkeligt nok siger han, at han befinder sig vel!

Den 9de: 38.6/38.2. Fik i Gaar 3 Gange Kloral; døsede, men hver $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ Time indtraadte der smertefulde Ryk med Antydning af Krampe bagover i Ryggen; henad Aften var der Synkebesvær og lidt Aandenød. I Nat fik han 3 Gange Kloral. Klager i Dag over Smerter i Hovedet og i Nakken; han kan aabne Munden friere, men de andre Symptomer paa Krampe ere mere udtalte; har dog nydt en Del i Gaar.

Den 10de: 38.4/41. Fik i Gaar store Doser Kloral, de sidste Gange, da han ikke kunde synke, blev det givet i Lavement. Hans Aandedræt er paaskyndet (40 Gange i Minuttet); Pulsen, som er ret kraftig, er 150. Han ligger i en Døs, men af og til farer han op i Smerte, og der er da en let krampagtig Bagoverbøjning af Ryggen; i Gaar har han tillige klaget over Smerter i Armen; han nød Intet; der er stadigt meget stærk Sved. Fra Kl. 8—10 i Dag ere Krampeanfaldene optraadte omtrent hver 10de Minut. Kl. 10 og Kl. 1 faar han Kloral i Lavement. Fra Kl. 1 bleve Trækningerne sjeldnere og svagere, han holdt op at klage og døde stille Kl. 1 $\frac{3}{4}$. Kl. 2 var Temperaturen 42.5; Kl. 3 var den 42.4; Kl. 4 var den 42.3.

OBSERVATION XV.

En 45aarig gift Arbejdsmand indbringes den 10. Februar 1890 umiddelbart efter, at han er kommen til Skade under sit Arbejde; en stor Sten har givet Brud af hans højre Skinneben; han faar ret stærk Feber, Smerter forskellige Steder, der kommer Koldbrand i Benet, og han er selv klar paa, at det maa amputeres; hans Almentilstand har rettet sig noget, da der den 21. Marts noteres: 38.1/37.1. Klager i Dag over ikke at kunne aabne Munden; han kan dog fjerne Kæberne 2 Centimeter fra hinanden; han tror, det er »Gigten, der fra Skulderen er gaaet op i Kinderne«. Han er helt klar og har sovet godt. Den 22. Marts: Ingen Feber; der er i Dag udtalt »Mundklemme«; stiv, krampagtig Sammentrækning af Nakkemusklerne, saa at han ikke kan bevæge Hovedet; han har ikke sovet i Nat og kun daarligt kunnet synke; han siger selv, at han har Krampe i Bugmusklerne; de føles stive; han er helt klar og hans Udsagn fuldt paa-lidelige; der har ikke været Kramper i Lemmerne; han forstaar, at han maa amputeres; dette sker under Bedøvelse med Kloroform. Han ligger derefter stille hen; Mundklemmen og det aparte Ansigtudtryk bliver stærkere; han kan ikke synke den paa konstig Maade i Munden indførte Mælk; han lader den sive ud igen. Trods store Doser Morfin o. a. holdt Krampen af Nakkemusklerne sig; naar han blev bevæget, klagede han sig; ved Aftenbesøget Kl. 8 var han helt klar. Han laa nu som før; Bugmusklerne vare Sæde for krampagtig Sammentrækning; han var tilbøjelig til let »at fare sammen«, men der var ikke Anfald af Krampe; der kom »Tænderskæren«, og han døde Kl. 11 Aften.

OBSERVATION XVI.

En 30aarig Kone, gift med en islandsk Bonde, indlægges den 23. September 1891; hun har en tuberculøs Fodledslidelse, for hvilken der foretages Operation (Resection) den 29. September. Alt forløber godt, indtil hun den 20. December, altsaa 3 Maaneder efter Operationen, klager over noget Besvær ved at aabne Munden; jeg tror, at det drejer sig om vanskeligt Frembrud af Visdomstanden i Overmunden; men den 1. Januar 1892 konstateres, at hun kun kan fjerne Kæberne nogle faa Linier fra hinanden, og at hun er noget øm i Nakkeleddet; her er indskrænket Bevægelighed, og hendes Ansigtudtryk er aparte, nærmest i Retning af et sardonisk Smil. Tyggemusklerne ere spændte. Senere paa Dagen kommer der Smerter ned langs Ryggen; hun kan ikke

nyde Noget, og da man forsøger paa konstig Maade at give Mælk, kan hun ikke synke det. Hun faar en stor Dosis Morfin i Indsprøjtning.

2. Januar: Har svedt en Del, men ikke sovet; hun kan slet ikke aabne Munden; er fuldstændig klar; det uhyggelige Smil er mere udtalt; hun klager selv over, at der er Trækninger i Ryggen; heller ikke i Dag lykkes det at faa hende til at synke.

Under fortsat Behandling med megen Morfin o. a. bliver hun dog daarligere; den 3die kommer der Trækninger i venstre Arm, senere korte Ryk af Nakken bagtil, medens Brystet skydes fortil; hun har Smerter i Nakke og Ryg. Hun kan fremdeles ikke synke. Om Aftenen faar hun, lige efter at hun har faaet Morfin, et Anfald af Krampe; under dette synes den hidtil klare Bevidsthed at omtaages noget (Morfinen?); hun sover til Kl. 2; faar atter et Krampeanfald af c. 10 Minutters Varighed; sover derefter 1 Time; er klar og kan nu synke lidt Mælk; derpaa kom der atter Krampe; hun var blaa i Ansigtet; hun fik atter Morfin. Skønt hun ikke gjorde Indtryk af at være døende, og skønt Pulsens var kraftig, døde hun dog kort Tid derefter. (Ved Obduction fandtes, at hun tillige havde Ekinokok i Leveren.)

OBSERVATION XVII.

En 5 Aars Dreng indlægges den 7. Juni 1892. For 6 Dage siden faldt han under en Leg og stak en Kæp, han havde i Haanden, ind under Huden i Ansigtet, paa Stedet for Tyggemusklens; han blev forbunden; først 3 Dage derefter blev han ilde tilpas med Feber og havde vanskeligt ved at aabne Munden. Ved Indlæggelsen ligger han stille hen med Hovedet boret ned i Pudsen; der er udtalt sardonisk Smil; Tyggemusklernes ere spændte, men ikke ømme, og han kan kun fjerne Kæberne 1 Centimeter fra hinanden. Pupillerne ere dilaterede og reagere meget trægt for Lysindtryk; de ere ens store; venstre Øjelaag er hængende. Saaret, der trænger gennem Tyggemusklens, afsondrer Materie; Benet i dets Bund er blottet. Han ligger med Ryggen stærkt bagover bøjet, og Nakkemusklernes føles meget spændte. Han faar Morfinindsprøjtning; herunder tiltager den bagoverbøjede Stilling og Smilet for efter c. 1/2 Minut atter at aftage. Den 8. Juni noteres, at han er feberfri, har sovet hele Natten efter Morfin, har nydt 1 Kop The. Ansigtet har samme Udtryk. Han angiver, at han ikke har Smerter; han kan aabne venstre Øje. Saaret behandles, og han faar senere atter Morfin. Den 9. Juni: Fremdeles ingen Feber. Han har befundet sig vel i Gaar, har

nydt en stor Mængde Mælk, Æg og Havresuppe. Ingen Anfald. I Nat har han sovet uroligt; der skal være iagttaget et Anfald af Krampe, der drejede ham til Siden. Han angiver at befinde sig vel; det sardoniske Smil er stærkt udtalt. — Under det videre Besøg paa Hospitalet meldes det, at han er død; Ingen har set Anfaldet; han skal have været blaa i Ansigtet, da man kom hen til ham; det menes, at det kun har været faa Minutter, at han ikke har været observeret; han havde kort i Forvejen sagt, at han havde det godt, og set naturlig ud.

OBSERVATION XVIII.

En 5^{1/2} Aar gammel Dreng indlægges den 23. Maj 1901, c. 12 Dage efter, at han har faaet en Splint af et Stykke gammelt Træ i Haanden; Moderen fjerner Splinten og Dagen derefter en Rest af den; først knap 2 Døgn før Indlæggelsen klagede han over Smerter i Munden ved Tygning; i Gaar Morges kunde han ikke aabne Munden helt; i Morges vare Fingrene stive og holdtes bøjede; en Læge sendte ham til Hospitalet; et Par Gange skal han være bleven helt stiv og samtidigt have bidt Tænderne sammen.

Under Observationen de følgende Dage har han ingen Smerter; der er stadigt »Mundklemme« og det sardoniske Smil, af og til Stivhed og Trækninger af Armen. Den 24. Maj fjernes ved Operation det læderede Sted; man finder deri en lille Træsplint, hvis Celler ere fulde af Puslegemer og Bakterier (Cocci og Baciller). Den følgende Dag noteres: Ingen Fieber, har spist en Del flydende Kost, sovet paa Kloral; 3 Gange et enkelt Ryk i Legemet, ikke i Armen.

26. Maj: 38.3/38.5. Et enkelt Tilløb til Anfald med Rysten af hele Kroppen; mere besværlig Synkning, men har nydt en Del og sovet godt. Han siger selv: »Jeg har det skidt«; klager over Hovedpine; der er mere Stivhed i venstre Arm; Tandrækkerne kunne kun fjernes ganske lidt fra hinanden; af og til lidt Hoste, især naar han har drukket. Kl. 2 fik han en halv Snes Gange smaa Anfald af Trækninger, rimeligvis baade af Legemet og Lemmerne (da der holdes Mørke i Stuen, kan det ikke observeres saa nøje af Sygeplejersken); han rev i sin Forbinding; der kom paany et Anfald af et Par Minutters Varighed; man gør lyst i Værelset og ser da, at han er død; hans Ansigt har en blaa Farve.

OBSERVATION XIX. (Fra den medicinske Afdeling.)

En 40 Aar gammel Arbejdsmand, indlagt den 12. Juli, død 16. Juli 1900. 3 Dage før Indlæggelsen Sting i Siden af Brystet;

først Dagen efter arbejdsudygtig; gaar selv ind paa Hospitalet og indlægges. Han er da febril (Temp. 38.9), men klager ikke over Smerte i Brystet; er noget uklar, snaksom, gør Indtryk af at drikke meget Alkohol. Der konstateres en højresidig Lungebetændelse.

13. Juli: Temp. 40.2/38.5. Daarlig Søvn trods Codein. Han er nu uklar, agil, tremulerende.

14. Juli: Temp. 40.5/38.5. Meget støjende hallucineret og urolig, har slet ikke sovet, vilde ud af Sengen. Er til Morgen meget agil og snakkende; ser ret naturlig ud. Kun lidt Hoste.

15. Juli: Temp. 39.5/38.8. Puls 124. Resp. 40. Slet ingen Søvn trods Opium. Stadig lige uklar og delirerende.

16. Juli: Temp. 39.6. Fik i Gaar Eftermiddags Injektioner af Kamferolie o. a. for at stimuleres, var vedblivende meget forstyrret, hallucineret, maatte holdes i Sengen. Han sov ikke. Kl. 3 i Nat fik han et Anfald af Krampe, under hvilket han døde.

OBSERVATION XX. (Meddelelse af Lægen.)

En 21 Aar gammel Fotograf, Søn af en fhv. Grosserer, levede nu sammen med Forældrene i fattige Kaar. Han var ugift. For 2 Aar siden fik han en lille Blodspytning, men kom sig under et Sommerophold paa Landet saa godt, at han igen kunde passe sit Arbejde, der interesserede ham meget, og hvori han sagdes at være meget dygtig. Næste Vinter nødtes han til at holde Sengen i længere Tid, og det gik nu rask ned ad Bakke med ham; han haabede imidlertid selv paa Helbredelse.

Fra Nytaar 1902 maatte han igen holde Sengen, og det blev ham sikkert nu klart, at Døden ikke længere var fjern; men han talte ikke meget derom og bar sin Skæbne med stor Taalmodighed, og den ene Dag gik som den anden. Han var hele Tiden kun let febril.

Den 1. Marts 1902 Kl. 12 Middag fik han stærke Kulderystelser, saa Tænderne klaprede. Han kaldte paa sin Fader og spurgte, om han mente, det var Døden. Faderen svarede: »Jeg tror det, min Dreng.« »Ja, jeg er ikke bedrøvet over at skulle dø, thi naar jeg ikke længere kan passe mit Arbejde og maa ligge saaledes, hvad er der saa ved Livet? Men tror Du ikke, det er slemt at dø?« »Nej, min Dreng, det tror jeg ikke.« »Lad os saa læse en Salme sammen,« svarede Sønnen.

Han havde sit Uhr liggende foran sig, saa ofte paa det og bemærkede hver halve Time: »Se, nu er der igen gaaet en halv Time, og jeg synes slet ikke, jeg har det anderledes end før. Kan Døden virkelig være saa lang!« Iøvrigt sagde han intet.

Da Klokken var bleven 4 om Eftermiddagen, sagde han: »Fader, skynd Dig at komme med Uringlasset.« Han fik det, lod Vandet, gav Glasset tilbage, snappede en Gang efter Vejret og var død i samme Nu, uden nogensomhelst Uro eller Trækning i Legemet.

OBSERVATION XXI.

En 32 Aar gammel Typograf, indlagt den 4. Marts 1902, død den 2. Juni 1902.

Patienten indbringes paa Afdelingen i stærkt medtagen Tilstand; der er paa Polikliniken forsøgt Fjernelse af en lille Svulst fra Struben; Aandenøden under Operationen og efter denne er bleven saa betydelig, at man ikke tør lade Patienten gaa hjem. Der gøres strax, da han har meget svært ved at faa Vejret, Operation paa Luftrøret og indlægges en Kanyle; han kan nu trække Vejret frit, retter sig ret hurtigt og er vel tilfreds.

Under Hospitalsopholdet svinde hans Kræfter efterhaanden; han har for 10 Aar siden været behandlet for Brystsyge paa Kommunehospital; det er denne Sygdom, som nu er ret stærkt udviklet, og Processen i Struben, som har gjort det nødvendigt at operere ham, er Strubetæring, $\circ$: Destruktion ved Tuberkelbaciller, som paavises. I Begyndelsen er han oppe en Del af Dagen, kan sove om Natten, enten uden Sovemiddel eller ved Hjælp af en svag Saft; senere bliver han mere og mere træt, er kun lidt oppe; man maa give Morfinindsprøjtning for at lette for Hosten om Natten; om Dagen bruges i Løbet af Hospitalsopholdet forskellige Midler i samme Hensigt. Kanylen kan ikke fjernes. I April Maaned begynde hans Fødder at hovne, og Nyrerne vise Tegn paa at være angrebne. Han faar stærk Sved, der dog lindres godt ved medikamentel Behandling. Slimen bliver tykkere og rigeligere, saa at Kanylen maa renses hyppigere. I Begyndelsen af Maj noteres, at Kræfterne aftage stærkere; han klager egentlig kun over Træthed. Den 28. Maj: Mere bleg og indfalden; ingen Smerter; døser en Del om Dagen. Den 1. Juni: Mere afmagret, Pulsen meget lille, Temperaturen normal. Den 2. Juni: Han ønsker fremdeles selv, at Kanylen fjernes om Aftenen og renses; spurgt, om han lider Smerter, svarer han nej; han er kun saa træt. Han gør Kl. 8 Morgen Indtryk af at være mere mat, Hænderne ere lidt kølige, Pulsen meget lille; han er fuldstændig klar og lige saa rolig i Sindet som ellers. Saaledes holdt hans Tilstand sig uforandret de følgende Timer; han talte noget utydeligt, sagde til Sygeplejersken: »Jeg er saa forfærdelig mat i Dag.« Syntes ikke om Tokayvin, der blev ham tilbudt. Kl. 1

forlangte han Bækkenet og havde en sparsom naturlig Aabning. Da han blev hjulpet af Bækkenet, blev han mere bleg, meget bleg, uden dog at forandre Ansigtudtryk; da han var lagt ned, kom der en Del Materie ud af Kanylen, han aabnede Munden et Par Gange og var død. — Sygeplejersken mener, at der medgik et Kvarter fra den pludselige Forandring til Dødens Indtræden; hun mener, at han ikke selv har troet at være Døden saa nær.

OBSERVATION XXII.

En 58 Aar gammel, ugift Arbejdsmand indlægges den 10. Juni 1901. Umiddelbart før Indlæggelsen er han falden ned fra en Højde paa 5—6 Alen; han mener at være falden paa Hovedet, har stødt dette stærkt imod en Bjælke, men kan iøvrigt ikke oplyse nærmere derom. Han mistede ikke Bevidstheden, men mærkede strax, at han ikke kunde støtte paa Benene. Han følte en ringe Smerte i Hovedet og Nakken, men ikke andre Steder.

Paa Hovedet fandtes et ret stort Saar (12 Ctm. langt) af den Slags, som man ofte ser, og som under passende Behandling læge uden Reaktion. Der var ingen Tegn til Brud af Kraniet. Der var komplet Lamhed og Følelseløshed af Benene; han havde snurrende Fornemmelser i Arme og Hænder, men kunde bevæge disse frit. Han kunde ikke mærke Berøring i Partiet nedenfor 4de Ribben. Man fandt ingen Tegn paa Fractur eller Luxation af Hvirvlerne.

De følgende Dage var Temperaturen lidt forhøjet, men iøvrigt var Tilstanden uforandret; han spiste og sov godt, var ganske klar, saa naturlig ud og syntes paafaldende lidt berørt i psykisk Henseende af sin Lamhedstilstand, over hvilken han dog var ganske klar. Den 12te om Eftermiddagen begyndte han at klage over Trykken for Brystet og Hoste; om Aftenen spurgte han, om han ikke kunde faa Noget, der kunde hjælpe ham til at faa den Slim frem, der stod i Brystet, og som man ogsaa kunde høre ralle. Man kunde ved Undersøgelse konstatere, at Brystkassen ikke kunde bevæges, Lamheden havde angrebet dens bevægende Muskler, Aandedrættet foregik kun ved Hjælp af Mellemgulvet. Iøvrigt var hans Tilstand uforandret; han var ganske klar, hans Puls god. Kl. 8 fik han nogle Kamferdraaber, Kl. 11^{1/2} en Kamferolieinjektion, som han angav lettede hans Aandenød; han var ganske rolig og sagde senere til Sygeplejersken, at »han nu vilde lægge sig til at sove til i Morgen«; 5 Minutter derefter var han død (Kl. 1). Sygeplejersken mener, at Patienten slet ikke har tænkt sig, at Døden var ham nær; den Maade, hvorpaa han talte med Lægen om sit Befindende, tyder i samme Retning.

Ved Sectionen fandtes, at Rygmarven var i dens Halsdel svullen paa Grund af Blodudtrædning og Henfald (Kontusion) i dens Væv i en Udstrækning af 1 Ctm. Melle Brusken imellem 6te og 7de Halshvirvel er overrevet; en Del af de forstærkende Baand holder, hvilket forklarer, at der har været Luxation et Øjeblik, som er reponeret af sig selv. Der er Brud af Brystbenets øverste Del, men ingen Stillingsforandring af dets Dele. Lungerne ere stærkt blodoverfyldte, Hjertekødet slapt og degenereret, Hjernen tilsyneladende normal.

(*Andre Patienter med Lamhed* dø efter langt Sygeleje af Decubitus, Septikæmi o. a. — ogsaa uden Bevidsthed og smertefrit — blot de bevares for at ophidse deres Fantasi ved Tanken om Livet, som det maa stille sig, naar man er komplet lam i Benene.)

OBSERVATION XXIII.

En 37aarig gift Havnearbejder indbringes Natten imellem den 20. og den 21. December, Kl. 12¹/₄. Umiddelbart før Indlæggelsen er han styrtet ned i en Højde af 6—8 Alen fra Dækket af det Skib, hvor han arbejdede. Der konstateres Brud af Halshvirvelsøjlen og komplet Lamhed af Benene og den nederste Del af Kroppen, med Tab af Følelse i et stort Parti af Brystet og Armene; i disse en snurrende Fornemmelse, ellers ingen Smerter, ingen Kramper. Han er ved fuld Bevidsthed og har været det hele Tiden, siges der af dem, som indbringe ham. Da han er kommen til Ro, spørger man nærmere ud om Faldet; hans Beretning, der er helt paalidelig, er følgende: Arbejdet var færdigt, Lugen skulde dækkes med en Stang; den anden Mand tog fejlt paa Stangen, som Patienten maatte slippe; derved fik han Overbalance og styrter, med Hovedet forrest, ned gennem Lugen. Han tænkte, at han maatte slaa sig ihjel; han mærkede, at Hovedet bumsede imod Bunden af Skibet, men »var fra den Tid«, som han siger, »bevidst, men dog paa Vejen til at besvime« og »gjorde sig ikke flere Tanker af nogen Slags«. Han véd heller ikke, hvorledes han blev taget op af Lasten, men han véd, at de vilde have ham i en Droske, men at han selv følte, at han ikke kunde sidde overende. Han blev da lagt i en Sele og baaret herind.

22. Decbr.: Døede en Del i Gaar, men var stadig klar. I Aftes var han ved Samtale mest paavirket i psykisk Henseende af, at han ikke kunde føle; men han var dog let at faa beroliget i denne Henseende. Han har Smerter i Nakken; de bedres, efter at man har forandret hans Leje noget. Det viser sig, at han har

udtalte Tegn paa Nyrebetændelse; han siger, at han kun nyder Skibssøl, en sjelden Gang en Snaps; men hans Kone og en Arbejdskammerat oplyse, at han nyder megen Spiritus.

23. Decbr.: 38.6/38.3. Der var i Gaar Tendens til Aandenød med blaalig Farve af Ansigtet; han havde ogsaa noget Besvær ved at synke; fik Kamferdraaber. I Aftes, da han blev spurgt, hvorledes han havde det, svarede han: »Nu har jeg det storartet!« Efter Codeinsaft sov han godt en Tid; derefter var han noget uklar, vilde staa op. I Dag mener han, at han kan føle noget bedre (hvad dog ikke er Tilfældet). Der er stødvis nogen Hoste med storblæret Slimrallen; Pulsen er kraftig og regelmæssig. Af Fornemmelser kun nogen Snurren i Hænderne og Benene. Forskellige Ytringer vise, at han befinder sig ret godt og har godt Haab om at blive helbredet.

24. Decbr.: 38.1/39.4. Mere uklar i Gaar, troede snart, han var hjemme, snart, at han var paa Arbejde; har set smaa Dyr, mest Rotter og Mus. Han kendte dog sin Familie og sagde til dem, at han snart kom hjem. Han har rejst sig overende ved Armenes Hjælp, uden at det forvolder ham Smerter i Halsen (hvis Hvirvler jo ere knækkede); Benene ere lige stærkt lammede; trods Kloral har han ikke sovet og været meget urolig i Nat; man finder ham i udtalt Delirium tremens, han snakker uafsladelig, bevæger Armene og Hovedet, medens Lamheden hindrer ham i at bevæge Kroppen og Benene. Han forstaar ikke Tiltale; der er ikke noget paafaldende ved hans Aandedræt.

25. Decbr.: 39.8/40.5. I Gaar uforandret, nød en Del flydende Kost. I Aftes var Stemmen klar og kraftig; der var ikke udtalt Besvær for Aandedrættet, men han klagede noget over Synkebesvær. Han døsede nogen Tid efterat have faaet Kloral Kl. 8 Aften, men sov dog ikke; henad Kl. 5 Morgen var han mindre urolig; var ret bleg. Fra Kl. 6 til 7 laa han rolig med snorkende Aandedræt; af og til kunde det næppe høres, at han trak Vejret (Cheyne-Stokes Respiration). Kl. 7 døde han ganske rolig.

Ved Obductionen fandtes Brud af Halshvirvelsøjlen; Rygmargens Halsdel var i sit Indre helt henfalden og viste Blodudtrædning i Vævet. Lungerne stærkt overfyldte med venøst Blod og »Oedem«; enkelte Steder smaa betændte Partier. Nyrerne Sæde for Betændelse.

OBSERVATION XXIV.

21aarig Mand, indl. den 15. Decbr. 1900, død den 25. Decbr. 1900. 14 Dage før Indlæggelsen bemærkede han første Gang sin

Sygdom; han fandt, at han lidt efter lidt blev fyldigere om Halsen end forhen, han maatte bruge videre Flipper; samtidigt mærkede han, især naar han laa ned (om Natten) meget Besvær ved at faa Vejret; Moderen bemærkede, at hun kunde høre ham trække Vejret; nogen Tid senere vaagnede han hver Nat 1 eller 2 Gange, fordi det var ham besværligt at trække Vejret. Han blev da indlagt paa Hospitalet, hvor der konstateredes en meget betydelig Svulst af Halsen, som strakte sig ned bag Brystbenet; hans Tale var som afsnappet og Stemmen noget ru — men iøvrigt befandt han sig ret vel; han var feberfri, kunde spise, sov ret godt efter et svagt Sovemiddel (Codein); først den 21. December (da Svulsten var bleven større) havde han nogle smaa Anfald af Kortaandethed; hans Aandedræt lød mere besværet, men Ansigtssfarven var naturlig; der var af og til lidt Hoste, uden Opspyt; Pulsen blev hurtigere, lidt uregelmæssig den 24de, var ulige stærk paa de to Sider.

For den 25. Decbr. noteres i Journalen: Befandt sig i Gaar som sædvanlig; fik i Aftes $\frac{1}{2}$ Gram Phenacetin; var endel besværet af Kortaandethed og fik senere 2 Centigram Codein; herefter sov han nogenlunde til Kl. 3. Han laa nu stille i samme Tilstand som de foregaaende Dage. Han drak sin Morgenthe og spiste dertil $\frac{1}{2}$ Tvebak; da Sygeplejersken spurgte ham, hvorledes han havde det, svarede han: »Som sædvanligt!« Medens hun rystede hans Hovedpude, faldt hans Hoved pludseligt forover; han sagde, han ikke kunde faa Luft, blev blaa i Ansigtet og tabte Bevidstheden. Den tilkaldte vagthavende Læge fandt ham meget blaa af Ansigtssfarve, med stærkt udtalt Vanskelighed for at trække Vejret; han laa uden Bevidsthed, kastede Hovedet fra den ene Side til den anden; Lægen skønnede, at man muligt kunde hjælpe ved Tracheotomi (Aabning af Luftrøret), en Operation, man havde været forberedt paa muligt skulde foretages, hvorfor ogsaa de til den nødvendige Instrumenter laa beredte paa Sygestuen; men der blev ikke Tid til at foretage Operationen; han døde saa hurtigt.

Ved Obductionen fandtes den store Svulst, som det vilde have været umuligt at fjerne ved Operation, at have trykket paa den Nerve, som har væsentlig Andel i Aandedrættets naturlige Fuldbyrkelse.

OBSERVATION XXV.

En 61aarig Husmandskone blev indlagt den 6. Maj 1894 og opereret den 9de for Hæmmorrhoider; hun befandt sig vel, Saaret

var uden Reaktion, og da hun var meget forpint ved at ligge tilsengs, lod man hende komme op den 16de. Den 17de noteres: Var i Gaar oppe $3\frac{1}{2}$ Time og befandt sig vel, havde dog et Sting i venstre Side; hun havde tidligere haft Cardialgi. Efterat have sovet den første Del af Natten klagede hun over Trang til Afføring Kl. $1\frac{1}{2}$; den tilkaldte Læge fandt hende kollaberet med hurtigt, uregelmæssigt Aandedræt, hurtig og lille Puls, let blaalig Farve af Ansigtet, nogen Sved og kølige Extremiteter; trods stimulerende Midler o. a. samt konstigt Aandedræt faldt hun mere og mere sammen, og hun døde Kl. $3\frac{1}{2}$.

Ved Obductionen fandtes Blodprop i Lungearterien, »Infarkt« som Følge af denne i højre Lunge, Blodoverfyldning af begge Lunger m. m.

OBSERVATION XXVI.

En 43aarig ugift Syerske blev indlagt den 18. Marts 1896 med en stærkt udtalt Kræftsvulst af Brystet, tillige Kræft i Armhulen, Lungerne, venstre Lungehinde, Leveren, Underlivet og Kirtlerne i dette; Tarmene vare indbyrdes sammenvoxede nedadtil og til de indvendige Organer i nederste Del af Underlivet. Hun var feberfri, og ved Hjælp af forskellige Midler lindredes hun godt. Men allerede den 21. Marts døde hun; der noteres i Journalen: Efterat Patienten havde spist og ikke frembudt noget aparte, klagede hun pludseligt over Aandenød, blev blaa i Ansigtet; hun rettede sig ikke trods forskellige stimulerende Midler og døde efter en Times Tids Forløb.

Ved Obduction fandtes Blodproppen i Lungearterien udgaaet fra Blodaarerne i Bækkenets nederste Del.

OBSERVATION XXVII.

En 50aarig ugift Husholderske, indlagt den 23. Decbr. 1891 for Kræftsvulst i Brystet; et Saar skal renses, før hun skal opereres; hun er oven Senge med en Forbinding. Den 28de noteres: Patienten havde været oppe siden Kl. 12 og befundet sig helt vel, havde spist til Middag og gaaet omkring. Pludseligt (Kl. 3.55) faar hun et stærkt Ildebefindende med stærk Aandenød; hun bliver bragt til Sengs; trods forskellige Midler, deriblandt konstigt Aandedræt, er hun død Kl. 4.35. Hun havde ingen Smerter, hun troede selv, at hun skulde dø. At der blev gjort konstigt Aandedræt viser, at hun har været uden Bevidsthed i nogen Tid før Døden.

OBSERVATION XXVIII.

En 24aarig Mejeribestyrer indlægges den 13. April 1888; han har en stor ondartet Svulst (Sarkom) i Underlivet, liggende bagved Underlivshulheden. Skønt man fraaader ham Operation, anmoder han indstændigt om at blive opereret, da han selv véd, at Svulsten voxer saa stærkt, og det dog var muligt, at jeg tog fejl i, at den ikke kunde fjernes. Jeg indvilliger i at forsøge og foretager Operation den 23. April; men det viser sig, at en Fjernelse af Svulsten ikke lader sig fuldføre; han overstaar det farlige Forsøg godt, der kommer ikke Underlivsbetændelse; men Svulsten voxer rask videre; den 26de er der Tegn paa, at der er sendt en lille Blodprop op til højre Lunge; disse Symptomer tabe sig, men den 30te viser der sig Tegn til en ny Blodprop; den 4. Maj optræde Tegn paa Blodprop i den anden, venstre, Lunge: Sting i Siden, Aandenød, blaalig Farve af Ansigtet og blodigt Opspyt ere de mest karakteristiske Symptomer; han har stadig Feber. Den 8de er han dog atter saa kraftig, at han selv hjælper med til at skifte Linned; Svulsten er stadigt voxet videre; de hovne Ben vise, at den trykker stærkere paa Blodaarerne i Bækkenet. Men nu begynde Kræfterne at tage af; han bliver mager, af og til kold; den 20de noteres, at han ikke viser Deltagelse for sin Tilstand. Den 22de: 38.6/37.5. Laa stille i Gaar. Fik i Aftes Morfinindsprøjtning; har ligget i en Døs; han er klar, har i Morges forlangt en Kop Kaffe; han ligner et Kadaver. Den 23de: 38/38. Ufrivillig Afgang af Udtømmelserne; Liggesaar paa Ryggen. Han falder mere og mere sammen og dør stille Kl. 5 Eftermiddag — altsaa henved 1 Maaned efter, at de første Tegn paa Blodprop i Lungerne have vist sig.

Ved Obductionen fandtes gamle faste Blodpropper i begge Lungeaarer, især faste i højre; begge Lunger ere stærkt oedematøse; i den venstre findes to hønseægstore, uregelmæssige Hulheder med henfaldent Indhold, Rester af Virkningen af Blodpropper; alle disse Blodpropper stammede fra Bækkenets Blodaarer.

OBSERVATION XXIX.

En 41aarig gift Grovsmed fra Landet blev for 20 Aar siden behandlet paa Kommunehospitalet for Lungehindebetændelse (Pleuritis) og udskreven efter 1 Maanedes Ophold. Efter 2 Maaneders Forløb udtømtes der gennem en af sig selv opstaaet Aabning paa venstre Forflade af Brystet en stor Mængde Materie; han blev da indlagt paa et Provins-Sygehus, blev opereret og udskrevet efter

$\frac{1}{2}$ Aars Forløb med en Fistel; denne har siden da afsondret Materie; i de sidste 17 Aar har han ikke søgt Lægehjælp, da han var arbejdsdygtig og ikke følte sig særlig syg; først for c. $\frac{1}{2}$ Aar siden begyndte der af og til at komme Blødning fra Fistlen; han søgte da Læge nogle Gange og fik denne standset. Da han indkom paa Hospitalet, fandtes der en stor Mængde Materie samlet; dette blev udtømt, og der indlagdes et Drænrør; han befandt sig nogen Tid derefter bedre og kom oven Senge; men senere kom der Tegn paa, at hans Nyrer ikke fungerede godt, han blev noget sløvere, fik Opkastninger og kom atter tilsengs. Urinafsondringen aftog stærkt (uræmiske Symptomer); man ventede dog ikke saa snarlig Død; klagede den 12te over, at han havde været kortaaudet om Natten, men der var ved Undersøgelsen ingen særlige Tegn paa nye Forandringer i Lungerne. I Løbet af Dagen døsede han og var mat, han talte dog med sin Kone (hvem han havde sat ind i Forholdene, og som derfor opholdt sig her i længere Tid); han kastede op, hvad han forsøgte at nyde. Om Aftenen imellem Kl. 9 og 10 var han kortaaudet, men det tabte sig hurtigt igen; han laa stille hen til Kl. 11 og fik da atter et lille Anfald af Kortaandethed; da han ikke kunde sove, fik han en mild Sovesaft (Codein). Kl. $1\frac{1}{2}$ var han atter lidt kortaaudet, men Vaagekonen, som var hos ham, saa ikke nogen Farveforandring i hans Ansigt og ansaa det ikke for noget særligt. Nogen Tid efter kaldte han paa hende, bad hende, paa en helt naturlig Maade, række sig et Uringlas, benyttede dette, gav hende det tilbage — og segnede derefter om uden at give nogen Lyd fra sig; da den vagthavende Læge kom, konstaterede han, at han var død. Vaagekonen var meget overrasket over hans saa pludselige Død; hun havde fundet ham i samme Tilstand som de andre Nætter, fraset den ringe Kortaandethed, og er sikker paa, at Patienten selv ikke med en Tanke har troet paa sit nær forestaaende Endeligt.

En hastig og dog rolig Død for denne Mand, der under hele Hospitalsopholdet havde været meget ængstelig for, hvilket Forløb Sygdommen vilde tage.

OBSERVATION XXX.

Frøken, 62 Aar gammel, blev første Gang opereret for Cancer mammæ (Kræft i Brystkirtlen) i 1894. Hun blev senere opereret for et lille Recidiv, men fik atter Tilfælde, der i Begyndelsen af 1901 viste sig med Svulst af Brystbenet og Hjerterbanken og senere gav Anledning til nogen Svulst af venstre Arm og Smertes

i denne; der kom tillige Ulceration af Svulsten paa Brystbenet, og den voxede stærkt. En ny Operation hævde Armsmerterne for en kort Tid; saa kom de igen. Hun fik nu Kortaandethed, havde Smerter og Snurren i venstre Arm, der blev hoven, tabte Kræfterne — men ved Morfinindsprøjtning og om Natten af og til lidt svag Sovesaft erklærede hun, at Dag og Nat gik ret godt. Trods det for hendes Familie og os Alle var klart, at hun kun havde kort Tid tilbage, og endskønt vi Alle troede, at hun maatte lide en Del, viste forskellige Ytringer til Forskellige, at hun ikke selv følte sig saa meget syg; hun lagde endog Planer for Tiden frem og havde talt til sin Svigerinde, saa at denne troede, at hun mente, hun kunde komme sig. Den Dag, da hun døde om Eftermiddagen, frembød hun om Morgenens ikke noget yderligere forværret for Lægens Syn; hendes Svigerinde, som ofte havde besøgt hende, var efter et to Timers Besøg gaaet uden at tænke, at Døden stod for Haanden. Sygeplejersken havde været inde hos hende og ikke mærket noget særligt; da de nogle faa Minutter derefter kom ind igen, fandt de hende, som om hun sov; Hovedet var bøjet ned til den ene Side, men ellers havde hun ikke forandret Stilling; de saa da, at hun var død.

OBSERVATION XXXI.

En 21 Aar gammel medicinsk Student, indlagt den 10. Maj 1887, fik for 3 Dage siden Halspine med meget stærk Feber; kort før Indlæggelsen har en Læge foretaget Indsnit i den ene Mandel; der udtømtes lidt Blod. Han har en udtalt Halsbetændelse, der ogsaa viser sig udvendigt paa Halsen; han har kun ringe Feber (Temp. 38.9), men han er bleg med blaaligt Anstrøg af Ansigtifarven, og man frygter hans Død. Han er ved Bevidsthed, og den næste Aften foretages efter Samraad med Overchirurgen paa den anden Hospitalsafdeling en Del Indsnit i Svulsten paa Halsen; han faar Ro, sover uden Morfin, men henad Morgen bliver han daarligere, og Kl. 7¹/₂ har han saa meget Besvær ved at trække Vejret, at han beder om at maatte blive opereret; uden Haab om at kunne lindre ham foretages Struberrørsoperation (Tracheotomi) med Indlæggelse af Kanyle i Lufrøret; der kommer kun lidt skummende rødlig Vædske fra Lufrøret. I Næsen er der gule Belægninger, som forsigtigt søges fjernede ved Hjælp af Vat. Efter Operationen er han klar; man havde kun kloroformeret ham lidt, for at han ikke skulde mærke Begyndelsen af Operationen; da han er færdig, gør han Tegn til

at ville skrive; han rejser sig ret rask overende i Sengen og skriver paa en Tavle: »Man behøver ikke at kloroformeres; det gør ikke ondt« — jeg ser endnu den raske Maade, hvorpaa han skrev sit Navn under. Kort Tid efter blev han mere mat, tabte Bevidstheden og døde c. 2 Timer efter Operationen.

OBSERVATION XXXII.

En 24 Aar gammel gift Dame, indlagt i Juli 1900, blev syg 14 Maaneder før Indlæggelsen; der var Svulster paa Halsen, som voxede; paa et Provins-Sygehus bleve flere af disse fjernede for 13 Maaneder siden; men der kom Bylder, der fordrede nye Operationer, andre aabnede sig af sig selv. I den sidste Maaned er hun bleven mere medtaget, og der er tillige kommet Aandedrætsbesvær, som stiger til Anfald af Kvælningsfornemmelser med stærkt hvinende Lyd og blaa Farve af Ansigtet, som først tabe sig, naar hun har faaet opbragt en Del Slim. — Paa Hospitalet aabnes en lille Byld, hun faar Indaandinger af Damp, der synes at lindre hendes Aandedrætsbesvær, m. m. Men den Forsnævring, der findes i Luftrøret, generer saa meget, at der den 19. Juli maa gøres Luftrørsoperation (Tracheotomi); det indlagte Rør kan atter fjernes den 4. August, men der kommer snart paany Kvælningsanfald og maa igen indlægges et Rør i Luftrøret; hun bliver atter bedre, kommer oven Senge 14 Dage derefter — dog bliver hun senere atter daarligere, andre Gange bedre, og Kanylen fjernes igen. Den 2. September noteres: Aandenøden vedvarer, men hun mener selv, at der ikke behøver at indføres Kanyle; Læberne ere noget blaaligt farvede. Den 3. Septbr. 38.1/38.4; henad Formiddagen i Gaar blev hun noget mere medtaget og bad om at faa Kanylen indlagt; det skete, og hun følte sig meget lindret, spiste lidt og faldt derpaa i Søvn. Om Aftenen var der atter lidt Kortaandedhed; hun fik en større Kanyle. Hun har sovet i Nat, men har været og er endnu af og til lidt uklar; tillige er hendes Hudfarve noget blaalig; man prøver at indføre andre Kanyler, men der er Vanskeligheder for at indføre dem saa dybt, at de kunne passere den langt nede i Struberøret liggende Forhindring; der dampes; hun har det bedre, men kort efter er hun atter besværet. En Times Tid senere blev hun pludseligt stærkt blaaligfarvet i Ansigtet og tabte Bevidstheden; den Vagt, der var hos hende, troede, at hun sov; men Lægen saa tydeligt, at hun var Døden nær; hun laa stille hen og døde 1 1/2 Time senere. — Der fandtes talrige Saar og Forsnævninger i Luftrøret.

OBSERVATION XXXIII.

En 65aarig ugift Grosserer indlægges paa Hospitalet den 28. August 1900; han har gentagne Gange været under min Behandling og blev for $3\frac{1}{2}$ Aar siden opereret for Kræft i Tarmene; der er nu atter en Kræftsvulst, højere oppe i Bækkenet; dens Tryk forårsager blandt andre Tilfælde, at han ikke kan kvittere Urinen; der ydes ham Hjælp herfor, og han synes, fraset nogle Smerter i Underlivet, at befinde sig ret vel og er uden Feber; den 4. September noteres i Journalen: Kl. 1 i Gaar fik Patienten et Krampeanfald; det begyndte med Bagoverbøjning af Ryggen og stivnede Arme og Ben; derpaa optraadte hæftige Trækninger i Arme og Ben; hans Ansigt var stærkt grimaserende og blaåt, Øjnene rullede, Aandedrættet var stønnende og snorkende, Tænderne sammenbidte. Han reagerede ikke paa Tiltale. Anfaldet varede c. 5 Minutter. I den følgende Time havde han 4 Anfald af samme Art; imellem Anfaldene laa han hen i en comatøs Tilstand uden at reagere paa Tiltale. Pulsen var under Anfaldene lille og uregelmæssig, men rettede sig efter Anfaldet. I den næste Time havde han saa godt som uafbrudt Smaanfald. Efter Kl. 3 laa han hen i en bevidstløs (comatøs) Tilstand, let blaaligfarvet i Ansigtet. Om Aftenen begyndte han at bevæge højre Arm, men reagerede stadig ikke paa Tiltale. Har ikke kvitteret Urinen selv. — Ved Besøget om Morgenens svarer han med Enstavelsesord, men tilsyneladende fornuftigt. Paa Opfordring drejer han sig om paa Ryggen (med lidt Hjælp dertil), han bevæger Arme og Ben, strækker Tungen lige ud. Venstre Pupil er noget større end højre. I sidste Døgn har han kun nydt lidt Vand i Morges; han angiver ikke at have Hovedpine.

Den næste Dag, 5. September: 36.6/36.4. I Løbet af Dagen blev han mere og mere klar; kvitterede selv lidt Urin. Han aner ikke, at han har været daarlig; han skal endnu være uklar; har ikke sovet; drukket noget Mælk og Øl samt Hindbærsaft og Vand. Paa Forespørgsel angiver han at befinde sig vel.

6. Septbr. Skal være uklar, men læser dog rigtigt i en Avis.

7. Septbr. Stadig feberfri. Stadig uklar; i Dag tager han Lagenet op og læser (dog ikke højt), idet han tror, at det er en Avis.

Denne Uklarhed holder sig; men der kommer nu tillige Døsigthed om Dagen; dog retter han sig igen; den 11. ryger han Cigar; den 12. er han lidt oven Senge, og der er fremdeles ingen Feber; den 17. siger han ret tilfreds: »Nu begynder vi jo at komme os«; han er dog meget mager og kan kun taale at være $\frac{1}{2}$ Time oppe. Urinen maa stadigt fjærnes ved konstig Hjælp, kun af og

til kan han selv kvittere lidt; dens Mængde er ikke paafaldende formindsket. Først den 27. Septbr. bliver han atter noget uklar, spiser intet, og Kl. 6^{1/2} Aften faar han universel Krampe, et lignende Anfald som beskrevet ovenfor; det vedvarer til Kl. 1^{1/2} Nat; derefter ligger han stille til Kl. 7 Morgen; han bliver da cyanotisk (blaa i Ansigtet); der optræder Rallen i Luftrøret; Øjnene vare rettede stærkt opad til højre. Han dør stille Kl. 8 Morgen. — Ved Obduction fandtes Kræftsvulsten at have trykket paa Afløbskanalen for Nyren og dennes Væv stærkt forandret, saa at der ikke var meget Nyrevæv som saadant tilbage.

OBSERVATION XXXIV.

En 50 Aar gammel Enke efter Stabssergent. Incl. 4. August 1899, † 6. August 1899. Fra den medicinske Afdeling.

Hun ligger ved Ankomsten til Hospitalet i en kollaberet Tilstand, ustandselig klagende: »Aa, Herregud!« men er hverken bevidst om Tid eller Sted, kan ikke angive, hvad hun hedder, eller hvor hun bor, kan overhovedet ikke give nogen Oplysning; nævner man hendes Navn, siger hun dog: ja. Hun ligger noget urolig, drejer Hovedet fra den ene Side til den anden; har Hikke.

Familien oplyser, at Patienten blev syg for noget over 3 Uger siden; hun fik da Opkastning og Diarré, har ikke været uklar, men kun døsig de sidste Dage. Anledningen til, at hun indlægges, er da den Tilstand, hvori hun nu er ved Indlæggelsen.

Trods inciterende Midler m. m. henligger hun det følgende Døgn, den 5., i en sovende Tilstand, naar man ikke forstyrrer hende; hun reagerer paa Tiltale, men kan fremdeles ikke give Oplysninger; hun fægter med Armene, stønner og puster, af og til er der lettere Krampetrækninger i Extremiteterne; jevnligt Hikke; har kun nydt lidt Vand. Ved Undersøgelse kan ikke paa-vises andet sygeligt end Tegn paa Betændelse af Nyrerne. Der er ikke Feber.

Den 6. noteres: Fremdeles feberfri; har været uroligere den sidste Del af Natten og haft hyppigere Krampetrækninger i begge Arme og begge Sider af Ansigtet, ikke i Benene. Ved Morgenbesøget er hun døsigt sovende, kan lige vækkes ved Tiltale, men falder strax hen. Hun ligger med aabne Øjne, let Skelen paa højre Øje; Aandedrættet uregelmæssigt, 24 i Minuttet, undertiden udstøder hun dybe Suk og klager sig. Pupillerne reagere ikke for Lys. Tungen er tør; Mundens Slimhinde er tør, og der ses flere Steder smaa overfladiske Saar. Hjertelydene ere svage, men rene. Stærk Rallen i Svælget; ved Lungernes Undersøgelse høres nogle

pibende og syngende Lyd, der dog ikke have anden Betydning, end at de vise, at der er lidt sejt Slim i Luftrørene — iøvrigt intet abnormt. Hun faar urindrivende Medicin.

Hun ligger hele Dagen døsigt hen uden at komme til Bevidsthed; kun en enkelt Gang udstødte hun en kort Stønnen. Aandedrættet var noget vaxlende i c. timelange Perioder, snart hurtigt og overfladisk, oftest dybt og snorkende; saaledes hele Dagen, ledsaget af tiltagende Trachealrallen. Man forsøgte Kl. 3 Indsprøjtning af Saltvand; hun reagerede kun lidt, idet Kanylen blev sat ind for at foretage denne; hun blev noget varmere paa Hænder og Fødder og syntes at se lidt fyldigere ud; Kl. 8¹/₂ Aften gentoges Saltvandsindsprøjtningen med samme Resultat. Der var af og til lidt Hikke og Opstød, men ingen Opkastning. Af og til skelede hun stærkere. Stundom gik der ligesom en Bølge af korte, grove, rystende Ryk henover en enkelt Legemsdel, oftest Ansigt eller Hænder, men der iagttoges ikke universelle Krampes.

I denne Tilstand laa hun hen til Kl. 10.55 Aften, da hun døde.

Ved Obduction fandtes Tegn paa kronisk Nyrebetændelse med Skrumpning; Hjertet, særligt det venstre Kammer, var kun let forstørret og dets Muskulatur let forandret (fibrøst); i Lungerne fandtes Tegn paa Blodoverfyldning.

OBSERVATION XXXV.

En 9 Aar gammel Pige. Indl. 11. Septbr. 1895, † 15. Septbr. 1895.
3 Maaneder før Indlæggelsen fik Patientten et Slag paa højre Albu, og 2 Dage derefter var der udtalte Tegn paa Benmarvsbetændelse af Overarmen; hun blev indlagt paa et Provins-Sygehus, Bylden blev aabnet, men da hendes Almentilstand blev daarlige, blev hun indlagt til Behandling af mig. Der konstateres, foruden Benmarvsbetændelse, Tegn paa Nyrebetændelse; hun skriger op om Natten, men er ellers rolig, har ofte Opkastning. Først den 14. er der lidt Feber, 38.5, om Aftenen. Den 15. er hun i Løbet af Dagen døsigt, sover hele Tiden, undtagen naar hun skal kaste op, hvad hun gør, hver Gang hun faar Medicin. Hun kendte ikke sin Moder. Om Aftenen er hun kold og klam. Temperaturen er nu 39.7; Urinafsondringen var saa godt som ophørt. Hun ligger fremdeles ubevidst; Kl. 11¹/₄ udstøder hun et Skrig, og strax derefter er hun død.

OBSERVATION XXXVI. (Meddelelse af hans Læge.)

En fhv. Proprietær fra Fyen, ca. 50 Aar gammel. Han havde haft et Jernhelbred og Kæmpekræfter, indtil Gigten for

ca. 10 Aar siden angreb ham, krummede hans Ryg og krogede hans Lemmer; de sidste Aar havde der udviklet sig en stærk Nyrebetændelse (nephritis), der dog ikke gav særlige Symptomer (specielt ikke Øjensymptomer). Han var et intelligent Menneske, skeptisk (ogsaa overfor Lægekunsten), livligt interesseret.

Han studerede sin Sygdom nøje, bemærkede, hvorledes den mere og mere, trods al hans Modstand, tvang ham i Knæ, og tilslut, da hæftige Smerter pinte ham, opgav han Kampen og ventede Døden som en Befrier.

Han levede i velhavende Kaar et lykkeligt Familieliv med sin Kone og sin Søn og glædede sig over Naturen, sin Kørehest, sine Blomster og Duer.

Om hans Syn paa religiøse Materier véd jeg intet med Sikkerhed. De sidste 14 Dage af sit Liv laa han til Sengs.

Jeg troede ikke, at Døden var nærførestaaende, og Patienten syntes selv, at han igen var bedre, og Smerterne pinte ham ikke saa meget mere.

Efterat jeg havde gjort det sædvanlige Morgenbesøg, kaldtes jeg derud om Eftermiddagen. Han var moribund; Pulsen var næsten ufølelig, han var kold paa Extremiteterne; han laa roligt paa Ryggen med aabne Øjne. Paa min Hilsen og Spørgsmaal om, hvordan det gik, svarede han med svag og noget hæs Stemme: »Tak, fordi De kom, Doktor! jeg kender Dem paa Stemmen, men jeg kan ikke se Dem eller nogetsomhelst andet! Doktor! sig mig, tror De ikke, det er Døden?«

»Nej, Hr. H.,« svarede jeg, »De er træt; naar De nu faar sovet lidt, gaar det nok over.«

Han laa saa stille, stadig med aabne Øjne, spilende dem yderligere op, som om han anstrængte sig for at se.

Omtrent 5 Minutter efter sagde han: »Doktor, er De her endnu?« og paa mit bejaende Svar tilføjede han: »Tror De dog ikke, det er Døden, der kommer; nu kan jeg næsten heller ikke høre Dem tale.«

»Nej, vist ikke, Hr. H.!« svarede jeg igen, »luk De nu Deres Øjne, saa falder De hurtigere i Søvn.«

Han laa nu ganske stille, hans Kone og Søn, der vidste, at Døden var nær, kyssede ham, uden at han reagerede derpaa, der indfandt sig Cheyne-Stoke's Respiration, og ca. 5 Minutter efter var Respirationen og Hjerteslaget standset.

OBSERVATION XXXVII.

En 73 Aar gammel, gift, pensioneret Beslagsmed. Indl. 29. Januar 1898, † 9. Februar 1898.

Har været under Behandling af mig i 4 Maaneder i 1897 for Urinretention med Blærebetændelse ved Hypertrophia prostatae; hans Tilfælde havde da existeret i $1\frac{1}{2}$ Aar, først den sidste Maaned før Indlæggelsen var det blevet værre, og det var den Omstændighed, at han ikke kunde lade Vandet, der bragte ham ind paa Hospitalet. Nu indlægges han igen, nærmest fordi han har meget hyppig og smertefuld Vandladning.

Skønt han ikke gør Indtryk af at være særlig gammel, findes dog udtalte Tegn paa, at Aarerne ere forkalkede. Han har ingen Feber, og ved Behandlingen lettes hans Tilfælde af Blærebetændelse de følgende Dage; men der afsondres kun lidt Urin.

Den 1. Februar noteres: Siden i Gaar Eftermiddags ukklar med ufrivillig Afgang af Urin; døset meget; skønt han af og til har klaget i Nat, har han dog sovet ret godt. Om Morgenen er han klar og angiver at føle sig lidt bedre. Den 2. Februar er han dels klar, dels ukklar, klager mest over Spænding over Brystet. Stadig feberfri. De følgende Dage er Billedet: døsig og ukklar, men om Morgenen ved Lægebesøget klar og svarende fornuftigt paa Spørgsmaal. Urinens Mængde stadigt i Aftagende; ingen Feber. 7. Februar: I Nat meget ukklar; stod ud af Sengen og vilde ikke gaa til Sengs igen. 8. Februar: Afmagringen tiltager. Dels klar, dels ukklar, har forstyrret de andre Patienter i Nat; drikker en Del og tager gerne sin Mixtur (en stimulerende Mixtur). Fremdeles ingen Feber. 9. Februar: Som forrige Døgn. Om Aftenen gives en Morfinindsprøjtning, hvorefter rolig og døsig, men ikke egentlig Søvn. Den næste Morgen ligger han med aaben Mund, Tungen lige saa tør som under hele Hospitalsopholdet, uden Bevidsthed, Aandedrættet langsomt, stønnende. Kl. $12\frac{1}{4}$ Formiddag dør han stille. Ved Obductionen fandtes foruden mange andre Forandringer Nyrrerne stærkt angrebne, saa at der kun var lidt af deres Kirtelsubstans til Rest.

OBSERVATION XXXVIII.

En 43aarig gift Kone indlægges den 5. Maj 1896; hun har for c. 2 Aar siden lidt af Symptomer paa Kræft i Livmoderen; hun er andetsteds opereret herfor med Fjernelse af det syge Organ. Senere befandt hun sig vel, men for c. 1 Aar siden toge Kræfterne af, og for 6 Uger siden kom der atter Smarter, Underlivet tiltog i Omfang, og mere. Man konstaterer ved Indlæggelsen udbredte Kræftsvulster i Bækkenet, Vand i Underlivshulen, noget Udflod; hun maa hyppigt kvittere Urinen; Tegn paa Nyrebetændelse; der er let Feber om Aftenen, af og til Opkastning. Hun

lindres godt ved Behandlingen, blandt andet med smertestillende Midler; men Tilstanden er væsentligt uforandret; hun bliver mere og mere mager; den 6. Juli, altsaa 2 Maaneder efter Indlæggelsen, afsøndres der slet ikke Urin; saaledes i 2 Døgn; der er i den Tid jevnlige Opkastning, men hun sover godt paa Opium. Den 8. Juli afsøndres lidt Urin, og den 10. er Mængden omtrent normal. I den følgende Tid kaster hun ikke saa meget op, men hun plages nu af og til af Trykken for Brystet, og naar hun har spist, føler hun sig kortaaudet; der er fremdeles kun ringe Forhøjelse af Temperaturen om Aftenen. I hele denne Periode voxer Underlivssvulsten jevnt; der kommer i August atter Opkastninger; et Liggesaar antyder, at hendes Kræfter svinde, de smertestillende Midler maa ogsaa af og til benyttes om Dagen. I Begyndelsen af September er hun mere træt og mager; der kommer atter en Periode, i hvilken hun er fri for Opkastning og i det Hele befinder sig bedre; men pludseligt kan der være Ildebefindende, hvorefter hun er yderst mat og kølig. Midt i September begynder hun at være døsig (uafhængig af de smertestillende Midler, som ogsaa virke til Søvn) — men det taber sig igen henimod Maanedens Slutning; der noteres da den 29. September 36.4/36.4. I Nat stærkere Lændesmerter og 4 Gange Opkastning. Ansigtstrykket er stærkt forandret, rynket som en gammel Kones Ansigt; Pulsen er lille. 30. September: 35.8/35.4. Fik i Gaar 2 Gange Morfinindsprøjtning, da hun i det Hele er meget forpint. Har næsten ikke nydt noget; kvitterede i Aftes kun ganske lidt Urin; man ventede, at hun vilde dø i Løbet af Natten. Den 1. Oktober: 35.4/34.8. Har døset i Gaar, men tillige klaget. Fik 2 Gange Morfin. Hun er yderligere afmagret, Extremiteterne kølige; Pulsen lille. Skønt hun ligger hen uden Deltagelse, synes hun dog at forstaa Tiltale; Udtømmelserne foregaa uvilkaarligt. — I Dagens Løb faldt hun mere og mere sammen; døde stille Kl. 6 Eftermiddag. Ved Obductionen fandtes begge Nyrerne stærkt degenerede; Vandansamlinger i Legemets Hulheder, i Hudens og Lungernes Væv m. m.

OBSERVATION XXXIX.

En 45-Aar gammel Mand indlægges paa medicinsk Afdeling den 30. Oktober 1900. Han lider af Anæmia (perniciosa?); den 10. December noteres i Journalen: 39.3/38.8. Meget svag til Morgen; svarer næsten ikke paa Tiltale. Skal i Morges være falden ud af Sengen, men stødte sig dog ikke. Pulsen 116; Bevægelserne af Øjnene noget inkoordinerede; der har været nogle Krampe-

trækninger i Benene. Den 11. December: 38.3/37.9. Levede lidt op i Gaar Middags; drak lidt Havresuppe. Har hostet en Del og drukkert meget i Nat; kun sovet lidt. Nu til Morgen er han meget svag; Aandedrættet er rallende. Pulsen 116 regelmæssig, nogenlunde kraftig. Urinen normal. — Han laa stille hen, til han døde Kl. 1¹/₄ Formiddag.

OBSERVATION XL.

En 9 Aar gammel Pige indlægges den 24. Februar 1892.

Moderen meddeler, at Datteren har været fuldstændig rask indtil for 10 Dage siden, da hun pludseligt uden kendt Grund fik stærke Smerter i højre Ben; hun maatte gaa til Sengs, havde stærk Feber, skreg ofte og var næppe fuldstændig klar; først i Dag tilkaldtes en Læge, som strax lod hende indlægge.

Den meget magre lille Pige ligger klynkende og formaar ikke at svare paa Spørgsmaal; Pulsen er lille, overordentlig hurtig; Temperaturen 38.5; man finder Tegn paa Benmarvsbetændelse med dybtliggende Byld ved øverste Del af Laarbenet (osteomyelitis acuta infectiosa femoris); hendes Urin afgaar ufrivilligt. Om Morgen den 25. meddeles, at hun har skreget en Gang om Natten og virret en Del med Hovedet; hun har med Begær drukkert, hvad der blev budt hende. Hendes Ansigtstræk ere meget indfaldne, Temperaturen er 39.8; man anser hende for døende, aabner dog Bylden hurtigt og forbinder; men hun retter sig ikke; uden at komme til Bevidsthed dør hun stille Kl. 5³/₄ Eftermiddag.

Ved Obductionen findes Betændelse i Benmarven af højre Laarbens øverste Del; Materie ansamlet i Hofteleddet. I Hulen omkring venstre Lunge Betændelse med Materie og smaa Blodudtrædninger; i Hjerteposen lidt Betændelsesvæske; i inderste Lap af venstre og i Spidsen af højre Lunge flere smaa Bylder og betændte Partier; ligeledes i begge Nyrer.

OBSERVATION XLI. (Fra Fødselsstiftelsen.)

En 42aarig gift Kone, som har født 10 levende Børn, modtages den 1. Juli, da hun er ved at føde; hun har Feber, om Aftenen er Temperaturen 40, og da der ikke er Fremgang i Fødslen, bliver hun bedøvet og forløst paa konstig Maade; der kom stærk Blødning, hun blev meget medtaget, pulsløs, og var fuldstændigt uden Bevidsthed, skønt hun ikke havde faaet Kloroform i lang Tid; Efterbyrden maatte løsnes, og nu standsede Blødningen; der benyttedes forskellige Midler for at modvirke Føl-

gerne af Blodtabet. I Løbet af den følgende Nat rettede hun sig godt; Temperaturen om Morgenen var normal, og 3die Døgn noteres: 38.4/38, Velbefindende; de følgende Aftener er Temperaturen atter højere; den 6. Juli er hun noget kortaandet, uden at Grunden dertil kan paavises; der er ildelugtende Udflod, men ikke Ømhed af Underlivet; den næste Morgen ser hun medtaget ud, skønt hun har spist og sovet ret godt efter en lille Dosis Morfin, og skønt hendes Temperatur er 37.7. Den 8. Juli noteres: Hun kollaberede mere og mere i Løbet af Dagen og døde i Morges Kl. 4, efterat hun havde benyttet Bækkenet.

Ved Obduction fandtes Tegn paa Betændelse i Livmoderen og dens nærmeste Dele samt universel Sepsis γ : Septichæmi.

OBSERVATION XLII.

En 40 Aar gammel Kone, gift med Kusk, indl. 4. December for vedholdende Smerter i Underlivet (o. a. Steder), hvor der fandtes en Betændelse, der havde angrebet Tarmene, og som gav Feber, var gjort bekendt med det farlige ved hendes Sygdom og det farlige ved Operation; hun foretrak paa Forespørgsel at vente med at blive opereret, til Julen var forbi; hun deltog med Glæde i Julefesten paa Stuen, og da de andre Patienter vilde gaa ind i en anden Stue for ikke at genere ved deres Nærværelse, bad hun dem blive.

Den 29. December foretoges Operationen; der fandtes Materie indlejret imellem de sammenvoxede Tarme, og man havde kun lidet Haab om, at hun skulde undgaa den dødbringende friske Underlivs-betændelse. Selve Operationsdagen befandt hun sig vel; var glad over at have overstaet Operationen saa godt; om Aftenen, da Temperaturen var høj (40.5), spurgte hun med Ængstelse, om hun kom sig; men da jeg sagde hende, at hun jo ofte forud for Operationen havde haft høj Temperatur, blev hun beroliget. Hun fik Morfinindsprøjtning; skønt hun kun sov lidt, befandt hun sig dog vel næste Morgen; hun blev gjort opmærksom paa forskellige gode Tegn, saaledes, at hun ikke var øm ved Berøring af Underlivet, og Formiddagen gik, skønt hun flere Gange spurgte Sygeplejersken, om ikke den høje Morgentemperatur (40.2) var et daarligt Tegn, i det Hele godt. Kl. 4 om Eftermiddagen mente Sygeplejersken, at hun var ret daarlig; hun havde flere Gange haft Opkastning, var bleg, noget sammenfalden i Ansigtet og trak Vejret hurtigt, kun klagende over Trykken, »men jeg maa vel ikke ligge højere for Saarets Skyld?« Jeg hjalp hende til bedre Leje, og da hun havde faaet nogle Hoffmannsdraaber, og hun paa

sit Ønske derom senere maatte faa et Pulver, hun tidligere havde faaet og som hun havde Tillid til, faldt hun atter til Ro og følte sig paa Forespørgsel ret vel tilpas. Men faa Timer efter blev hun daarligere; jeg saa hende igen Kl. 7; hun var da uklar; hun bevægede jevnligt sit Hoved fra Side til anden, som om hun saa efter noget; og naar hendes Øje traf mit, saa hun vel ud, som hun genkendte mig, men Blikket blev hurtigt omtaaget; én Gang sagde hun efterat have set hen i Værelset: »Og saa ere de saa glade og spiller!« Den vagthavende Kandidat, som var tilstede sammen med Sygeplejersken og mig, sagde senere, da vi talte om hende: »Det er jo som Dronning Dagmar! fuldstændig Eufori, hun saa salig ud og hørte dejlig Musik.« Jeg havde en anden Opfattelse af hendes Ytring; jeg tænkte mig, dømmende af Tonefaldet, at hendes Tanker i det korte Øjeblik vare optagne af Erindringer om Juleaften, da hun endnu laa paa Stue sammen med andre Patienter, og at hun, som med Alvor havde tænkt over, hvad der forestod hende og ikke selv havde megen Tillid til et lykkeligt Udfald, med en vis Uvillie, eller hvad man skal kalde det, havde set de andre saa glade (efter senere Forespørgsel var der spillet »Halma« af nogle af Patienterne, som iøvrigt alle, som meddelt ovenfor, vare af den Art Mennesker, der havde taget Hensyn til vor Patients lidende Tilstand). Sygeplejersken, som var tilstede sammen med os, havde slet ikke hørt den her omtalte Ytring . . . jeg anfører alt dette for at vise, hvor forskellig Opfattelse kan være — hvor varsom man skal være med at fortolke. Jeg konstaterede iøvrigt paa dette Tidspunkt ogsaa, at hendes Hørelse var stærkt aftaget; paa mit Spørgsmaal, om hun følte Smerter, drejede hun Hovedet og sagde: »Hvad behager?« og først da jeg talte meget højt, forstod hun Spørgsmaalet. Hun havde ingen Smerter. Vi fik nu at vide, at Moderen var udenfor; jeg bad hende komme ind, lod hende, ved at føre hende hen til Datteren, forstaa, at hun var meget daarlig. Moderen spurgte, om det snart var forbi; Datteren ænsede, heldigt nok, paa Grund af sin aftagne Høreevne ikke dette Spørgsmaal. Jeg bad Moderen blive, og vi andre forlode da Stuen.

Efter Sygeplejerskens Meddelelse blev Moderen ikke genkendt af Datteren; Sygeplejersken blev derinde og iagttog, at den Syge vedblev at være uden Bevidsthed, med paaskyndet Aandedræt; men hun laa nu roligt, og uden at ytre noget eller paa anden Maade give Tegn paa tilbagevendt Bevidsthed døde hun roligt Kl. 7³/₄.

OBSERVATION XLIII.

En 30 Aar gammel, ugift Lærerinde. Incl. 2. Marts 1899,
† 11. Marts 1899.

Patienten har i de sidste Par Aar med Maaneders Mellemlum haft lettere Anfald af samme Sygdom som den, for hvilken hun nu indlægges; denne er begyndt for 5 Dage siden med Smerter i Underlivet og Opkastning; Smerterne lindredes ved Morfinindsprøjtning, men Opkastningerne vedbleve. Hun blev indlagt paa Hospitalets medicinske Afdeling; trods talrige bedøvende Midler i store Doser, deriblandt ogsaa hyppigt Morfin i Indsprøjtning, bedredes hendes Tilstand ikke; hun blev den 2. Marts overlagt til chirurgisk Afdeling; her konstateres stærk Feber; galdefarvede Opkastninger, men ingen Smerter eller Ømhed — hun er under Paavirkning af Morfin. Hun taler med kraftig Stemme og svarer klart; Pulsen er meget lille; da man ikke finder Tegn paa Tilfælde, som kunne fordrø Operation, og da man skønner, at hun er Døden nær, faar hun foreløbigt, hvad hun ønsker af Ispiller, Sherryvand med Is o. lign. Først henad Kl. 3 begynder hun at blive urolig, kaster sig i Sengen og faar atter talrige Opkastninger; man prøver forskellige lindrende Midler, bestemmer sig Kl. 6 til at give Morfin i Indsprøjtning; hun falder da til Ro. Skønt hendes Hænder ere kolde og Pulsen knap at føle, og skønt hun ikke er klar, samler hun sig dog af og til og taler med Fornuft med sin Broder, en medicinsk Studerende, som blev hos hende; Kl. 9 fik hun noget Medicin uden bedøvende Egenskaber; hun laa derefter stille hen og døde Kl. 10¹/₂; som hendes Broder mener, havde hun slet ikke troet, at hun skulde dø.

Ved den delvist foretagne Obduction fandtes frisk Underlivsbetændelse uden Ansamling af Materie; en Operation vilde kun have forværret Tilstanden.

OBSERVATION XLIV. Meddelelse fra Patientens Læge.

En 45 Aar gammel Enkefrue.

»Patientens Sygdom indlededes den 7. Decbr. om Aftenen med gentagne Opkastninger, der ophørte i Nattens Løb; den 8de om Eftermiddagen fik hun stærke Smerter midt i Underlivet; de stilledes ved Opium. Den 9de om Morgenen var Diagnosen først sikker; det var klart, at det drejede sig om en Blindtarmsbetændelse. Der var høj Feber og Tegn paa en universel Forgiftningsproces.

Patienten var selv klar paa Sygdommens Natur. Hun havde nemlig i flere Aar givet sig af med medicinske Spørgsmaal, idet

hun gentagne Gange for Læger havde oversat medicinske Afhandlinger paa Tysk; blandt andet havde hun oversat et større Arbejde om Blindtarmsbetændelse.

Den udviklede Forgiftningsproces bevirkede, at Smertefornemmelsen var meget ringe; hun var midt paa Dagen den 9de nok noget øm for Tryk i højre Side af Underlivet, dør, hvor Blindtarmen sidder, men Smerter havde hun egentlig ikke. Tvertimod sagde hun flere Gange, at hun nu kunde mærke, at hun kom sig; hun vidste, at der som oftest er Smerter forbunden med Sygdommen, men da Smertefornemmelsen som sagt var afstumpet, troede hun, at Alt gik godt. Hertil bidrog, at den tagne Temperatur altid blev hende opgivet lavere, end den virkelig var; den moderate Temperatur og det subjektive Velbefindende var hende kendelig til stor Trøst. Den 10de var der endog ingen videre Ømhed ved Tryk paa Underlivet. Hun henlaa roligt, snakkede en Del, men var fuldstændig klar og smilede venligt til de nærtstaaende. Ikke en eneste Gang nævnede hun, at hun troede, hun skulde dø. Betegnende er det, at hun ikke med et Ord berørte sine nære Slægtninge i Udlandet; hun sagde ikke, at der skulde skrives til dem, eller at de skulde komme, og dog vare disse Slægtninge hende meget kære.

For Omgivelserne var det klart, at alt Haab om Helbredelse var udelukket; selv henlaa hun uden Klager, uden Smerter, med Tro paa, at hun nok kom over Sygdommen.

Den 10de om Aftenen var der et Par generende Opkastninger; men den paafølgende Nat gik som de foregaaende Timer med et tilsyneladende Velbefindende. Pulsen var hurtig og lille, Temperaturen høj, men Smerter var der ikke, og hun klagede ikke. Sønnen var urolig, den meste Tid laa hun vaagen og snakkede ustandseligt, for det meste kun faa Sætninger ad Gangen; af og til var der lidt Uklarhed.

Den 11te om Morgenen ved Syvtiden mistede hun Bevidstheden; hun laa, som hun sov, dog med hørligt Aandedræt, og døde et Par Timer senere. Der var ingen Dødsrallen, intet Suk; Aandedrættet blev langsommere og langsommere, saa standsede det pludseligt, og der kom en Opgylpning.

Under hele Sygdommen har der næppe været andre Smerter end de, der vare til Stede den 8de, og som ophørte den 9de om Morgenen. Hun klagede over Tørst og vilde tidt have Ispiller, men det var vist ogsaa den eneste Klage, der kom over hendes Læber. Fra den 10de om Aftenen fik hun ikke mere Opium.

Alle de Tilstedeværende vare enige om, at Døden var indtraadt

paa en god og smertefri Maade. Det var en trist Sygdom, men en lykkelig Død. Hun elskede Livet og gjorde saa meget godt, saa det var trist, at hun skulde dø saa tidligt — men det var en Lykke for hende og for dem, der stode hende nær, at Døden var let og smertefri.« —

Foruden denne mere populære Fremstilling af den Afdødes Tilstand har Lægen meddelt mig en under Sygdomsforløbet ført Journal, med dertil føjede Bemærkninger. Det fremgaar af denne, at Sygdommen var Blindtarmsbetændelse med diffus Underlivs-betændelse og Sepsis som Dødsårsag.

OBSERVATION XLV.

En 17 Aar gammel Maskinlærling, indlagt den 5. Oktbr. 1901, har 2 Maaneder forud ved Blodbrækning fra Mavesaar mistet en stor Mængde Blod (et Vandfad fuldt) og er siden den Tid meget blodfattig; samtidigt kom der Svulster paa Halsen, mest paa højre Side; det synes at have været Betændelse, thi der blev trukket en Del Tænder ud. 1 Uge før Indlæggelsen fik han Smerter i højre Side af Underlivet.

Under Behandlingen paa Hospitalet bleve hans Tilfælde i Munden og paa Halsen betydeligt bedrede, saa at han kunde aabne Munden frit, spise og drikke, men han vedblev at have høj Feber-temperatur, og Tilfældene i Underlivet tiltog; der kom Tegn paa, at der var en Materieansamling, der dog ikke pinte ham synderligt. Den 22. Oktober begyndte der Diarré, der trodsede Behandling, mattede ham en Del, men dog ikke plagede ham; alt i alt var han tilfreds og troede, at dømme efter Udtalelser til sin Tante, at han nok blev rask igen. Den 28. Oktober om Aftenen er han kølig paa Hænderne, med lille Puls, men ganske klar; uden at betragte ham som særligt daarligere end ellers ordinerer jeg dog kun af Hensyn til hans mere udtalte Mathed, og da han ikke har Smerter, et ganske svagt Sovemiddel; han er næste Morgen, den 29de, helt klar ved Besøget Kl. 9, fortæller, at han har sovet noget, at han nu har nogen Smerte i Brystet, naar han trækker Vejret, men ikke Smerte i Underlivet, hvad han af sig selv gør opmærksom paa; han taler med klar og kraftig Stemme, skønt han siden i Aftes er bleven paafaldende mager i Ansigtet og sammenfalden; hans Farve er meget bleg, Pulsen meget lille, Hænderne kolde. Han kan kun daarligt sidde overende for at blive skyllet i Munden; man foretager Udskylningen som sædvanligt, men indskrænker den til det mindst mulige, for at han ikke skal tro, at han ikke bliver behandlet som

ellers; han siger selv: »Det var saa svært at skylle Munden i Morges!« Jeg siger ham, at nu behøver han ikke at skylle mere i Dag; paa Spørgsmaal, om han gerne vil have noget Vin, svarer han, at han ønsker Rødvin og Vand, »det smager saa dejligt!« — Efter Sygeplejerskens Meddelelse var han nu tilfreds og helt klar til Kl. 10; da hun sagde, at hans Familie nok kom snart for at besøge ham, svarede han, at det var ikke saa rart, om de kom i Dag, for han var saa træt; Kl. 10 begyndte han at blive urolig, rejste sig overende i Sengen, saa forskrækket omkring og sagde: »Luften er saa tyk og tung, jeg kan saa daarligt faa Vejret.« Han fik 20 Hoffmannsdraaber og faldt derved til Ro; han forlangte nogle Gange Bækken; Kl. 11^{1/2}, da hans Familie kom, laa han stille hen, talte ikke og kendte dem ikke; Kl. 12 døde han stille.

Særligt værd at bemærke er den Omstændighed, at han, som havde en stærkt udtalt Underlivsbetændelse, forarsaget af et paa den af Koldbrand angrebne Tarm opstaaet Hul, nogle faa Timer før Døden af sig selv gør opmærksom paa, at han ikke har Smerter i Underlivet — formentligt fordi han allerede er saa medtaget, at han ikke ænses Smerteindtryk.

OBSERVATION XLVI.

En 39aarig gift Kone. Indl. den 22. Oktober 1901, død 4^{1/4} Time efter Indlæggelsen.

En 39aarig gift Kone indlægges om Eftermiddagen Kl. 5^{1/2} paa Hospitalet; hun er kørt hertil i Sygevogn, en lang Vej, og havde umiddelbart før Bortkørslen fra Hjemmet af Lægen faaet en Morfinindsprøjtning, som dog ikke synes at have lindret hende synderligt. Hun indlægges for eventuelt at blive opereret.

Ved Indlæggelsen er hun stærkt kollaberet; Ansigtets Farve er let blaalig, Øjnene ere indsinkne, Hænder og Fødder kolde, Pulsen 140, uregelmæssig, meget lille, Aandedrættet stærkt paa-skyndet, 40 i Minuttet. Hendes Tunge er tør, men hun er klar og svarer bestemt og med tydelig Stemme paa Spørgsmaal. Hun er bleven pludselig syg for 5 Dage siden med stærke Smerter i Underlivet, maatte køres hjem og har ligget siden; hun har jævnlige Haft Hikke og Opstød, ingen Opkastning. Trods Morfin og anden Behandling har hun kun af og til haft Ro; hun har kun nydt ganske lidt Havresuppe. I Gaar følte hun sig bedre, da hun efter Olie havde haft rigelig Aabning, men i Nat fik hun atter meget hæftige Smerter i Underlivet, som begyndte at blive udspilet og meget ømt. I Middags fik hun 5—6 Gange Opkastning af galdefarvet Væske, ledsaget af hæftige Smerter i »Hjærte-

kulen«; der har været Forstoppelse siden i Gaar Aftes. Under-søgelsen af Underlivet smerter noget, dog ikke meget; dens Resultat, sammenholdt med Sygehistorien, bringer mig til at diagnosticere, at hun har Underlivsbetændelse, begrundet i Bristning af et Mavesaar.

Hun er som sagt indlagt for eventuelt at opereres; men hendes medtagne Tilstand bringer mig til at afstaa fra Operation, fordi den for mig staar som saa farlig, at hun rimeligvis vilde dø, medens den blev foretagen; desuden skønner jeg, at selv om hun overstod selve Operationen, vilde hun ikke kunne blive helbredet ved denne.

Jeg bestemmer mig derfor til at give hende Vin, varmt Omslag paa Underlivet og indlægger et Rør i Tarmen for at lette paa Spændingen af Luft i Underlivet; da jeg ser til hende igen 2 Timer senere, erklærer hun, at det har lindret hende godt; paa Forespørgsel, om hun vil have noget varm Vin og Vand, svarer hun klart og tilfreds: ja gerne, det gjorde mig saa godt; Kl. 8^{1/2} klager hun stærkere over »Tunghed i Brystet«. Hun er øjensynligt svagere; Kl. 9 faar hun en lille Morfinindsprøjtning, der dog ikke lindrer hende; hun vedbliver at klage over den samme Tunghed; Kl. 9^{3/4} dør hun — ganske stille, 4^{1/4} Time efter Indlæggelsen. Sygeplejersken mener, at hun ikke selv har troet, at hun skulde dø, og at hun ikke var ved Bevidsthed, da hun døde.

Ved Obductionen viste det sig, at der var en saa udbredt Underlivsbetændelse med forskellige Ansamlinger af Materie, stammende fra et bristet Mavesaar, at det vilde have været umuligt at hjælpe hende ved Operation, der ikke en Gang kunde være gennemført, fra teknisk Synspunkt betragtet.

OBSERVATION XLVII.

En 55 Aar gammel Læge, som i nogle Dage havde følt sig ilde tilpas, med let Feber, men dog havde passet sin Virksomhed, blev 11 Dage før Indlæggelsen (i 1903) paa Kommunes hospitalet pludseligt saa syg, at han maatte gaa til Sengs; der var Kulderystelse med høj Feber, Smerter i Underlivet; Morfin hjalp noget, men alt i alt vedblev han dog at være meget daarlig med forskellige Symptomer, som tydede paa Betændelsesforhold af aparte Natur i Underlivet. Dagen før Indlæggelsen fik han Kl. 11 Formiddag atter pludseligt Smerter i Underlivet, langt stærkere end forrige Gang. Han fik Morfin, bedredes noget, men om Aftenen faldt han pludseligt sammen (kollaberede). Næste Dags Formiddag

Kl. 11 blev han indlagt paa Hospitalet; han var meget svag med udtalt Udseende som hos den, der har Underlivsbetændelse; hans Stemme var meget forandret, Huden kølig, svedende, Pulsen næsten ikke at føle; der var Kvalme og jevnlig Opgylpning af slimet Væske m. m.; kort sagt, han frembød Billedet af akut Underlivsbetændelse; men han var fuldstændig klar; han kendte alle de Omstaaende; til den Kirurg, som blev hentet for at udtale sig, om han mente, at en Operation kunde give en Chance for Helbredelse, sagde han i Samtalens Løb omtrent følgende: »Jo, jeg føler mig naturligvis meget svag, som jeg kunde tænke mig det maa være, naar Folk mene, de skal dø; men jeg har dog ganske gode Kræfter; jeg kunde vist godt rejse mig op,« og her gjorde han en lille Løftning med Overkroppen. Paa dette Tidspunkt var han kold, Huden var af blaalig Farve, hans Aandedræt var overfladisk og Pulsen næppe at føle. Da den samme Kirurg, som mener, at den døende Læge ikke troede, at han var Døden saa nær, gensaa ham 4 Timer senere, var han uden Bevidsthed og døde ogsaa kort Tid derefter.

Efterat han var bleven modtaget paa Hospitalet, fik han forskellige stimulerende Midler, men han faldt mere og mere sammen; han laa paa venstre Side med sit Hoved vendt til sin Hustru, hvem han syntes at kende, uden at han dog talte med hende. Kl. 1¹/₄, da den vagthavende Læge atter kom ind, kendte han denne og spurgte, »om der havde været Konferencen?« Der blev atter givet stimulerende Midler, »men den blaalige Hudfarve tiltog, og et Kvarter over 2 syntes han uden Bevidsthed; han blev liggende i samme Stilling og døde stille Kl. 3«.

Ved Obductionen fandtes en egen Form af Underlivsbetændelse, foranlediget af en Blodprop i en af Underlivets Pulsaarer — med flere i Sammenhæng dermed staaende Forandringer.

OBSERVATION XLVIII.

En 62 Aar gammel Mand indlægges 4. Februar 1901 for Broktilfælde; han har lidt af saadanne i 18 Aar; der er kommen pludselig Forværrelse, men man skønner, at man kan undgaa Operation, og det viser sig ogsaa allerede næste Dag, at Fordøjelsen atter foregaar; der vedbliver dog nogle Opkastninger, og den 3die Dag efter Indlæggelsen bliver han uklar, urolig, delirerer, springer ud af Sengen, ser Rotter — kort sagt, der udbryder Delirium, saa at han maa flyttes til Stuen for disse Patienter. Det følgende Døgn vedblev Delirierne, dog faldt han i Søvn opad Dagen for atter at blive urolig henad Aften. Om

Morgenen den 8. Februar, da man har konstateret, at Broktilfældene fremdeles ere svundne, spørger man ham, om han ellers fejler noget? Han svarer: »Nej, alt gaar i Fred og Ro!« Paa Forespørgsel synes det, at han ikke mere ser Dyr. Den 9. Februar noteres, at han har haft talrige Opkastninger den foregaaende Dag, døset en Del, men dog klaget over Tørst; Fordøjelsen i Orden; ret klar og giver fornuftige Svar. Har sovet det meste af Natten efter varm Portvinstoddy. Aandedrættet har den Cheyne-Stoke'ske Type. Henad Morgen er der en større Opkastning; kort efter dør han ganske stille, Kl. 4¹/₂ Morgen.

Ved Obduction findes ingen hindret Passage for Tarmindholdet; der er Tegn i de forskellige Organer paa, at han har nydt en Del Alkohol; en lille Betændelse i højre Lungen nederste Lap.

OBSERVATION XLIX.

En 6 Aars Dreng, Søn af Gartner, indl. paa Kommunehospital 29. December 1899, † 6. Februar 1900.

Han blev pludselig syg i Gaar Aftes med Hovedpine og Opkastninger, der have vedvaret til nu. Han er ganske klar, har ikke Smerter; der er nogen Nakkestivhed. Ingen Feber. Allerede det følgende Døgn er han af og til noget uklar (man véd, at en Søster af ham et Par Timer efter, at Patienten var bleven syg, fik Hovedpine og Opkastning, senere Krampe, og døde efter faa Timers Forløb). Der kommer udtalt Nakkestivhed, man finder Bakterier i Væske fra Rygmarvssækken. Der er kun ringe Feber. Den 1. Januar er han helt klar; de følgende Dage tager Feberen til; han døser og vil ikke tale; men den 4. taler han dog igen og ser friskere ud; hans Nakkestivhed er aftaget. Den 6. begynder han at faa Hovedpine; den 8. skeler han; er endnu klar; den 11. er der Opkastninger; den 12. begynder han atter at døse og ligger med bagoverbøjet Hoved og optrukne Ben; der er stadig Opkastninger; i Begyndelsen af Februar tiltager Døsigheden yderligere; han bliver mager; reagerer ikke paa Tiltale, men klager, naar han forstyrres; der er ingen Feber; først den 5. Februar er Temperaturen lidt forhøjet om Aftenen (38.7). Den 6. noteres Temperaturen 38.7/37.1; han ligger fuldstændigt apatisk hen. Henad Aften bliver Temperaturen høj, 42.6, og han dør Kl. 10³/₄ Aften.

OBSERVATION L.

En gift Dampskibsfører, 54 Aar gammel. Indl. 15. August 1900, † 17. August 1900. (Hospitalets medicinske Afdeling.)

For 8 Aar siden konstateredes første Gang Sukker i Urinen. Han har virket i sin Stilling til for 14 Dage siden, men været meget træt; Synet er bleven svækket; han har haft Smerter i Extremiteterne og i Underlivet, Opkastninger, Hovedpine.

I de sidste Dage har han døset en Del om Dagen og været noget uklar; Nattesøvnen har været daarlig. Ved Undersøgelsen ligger han døsigt hen og er ikke helt klar. Der er ingen Feber.

Den 16. August. Efter 10 Opiumsdraaber har han sovet en Del. Har ikke klaget over Smerter, haft en Del Opstød; tørstet og drukket meget. Han har den meste Tid ligget sløvt hen og er for Øjeblikket meget sløv og døsigt, men reagerer paa Tiltale; Svarene ere dog uklare og Talen langsom, drævende. Respirationen 20, dyb, noget snorkende; kun højre Pupil reagerer for Lys. Hjerter og Lunger normale. Stærk Sukkerreaction i Urinen. Temperatur 37/37.5. Puls 84.

Den 17. August. Døsede og var uklar det meste af Dagen i Gaar. Om Aftenen ved 9-Tiden blev han urolig og fik derfor Injection af Morfin og Kamferolie; han faldt til Ro, og han døde Kl. 3¹/₄; kort før Døden indtraadte, blev der givet en Kamferolieindsprøjtning.

OBSERVATION LI.

En 55 Aar gammel Sporvognskusk, indl. 2. Januar 1902 for Koldbrand i Foden, beroende paa Sukkersyge. I det sidste Aarstid angiver han, ialt vel en Snes Gange at have haft, hvad han kalder Krampeanfald, d. v. s. han er pludseligt styrtet om, har tabt Bevidstheden og ikke mærket til noget i et Kvarterstid og er saa vaagnet igen. For 4 Maaneder siden fik han et saadant Anfald, medens han var ude; han blev baaret hjem, og fra denne Tid daterer han Begyndelsen til det, der nu viser sig at være Koldbrand i en lille Del af Foden; han har meget stærke Smerter.

Ved Indlæggelsen observerer den Vagthavende et Anfald; han er ganske bevidstløs, ligger helt rolig hen med halvt aabne Øjne, stærkt sammentrukne Pupiller; hans Puls er langsom, næppe at føle. Aandedrættet viser Vexlen imellem stærke og svage Perioder (Cheyne-Stoke). Huden er kold og svedende. Anfaldet varede c. 20 Minutter.

Under Behandlingen med Diæt, passende Leje og Forbinding, samt særligt under Paavirkningen af Morfinindsprøjtning om Aftenen, befandt han sig ret vel paa Hospitalet. Dette gjaldt ogsaa den 5te Dag af hans Ophold; da Sygeplejersken om Aftenen er

i Færd med at ordne hans Seng, taler hun med ham om hans Fod og siger, at »nu er den jo bedre, det bliver vist snart helt godt«; han svarer: »Tror De det?« og umiddelbart derefter mærker Sygeplejersken, medens hun ordner noget ved Bandagen, at han sparkes med Foden; hun ser op paa ham og ser til sin Overraskelse, at han er bevidstløs; Ansigtet er rødt, bliver kort derefter blaaligt og derpaa blegt; han giver nogle stønnende Lyd, og der er Antydning af stødvise Kramper i begge Ben. Aandedrættet antager Karakteren af Stigen og Dalen, og ca. 10 Minutter efter hans Bemærkning »Tror De det?« er han død.

OBSERVATION LII.

En 70 Aar gift Kone, incl. 3. November 1901, † 23. November 1901.

Har i c. 2 Aar lidt af Trykken for Brystet, Hjerterbanken og Aandenød, dog mindre i den sidste Tid. I de sidste $1\frac{1}{2}$ Aar har hun tillige følt sig mere og mere mat og i det sidste $\frac{1}{2}$ Aar haft Smerter i Underlivet og maattet ligge til Sengs i de sidste 2 Maaneder; tillige er hun blevet meget mager. Hun indlægges for at behandles for en Underlivssvulst. Den gamle Kone er meget svag, og man opgiver strax enhver Tanke om at kunne hjælpe hende radikalt ved Operation for hendes Underlivssvulst, som skønnes at være Kræft, saa meget mere, som hendes Kræfter ere meget smaa, Fødderne og Benene hovne, Pulsen lille o. m. Man giver forskellig Medicin, i Begyndelsen er hun oven Senge nogle Timer om Dagen, men fra den 16. November vil hun helst blive liggende. De Smerter, hun tidligere havde i Underlivet, have nu tabt sig; der kommer let Temperaturforhøjelse om Aftenen, hun døser meget, ogsaa om Dagen, klager kun over Træthed; Hovenheden af Benene tager til; den 21de ser hun mere sammenfalden ud; den 22de om Aftenen klagede hun over at føle Trykken for Brystet; hun ønskede ikke Draaber, der bleve hende tilbudte; hun følte sig tillige meget mat; trods en let Sovesaft fik hun ikke Ro, hun fordrede jevnligt Bækken, uden at Sygeplejersken véd, hvorpaa hendes Trang hertil beroede. Døde stille Kl. 6 Morgen. Hun vidste selv, siger Sygeplejersken, at hun snart skulde dø, og har for nogle Dage siden talt med sin Mand herom og flere Gange ytret, at hun ønskede, at det snart maatte være forbi. — Ved Obduction fandtes Kræft i Mavesækken, Underlivet o. fl. Steder; daarligt Hjerter. Let Ansamling af Væske i Lungesækkene, særligt venstre.

OBSERVATION LIII.

En 63aarig Landmand, incl. 2. Januar 1903, har altid været rask, til han for c. 7 Maaneder siden mærkede »Trykken« efter Maaltiderne, der dog bedredes ved Medikamenter. En Maaned før Indlæggelsen gjorde han ikke Indtryk af at være saa syg, som det snart viste sig, at han var; thi han tabte nu Kræfterne, blev meget mager og fik Opkastninger; han blev mere og mere mat, maatte for en Uge siden gaa til Sengs. Ved Indlæggelsen konstateres en Kræftsvulst, som forsnævrer Udgangen af Mavesækken, som derfor er bleven meget udvidet og indeholder en Del Madrester; han er uden Feber, men meget mat; den næste Morgen gør man Udskylning af Mavesækken, hvilket er ham til stor Lindring; han spiser i Løbet af Dagen forskellige Sager, »saa meget, som jeg ikke har spist i lang Tid«, med Appetit; han forsøger at staa op, men føler sig dog saa mat, at han kort Tid efter atter gaar i Seng. Om Aftenen udtaler han sin Tilfredshed med den foretagne Udskylning; man skønner, at han ikke har lang Tid at leve; hans Extremiteter ere kolde, Pulsen knap at føle, Stemmen svag; men han er ganske klar. Den næste Morgen er han end mere udmattet, men klar; han mener selv, da man taler med ham om Udskylning igen, at det er bedst, som det foreslaas, at opsætte denne, da han føler sig saa træt. Trods forskellige Midler, der have til Hensigt at stimulere og varme ham, falder han dog mere sammen; han taler kun lidt med sin Hustru; han kender sin Svoger, men ikke de to Børn, der ere med ham, skønt han dog holder meget af disse Børn. Da Svogeren siger, at han kommer igen, svarer han, men med utydelig Stemme, at han vist ikke lever Natten over; dog tror Svogeren ikke, at han havde nogen bestemt Tanke om snarlig Død forbunden dermed. Kl. 12¹/₄ bad han om en Kop The, som han drak, og spiste dertil et Stykke Franskbrød; han sagde, at det smagte ham godt, og at han ogsaa godt kunde spise en Portion Havregrød, men da han kort Tid efter fik en lille Opkastning, opgav han det. Han klagede nu over, at han var »tung for Brystet«, hvad han ogsaa tidligere havde klaget over. Kl. 12¹/₂, da han sad noget overende i Sengen, faldt han tilbage i denne; han laa hen med aaben Mund og ganske overfladisk Aandedræt, der kun indfandt sig sjældent; ved hvert Aandedræt blev Underkæben skudt noget frem; strax, da han var falden tilbage i Sengen, saa han ud, som om han var ved Bevidsthed, men svarede dog ikke paa Spørgsmaal; hans Ansigt blev meget blegt med et let blaaligt Anstrøg; lidt efter lidt blev Udtrykket mere fraværende,

Øjnene udspilede, Blikket som stirrende, forundret. Øjets Pupiller vare ekstremt udvidede; reagerede ikke; han trak endnu Vejret ganske lidt nogle faa Gange, uden at Underløben blev bevæget; Udtrykket vedblev at være det samme, efter at Aandedrættet og Hjertets Slag vare standsede Kl. 12.40. Denne Beskrivelse skyldes den tilstedeværende vagthavende Læge, som, da Pupillerne vare udvidede, anvendte en stimulerende Indsprøjtning, som han dog ikke mærkede, og som ikke gjorde nogen Forandring i hans Tilstand.

Ved Obductionen fandtes udtalt Kræftsvulst i Mavesækkens Udgangsaabning; iøvrigt, fraset Atrofi af Organerne, deriblandt ogsaa af Hjertet, intet særligt abnormt.

OBSERVATION LIV.

En 33aarig, gift Skræder er 8. April 1902 bleven opereret ved Gastroenterostomi for Kræft i Mavesækken (Cancer pylori). Det gaar godt, men senere bliver det nødvendigt at gøre Udskylninger af Mavesækken for at lindre for Ophobningen af Fødemidler i denne. Skønt han den 2. Maj er særdeles medtaget, med kolde Hænder og lille Puls, indfaldent, blegt Udseende, og i det Hele gør Indtryk af at være i Agone, vil han dog selv gerne have Udskylningen af Maven.

Den næste Aften end svagere; ved Samtale om, hvad han ønsker, bliver det til, at han atter vil have Maveudskylning og Morfinindsprøjtning. Den følgende Dags Aften vilde han atter have det samme. Morfinindsprøjtningen gav dog ikke Ro. Han klagede sig meget i Løbet af Natten; han faldt sammen og døde stille Kl. 6 Morgen efter den sidste Times Tid før Døden at have talt vildt.

For 3 Døgn siden har han udtalt sig saaledes, at Sygeplejersken mener, han troede, han skulde dø; men senere ikke talt derom. Han var glad ved, at hans Hustru var hos ham, til han, som nævnt, 1 Time før Døden blev uklar.

OBSERVATION LV.

En 50 Aar gammel, gift Kone indlægges 16. April for Kræft i Mavesækken (Cancer ventriculi); om Operation kan der ikke være Tale; hun lindres godt ved forskellig Behandling og er ret tilfreds. I de følgende Maaneder tage Kræfterne jevnt af; af og til maa der gives smertestillende Midler, men ofte har hun det helt godt; i Slutningen af August er hun for mat til at være oppe; senere ligger hun, mest paa Siden, og kan ikke taale at

sidde overende i Sengen; ved Hjælp af to Morfinindsprøjtninger har hun det godt; nogle Opkastninger angives ikke at genere hende videre; hun bliver mere og mere mager.

Den 7. September: Efter den sædvanlige Formiddagsmorfin Kl. c. 11 sov og døsede hun meget; hun nød kun nogle faa Theskefulde Vin og Vand. Hun var fuldstændig klar, men svarede kun kort paa Spørgsmaal; angav paa Forespørgsel om Smerter, at det gjorde ondt i Siden, naar hun rørte sig. Kl. 4^{1/2} begyndte hun at klage sig lidt, men syntes dog ikke at have Smerter af Betydning. Kl. 5.40 var Temperaturen 35.3; hun var uden Bevidsthed, svarede ikke paa Spørgsmaal. Den tilkaldte Læge saa hende ligge aldeles stille hen med aaben Mund og aabne Øjne, begge Pupiller dilaterede, højre mere end venstre. Ingen Bevægelse i Ansigtet. Aandedrættet er ganske overfladisk, man ser kun Spil af Musklerne paa Halsens nederste Del ved Indaandingen, men kan ikke se Brystkassen bevæge sig. Pulsen kan ikke føles ved Haandleddet, men i den store Halsaaire; her er den meget blød og langsom. Kl. 6 er den 48. Aandedrættet blev mere og mere langsomt, der kunde gaa 30 Sekunder imellem hvert Aandedræt; af og til var der lidt snappende Aandedræt; det blev mere og mere overfladisk og ophørte ganske Kl. 6.10. Hjerteslaget kunde da ikke høres, men Pulsen i Halsaairen følte endnu 1/2 Minut. Pupillerne vare i de sidste Minutter blevne jevnt udvidede; kun et Par Gange gav Patienten under disse lagttagelser et Par svage Lyd fra sig; ellers laa hun ganske ubevægelig. Det var ikke muligt at sige, i hvilket Øjeblik Døden indtraadte, saa umærkeligt indtraadte den.

Ved Obductionen fandtes Kræft i Mavesækken og dens nærmeste Omegn.

OBSERVATION LVI.

En 62 Aar gammel, gift Tandtekniker. Indl. 26. September, † 27. September 1902.

I omtrent 1 Aar har han lidt af Besvær ved at synke; det tog for 1/2 Aar siden saa stærkt til, at han slet ikke kunde synke; men ved Behandling her paa Hospitalet med Udvidning af For-snævringen kom han hurtigt over Besværlighederne, og han var derefter under fortsat Behandling i sit Hjem rask nok til at besørge sit Arbejde, indtil han atter indkommer paa Hospitalet den 26. September Kl. 6 Eftermiddag; han er da yderst medtaget, ser bleg ud, kan daarligt tale, hvorfor man opgiver at søge detaillerede Oplysninger. Han siger, at han har arbejdet indtil de

sidste Dage, men at hverken han selv eller Lægen har kunnet faa Sonden ned i Spiserøret i de sidste 4 Dage; han har heller ikke kunnet synke i denne Tid, har været meget forpint, men er dog — aparte nok — kun lidt sulten. Han beder om at faa Morfinindsprøjtning. Han er som sagt meget mat, er meget mager, taler med svag Stemme, Aandedrættet er stærkt paaskyndet, overfladisk, Pulsen meget lille; han ser noget forvildet ud, skønt han er ved Bevidsthed, og viser paa forskellig Maade sin Taknemmelighed for de forskellige Maader, hvorved han lindres for Tørhed i Munden o. a. Man giver ham et Ernæringslavement, siger ham, at man skal nok sørge for, at han faar Ro, og at han ikke skal komme til at lide Sult; efter en Morfinindsprøjtning falder han i Søvn og sover godt hele Natten. Den næste Morgen angiver han at befinde sig bedre, der er mindre Smerte i Brystet, men han trækker Vejret hastigt; viser atter sin Taknemmelighed ved, hvad der er gjort for ham, men mest ved Tegn; thi han er for svag til at tale; det er klart for os, at han snart skal dø. Han synes ikke selv at tænke dette; thi han lader os forstaa, at han vel nok igen i Aften kan faa Morfinindsprøjtning. Omtrent 1 Time senere (den 27de Kl. 10^{3/4} Fm.) bliver han pludseligt daarligere; Sygeplejersken ser, at han er mere blaalig i Ansigtet og kold; den tilkaldte Læge finder ham uden Bevidsthed; Aandedrættet er svagt, Pulsen ikke at føle; efterat han har sukket ret dybt 2 Gange, dør han, omtrent 1/2 Time efter, at hans Tilstand blev forværret. — Ved Obductionen fandtes saadanne Forandringer i begge Lungers nederste Partier, som skyldes septiske Pneumonier, d. v. s., han har for faa Dage siden faaet Væske »i den gale Hals«, den er gaaet ned i Luftrøret og har herfra fremkaldt Lungebetændelserne, som have dræbt ham saa hastigt, fordi han var saa medtaget. Temperaturen ved Indlæggelsen var 36.9; kort før han blev saa pludseligt daarligere den næste Dag, var den 38.3.

Hans Kone meddeler, at hun havde sagt ham, at det var urimeligt af ham at ville paa Hospitalet, da han jo ikke kunde leve længe (de havde ofte talt om Spørgsmaalet), men han havde holdt stærkt paa at ville indlægges og spurgte gentagne Gange, om de havde telefoneret og faaet Svar. Her paa Hospitalet har Sygeplejersken og Lægerne ikke mærket noget, der kunde tyde paa, at han selv troede sig Døden nær. Hun meddeler yderligere, at han havde med Villie sagt 1 Dag mere, end det var Tilfældet, som Tid for ikke at have faaet Mad — man mener for derved muligt at paaskynde, at der blev gjort Operation — og at han i Hjemmet ikke havde klaget over Sult.

OBSERVATION LVII.

En 50aarig Kone, indlagt den 25. September 1901, lider af Kræft i Leveren, der har givet Gulsot i lang Tid. Den 20. Oktober foretages Operation for at forsøge at hæve Aarsagen til den meget stærkt udtalte Gulsot, der har medtaget hendes Kræfter saa stærkt. Operationen, der varede en Time, forløb heldigt, og hun var, fraset nogle Smerter i Operationssaaret, ikke medtaget i Løbet af Dagen; Natten derpaa sov hun godt paa Morfinindsprøjtning og var den næste Morgen ved godt Mod; Smerterne vare saa godt som svundne — vi ventede et godt Forløb og bleve derfor overraskede over, at hun i Løbet af Dagen blev mere mat; hun fik Hoffmannsdraaber og forskelligt at lindre den stærke Tørst; jeg antog hendes Tab af Kræfter beroende paa den stærke Sved i hele det forløbne Døgn. Henad Kl. 6, da Sygeplejersken stod hos hende, bad hun paa helt naturlig Maade om at faa lidt Vand at drikke, og faa Sekunder derefter drejede hun Hovedet til Siden paa Pudren og laa ganske stille uden Bevidsthed; hun aandede svagt, gispende. Der blev forsøgt at indsprøjte Saltvand i Aarerne, fordi man mente, at hun havde mistet saa megen Væske ved Sved o. a.; hertil mærkede hun intet; hendes Aandedræt og Puls bleve noget stærkere, men det varede kun kort Tid; hun døde Kl. 6.35. — Ved Obductionen fandtes, foruden Kræft i Leveren og dens Udførselsgang til Tarmen, at Hjertets Muskler vare fedtdegenererede.

OBSERVATION LVIII.

En 66 Aar gammel Enke efter Arbejdsmand. Indl. 12. Oktober 1901, † 14. December 1901.

Gentagne Anfald af Smerter i Underlivet og Standsning af Aabning som Tegn paa forsnævrende Tyktarmskræft; tillige Nyrebetændelse. En meget fornuftig og taalmodig Kone. Hun har efter Sygeplejerskens Sigende ikke nogensinde talt om sin Sygdoms alvorlige Art, skønt hun sikkert har kendt den. Den 14. December ligger hun mere døsig end de foregaaende Dage, skønt feberfri; da hun har Smerter, faar hun lidt Morfin i Indsprøjtning; den virker dog kun $\frac{1}{2}$ Time til Ro; hun klager derpaa over at have Smerter overalt, at hun ikke kan faa Vejret, beder om at blive rejst overende og drejet i Sengen; hun faar af Sygeplejersken noget Portvin; falder til Ro og taler ikke mere med sin Søn, som har været hos hende den sidste Time; hun ligger stille hen og dør roligt, uden at sige noget, $\frac{1}{2}$ Time senere.

Sønnen fortæller, at Moderen, da han kom, sagde: »Naa, kommer

Du endelig! Det er jo et Par Timer siden, vi sendte Bud efter Dig. Nu er det min sidste Stund.« Hun spurgte: »Kommer han ikke snart?«, hvorved hun efter Sønnens Mening har sigtet til en ældre Søn, som ikke har set hende her paa Hospitalet. Sønnen mener, at hun ikke var ved Bevidsthed i knap den sidste halve Time, og siger, hun sikkert ikke mærkede noget til Døden, thi den kom saa stille.

OBSERVATION LIX.

En 49aarig gift Arbejdsmand indlægges den 19. Septbr. 1902 i meget lidende Tilstand; han har Smerter i Underlivet og hyppig tynd Aabning; saaledes har det været i et halvt Aar, og hans Kræfter ere aftagne stærkt. Han har Symptomer paa Kræft i Tyktarmen, særligt Blindtarmen, med stærk Ømhed over denne; han bliver godt lindret ved Behandling med forskellige Midler, har kun af og til Smerter, sover om Natten og begynder at spise lidt. Men han har Feber, og Kræfterne tage af. Den 29de om Morgenen ligger han med kølige Hænder; han kan kun tale svagt, hans Aandedræt er kun svagt; Ansigtet er endnu varmt, han angiver, at han har sovet i Nat, og at han nu ikke har Smerter; paa Forespørgsel, om han kan tage nogle Hoffmanns-draaber, svarer han, at »han vel nok kunde tage nogle faa«. Han faar dem; ca. $\frac{1}{4}$ Time derefter, da Sygeplejersken kommer hen til hans Seng, ser hun, at han er bleven bleggul af Ansigtifarve og er bevidstløs. Den tilkaldte Læge kan ikke skønne, naar det svage Aandedræt standser helt, ej heller kan han høre, naar Hjertet standser sine Slag. Jeg ser ham paa dette Stadium; hans Pupiller ere udvidede; han er død; det er knap en halv Time efter, at jeg har talt med ham.

Ved Obductionen fandtes udtalte Tegn paa Kræft i Blindtarmen og en stærk Underlivsbetændelse med meget Materie frit i Underlivshulen, svarende til en tidligere Bristning af Tarmen; denne Bristning var nu lukket ved Sammenklistren af Tarmene i Omegnen.

OBSERVATION LX.

En 69 Aar gammel Gaardmand. Indl. 6. Oktober 1902. Har i ca. 1 Aar lidt af Symptomer paa Kræft i Endetarmen (Cancer recti) og er nu saa forpint, at han, trods sin høje Alder, føler sig opfordret til at blive opereret, om der kan opnaas noget derved; da det ikke paa Grund af Sygdommens lokale Forhold lader sig gennemføre at operere ham paa Stedet for Sygdommen, bliver jeg enig med ham om, at der skal anlægges en konstig Aabning

paa Underlivet, gennem hvilken han da skal have Aabning; denne Operation udføres den 11. Oktober; alt gaar godt paa regulær Maade; de nødvendige Efteroperationer ogsaa, og den gamle Mand er vel tilfreds, da han atter er oven Senge og i Luften i Slutningen af Oktober. Men den 13. November er Temperaturen om Aftenen forhøjet; 2 Dage efter har han Smerter i venstre Ben; der viser sig Tegn paa Aarebetændelse, som man henfører til de store Blodaarer i Bækkenet; man lægger ham atter tilsens og behandler Benet. Den 16. November: Mindre Smerte i Benet. Har sovet uroligt i Nat og tilsyneladende været noget uklar. Aabningen naturlig. Temp. 38.8/38. Den 17. November: 38.4/36.9. Døsede meget i Gaar; om Formiddagen havde han talt med sin Søn og Flere, men havde ikke kunnet huske, at de havde været der Dagen i Forvejen; han havde derefter ligget døsig hen, til jeg om Aftenen Kl. 8 kom til hans Seng; ved at høre mig tale slog han sine Øjne op og syntes at maatte samle sig lidt for at kende mig ret; da jeg spurgte, hvordan han havde det, svarede han langsomt og med noget svag Stemme: »Jo, Tak, jeg har det godt.« Han fik om Aftenen varm Portvin og Vand, døsede om Natten, uden Bevidsthed; om Morgenen den 17. November laa han hen med snorkende Aandedræt; paa Sygeplejerskens Spørgsmaal sagde han dog, at han ikke havde Smerter, men han talte ellers ikke af sig selv; Aandedrættet blev senere mere rallende; han kendte ikke sine Paarørende, der besøgte ham, og svarede ikke paa Spørgsmaal. Øjnene vare halvt aabne uden at fixere noget bestemt; senere lukkede han dem. Han kunde synke indtil kort Tid før Døden, hvad der blev givet ham af lædskende Drik. Han laa fuldstændig rolig hen; $\frac{1}{2}$ Time før Døden blev Aandedrættet mere kort og hurtigt, der viste sig Sved paa Panden; et Par Gange bevægede han Underkæben, som om han havde vanskeligt ved at faa Vejret. Overgangen til Døden, som indtraadte Kl. 5 Efterm., var ganske umærkelig.

Ved Obduction fandtes, at Kræftmassen i Tarmen paa et enkelt Sted var brudt gennem Tarmens Væg og havde foranlediget, sammen med selve Kræftmassen, Betændelse af Bunden af Bækkenet, men endnu ikke af Bughinden. Der var Betændelse af venstre Bens Hovedblodaare. I den venstre Lunge fandtes spredte smaa Betændelser efter Synkning af Vædske.

OBSERVATION LXI.

Et 39 Aar gammel Landpostbud. Indl. den 25. Juli, død den 8. September 1902. Han har været syg i et halvt Aar; det viser

sig ved Indlæggelsen, at han har en ondartet Svulst i Bækkenet med forskellige Afsætninger andre Steder (Sarcoma); han kan ikke opereres, og man bruger derfor Medicin o. a. Han er henimod Slutningen af sit Liv meget forpint af Smerter; særligt i Brystet har han en egen pinlig Fornemmelse af stærk Trykken (begrundet i, at Ryghvirvler ere angrebne af Sarcom, hvorved der er Tryk paa Nervestammerne); han lindres dog godt ved Morfin. Hans Kræfter tage stadigt af; det er klart, at han kun har kort Tid tilbage. I Døgnet den 8. September faar han 3 Gange Morfinindsprøjtning; efterat den sidste af disse er givet Kl. 5 om Morgenen, ser man ham Kl. 8 liggende bleg som sædvanligt med et forpint Ansigtsudtryk og klagende over den samme Pine i Brystet som forhen. Man spørger ham, om han vil have et Glas Portvin, hvad han modtager med øjensynlig Glæde; han vil selv føre Glasset til Munden uden Hjælp; han faar tillige Morfinindsprøjtning, der dog ikke hjælper paafaldende paa hans Klager; først ca. en halv Time efter Indsprøjtningen, Kl. 8.20, holder han op at klage, men det er, da der samtidigt viser sig nogle Trækninger i Lemmerne; han snapper gentagne Gange efter Vejret, falder derpaa helt sammen; Øjnene staa aabne med dilaterede Pupiller, Munden er aaben, Ansigtet er koldt at føle paa; den Læge, der ser ham, tror, at han er død, indtil han ser, at han dog stadigt aander, om end svagt; Pulsen er yderst lille, meget hurtig, saa den ikke kan tælles, vibrerende. Hjertevirksomheden meget svag, tremulerende, saa at dets Slag, der ere uregelmæssige, ikke kunne tælles. Iøvrigt ligger han fuldstændigt rolig hen, uden Bevidsthed. Efterhaanden bliver Aandedrættet og Pulsen svagere og svagere, medens han stadig ligger som fuldstændig død. Kl. 9.20 kan der hverken høres Aandedræt eller Hjerteslag.

Ved Obductionen viste det sig, at den ondartede Svulst havde angrebet, foruden som nævnt Bækkenet og Ryghvirvlerne, Lungerne, Leveren og venstre Nyre.

OBSERVATION LXII.

En 57aarig Dame, indlagt den 20. August, var i en Maanedes Tid bleven behandlet for de forskellige Symptomer, der forarsagedes af en ondartet Svulst i Underlivet; hun følte sig saa svag, da hun atter forsøgte at komme op, at hun erklærede, at hvis hun overhovedet skulde komme sig, maatte hun jo opereres, og at hun vilde dette, skønt det var sagt hende, at det var farligt. Hun blev — skønt med lidet Haab om at hjælpe hende varigt — opereret den 15. September. Selve Operationen forløb

over al Forventning godt, hun var hele den Dag og den følgende, fraset nogle Opkastninger, vel tilpas, og vi troede, ligesom hendes Datter, at alt var saa godt, som det kunde være. Men henad 2den Dags Aften fik hun Smerter i Halsen og Feber; hun sov dog paa Morfinindsprøjtning Natten derpaa; men om Morgenen var Feberen høj, dog kun at iagttage ved Termometret; hun selv havde ingen Feberfølelser; der havde dannet sig en Byld i Halsen; hun var øjensynlig ikke langt fra sin sidste Stund, idet Hænderne alt vare kolde og Pulsen meget lille; ved Lægeb besøget Kl. 10³/₄ om Formiddagen klagede hun kun over Smerterne i Halsen; da jeg var ved at gaa ud af Stuen, standsede hun mig med det Spørgsmaal: »Kan det gaa an, at jeg spiser Vindrue, saa vil jeg bede min Datter derom.« Det blev sagt hende, at det kunde hun godt taale. Datteren har senere fortalt mig, at da hun kom Kl. 11, bad Moderen hende om at købe nogle Vindrue. Datteren kom hurtigt igen, og det var med Begær, at hun spiste nogle af dem. Kort efter var hun urolig og klagede over nogle Smerter i Underlivet; en af Lægerne, som saa hende Kl. 11¹/₂, observerede, at hendes Puls ikke var til at føle, hendes Ansigts Farve var let blaalig bleg, og at hun næppe var ved Bevidsthed. Datteren, som blev hos hende, har meddelt, at hun kort efter Lægens Besøg laa stille hen og døde uden Bevidsthed Kl. 12¹/₂.

Ved Obduktionen fandtes flere ondartede Svulster i Leveren; fedtdegenereret Hjerter; Blodpropper i Underlivets og Benenes Blodaarer.

OBSERVATION LXIII.

En 50aarig Frøken var gentagne Gange opereret for en ondartet Svulst paa Skinnebenet (Sarcom); tilsidst maatte Benet amputeres. Der kom senere samme Slags Svulster i Lungehinden; Aandenød blev lindret ved at tappe Vand fra Lungesækken nogle Dage, før hun døde, i Oktober 1900. Om hendes Død fortæller Svigerinden, en meget fornuftig Dame i sit Syn paa Liv og Død, at hun var klar til det sidste Øjeblik og sagde til hende og hendes Datter, at de vidste jo, at hun altid havde holdt meget af dem, at hun haabede at samles med dem igen, og til Datteren: at hun maatte ikke græde, hun vidste jo, det bedrøvede hende at se, og hun ønskede kun, at alt maatte være Fred; dermed sank hun sammen i Armen paa Svigerinden, der havde holdt sin Arm om hende, og var død.

Svigerinden siger, at hun bestemt var klar til sidste Øjeblik.

OBSERVATION LXIV.

Enkefrue, 86 Aar, ind 28. Maj 1902, ud 21. Juni 1902.

Den komplet døde gamle Dame, der er staaet af en Sporvogn, ser og hører ikke en kommende Sporvogn, rives omkuld af Hesten og kommer til at ligge midt inde under Sporvognen. Folk styrte til, og forgæves søger man at faa hende ud; Vognen løftes, og mange Planer drøftes; der gaar vel et Kvarter, før hun bliver trukket frem og under Formodning om, at hun er død, lagt paa en Ambulance; da Ulykken hændte lige ud for Frederiks Hospital, blev hun strax bragt ind her og taget under Behandling. Hun laa da, stærkt tilsølet af Blod, med mørkeblaat opsvulmet Ansigt, blodigt Skum ud af Munden, komplet bevidstløs, af og til viste der sig et lille Gisp, Pulsen var saa godt som ikke at føle. Man begyndte Behandlingen med at rense Svælget for Blod, medens hun endnu laa paa Ambulancen; klippede hendes Tøj op, og da man saa, at der endnu var Antydning til Aandedræt, blev hun lagt paa Operationsbordet. Under passende Behandling vendte Livet successive tilbage; den blaa Ansigtssfarve veg for en mere naturlig, alt som Aandedrættet blev kraftigere og Pulsen mere fuld; Pupillerne, der havde været stærkt samentrukne, bleve mere naturlige, af og til aabnede hun Øjnene; Armene, der vare ganske slappe, viste Tegn til tilbagevendende Muskelkraft; senere tog hun med Haanden op til Næsen og Munden. Man kaldte nu Datteren ind, men det varede noget, før hun kendte hende. Efterhaanden blev hun saa meget bedre, at man turde flytte hende til et Sygeværelse og lægge hende tilrette i Sengen. Allerede næste Dag er hun helt klar, hjælper selv til med Paaklædningen, smaasnakker, ler og synes overhovedet slet ikke at lide noget. Uden Feber eller andre Tilfælde gaar det fremad; den 2. Juni er hun 3 Timer oven Senge — og den 21. Juni blev hun, efter 1 Uge at have været fuldstændigt rask, udskrevet.

Denne 86aarige Dame, hvis Læsioner bestod i aabent Brud af Pandebenet (med Blødning i Næse og Svælg), lukket Brud af Hovedskallens Ben, Brud af et Ribben paa venstre Side og nogle smaa Hudlæsioner, denne Dame anede ikke Dagen efter Læsionen, at hun havde været Genstand for Overkørsel. Den 1. Juni, da man har givet hende Aviser, spørger hun: »Hvad er det for noget Snak, Aviserne skriver om mig, at jeg har været saa daarlig?« Da hun den 3. Juni læser om et Sporvognssammenstød og om, at en ung Pige derved har faaet Foden i Klemme, taler hun derom med stor Beklagelse og saaledes, at man fremdeles maa

skønne, at hun ikke véd, hvorledes hun selv har været syg — kort sagt, man vil næppe træffe et Tilfælde, der bedre kan vise, at en hæsleg Ulykke, som har bragt Individet Døden nær og nødvendigt maatte vække alle Tilskuernes udelte Medlidenhed og Rædsel ved Synet af, hvad hun maatte lide, er passeret ganske ubemærket for den Lidende selv.

OBSERVATION LXV.

En 82 Aar gammel Frøken, et særdeles stille og fordringsløst Menneske, som i en Del Aar har lidt af Svimmelhed og derfor mest sidder paa en Stol i sin Stue og nødigt vil gaa ud, bliver pludseligt uklar, stærkt rød i Ansigtet, urolig, snakkende højt, usammenhængende og vedholdende; hun bringes til Sengs, men hendes Søsterdatter og Tjenestepigen have ondt ved at holde hende fra at staa ud af Sengen; i denne kaster hun sig omkring, saa de frygte, hun skal støde sig. Trods forskellige beroligende Midler, blandt hvilke ogsaa ret store Doser Morfin i Indsprøjtning, vedbliver denne Tilstand i flere Dage; hun kan ikke falde i Søvn. Vi, som ere om hende, tale jevnligt om, at hun maa lide en Del, at dømme efter enkelte af de Ytringer, vi kunne plukke ud af hendes Talestrøm, og dette bevæger mig til at give hende større Doser af Sovemidler, end jeg ellers vilde have vovet at give. Efter 5—6 Dages Forløb falder hun til Ro og synes at sove; jeg stiller mig for Enden af Sengen for at iagttage hende; pludseligt siger hun højt og klart: »Jeg er ikke død endnu!« — — Det var hende senere en Sorg, at hun ikke var død; hun har som væsentligst Plage i sin høje Alder, at hun saa nødigt vil være Andre til Ulejlighed, og skønt hendes Omgivende aldrig trættes af at være hende til Hjælp, vedbliver hun dog af denne Grund at ønske, at hun snart maatte dø. Hun har ingen Erindring om noget som helst vedrørende det ovenfor beskrevne Anfald af Hjernekongestion; hun havde det ikke umiddelbart efter Anfaldet og har det ikke nu — 1¹/₄ Aar efter!

OBSERVATION LXVI.

En 38 Aar gammel, gift Havnearbejder. Indlagt den 30. November 1901, død den 2. December 1901.

Politiet, som indbringer den bevidstløse Patient, meddeler, at et Stykke Gods er faldet fra en Kran ned paa hans Hoved, og at han strax tabte Bevidstheden. Der har været nogen Blødning fra et Saar i Hovedet; saavel under Kørselen i Droske som medens han bliver forbunden, har han været meget urolig, smaat-

stønnende, af og til taget sig til Hovedet, men stadig uden Bevidsthed; han reagerer absolut ikke paa Tiltale. Der var Tegn paa Brud af Kraniets Knogler i udtalt Grad samt Blodudtrædning i og om Hjernen og Knusning af Hjernevæv; da hans Saar i Hovedet var bleven forbundet, og han var kommen i Seng, vedblev han i sin bevidstløse Tilstand at bevæge Armene og Benene; hans Aandedræt var snorkende. Da der tillige vedblev en Del sivende Blødning, bestemte man sig sent paa Aftenen, c. 8 Timer efter Indlæggelsen, til at efterse Læsionsstedet; uden at han mærkede det mindste dertil, men stadigt bevægende Arme og Ben, saa at der maatte flere Mænd til at forhindre, at disse Bevægelser skulde blive for excessive, blev Saaret i Hovedhuden udvidet, et helt løsnet Stykke af Hjerneskalen, større end en Tokrone, blev fjernet, Hjernehinden gennemskaaret og det under den udtraadte Blod udtømt; forskellige blødende Steder behandlede, saa at Blødningen standsede, og han blev atter forbunden.

Tilstanden forblev dog den samme, med den samme Uro og Mangel paa Bevidsthed; han laa saaledes uforandret hele Natten og den paafølgende Dag; henad Aften, Kl. 9, holdt han op at bevæge Benene, trak Vejret roligere, blev mere bleg. Han laa paa denne Maade til henad Kl. 5 om Morgenen, da han fik en lille Opkastning; herved drejede han Hovedet, med hvilket han ellers havde ligget stille, lidt til Siden. Kort Tid efter, Kl. 5³/₄, døde han ganske stille.

Ved Obductionen fandtes de ovenfor omtalte Læsioner af Kraniet og selve Hjernen. Hans Hustru og flere af Familien, som vare længe hos ham, bleve ikke kendte af ham.

OBSERVATION LXVII. (*Politiken.*)

»Ulykke hos Burmeister & Wain. Der er i Gaar Middags ved Tolvtiden i Burmeister & Wains Fabriker paa Kristianshavn sket en sørgelig Ulykke, ved hvilken et Menneskeliv er gaaet tabt.

Igennem hele den store Maskinhal er der bygget en Løbebro, højt oppe over Maskinerne, under Loftet, ad hvilken Bro Fabrikens Rullekran bevæger sig over Skinner. Nu skulde der foretages noget Reparationsarbejde oppe over denne Løbebro, en elektrisk Ledning skulde gøres i Stand, og allerede i Søndags havde en af Elektrikerne været deroppe. Han blev imidlertid ikke færdig, og Resten af Arbejdet skulde saa gøres i Gaar.

At staa og arbejde paa selve Løbebroen, hvor Kranen ruller frem og tilbage, er naturligvis forbundet med Fare, og efter hvad vi erfare, havde Manden, som fører Kranen, da ogsaa i Gaar

Formiddags sagt til Elektrikeren — en ung Mand paa enogtyve Aar, Lund-Christensen — at han ikke maatte staa dør, da en Ulykke derved let kunde ske.

Lund-Christensen anbragte nok derefter en Stige, ad hvilken han klatrede op for at bore Hul til den elektriske Ledning, og Stigen var stillet saaledes, at der ingen Fare var for Haanden.

Imidlertid maa Elektrikeren formodentlig have fundet det ubekvemt at arbejde paa Stigen, thi pludselig ser Kranmanden, idet Kranen kommer løbende over Broen, Lund-Christensen staa lige for den med Ryggen til. Han raabte Varsko, og nede fra Værkstedet, hvor man ogsaa var bleven Faren vær, brølte man af alle Kræfter op til Elektrikeren. Han hørte Raabene, men for sent. Lige idet han vilde redde sig, blev han ramt af Kranen, som klemte ham op imod Muren.

Hurtigt fik de andre Arbejdere ham friet ud af Klemmen — han sad fast som i en Skruestik — og baaret ned i Værkstedet. Han var fuldkommen bevidstløs, men aandede endnu svagt. Frygtelig saa han ud, blodig og forreven, navnlig var Underlivet bleven uhyggeligt flænget.

En Ambulancevogn holdt faa Minutter efter foran Fabriksporten, og Kammeraterne bar stille den lemlæstede unge Mand ud i Vognen. Han laa med lukkede Øjne og syntes ikke at have mange Minutter igen.

Da de paa Frederiks Hospital trak Baaren, paa hvilken han laa, ud for at bære ham ind paa Operationsstuen, var han allerede død.

Forbudet, som allerede existerede mod at arbejde oppe paa selve Kranbroen, vil nu blive yderligere indskærpet Fabrikens Arbejdere.«

Der fandtes ved Indlæggelsen meget store udrevne Saar ved nederste Del af Bækkenet og øverste Del af Benene; Bækkenets Knogler vare knuste paa flere Steder og dets Indhold læderet. Han var ganske bevidstløs, gispede kun et Par Gange; trods Saltvandsinfusion og Kamferindsprøjtninger rettede hans Tilstand sig slet ikke; han døde, medens hans Saar bleve forbundne. Den Mand, som bragte ham ind, fortæller, at han havde grebet med Hænderne om en Tværbjælke, der fandtes paa det Sted, hvor han stod; der gik kun en Brøkdæl af en Minut, før man kom ham til Hjælp; han var da allerede bevidstløs.

Om han har mærket Smerte i Læsionsøjeblikket er uvist, men næppe sandsynligt; han har i hvert Fald saa at sige øjeblikkeligt tabt Bevidstheden og ikke genvundet den.

OBSERVATION LXVIII.

Ugift Arbejdsmand, 42 Aar gammel. Indlagt 10. Marts 1899, død 14. Marts 1899.

Kort før Indlæggelsen er Patienten styrtet fra en Højde af c. 15 Alen paa Hovedet ned i Lasten af et Skib. — Han er bevidstløs, bleg, ligger stille hen. Der er foruden Tegn paa Brud af Hjerneskallens Basis forskellige Saar i Hovedet; under disses Behandling gør han afværgende Bevægelser med Hovedet, og da han er bragt til Sengs, ligger han urolig, foretager gravende Bevægelser med Arme og Ben og vender sig famlende, snart til den ene, snart til den anden Side, alt ubevidst, ikke reagerende paa Tiltale. Om Natten river han Forbindingen af Hovedet. I det følgende Døgn er han end mere urolig, vil ud af Sengen; falder dog senere i Søvn. Men der kommer nu Feber, man hører grov Slimrallen i Lungerne, han ser mere medtaget ud, bliver atter noget urolig; Lungetilfældene tiltage; om Morgenen den 14. er han urolig, stadigt uden Bevidsthed; henad Aften bliver han mere stille og dør 11³/₄.

Ved Obduction findes, foruden det stærkt udtalte Brud af Kraniet og de dette komplicerende Blodudtrædninger, Degenerationer af Hjerter, Nyrer og Lever og Blod- og Vandophobning i Lungerne.

OBSERVATION LXIX.

En 36 Aar gammel, gift Arbejdsmand indbringes den 16. November 1901 af Politiet.

Han er pludseligt paa Gaden bleven angreben af Krampe, faldt om og blev bragt til Hospitalet. Han svarer paa Spørgsmaal, at han har det godt, men kan ikke give Oplysning om, hvorvidt han har stødt Hovedet eller ej. Der konstateres Symptomer paa Brud af Hjerneskallens Basis.

17. Novbr. Nogle Timer efter Indlæggelsen fik han et Krampeanfald af faa Minutters Varighed; han har stedse været uklar, villet ud af Sengen; har 15 Gange haft Opkastning. Hans Temperatur var om Aftenen 39.5, om Morgenen 39.

18. Novbr. Har delireret hele Døgnet, taler meget, er hallucineret, ser mange Dyr, men har i det Hele ligget stille, kun famlende med Hænderne. Temperaturen 40.2/40.1.

19. Novbr. Fremdeles samme Tilstand, ligger stadigt bevægende Hænderne, som om han famlende vilde gribe efter Noget. Han fik i Aftes 1 Gram Kloral, men er først falden i Søvn henad Morgenstunden. Han er nu stærkt kongestioneret til Ansigtet

med paaskyndet Aandedræt, uden Tegn paa Lungelidelse; han famler stadigt paa samme Maade med Hænderne. Temperaturen 41/41.2. Faar Ispose paa Hovedet.

20. Novbr. Laa i Gaar hele Dagen uforandret, smaat talende, uden at det kunde forstaas, hvad han sagde, stadigt famlende. Han vilde intet nyde; blev mere og mere svag. Kl. 8 Aften var Pulsen meget lille, Ansigtudtrykket ganske roligt; Hænderne bevægedes paa samme Maade som tidligere, men kun som svage Reminiscenser af de tidligere Bevægelser. Han fik 5—6 Gange i Løbet af 5 Minutter Anfald af Rysten i Armene og Ryggen samt lidt i Benene — og døde stille $\frac{1}{4}$ Time derefter. Temperaturen var c. $1\frac{1}{2}$ Time før Døden 42.1.

Ved Obductionen fandtes Brud af Kraniets Basis, Blodudtrædning udenom og i Hjernen; daarligt Hjerter og Nyrer.

OBSERVATION LXX.

En 27aarig ugift Arbejdsmand, Frihavnen. Indlagt den 24. April 1902.

Umiddelbart før Indlæggelsen om Formiddagen er Patienten fra en Højde af c. 8 Alen falden paa Hovedet ned i et Skibs Last; Gulvet heri er Jerngulv; han blev i bevidstløs Tilstand taget op og transporteret til Hospitalet. Der findes Tegn paa, at han har Brud af Hovedets Knogler (baade Basis og højre Pandeben). Under Behandlingen ved Indlæggelsen, der kun bestod i Rensning af Øregangen for Blod og Forbinding, blev han mere og mere urolig og kastede med Hovedet. Efterat have ligget i sin Seng et Par Timer blev han end mere urolig og kastede sig i Sengen (Tegn paa Kontusion? i al Fald Blodudtrædninger, der irritere Hjernens Overflade i Forbindelse med Hjernerystelse). Han ænsede ikke sin Families Nærværelse; han talte endel usammenhængende, synes at have haft Hovedpine. Om Aftenen ligger han uafbrudt og bevæger Benene; han bøjer og strækker afvexlende i Hofte og Knæ, medens Foden afvexlende føres indad og udad; naar han har udført disse Bevægelser i nogen Tid med det ene Ben, løfter han dette højt til Vejrs og kaster det hen over det andet, saa at det overliggende Bens Hælesene hviler paa det underliggende Bens Fodryg, og nu begynder han at bevæge det andet Ben i Hofte og Knæ, ganske som beskrevet ovenfor; det er stedse det øverstliggende Ben, der viser de krampagtige Bevægelser. Det menes af Vagten, at han har fortsat disse Manøvrer hele Natten. Morgenen efter, den 25. April, observeres det ogsaa, fortsat som om Aftenen; den omtalte Skiften af Be-

nene synes at indtræde regelmæssigt med faa Minutters Mellemrum. Han er i Dag i det Hele mindre urolig; reagerer ikke paa Tiltale; han aabner dog af og til Øjnene. Da hans Forlovede besøgte ham i Morges og spurgte, om han kendte hende, svarede han »Ja«.

26. April. Let Feber. Han har nævnet Besøgende ved Navn og har spurgt til sin syge Faders Befindende. Han véd i Dag, at hans højre Øje er klistret sammen. Paa Spørgsmaal, hvad han hedder, svarer han ikke. Ligger mest med lukkede Øjne.

27. April. Ingen Febertemperatur om Morgenen. Mindre urolig end i Gaar; døsede en Del. Han kan vækkes, men svarer kun med Enstavelsesord; han bevæger nu Benene mindre end tidligere.

28. April. Var i Gaar mere klar, kendte Familien; er i Dag naturlig, klager kun over lidt Smerte i Hovedet, svarende til højre Øje, hvis Øjelaag endnu er svullent. Man skifter hans Forbinding. Han kan paa Forespørgsel ikke huske, hvorledes han er kommen til Skade, heller ikke hvor han var, før han kom til Skade. Da man opfordrer ham til at løfte højre Ben, som ligger roligt ved Siden af venstre, gør han det, og da han lægger det ned igen, lægger han det hen over venstre i samme Stilling, som da han skiftede Benene saa tidt. Ved en fornyet Prøve ses det, at han ikke er tvunget dertil, at han kan undlade det. — Efter Meddelelse fra Familien skal han have den Vane at ligge med krydsede Ben og jævnlige krydse dem; selv véd han Intet om denne »Vane«.

De følgende Dage dører han vel en Del, men bliver dog mere og mere naturlig; der er kun lette Smerter i højre Side af Hovedet.

Den 3. Maj, altsaa 9de Dag efter Læsionen, spørger man ham atter ud om hans Erindring om Læsionen; han erindrer intet-somhelst om denne; hvad han véd er ham kun bekendt fra, hvad hans Besøgende have fortalt ham; saaledes husker han heller ikke selv, at han faldt ned i Lasten, idet han traadte nogle Skridt tilbage; altsaa er ogsaa Hukommelsen om det Tidspunkt, der ligger umiddelbart før Læsionen, og da han endnu var klar, svundet.

De to sidste Dage har man, medens man talte med ham om andre Ting, taget Sengetæpperne af hans Ben; disse have da ligget krydsede som tidligere beskrevet; han véd fremdeles ikke noget om, hvorvidt dette er ham en Vane.

Han blev udskrevet i helbredet Tilstand den 17. Maj 1902.

Alt tyder paa, at hans Beretning er paalidelig; han mener ikke at have været beruset. I et Forhør, der har været afholdt i Anledning af Ulykkestilfældet, har han erfaret, at han selv, da han skulde til at lægge den sidste af de Luger, der dække Lasthullet, paa, traadte et Skridt bagud, og derved var det, han faldt ned. Han mener selv at kunne huske, at han traadte baglænds; han fik ikke Tid til at tænke paa det Alvorlige i Situationen, men mener, at han strax tabte Bevidstheden; iøvrigt erindrer han ikke andet om sin Sygdom, end hvad der er bleven ham fortalt af Andre.

OBSERVATION LXXI.

Ugift Jernbaneportør, 25 Aar gammel, indbringes til Hospitalet; han var falden ned af en Jernbanevogn i samme Øjeblik, som der kom et Lokomotiv fra den anden Side; han snublede over en Skinne, faldt og blev slaaet fra den ene Side til den anden af Lokomotivet, som var i ret rask Fart; han mistede ikke Bevidstheden, men mærkede, da han laa stille, at han ikke kunde bevæge Arme og Ben. Han ankom i Droske, var ved Bevidsthed, talte naturlig, ligger rolig og stille, medens han bliver forbunden for et ret stort Saar i Hovedet, som har knust Hjerneskalen, fra hvilken fjernes 7 smaa Stykker løse Ben, af hvilke nogle ere trængte ind i selve Hjernesubstansen, som kan ses blottet og tildels sønderrevet. Han kan ikke bevæge Armene eller Benene. Der er Brud af højre Overarm; da denne behandles, beder han om, at man ikke vil amputere ham, og om, at han maa blive bedøvet.

Umiddelbart efter, at de løse Hjerneskalstykker ere fjernede, kan han bevæge venstre Arm. Da han er kommen i Seng, Kl. c. 11 Form., kan han bevæge højre Ben; den brækkede højre Arm lader han i Ro; venstre Ben er lammet. Han ligger stille uden andre Klager, end at han fryser, skønt han føles varm; han er meget bleg, med stærkt sammentrukne Pupiller; svarer klart, om end noget kort og med lidt aparte Tonefald paa Spørgsmaal. Kl. 12 fik han to Gange Opkastning; da han blev spurgt, om han havde Smerter, svarer han ja, men han klager ikke; han beder ofte om, at man vil flytte det venstre Ben (det lammede, der ligger ubevægeligt), »da det ligger udenfor Sengen«, hvad det dog ikke gør; dette var for Sygeplejersken det eneste Tegn paa Uklarhed. Kl. 6 Eftm. blev han mere urolig og bad om smertestillende Midler; det blev sagt ham, at han ikke kunde taale det; han vedblev at bede derom og bad om, at der maatte

blive spændt for, at han kunde blive kørt til Kommunehospitalet for at faa »Opium«; da hans Puls nu havde rettet sig en Del, og hans Temperatur var let forhøjet, og da det var øjensynligt, at han havde Pine, om end ikke lokaliseret til noget bestemt Sted, men snarere som en almindelig Følelse af Mangel paa Hvile, bestemte man sig til at give ham en Morfinindsprøjtning. Et Kvarter efter, at denne var givet, sov han ganske roligt til Kl. 12³/₄, da han vaagnede af sig selv, klagede højt, men var uklar og talte om, at nogle Vogne klemte ham, de skulde tages væk, han kunde ikke flytte sig selv, fordi han havde slaaget sig. I Løbet af ¹/₂ Time faldt han atter til Ro; Kl. 2¹/₂ kaldte Vaagekonen paa Sygeplejersken; hun fandt ham liggende rolig, uden Bevidsthed, med snorkende Aandedræt; Ansigtet var som forhen ganske blegt. Den vagthavende Læge saa til ham, men fandt ingen Anledning til ny Ordination. Sygeplejersken observerede ham c. ¹/₂ Time; han vedblev at ligge uforandret; Aandedrættet blev mere stille, og han døde ganske stille, uden Bevidsthed, uden at sige noget eller røre sig, Kl. 4 Morgen.

OBSERVATION LXXII.

ROAT. (*Frederiks Hospitals Journal, Juni 1827. Paa Latin.*)

Christian Roat, 39 Aar. Indlagt 12. Juni 1827. Stue F. Nr. 2.

Indkom efter at være styrtet ned, ved at et Toug, paa hvilket han flere Gange tidligere uforfærdet havde ascenderet til et højt liggende Taarn, pludseligt brast; han faldt fra en Højde af c. 50 Fod ned paa Jorden. Der fandtes et aabent Brud af Midten og nederste Ende af venstre Overarm og af øverste Ende af venstre Underarm; en betydelig Kontusion af Ryggen med Brud af et Ribben (9de eller 10de venstre); Saar og Blodudtrædning i Hovedet; stærkt Blodudflod af venstre Øre; stærk Hovedpine (altsaa ikke helt uden Bevidsthed!), meget lille, langsom Puls; Krampe af Armene. Før Indlæggelsen havde han faaet oplivende Draaber og var bleven aareladt, hvorved hans næsten udslukte vitale Kræfter sagdes at være genoplivede. Paa Hospitalet fik han 8 Iglar i Tindingeegnen; Zinksalve paa Saaret i Hovedet og en Mixtur med engelsk Salt.

Om Forløbet er kun noteret: »Før Kl. 12 opgav han Aanden under Symptomer paa Hjernekompression.« Det er da sikkert, at han ikke har været ved Bevidsthed.

Ved Obductionen fandtes et meget udbredt Brud af Hovedskallen, særligt af dens Basis; Beskrivelsen af dette Bruds Forløb er indgaaende, men iøvrigt omtales Detailler ikke nærmere. Kun

Hovedet synes at være eftersat. Sectionsberetningen er undertegnet af »Deichmann«.

OBSERVATION LXXIII.

En 36aarig Maskinarbejder, indbragt den 16. Oktober 1901, staar i et Skib paa en Stige, som er lænet op imod en Kant af en Luge i Dækket. Stigen glider, og han falder ned igennem et aabent Rum i Lasten, formentligt 8 à 10 Alen dybt. Nogle Folk, som have set det, komme til og tage ham op, føre ham op ad (Metal)trappen til Dækket og følge ham ind paa Hospitalet, hvor man konstaterer et større og et mindre Saar i Hovedbunden, et lille Saar paa Næsen og Blodudtrædning i venstre nederste Øjelaag. Han er noget medtaget og bleg, men erklærer sig helt klar og vil helst hjem, naar han er behandlet. Han er ganske ædru. Paa Forespørgsel meddeler han, at han kan huske, at Stigen gled, men om han greb for sig eller hvilke andre Tanker, han havde i dette Øjeblik, véd han intet; han véd intet om, at han er falden ned gennem Luften i Lasten, og at han har stødt sig paa de Bjælker, som laa dér; ej heller véd han, hvorledes han kom op ad Trappen til Dækket. Men da han var dér, var han klar paa Situationen og kan fra dette Tidspunkt erindre alt, hvad der er passeret.

OBSERVATION LXXIV.

En 19 Aar gammel Blikkenslagersvend indbragtes ved Ambulancevogn den 26. September 1901 paa Hospitalet. Han stod paa et ikke særligt højt Hus' Tag; Gesimsen skred, og han faldt ned paa Gaden. Han var ved Indlæggelsen noget medtaget og klagede over Smerter i Brystet, naar han trak Vejret, men var iøvrigt ved Bevidsthed, og da jeg sagde ham, at der ikke var videre i Vejen, sagde han selv: Nej, jeg er kommen godt fra det.

Han havde brækket nogle Ribben og havde nogle smaa Saar i Hovedet; efter 1 Uges Forløb var han oven Senge og befandt sig vel.

Han fortæller paa Forespørgsel, gjort med flere Dages Mellemrum, begge Gange, at han ikke havde nogen Erindring om noget ubehageligt ved selve Faldet; han tænkte ikke noget uhyggeligt om, at det var ude med ham eller andet Lignende, da han begyndte at glide sammen med Gesimsen, og han aner ikke noget om selve Faldet; det eneste, han erindrer, er, at han vaagnede op paa Gaden, saa Folk omkring sig og mærkede

Smerter i Brystet, naar han trak Vejret, som han derfor mente var besværligt at faa; tillige saa han, at der var Blod i hans Kasket, men havde ikke Smerter i Hovedet.

Hvis han var død ved Faldet, vilde han ikke have lidt noget derved.

OBSERVATION LXXV.

En Maler, 56 Aar, indlagt 18. Juli 1900.

Et Patentstillads vælter til Siden; han selv falder ud over dets Rækværk og frit ned gennem Luften fra 4de Sals Højde; han blev hurtigt omtaaget i Bevidstheden og aner ikke, at han faldt til Jorden eller stødte sig. Han kom dog snart til sig selv, da han laa paa Jorden, og havde da Smerter i venstre Hofteegn; der var Fractura colli femoris (Brud af Laarbenshalsen).

Han kan ikke gøre Rede for sine Tanker, da Faldet begyndte; de vare ikke særligt uhyggelige i Retning af forestaaende Livsfare.

OBSERVATION LXXVI.

For »Samfundet for Vanføre« fremstiller sig i September 1900 en c. 15aarig Dreng, $1\frac{1}{2}$ Aar forud faldet ned fra 5te Sal; han troede, at der var en Trappe; han faldt ned uden at støde paa paa Vejen og mistede strax Bevidstheden under Passagen gennem Luften; vaagnede først, da han blev kørt til Hospitalet. Havde ingen uhyggelige Tanker, før han tabte Bevidstheden.

Der er nu Følger af Brud af Ryghvirvelsøjlen.

OBSERVATION LXXVII.

En 39 Aar gammel, gift Murersvend, incl. 6. December 1901, faldt for 5 Maaneder siden under sit Arbejde sammen med Stilladset, som gik bagover, ned fra 2den Sals Højde, han formoder en 12 à 14 Alen. Hans eneste Erindring om Faldet er, at han saa noget af Muren ligesom glide; det var, da Stilladset, hvorpaa han stod, gik bort fra Muren; men før han var kommen ned til Jorden, havde han tabt Bevidstheden; han tænkte ikke paa Faren, da han begyndte at falde; han har overhovedet ikke Erindring om at have tænkt paa nogetsomhelst. Han blev fundet liggende paa Ryggen og var uden Bevidsthed i $1\frac{1}{2}$ Time; det eneste, han erindr om disse $1\frac{1}{2}$ Time, er, at han vaagnede et Øjeblik, da han blev kørt til Sygehuset, og at han vaagnede her liggende i

sin Seng. Han havde paadraget sig et Brud af Lændehvirvlerne, for hvis Følger han nu søgte Hospitalet. — Der blev anlagt en Bandage, med hvilken han befandt sig vel.

OBSERVATION LXXVIII.

En 16 Aars Dreng kom til Skade i Dag umiddelbart før Indlæggelsen den 18. Oktober 1900. Han kan selv slet Intet erindre, skønt han er vaagen og taler helt naturligt. En Ledsager meddelte, at han er falden ned fra en Elevator i Højde som fra 1ste Sal; han kunde ikke gaa; paa Vejen hertil i en Vogn »talte han vildt«; han har ikke været bevidstløs. Ledsageren mener, at han undervejs er tørnet imod forskellige Genstande. Han var ikke beruset.

Han kan tale tydeligt; han giver hurtigt og præcise Svar paa Spørgsmaal om Alder, Beskæftigelse o. s. v., men han véd ikke Noget om selve Ulykkestilfældet, ejheller om, hvordan han er kommen ind paa Hospitalet, ejheller, at han i Dag har været paa Arbejde. Han véd heller Intet om Dagen i Gaar o. a., men da han synes at trættes ved Spørgsmaal, opgiver man at spørge ham ud. En enkelt Gang siger han dog: »Jeg har været paa »Ny Carlsberg«,« og Ledsageren oplyser, at det var i Forgaars!

En Time senere kan han ikke erindre, at han har været paa Hospitalets Optagelsesstue.

Den 20. Oktober: Erindringen om Tiden før Faldet synes nu atter at være tilstede.

Den 28. Oktober: Han kan ikke huske, at han har været paa 4de Sal i det nye Raadhus (man har faaet flere Oplysninger om ham), men derimod, at han sammen med en Murer skulde feje en Elevator paa 1ste Sal; det var fra 1ste Sal, at Faldet skete ved, at han traadte ud i et Hul ved Siden af Elevatoren. Hvad han tænkte, da han begyndte at falde, erindreren han ikke.

Den 7. November bliver han udskreven helbredet. Hans Hukommelse er defekt paa samme Maade som tidligere.

OBSERVATION LXXIX.

En Murerarbejdsmand, 20 Aar, indlagt 4. November 1901, staar paa et Stillads i 4de Sals Højde, træder ud paa et Brædt, der vipper, og falder ned; han ser c. 10 Alen fra Faldstedet en Lægte, som han faar fat i med Hænderne; Lægten gaar itu, han falder videre, støder flere Gange imod Lægter og tror, at han paa Grund heraf har slaet 3 Kuldbøtter i Luften; han faldt paa en Dynge løs Jord, paa venstre Side, var strax noget for-

tumlet, men kunde rejse sig selv op; herved følte han Smerte i venstre Hofteegn. Han blev da kørt til Hospitalet, hvor han ved Indlæggelsen den 4. November var stærkt medtaget, bleg, frøs og havde lille Puls, men var helt klar; han rettede sig dog hurtigt. Læsionerne, som bestode i ganske let Kontusion af venstre Hofteegn og Brud af et Ribben paa venstre Side, havde ingen Betydning; der viste sig den 8. November en lille Blodudtrædning i venstre Læg; den 12. November kom han op, og den 16de ønskede han at udskrives, da han befandt sig vel.

Hans Tanker ved Faldet vare ved Begyndelsen ikke optagne af Faren; det var først, da han havde grebet i den omtalte Lægte og mærket, at denne gik itu, at han tænkte, at det var ude med ham. Hele Faldets Højde antages at være c. 25 Alen.

OBSERVATION LXXX. (*Meddelt af en Læge.*)

En 34aarig Berider, indl. 1. Oktober, ud 8. Oktober 1900.

»De bad mig nedskrive de nærmere Omstændigheder ved det Uheld, der forleden Dag ramte Berider X., da Hesten med ham paa tørnede mod Pilaren i Ridehuset:

Vi havde redet sammen en Timestid, jeg paa en Hest, som X. for nylig havde købt til mig; vi glædede os i Forening over, hvor smukt den udførte alt, hvad der forlangtes; den var hurtig, føjelig og vel tilreden; tilsidst skulde vi prøve den i Springning, hvilket nok især skulde være dens Force. Der blev i den Anledning stillet en Forhindring ind i Ridehuset. For det Tilfælde, at Hesten maaske skulde springe mindre prompt, valgte X. en Forhindring, der kun bestod af en Række Riskoste paa et Brædt; her gør det nemlig ingen Ulykker, om Hesten ikke faar Benene helt over; den kan ikke styrte i Springet, en saadan Forhindring kan ogsaa tages i langt større Fart end en fast Forhindring.

Jeg red altsaa (med X. ridende ved Siden) Hesten 2—3 Gange over Forhindringen, hvor efterhaanden alle Rytterne (en 8—9 Stykker) forsamlede sig.

»Lad nu mig,« sagde X., han stod af Hesten og op paa min. »Se nu paa mig, og saa skal De abe lige efter mig.« Jeg gjorde en Bemærkning om, at han skulde dog i hvert Fald ride højre Volte og ikke venstre; thi paa højre Volte red han fra Pilaren, medens paa venstre Volte Pilaren stod paa en saadan Maade, at hvis Hesten styrtede i Nedspringet, kunde Rytteren nemt slynges over mod Pilaren.

X. ænsede ikke disse Advarsler, thi et Riskostegærde regner en øvet Terrænrytter nok slet ikke for en Forhindring.

Han begyndte altsaa sit Ridt under stor Opmærksomhed blandt de forsamlede Ryttere, blandt hvilke der var en Kollega og flere Misundere og Beundrere, som for første Gang skulde se ham præstere sin berømte Springning. I stærk Fart og stadig hurtigere red han paa venstre Volte Ridehuset en Gang rundt; det var tilsidst Karriere eller i hvert Fald en særdeles fri Galop, da han naaede Forhindringen. Hesten veg lidt indad uden at mindske Farten, Berideren fik den dog tvunget over inderste Ende af Gærdet, men i den stærke Fart, alt dette foregik i, fortsattes Bevægelsen indad og til venstre, noget sidelænds som i Traversade til venstre, lige mod Pilaren; og Hest og Rytter tørnede mod denne med en betydelig Kraft. Beriderens Legeme svævede i Sammenstødsøjeblikket lidt over Saddelen i lodret Stilling, saa at han stødte mod Pilaren (og lige mod den) paa én Gang med venstre Side af Hovedet, hele venstre Side af Kroppen og med venstre Ben. Han udstødte et højt Suk, vel sagtens fordi Luften pludselig pressesedes ud, og segnede bag over.

Hestens Fart var standset, den løb rolig nogle Skridt videre og standsede saa. Berideren blev nogle Øjeblikke liggende ubevægelig paa Ryggen af Hesten og trillede derpaa ned i Sandet.

Den Forandring, der ved Slaget i et Nu foregik med ham, var saa pludselig og mærkværdig, at det ganske slaaende mindede om et Stykke Kvæg, der bliver slaaet for Panden og pludselig segner omkuld ganske slap. Jeg troede egenlig, han var død, løb hen til ham og knappede hans Frakke op. Han bevægede sig imidlertid lidt, som en søvnig Mand, der gerne vil vaagne; han rejste sig trods Protest og vilde atter op paa Hesten. Han talte med tydelig om end med noget tonløs Stemme. Vi fik ham til at gaa over til sin Bolig (tværs over Ridebanen, gennem Kørestalden, i Tøjhusgade); her tog han selv Nøglerne op af venstre Buxelomme (med venstre Haand), lukkede Døren op og afførte sig (med kun lidt Hjælp fra min Side) sine Klæder og gik i Seng.

Han var imidlertid en Tid lang i en ejendommelig Tilstand. Strax efter Faldet var hans Ansigt farve ligbleg, og i venstre Tindingeregion og nedad Kinden bemærkede jeg en intens cyanotisk Farvning, som først efterhaanden (vistnok i Løbet af c. 5 Minutter) tabte sig. Hans Gang var som sædvanlig, han dinglede ikke, men alligevel mindede han om en fuld eller søvnig eller dødtæt Mand; allermest lignede han dog et hypnotiseret Menneske, der udfører sine Handlinger paa en egen mekanisk Maade.

Han vilde absolut gaa uden Støtte; det var tydeligt, at Staldfolkene kun skulde se den sædvanlige raske Berider. Spurgte man

ham, om han følte Smerter, var det stadige Svar: »Jeg fejler ingen Ting.« »Der er ikke noget i Stykker.« Forsøg paa at løfte venstre Arm fremkaldte dog lidt Smerte, og Armen kunde ikke komme helt op. En Timestid senere vare Smerterne temmelig stærke.

Svarene bleve fremførte i en Tone af godt Humør. Han havde ikke Kvalme. I den første Time eller lidt mere indskrænkede han sig til at svare, naar man spurgte ham. Han tænkte vist slet ikke. Kun ét Spørgsmaal gjorde han nogle Gange: »Hvorledes er dette gaaet til?«

Det viste sig da, at han ikke havde den ringeste Erindring om Katastrofen eller de sidste Øjeblikke før denne. Ved at examinere ham nøje ud oplystes det, at han huskede, at vi havde faaet Forhindringen frem; til Nød kunde han huske, at jeg havde sprunget nogle Gange over med ham ved Siden. Han havde en yderst dunkel Forestilling om at være steget op paa min Hest. Men fra det Øjeblik var Erindringen om det passerede fuldstændig faldet bort. At han under stor Opmærksomhed var redet Ridehuset næsten en hel Gang rundt, og at han ligesom skulde give Forestilling i Springning for et interesseret og sagkyndigt Publikum — det anede han ikke. Og han maatte mange Gange have Forklaringen om, hvorledes denne Gaade egenlig hang sammen.«

Ved Indlæggelsen paa Hospitalet fandtes en let Kontusion af venstre Knæ, nogen Ømhed af venstre Side af Hovedet, som snart var svundet; Nøglebenet var brækket og gaaet af Led; han synes helt normal; han klager kun over at have Fornemmelse af at skulle falde i Søvn, naar han drejer sit Hoved til venstre Side; dette Symptom taber sig i Løbet af faa Dage. Hans Erindring om Faldet indeholder intet ubehageligt; var han død, vilde han ikke have lidt noget forud for Dødens Indtræden. — Han blev udskrevet den 8. Oktober 1900. Paa min Forespørgsel i Januar 1903, hvad han nu kan huske af Begivenheden, meddeler Berideren mig, at »jeg nu kan huske, at jeg gik over Ridebanen sammen med Doctoren og tog Nøglerne op af min Lomme med venstre Haand og lukkede Døren op til Lejligheden, da vi kom hjem (det var venstre Kraveben, der var brækket, men det mærkede jeg ikke noget til før c. $\frac{1}{2}$ Time derefter). Jeg har ikke haft noget som helst Mén deraf siden«.

OBSERVATION LXXXI.

Hr. X., nu 37 Aar gammel, fortæller om »Gentoftekatastrofen« følgende; han var den Gang 32 Aar gammel:

I Kupéen, hvor han var, havde man talt om, at det var sært, at Toget holdt saa længe; han ser ud af Vinduet, ser, at der bagfra kommer et Tog brusende, og er strax klar paa, at der vil ske en Ulykke; det er fortalt ham, at han skal have været bleg og altereret, da han atter saa ind i Kupéen; selv véd han kun, at han greb om Dørens Laas med Tanken om at ville redde sig; i det samme hørte han et stærkt Knald; det næste, han véd, er, at han fandt sig liggende paa Jernbaneskinne, holdende krampagtigt med den ene Haand om Skinnen; der stod to Herrer foran ham; han sagde, at hans Ben gjorde saa meget ondt, de spurgte, hvilket Ben, og han pegede da paa det højre. Derpaa véd han ikke at berette mere, før han befandt sig i en Seng paa Kommunehospitalet; det gjorde meget ondt i hans venstre Skulder, han saa, at man vilde trække hans Frakke af, og hørte Overchirurgen sige: »Saa skær Tøjet igennem.« Senere hen paa Morgen, da han var forbunden, havde han Besøg af sin Svoger, som har fortalt ham, hvad han dog ikke selv kan huske, at han gav ham klar Besked om et Spørgsmaal vedrørende Ulykkesforsikring, og at han selv, med den i Armlæde indbundne Haands Hjælp, tog den rette Nøgle af sit Nøgleknippe, for at Svogeren kunde finde de rette Papirer. Derefter véd han Intet at berette, før han c. 3 Dage senere saa Chefen for den Forretning, i hvilken han er ansat, staa for Enden af Sengen; han »strammede sig op« og var klar ved Besøget. Erindringen om de følgende Dage er endnu ikke klar; han véd dog, at han flere Gange med Beklagelse tænkte, at hans Hukommelse, som ellers er meget god, vistnok vilde blive daarlig efter denne Affære. Det varede alt i alt c. 1 Uge, før han var klar; nu havde han en Del Smerter at gennemgaa af de forskellige Læsioner, han havde faaet.

Under Samtalen med denne, i sin Fremstilling meget paalidelige og intelligente Mand, siger han, uden at dette Spørgsmaal var berørt af mig, at var han død paa Stedet for Ulykken eller i de Perioder, der laa imellem de Gange, han vaagnede ved at føle Smerte, vilde han have haft »en lykkelig Død«. Og senere, at han er vis paa, at de, som døde paa Stedet, have slet ikke kunnet ane, at de døde. Han véd, at det Lokomotiv, som ødelagde Vognen, havde ligesom revet det Øverste af den, og at det maa være herved, at det Brag, han hørte, opstod.

OBSERVATION LXXXII.

En 24aarig, ugift Tjenestekarl, indl. 31. December 1901 med Følgerne af Brud af Rygraden. Læsionen var opstaaet $\frac{1}{2}$ Aar

før Indlæggelsen, ved at han kørte gennem en Port og kom i Klemme imellem en Bjælke opadtil og Vognens Sæde nedadtil, saa at Ryggen blev krummet stærkt bagover; han blev lam i begge Benene m. m. (Han er nu saa rask, at han kan gaa frit omkring.) Han fortæller klart om sin Hændelse og sin Sygdoms Forløb, men han kender dog kun Detaillerne om Ulykkestilfældet fra Meddelelse af andre, som vare Øjenvidner, samt fra den optagne Politirapport. Han erindrer intet om Smerter, følte ved Læsionen, ejheller, om han har gjort sig Tanker om det Farlige ved Situationen, hvad han tror, at han ikke har. Han husker kun, at han vaagnede liggende i en Vogn, der transporterede ham til Sygehuset i Hillerød; under denne Transport havde han Smerter saavel i Ryggen som i Benene.

OBSERVATION LXXXIII.

Dampkedelexplosion den 18. Maj 1892. 4 Mænd indbringes strax efter Explosionen til Hospitalet. Jeg kan endnu høre deres aparte Klageraab; deres Smerter synes mest at sidde i »Hjertekulen«, desuden lide de meget af Tørst. Kun daarlig Lindring af Morfin, der maa gentages. Dø alle uden Bevidsthed af Asfyxi og Nyreblodoverfyldning.

En 23 Aar gift Drejer. Han meddeler, at han arbejdede i et Rum, der ved 2 Mure var adskilt fra det, hvor Dampkedlen, der exploderede, stod; noget nærmere om selve Explosionen kan han ikke angive. Hans Klæder ere aldeles gennemblødte af Vand. Forbrændingen indtager hele Hovedet og Ansigtet, en stor Del af Ryggen og begge Underextremiteterne. Paa Panden, højre Øre og højre Haand og Underarmen findes en Del dilacererede, men ret overfladiske Saar. Han klager sig uafbrudt over hæftige Smerter og faar derfor strax Morfinindsprøjtning; han forbindes. Efter Forbindingens Anlæggelse vedbliver han at klage over Smerter; drak en Del Portvin; men efter en Times Forløb mistede han Bevidstheden og kollaberede mere og mere; han døde c. 4 Timer efter, at Forbrændingen havde fundet Sted.

Ved Obductionen findes Blodoverfyldningen af de indre Organer — især af Lungerne og Nyren.

En 21 Aar gammel, ugift Maskinarbejder. Klæderne fuldstændig gennemblødte af Vand; kun en Del af Brystets og Underlivets Forflade er forskaanet for Forbrænding. Han klager meget over Smerter, faar strax Morfinindsprøjtning ($1\frac{1}{2}$ Centigr.) og,

da han tørster meget, Portvin og Vand. Han er meget bleg, men ved fuld Bevidsthed. Et Par Timer efter Indlæggelsen begynder han at delirere og ligger meget uroligt; han faar Morfinindsprøjtning, ligger derefter ret rolig hen, taler af og til uklart, men klager ikke mere over Smerter, derimod over Trykken i Hjertekulen og Vanskelighed ved at trække Vejret. Døde c. 4 Timer efter Forbrændingen.

Ved Obductionen Blodoverfyldning af de indre Organer, især af Lungerne og Nyrerne.

En 60 Aar gammel, gift Smed. Klæderne helt gennemblødte af Vand. Forbrændingens Udstrækning ganske som hos den sidst beskrevne. Han klager meget over Smerter, faar Morfinindsprøjtning ($1\frac{1}{2}$ Centigr.) og Portvin. Han er meget bleg, men ved fuld Bevidsthed. Han vedblev at klage, især over Smerter i Hjertekulen, var urolig, drejede sig stærkt som i Utaalmodighed, tørstede meget og drak derfor meget Vand, Sodavand, Mælk og Vin og Vand. Fik atter Morfinindsprøjtning (1 Centigr.), faldt derefter til Ro og døde 10 Timer efter Forbrændingen. Hans Urin var stærkt tilblandet med Blod.

Ved Obductionen fandtes Blodoverfyldning af de indre Organer, især af Lungerne og Nyrerne.

En 59 Aar gammel, ugift Smed. Klæderne ere helt vaade, Forbrændingens Udstrækning som hos de 2 sidst beskrevne. Meget bleg og temmeligt stærkt kollaberet, men ved fuld Bevidsthed. Han klager over Smerter og Tørst, der søgtes lindrede paa samme Maade som for de ovennævnte, men ogsaa han laa urolig, kastende sig, klagede ogsaa stærkt over Besvær ved at faa Vejret; han var ved Bevidsthed, indtil han ret pludseligt, c. 8 Timer efter Forbrændingen, faldt sammen og døde.

Ved Obductionen samme Fund som beskrevet ovenfor for de Andre.

OBSERVATION LXXXIV.

Forbrænding. En 2-Aars Dreng, Søn af en Arbejdsmand, indl. den 24. Septbr. 1895, død den 24. Septbr. 1895, væltede kogende Vand ned over sig; ved Indlæggelsen om Formiddagen ses hele Ryggen, Sædet og Bagsiden af højre Laar og Knæ at være uden Overhud; paa Forsiden af venstre Skinneben og begge Overarme er der nogle ret store Brandblærer. Barnet er livligt og Almenstilstanden ret god; efter Forbindingen er det roligt, døser ikke.

I Løbet af Dagen tørstede han en Del; om Eftermiddagen ved 6 Tiden viste Temperaturen sig at være 40° ; han blev urolig og delirerede. Trods forskellige Midler faldt han mere og mere sammen og døde stille lidt før Kl. 11 Aften.

OBSERVATION LXXXV.

En 30 Aar gammel Arbejdsmand, indbragt af Politiet den 7. November 1901, ud den 2. December 1901.

Politiet meddeler, at Patienten blev ved Middagstid indsat i Detentionslokalet paa Grund af, at han var beruset; han blev om Aftenen fundet med Ansigtet og Hænderne blodige, indhyllet i Tæppet; man saa, at der var et Saar i Halsen tværs over Struben, som man efter al Sandsynlighed maatte tro, han havde tilføjet sig selv med et Glasskaar.

Ved Indlæggelsen ses han stærkt rød i Hovedet og Øjnene; der er et uregelmæssigt Saar tværs over Struben, som staar i Forbindelse med Luftrøret ved et lille Hul; han svarer ikke paa Tiltale, men synes iøvrigt ikke at være syg.

Da han er forbunden, fortæller han ret klart, at han var beruset og blev indsat i Detentionslokalet, men nægter bestemt at have Erindring om at have tilføjet sig noget Saar.

Saaet heler rask under den anvendte Behandling; 3die Dag efter Indlæggelsen er han oven Senge, 10 Dage derefter kommer han i Luften, og 12 Dage senere udskrives han som helbredet. Han har stedse befundet sig vel og været normal. Den 2. December kan han huske, med hvilke Personer han har været sammen, da han blev beruset, at han gik fra Kroen i Kastrup, men fra dette Tidspunkt, og indtil han blev forbunden her paa Hospitalet, kan han Intet huske. Alt tyder paa, at hans Beretning er troværdig.

OBSERVATION LXXXVI.

En 20aarig Sømand, Peter Bjørnson, indbringes Kl. 12 Nat den 23. November 1901. Umiddelbart før Indlæggelsen er han falden ned fra 2den Sals Højde, ca. 10 Alen; han var beruset, vilde læne sig ud af Vinduet over en Snor, der udenfor samme er udspændt til Brug for at tørre Tøj; Snoren brast, og han faldt ned paa Hovedet.

Han er helt bevidstløs, ligger med lukkede Øjne og dyb, snorkende Respiration. Kæberne holdes fast sammenklemte, af og til er der Tænderskæren. Fraset en Blodudtrædning i Nakken kan man dog ikke finde Tegn paa større Læsion. Den næste

Morgen, ca. 8 Timer efter Faldet, er han vaagen og helt naturlig; han fortæller klart, at han erindrer, at han kommer fra sit Logis, hvor han har boet i 4 Dage, at han har været i Selskab med Andre og blev beruset; han kan huske, at han er gaaet op for at sove paa sit Værelse — det næste, han kan huske, er, at der blev lagt Tæpper om ham her paa Hospitalet, ellers véd han Intet om, hvad der er passeret ham.

Han bliver snart helt rask og ønsker at udskrives den 29. November. Han meddeler nu, at han kan huske, at han gik til Sengs den Aften, han kom til Skade, at han atter stod op og lænede sig ud over en Snor, der var udspændt udenfor Vinduet. Det næste, han derefter erindrer, er, at han blev dækket til med Tæpper efterat være kommen til Sengs her paa Hospitalet (o: ca. 1 Time efter Faldet).

OBSERVATION LXXXVII.

En 42 Aar gammel Skræder er umiddelbart før Indlæggelsen, den 3. November 1901, set stavrende omkring, tilsyneladende beruset, indtil han faldt i Vandet imellem et Bolværk og et Skib. Han blev strax taget op, men var da bevidstløs og er endnu ved Indlæggelsen fuldstændigt bevidstløs. Et ret stort Saar i Hovedet behandles. 2 Timer efter han er bragt i Seng, reagerer han ganske svagt paa Tiltale, men ligger med snorkende Aandedræt og er endnu kold. Efter flere Timers Forløb vaagnede han, ved Morgenbesøget sidder han overende, er vel tilfreds og siger, han vil hjem; han véd ikke, at han har Saar i Hovedet, og kan ikke huske, hvorledes han er kommen til Skade.

Det oplyses, at han har forladt sit Hjem Aftenen, før han faldt i Vandet og er bleven trakteret med forskellige Spirituosa af nogle Venner. Senere kan han huske, at han har spadseret ved et Bolværk, men ikke, at han er falden i Vandet, og da han efter Ønske udskrives 1 Uge efter Indlæggelsen, har han fremdeles ikke Erindring om at være falden i Vandet.

OBSERVATION LXXXVIII.

En 53aarig Hattemager, indlagt paa Kommunehospitalet den 9. Februar 1900, død den 17. Februar 1900.

Han indbringes af Politiet i fuldt udbrudt Delirium. Han mener at være paa Arresthuset; han har henvendt sig hertil, fordi 6 Banditer har taget hans Mahognimøbler, flyttet dem op i en anden Etage og malet dem over med forskellige Farver; tillige

har de sluppet Masser af Mus med Masker paa løs i hans Lejlighed. Han lader sig slet ikke rive ud af disse Forestillinger; synes ikke at bemærke, at han bliver undersøgt; genkender i de Omgivende gamle Soldaterkammerater.

10. Februar. Han har delireret hele Natten, men mere stilfærdigt; mest set Soldater; mener nu, at han er paa »Raadhuset, hvor Raadet sidder og udgiver deres samlede Domme«. Han ryster fremdeles meget; klager over, at Fødderne ere røde og hovne, hvad de ikke ere. Ingen Feber.

11. Februar. Nogen Feber. Diarré; stadigt Delirier.

12. Februar. Sovet noget om Natten. Endnu Diarré.

13. Februar. Højere Feber. Temmeligt stærkt Delirium; bliver dog nu i Sengen; ser meget medtaget ud. Har fremdeles Diarré — der vedbliver trods Behandling de følgende Dage. Deliriet aftager, men han er stadigt rystende og en Del uklar.

16. Februar. Atter stærkere Feber. Har i Nat delireret, ikke sovet; piller i Lagener o. a.; han er stilfærdig; medtaget; Urinen afgaaet i Sengen; kun 1 Gang tynd Aabning; der høres Slimrallen i Lungerne.

17. Februar. Kun ringe Feber. Ser medtaget ud. Kl. 5 Eftermiddag dør han pludseligt.

OBSERVATION LXXXIX.

En ung Mand, indlagt paa Kommunehospitalets 6te Afdeling den 22. Januar 1898, Kl. 3, har efter den indlæggende Læges Oplysning den foregaaende Dag følt sig febril, hvorfor han har taget Antifebrin; det vides ikke hvor meget. Kl. 11 Formiddag befandt han sig endnu vel, men Kl. 1 blev Lægen kaldt igen; Patienten laa da uden Bevidsthed, med udtalt blaa Farve (Cyanose) af Ansigt og Extremiteter, særligt vare Neglene paafaldende blaa; hans Puls var kraftig og regelmæssig; Aandedrættet viste den karakteristiske Stigen og Falden (Cheyne-Stoke). Det blev oplyst, at han havde drukket Indholdet af 2 Flasker med Morfin, hver paa 1 Gram; i Væsken var suspenderet et hvidt Pulver (uvist hvad, maaske Antifebrin). Trods Behandling forblev hans Tilstand uforandret; da han kom til Hospitalet, henlaa han fremdeles uden Bevidsthed og stærkt blaa, som omtalt; Pupillerne vare stærkt kontraherede; Aandedrættet var nu indskrænket til en enkelt Gang en snappende Indaanding, hvorved der høstes en Del grov Rallen i Luftrøret; men hans Puls var stadigt kraftig. Trods energisk Behandling, hvoriblandt ogsaa konstigt Aandedræt, bedredes Aandedrættet

ikke; Kl. $3\frac{3}{4}$ stoppede Pulsen, der stedse havde holdt sig god og fuld, og samtidig saa man Pupillerne udvide sig.

Ved Section fandtes Blodoverfyldning af de indre Organer, særligt af Hjernen og Hjernebinderne.

OBSERVATION LXXXX.

En 38aarig Mand, indlagt paa Kommunehospitalets 6te Afdeling den 2. December 1898. Kommer tilfreds hjem Kl. henad 2 fra et Selskab; hans Hustru bemærker ikke noget aparte ved ham; han sover senere meget tungt, hun kan ikke faa ham væk; det oplyses, at han af en Fejltagelse har drukket af en Flaske med Morfin.

Ved Ankomsten til Hospitalet ligger han bevidstløs (soporøs) med stærkt sammentrukne Pupiller, snorkende, regelmæssigt Aandedræt. Pulsen er kraftig, regelmæssig. Temperatur 36.6; han er varm, svarer ikke paa Tiltale, men ved stærkere Tilraab siger han sit Navn.

Kl. $12\frac{1}{4}$, efterat hans Mavesæk er udskyllet, bliver han blaalig farvet i Ansigtet; han faar et Par Opkastninger, retter sig hurtigt, den blaa Farve svinder, hans Ansigt bliver rødt; paa Fore-spørgsel angiver han sin Alder; 5 Minutter derefter falder han sammen, Aandedrættet kan ikke høres, han er stærkt blaa igen, Pulsen kan ikke føles. Ved konstigt Aandedræt bringes han atter til at aande, og Pulsen bliver ret kraftig. Fra Kl. $12\frac{1}{2}$ —5 bliver der nu arbejdet med konstigt Aandedræt og meget mere, men Aandedrættet, der er karakteristisk stigende og faldende (Cheyne-Stoke), bliver sjældnere, Pulsen svagere og uregelmæssig, og den blaa Farve holder sig. Pupillerne udvides. Han dør Kl. 5.

Ved Section som det væsentlige: Blodoverfyldning af de indvendige Organer.

OBSERVATION LXXXXI. (Meddelelse fra den, der har oplevet Tilfældet.)

»Da Ombygningen af et Par Værelser i Huset, hvori jeg i 1865 boede, blev forceret, og der i den Anledning var stillet et Par Kulgryder op for at tørre de nypudsede Vægge, gik jeg paa min Vej op i Huset ved Aftenstid (Kl. 11—12) ind og saa, om Nattevagten derved var paa sin Plads. Efterat have set, at Manden var der og passede Ilden, gik jeg op paa mit Soveværelse, ovenover de to nævnte Stuer, og gik i Seng.

Henad Morgenen, vistnok Kl. 4—5, vaagnede jeg. Da jeg følte mig ilde tilpas med Tunghed og stikkende Fornemmelse i

Hovedet, gik det op for mig (der netop da som Polytekniker var inde i min Kemi), at det maatte være Kulosen nedefra, der var trængt op til mig.

Samlende al min Energi kom jeg ud af Sengen, men paa min Vej til Vinduet, der ikke var fjernet længer fra Sengen end 3 à 4 Alen, laa jeg gentagne Gange paa Gulvet. Jeg naaede at faa et Vindue op, og efter nogle Mundfulde frisk Luft (det var tidligt Foraar) kom jeg atter i min Seng, hvor jeg maatte blive liggende, indtil der kom Hjælp henad Morgenstunden. Prof. Ballin blev hentet, og jeg fik noget Medicin — vistnok med Ammoniak i.

Om Eftermiddagen kunde jeg klæde mig paa, men laa Resten af Dagen paa en Sofa og døsede, tung i Hovedet og med stikende og kvalmende Fornemmelser. Næste Dag var jeg vistnok atter Karl for min Hat; men jeg var jo ogsaa kun et Par og tyve Aar.

Havde jeg ikke pligtskyldigst set til Nattevagten den foregaaende Aften, var Tilfældet næppe indtraadt; thi saa havde min Næse ikke været fyldt med Kulos, og jeg havde nok i mit Sovekammer lugtet Luntten.

Nattevagten, der vistnok heller ikke hele Tiden opholdt sig i de to Stuer, fejlede intet særligt Dagen efter.

Siden da har den mindste Lugt af Kulos en modbydelig Virkning paa mig; naturligvis en Slags fix Idé hos mig ovenpaa Forskrækkelsen.«

OBSERVATION LXXXXII.

En 29aarig, ugift Husholderske indlægges paa Kommunehospitalets 6te Afdeling den 12. Februar 1895; hun er om Morgenens Kl. 7 fundet liggende paa Gulvet i sit Værelse, hvis Dør var aflaaet; hun var kun beklædt med sit Natlinned; der var stærk Røg i Værelset; i Kakkellovnen brændte en livlig, frisk Ild, og Spjældet var drejet for. Hun var bevidstløs; ved Indlæggelsen paa Hospitalet laa hun dybt sovende, med blaalig Ansigtssfarve, kølige Extremiteter, meget lille, uregelmæssig Puls, Aandedrættet besværet, snorkende; Næsevingerne spille; Kæberne ere klemt fast sammen, men iøvrigt er hun fuldstændig slap og reagerer absolut ikke paa ydre Indtryk. Pupillerne ere udvidede og reagerer ikke for Lys. Under Behandling retter hun sig, forsaavidt Aandedrættet bliver naturligere, Pulsen bedre, Pupillerne reagerer for Lys o. m., men det er dog først omkring Kl. 2 den følgende Nat, at hun begynder at tale af sig selv, idet hun ønsker noget

at drikke. Hun er dog fremdeles meget døsig, og det er først i Løbet af 3—4 Dage, at hun bliver helt livlig. Den 16de kan hun huske de forskellige Begivenheder Aftenen før Katastrofen, men hvad der er passeret om Natten og Morgenen er hende ubevidst. Efterhaanden erindrede hun dog en Del, og paa forskellig Maade blev det da oplyst, at hun efter Tetid som sædvanligt gjorde sit Værelse i Stand, fyrede godt i Kakkelovnen, drejede paa Spjældet uden dog at dreje det fuldstændig for, »for at holde paa Varmen«, hvad hun og hendes Søster jevnligt gøre, tillige i den Tro, at Cokes ikke kan give Kulos. Derpaa lagde hun sig, som sædvanligt, til at læse i Sengen og maa da være falden i Søvn, medens Lampen brændte; mere véd hun ikke at berette. Som meddelt ovenfor blev hun funden liggende paa Gulvet.

OBSERVATION LXXXXIII.

En 29aarig, gift Arbejdsmand, indlagt paa Kommunehospitalets 6te Afdeling den 28. Januar 1897. Det bliver efterhaanden ad forskellig Vej oplyst, at han Dagen før Indlæggelsen var meget urolig og nedtrykt, drak en Del uden dog at være beruset deraf; Kl. 9^{1/2} om Aftenen gik han fra Hjemmet; han var da gaaet til en Kone, som ikke kendte ham, havde lejet et Værelse og strax forlangt, at der skulde lægges godt i Kakkelovnen; næste Morgen mærkede Konen vel nogen Kuloslugt i sin Stue, men tænkte ikke noget derved; først om Eftermiddagen Kl. henad 7 gik hun ind til sin Logerende, da hun ikke havde set noget til ham i Løbet af Dagen; hun fandt ham da liggende bevidstløs i Sengen; der var ingen Røg eller Lugt i Værelset. Som det senere oplystes af Patienten selv, havde han drejet Spjældet for Kakkellovnsrøret i den Hensigt at berøve sig Livet ved Kulos. Ved Politiets Hjælp var han indbragt til Hospitalet om Aftenen. Han ligger i en bevidstløs Tilstand, men viser dog af og til Tilløb til at vaagne, idet han slaar Øjnene op; der er Irritation af Øjnene; en Del Kulsnavs om Læberne og Næseboerne. Aandedrættet er paaskyndet (30 i Minuttet), Pulsen lille, regelmæssig, paaskyndet (100); Temperaturen normal. Pupillerne let sammentukne, reagere for Lys; han er noget hed i Ansigtet, men ikke blaalig farvet; Hænderne lidt kølige, ellers varm. Hans Hustru, som kommer ved Slutningen af Undersøgelsen og er stærkt angrebet af Tildragelsen, fandt ham stærkt forandret i Udseende. Efter passende Behandling henlaa han uforandret til Kl. 3 om Natten, da han vaagnede, talte lidt og forlangte at drikke. Først 5 à 6 Dage

derefter er han helt klar; Erindringen om, hvad der er passeret, er kommen successive; den 5. Februar fortæller han selv, at han virkeligt har lejet Værelset i den Hensigt at tage sig selv af Dage ved at dreje Spjældet for Ovn; men han vil ikke (eller kan ikke?) oplyse, om han har gjort det eller ej.

OBSERVATION LXXXXIV. Meddelt af Patientens Læge. Oktober 1902.

En c. 40 Aar gammel Grosserer, der for kort Tid siden er flyttet ind i en Lejlighed i et ny opført Hus, gik en Morgen for 12 Dage siden fra sit Sovekammer ind i det tilstødende Badeværelse for at tage et tempereret Styrtebad. Badeindretningen havde tidligere været benyttet flere Gange uden Ulemper. Ved Indtrædelsen bemærkede han, at Luften i Værelset havde en underlig, skarp, gasagtig Lugt, men tænkte ikke videre derover. Han benyttede Styrtebadet et Par Minutter, standsede saa, fordi han »føjte sig sløj i Stedet for forfrisket ved det«. I det samme kom hans Hustru fra Soveværelset. Paa hendes Spørgsmaal om, hvad han syntes om Badet, svarede han, »at det var rigtig skidt«. Han var bleven tung i Hovedet efter det. Hun gik ud for at hente et Haandklæde; just som han havde modtaget dette af hende, sank han om paa Gulvet. Han angiver at have haft en Følelse, som om alle Musklerne i hans Legeme stivnede. Dette varede et Par Minutter og var ikke forbundet med Smerte; der var ingen Trækninger.

Denne Tilstand afløstes nu af en fuldstændig Slappelse, hans Arme og Ben »vare tunge som Bly«, »de laa som døde«, han kunde ikke bevæge eller løfte dem, og han følte, at de »bleve kolde som Is«. Han befandt sig i en halvt bevidstløs Tilstand, kunde se og til Nød høre, hvad der foregik, men skal ikke have svaret paa Tiltale. Han laa og tænkte paa, at han kunde føle sit Hjerte slaa svagere og svagere, mindes tydelig at have troet for sikkert, at han »nu skulde dø«. Han følte ingen Smerte noget Steds, var ikke angst, følte sig meget træt, nærmest paa en behagelig Maade, og undrede sig ved sig selv over, »at Døden ikke var værre«. Han tænkte ikke paa sin Familie, var lige glad ved Alt. Han laa med aabne Øjne, men fulgte dog ikke videre med, hvad der foregik i Sovekammeret, hvortil han strax var bleven baaret. Intet Drømmesyn, ingen uvilkaarlig Afgang af Udtømmelser. Aandedrættet har næppe været standset helt. Paa Familien gjorde han Indtryk af at være bevidstløs.

Denne Tilstand varede c. $\frac{1}{2}$ Time. Saa indfandt der sig voldsomme, smertefulde, ustandselige Opkastninger, der varede det meste af Dagen, og hvorfor han om Eftermiddagen fik Morfinindsprøjtning. De nærmeste Dage laa han til Sengs og følte sig stærkt afkræftet uden egentlig andre sygelige Symptomer. 10 Dage senere var han endnu ikke fuldstændig restitueret. Forgiftningen viste sig at hidrøre fra et utæt Rør i Gasbadeovnen.

OBSERVATION LXXXXV. Skibbruds-Meddelelse.

Kaptajnen fortæller: Da han var 45 Aar gammel som Kaptajn paa et stort Dampskib i Nordsøen, led dette Skibbrud; det var klart, at Skibet maatte gaa under; Maskinmesteren, som stod ved Siden af Kaptajnen, rakte ham Haanden og sagde Tak for alt godt i den Tid, vi har været sammen; Kaptajnen fik hans Hjælp til at slaa en Planke los — det var den, som reddede hans Liv. Om at sætte Baade ud var der ikke Tale. En Styrtesø smed Kaptajnen overbord, og han antager, at han var under Vandet i c. 3 Minutter; i denne Tid vare de Tanker, som beskæftigede ham, rettede paa Hjemmet; der var ikke Tale om noget behageligt; paa den anden Side var det ikke særligt uhyggeligt. Da han kom ovenfor Vandet igen, var han strax klar paa, hvad han saa: Mennesker, som kæmpede for deres Liv, og Lig, som dreve omkring; Skibet synkende; han ser en Baad, der er fyldt med Vand, og Personer i den, som stræbe at gøre den klar til Sejlads; han faar fat paa en Planke, og fra nu af er der kun Tale om at tænke paa Selvopholdelsen, at holde sig fast ved Planken, til den Baad er klar, og at komme op i den. Medens han holder sig til Planken, ser han, at Baaden fjerner sig; han slipper Planken og begynder nu at arbejde sig frem efter Baaden; det hele tager vel $\frac{1}{2}$ Time, før han er i Baaden; da han er der, mister han, paa Grund af det store Arbejde, han har præsteret, et Øjeblik sin Samling — men han er strax klar igen. Og nu begynde de 5 Mand i Baaden at ro; der tales ikke et Ord, de ro uden Kompas, ro og ro; da de have roet en 16 Timer, ser En et Fyrs Blink; Kaptajnen siger: Det er Horns Revs Fyr, saa maa vi se at naa derhen. Det varede ialt 22 Timer, før de vare ombord paa Fyrskibet; der havde ikke været Tale om Sult eller Trang til Fornødenheder; kun Tørst og Tørhed i Munden havde generet ham, men den var forbi, da han havde skyllet Munden med fersk Vand. Træthed er der ikke ved den lange Tids Arbejde under saadanne Omstændigheder; ingen Tanke om Frygt for Død —

det er Selvopholdelsesdriften, siger Kaptajnen paa sin rolige Maade.

Da jeg spørger, om han har hørt Andre, der virkelig have været »druknede«, »døde« og komme til Live igen, siger han, at han har talt med flere; de havde i Begyndelsen det samme som han, at en Mængde Tanker strømmede ind paa dem, særligt drejende sig om Hjemmet; de, der virkelig have været »døde«, fortalte, at naar de havde holdt op at kæmpe for Livet, paa Grund af Træthed, var det enten Ligeegyldighed eller en Følelse af Behag, der betog dem — saa mistede de altsaa Bevidstheden.

OBSERVATION LXXXXVI. Nedskreven af den Læge, der har oplevet Katastrofen.

»S. S. Gejser passerede Sable Island paa Rejsen fra New York til Christianssand Natten mellem 13. og 14. August 1888. Skibet havde en Besætning af c. 50 Mand og 90 Passagerer. Lægens Kahyt var midtskibs om Bagbord paa mellemste Dæk.

Kl. $3\frac{1}{2}$ om Morgenen blev jeg vækket ved et voldsomt Stød med Raslen, Skuren og Klirren af masede Jernplader. Skibet krængede haardt Bagbord over, saa Lampen, der hang brændende i Balance, slukkedes, og jeg faldt ud af Standkøjen. Det var klart, at vi vare paasejlede, og at Sagen var alvorlig. Jeg kom i en Fart i Benklæder og Frakke og var nærmest nysgerrig efter at se, hvad der var sket og vilde ske. Bange for at dø var jeg egentlig ikke, skønt Tanken om Døden strax fremstod.

Paa Dækket fór fortvivlede, rædselsslagne Mennesker rundt, halvnøgne, bedende og raabende om Hjælp. Det øsregnede og var meget mørkt, men sigtbart. Midtskibs om Styrbord stod Stævnen af en stor Damper kilet fast ind i os.

Jeg arbejdede mig op paa Broen, hvor blandt andre Kaptajnen var kommen til. I Paniken hørte jeg Kaptajnen raabe: »Ja, Doktor, nu er vi færdige!«

Der kunde ingen Tvivl være om Stillingen, tilmed da den fremmede Damper var kommen fri af os, og man saa en vældig Aabning i Gejsers Styrbordsside, hvor Vandet strømmede ind, og Skibet begyndte at synke. Det var indlysende, at vi maatte gaa tilbunds; den anden Damper var forsvunden, og bælgmørkt var det. Trods Alvoren tror jeg ikke, jeg var bange, i al Fald ikke angst eller rædselsslagen; religiøse Anfægtelser og Opgør med Livet var der ikke noget om. Jeg reagerede fuldstændigt normalt baade i legemlig og aandelig Henseende, var resigneret,

fattet, beredt, ɔ: vidende om, at nu skulde jeg dø, og ønskede at dø saa hæderligt som muligt, saa jeg smed de Redningsbælter, der fandtes i min Nærhed, ned paa Dækket, uden at beholde noget selv. Selvfølgelig ønskede jeg at leve, da saa meget bandt mig til Livet.

Paa Broen steg Forvirringen, da Passagererne strømmede herop, hvorfor jeg gik min Vej og banede mig Passage agterud. Undervejs vexlede jeg et Par Ord med en Maskinofficer, der paa Overrejsen havde faaet en Fraktur af Overarmen og nu gik med Armen i Bandage. Han blev mærkeligvis ogsaa reddet, og begge vare vi, da vi senere drøftede vort sidste Møde paa Gejsers, forbavsede over den Ro og Koldblodighed, vi begge vare i Besiddelse af den Gang.

Paa Agterdækket vare et Par Mand i Gang med at sætte et Fartøj ud, og jeg sprang op paa Rælingen for at være med. I samme Øjeblik sank Agterskibet, og vi bleve slyngede i Søen. Da jeg igen kom op paa Overfladen, stod Gejsers Forstævn ret op; i et Nu gik Stævnen ned, og Skibet forsvandt. Fra Sammenstødet til Skibets Undergang forløb, efter de senere Undersøgelser, 5 Minutter.

Søen var nu fuld af Mennesker, der kæmpede for Livet, men der blev hurtigt Stilhed, Vandet var varmt, og som dygtig Svømmer lykkedes det mig at naa en Baad, der drev med Kølen i Vejret. Her var der et Par Mand, og et Par kom til; Forsøgene paa at ride over Kølen faldt uheldigt ud som Følge af Slingeragen. Jeg gled gentagne Gange af og maatte nøjes med at holde fast med en Haand i Kølen; en Hjælp var det, da der kom en Mand drivende, hvem jeg fik Tag i Haaret af tværs over Baaden og herved blev afbalanceret.

Udsigter til Frelse var der ikke; Kræfterne begyndte at slippe op, Kulden følte, det virkede deprimerende at se de mange forsvinde, at høre Nødraabene; der opstod Forestillinger om Hajer, afbidte Ben, om Englændere, der sejle videre og lade de oversejlede drukne, og sluttelig havde jeg slugt saa meget Saltvand.

Det hjalp, da det begyndte at dæmre, og Lanterne af et Skib kunde ses, og da det kort efter blev helt lyst, og der saas Baade, steg Haabet hurtigt. Det var en ret underlig Fornemmelse at høre Folkene i Baaden tale Dansk, og i Glæden over at blive frelst blandede der sig en vis Ærgrelse og Flovhed ved Tanken om at være sejlet ned af et dansk Skib af samme lille Selskab paa 4 Skibe, skønt der var Vand nok at sejle i.

Opholdet i Vandet varede en Timestid, derefter kom et Op-

hold paa Thingvalla paa 12 Timer, hvor Stemningen trods Overfyldning med Passagerer + 50 Skibbrudne var god. Noget Udslag af ægte følt Taknemlighed mod Forsynet følte jeg ikke og sporede heller ikke hos de andre reddede; snarere maaske en vis Ærgrelse og Gnavenhed over den tilsyneladende meningsløse og saa ulykkelige Begivenhed.

Thingvallas Stilling var ingenlunde uden Fare, da Skibet havde mistet sin Stævn, saa kun det forreste Skot holdt. De nødvendige Forholdsregler bleve tagne til Skibets Sikkerhed, Disciplinen var god; man spiste Frokost og fortalte sine Oplevelser til dem, der vilde høre efter.

Om Eftermiddagen kom en tysk Damper »Wieland«, der tog alle de Skibbrudne og Thingvallas Passagerer med til New York.

Som nævnt fungerede saavel Hjernen som Legemet normalt for mig under Katastrofen. En let Nervøsitet, der sandsynligvis skyldes forceret Examenslæsning, blev maaske noget næret ved denne Lejlighed, men ellers har jeg ingen Følger sporet.«

OBSERVATION LXXXXVII. Nedskreven i September 1901 af den, som har oplevet Ulykkestilfældet.

»Den Oplevelse, hvorm Spørgsmaalet er, indtraf i Sommeren 1882. Jeg var den Gang 22 Aar gammel og læste til juridisk Embedsexamen, som jeg tog i Sommeren 1883. Mine Forældre boede paa Island; vi vare 3 Sønner, hvoraf jeg var den ældste, der studerede her i Byen. Den yngste af os var min den Gang lige attenaarige Broder Arne, der Aaret i Forvejen var bleven Student og et Par Dage i Forvejen havde taget filosofisk Examen. Han var mig inderlig kær. Et højt, slankt ungt Menneske med Kæmpekræfter, livsglad, elskværdig og godmodig af Karakter, maaske nok lidt sen i sin intellektuelle Udvikling. I legemlig Udvikling stod han derimod højt; han havde som sagt ualmindelige Kræfter, var en dygtig Gymnastiker og havde allerede som Dreng paa Island erhvervet sig et vist Ry som en udmærket og dristig Rytter. Svømme havde han derimod lige saa lidt som jeg eller islandske Studenter overhovedet lært; Klimaet paa Island er for koldt for denne Idræt. Jeg for mit Vedkommende havde derimod, efterat være kommen til Danmark, lært mig selv Begyndelsesgrundene til Svømning, men det var ikke synderlig bevendt med min Dygtighed deri. For at fuldstændiggøre Billedet af min Broder vil jeg tilføje, at han ved given Lejlighed havde vist sig i Besiddelse af et personligt Mod, som gik ud over det almindelige. Særlig erindrer jeg en Lejlighed, hvor hans rolige og modige

Optræden ganske alene overfor en hel Del ophidsede og halvfulde Studenter frelste en ham iøvrigt ganske ubekendt Kollega, der havde tirret de andre op til komplet Raseri, fra en Dragt Prygl; den Aften husker jeg, at jeg følte mig stolt af ham.

Nogle af mine Bekendte ejede i Forening en Dæksbaad, som jeg i flere Aar sammen med dem havde sejlet en hel Del med. Min Broder, som ogsaa var interesseret for Lystsejlad, havde en enkelt Gang faaet Lov at være med. Den Dag, Ulykken skete, den 5. Juli 1882, havde jeg med en af Fartøjsjerne, daværende juridisk Student, aftalt en lille Eftermiddagssejltur ud i Sundet, og min Broder havde faaet Lov at være med; efter Middag mødtes vi ved den daværende gl. Kalkbrænderihavn, gik ombord i Baaden, der laa til Ankers vel et Par Hundrede Alen ud for den, og sejlede en Tur paa et Par Timer i fint Vejr med en let Brise. Da Turen var forbi og Sejlene beslaaede, gik vi i det samme Fartøj, som vi vare komne ombord i, for at gaa i Land.

Det var dette Fartøj, der forvoldte Ulykken; det var en Slags fladbundet Kajak, som en anden af Fartøjsjerne, Ingeniør af Fag, havde lavet af vandtæt Lærred udspændt over et Træskelet; den havde Plads til 3 à 4 Mand, hvoraf 2 ved Aarerne, og havde i begge Ender et afskildret Rum, bestemt til som vandtæt at holde Fartøjet flydende i paakommende Tilfælde. Paa Oversiden af hvert af disse Rum var der imidlertid et med Skydelaag lukket Hul, og af disse Skydelaag havde det ene i nogen Tid manglet.

Min Broder og den ovenomtalte Trediemand paa Turen roede; jeg sad agter med Ansigtet vendt forud og havde det omtalte Hul, hvortil Laaget manglede, bag mig. Jeg har Indtrykket af, at det nu — lige ved Solnedgangstid — var blæst lidt op; Vinden var paalands, og de smaa Søer, den rejste, kom altsaa bagfra ind paa os. Vi vare alle ganske ubekymrede for Fare og i godt Humør. Da vi vare komne et Stykke fra Baaden, lagde jeg imidlertid Mærke til, at Kajaken laa paafaldende lavt agter, hvor jeg sad, og i pludselig Anelse om Faren drejede jeg mig om for at se til det aabne Hul; jeg saa da, at det, uden at vi havde mærket det, var blevet fyldt med Vand af Søerne, der bagfra havde skyllet ind over Agterenden; i samme Øjeblik, som jeg fik raabt Varsko til de andre, sank Fartøjet under os, medens vi alle uvilkaarligt rejste os op.

Jeg kunde som sagt svømme lidt, men havde aldrig prøvet at bjerge. Imidlertid, jeg vidste, at min Broder slet ikke kunde svømme, og der var derfor ikke andet for end at se at hjælpe ham. Han sad paa Toften nærmest mig; jeg fik med min højre

Arm fat i hans Side, og han lagde sin venstre Haand paa min Skulder. Hvor dybt Vandet var, véd jeg ikke; jeg véd kun, at jeg ikke noget Øjeblik mærkede Bund under mine Fødder. Fartøjet maa være gledet bort under os og maa vel af sig selv være skudt op i Vandfladen i Nærheden, saa at vi kunde have holdt os ved det, om vi havde tænkt paa det og havde kunnet naa hen til det; men Tanken derom faldt mig ikke ind, og det viste sig desuden strax, at jeg alene end ikke var i Stand til at bjerge min Broder saa langt. Lige saa hurtigt kom jeg paa det rene med, at jeg blev ene om Arbejdet; thi da vi dukkede op af Vandet igen, saa jeg allerede i nogen Afstand Nakken af den omtalte tredie Deltager i Turen, som i fuld Fart svømmede ind mod Land; jeg forsøgte to Gange at raabe efter ham, men mine Raab kvaltes hver Gang af Vandet, der fyldte min Mund, saa saare jeg lukkede den op. Fra dette Øjeblik stod den overhængende Livsfare for os begge mig klar.

Hvor længe den Kamp for Livet, som nu paafulgte, varede, er jeg ganske ude af Stand til at sige; den har sandsynligvis ikke været synderlig langvarig, og saavidt jeg husker, har jeg i hvert Fald ikke haft nogen Følelse deraf. Jeg har derimod Indtrykket af, at jeg nu pludselig lagde Mærke til, at det var blevet mørkt, og at Lygterne inde i Land vare blevne tændte. Jeg har ogsaa Indtrykket af, at Bølgerne nu forekom mig højere, end medens jeg sad i Baaden; Forklaringen heraf ligger formodentlig i, at jeg nu saa dem fra neden og før havde set dem fra oven.

Jeg har ikke nogen Erindring om, at der skulde være gaaet en Mængde forskellige Tanker eller Forestillinger gennem min Bevidsthed. Tværtimod, jeg var i fuld, rolig Selvbeherskelse, og min hele Aandsvirksomhed var aktivt rettet paa det ene: at redde min Broder. At mit eget Liv var Indsatsen, stod mig som sagt klart; det faldt mig ikke ind andet, end at vi delte Skæbne. Med dette for Øje var jeg ganske paa det rene med, at jeg ikke var bange for at dø. Jeg var forlængst i religiøs Henseende ikke-troende og forholdt mig navnlig ogsaa skeptisk til Troen paa et Liv efter Døden. Ikke desto mindre dukkede ganske naturligt Tanken om at bede til Gud et Øjeblik op i mig, men jeg afviste den uden Betænkning, og jeg erindrer klart, at min Reflexion i saa Henseende var ganske rolig og behersket, uden Trods, som uden Frygt.

Jeg mærkede strax, at jeg ikke kunde holde os oven Vandet i oprejst Stilling, og forsøgte derfor at komme paa Ryggen, men det var mig umuligt. Grunden hertil var kun min egen Mangel

paa Svømmefærdighed; min Broder voldte mig derimod ikke Besvær. Hans Mod stod sin Prøve her; uagtet han som sagt aldeles ikke kunde svømme eller endog blot flyde, var han lige saa rolig og behersket som jeg, gjorde intet Forsøg paa at klamre sig til mig, men forblev rolig ved min Side, med sin Haand hvilende paa min Skulder. Der var sikkert fuld Forstaaelse imellem os i dette Øjeblik, uagtet vi jo vare udelukkede fra at meddele os til hinanden; kun én af os kunde nemlig have Hovedet oppe over Vandet ad Gangen; naar jeg løftede ham op for at skaffe ham Luft, gik jeg selv ned, og naar jeg maatte hæve mig op for at faa Luft, trak jeg ham ned; jeg kom endda ikke højere op, end at jeg hver Gang fik Vand i Munden. Jeg husker ganske bestemt, at dette ikke voldte mig nogen Smerte eller noget væsentligt legemligt Ubehag. Formodentlig er min Bevidsthed hurtig taget af, og det forekommer mig ikke usandsynligt, at jeg maaske først af os har mistet den helt. Det sidste bevidste Indtryk, jeg har, er, at jeg synkende mærkede et let Tryk paa min Skulder; men dette Indtryk er halvt drømmeagtigt, ligesom løsrevet fra den hele øvrige Situation; at jeg selv samtidig har sluppet Taget i min Broder, er sket ubevidst. Jeg har altid troet, at min Broder i dette Øjeblik har været paa det rene med, at mine Kræfter vare udtømte, og derfor har givet Slip paa mig for ikke at være til Hinder for, at jeg kunde frelses.

Fra dette Øjeblik af er der et Hul i min Bevidsthed. Ved min Vaagnen til Bevidsthed igen fandt jeg mig selv liggende i Vand-skorpen, hvor jeg uvilkaarlig strax gjorde de sædvanlige Svømmebevægelser for at holde mig oppe. Men det var, som om der ikke kun var gaaet et Øjeblik mellem disse to Bevidsthedstilstande; de vare som adskilte ved et Svælg, ikke blot i Tid, men i Indhold. Medens jeg forud ikke havde haft anden Tanke end at frelse min Broder eller dele Skæbne med ham, var jeg nu i en underlig Sløvhedstilstand, hvor jeg vel havde en dump Fornemmelse af, at han laa og druknede et Steds i Nærheden eller maaske allerede var druknet; men denne Forestilling gjorde ikke noget videre Indtryk paa mig; det var som noget, der var sket, og som der ikke var noget at gøre ved. Al Forbindelse eller Overgang mellem disse to ganske forskellige Tilstande mangler. Ligesaa sløvt og uinteresseret tænkte jeg paa, om jeg selv skulde blive reddet; ganske betegnende for min Tilstand er det formentlig, at jeg husker, at jeg lagde Mærke til, at jeg havde min Hat i Haanden, og at jeg gav Slip paa den, fordi jeg tænkte, at man vilde finde det løjerligt, at jeg havde brudt mig om at bjerge

min Hat i Stedet for at redde min Broder. En lignende Følelse husker jeg, da jeg et Øjeblik efter saa noget mørkt glide hen imod mig og forstod, at det var en Baad, der kom for at redde mig; jeg gjorde nemlig ikke noget Forsøg paa selv at hjælpe med til at komme op i Baaden — hvad jeg vel forøvrigt heller ikke har været synderlig i Stand til —, idet jeg tænkte, at hvis Folkene mærkede, at jeg endnu havde Kræfter nok dertil, vilde de ikke tro, at jeg havde gjort, hvad jeg kunde, for at redde min Broder. Bagefter skammede jeg mig ved disse Følelser, som jeg heller aldrig har omtalt til andre. Først senere er det gaaet op for mig, at jeg, for at tale juridisk, ikke har været fuldt tilregnelig i hint Øjeblik.

Resten er snart fortalt. Jeg blev kastet op i Baaden, hvor Folkene strax erklærede, at min Broder maatte være druknet, og at det ikke var til nogen Nytte at søge efter ham. Jeg bad dem dog gøre det, og vi roede i nogen Tid omkring, idet der med Aarerne blev søgt efter min Broder paa Bunden, uden at han dog fandtes; jeg sad sløv og trist i Baaden, troede heller ikke paa at finde ham levende, men syntes dog, det var min Pligt at faa dem til at blive ved. Tilsidst maatte jeg indvillige i at gaa i Land. En tilfældig tilstedekommen Bekendt fulgte mig hjem og hjalp mig at skifte Klæder; min Logisværtinde fortalte mig bagefter, at Støvlerne og Benklæderne helt op til Knæet havde været sorte af Mudder. Derefter kørte jeg hen til min anden Broder for at meddele ham, hvad der var sket. Næste Morgen tidlig tog jeg ud til Østerbro for at se, om man havde fundet min Broder; jeg havde iøvrigt i Nattens Løb faaet hidset mig op til ikke at ville tro, at han virkelig kunde være død, og gik ud ad Østerbrogade i en Slags uforklarlig Tilstand af Vished om, at han var død, og en exalteret Tro paa, at han alligevel paa en eller anden vidunderlig Maade havde beholdt Livet. Da mødte jeg en Rustvogn, og ved at spørge mig for fik jeg at vide, at den indeholdt Liget af en ung Mand, der var funden druknet ud for Kalkbrænderihavnen. Jeg fulgte med ind til gl. Almindelig Hospital i Amaliegade; Lægen, som jeg kendte, og som iøvrigt var Medejer af den paagældende Lystbaad, fulgte mig over til Ligstuen og løftede Klædet fra det nys indbragte Ligs Ansigt. Det var min Broder; hans Udtryk var roligt som en sovendes.

I nogle Dage hostede jeg lidt blodigt Opspyt op, men iøvrigt havde jeg ikke nogen Mén i legemlig Henseende af det paa-serede.

Som De kan tænke Dem, har hele denne Begivenhed med alle dens Enkeltheder brændt sig ind i min Erindring, saaledes at jeg endnu, 19 Aar efter, føler det hele levende for mig.«

OBSERVATION LXXXXVIII. Nedskreven af den, der har oplevet Ulykkestilfældet.

»Den 27. Juli 1902 kuldsejlede jeg paa Furesøen Kl. 11 om Formiddagen. I Baaden var foruden mig selv to Drengene, 11 og 12 Aar gamle. Da Baaden gik rundt, bleve vi alle tre kastede ud af den, medens den selv med Bunden i Vejret flød ovenpaa ved Siden af os. Min første Tanke, da jeg laa i Vandet, der vel var en c. 14° varmt, var at faa Tag i Drengene; dette lykkedes mig heldigvis ogsaa strax, idet jeg med den venstre Haand fik fat i den enes Haand, medens den anden selv fik fat i min venstre Skulder; med min højre Haand fik jeg Tag i Kølen paa Baaden, og jeg husker nu, at jeg koncentrerede min Tanke paa at søge at komme op paa Baaden og samtidig hale Drengene med op; jeg følte imidlertid nu, at mit højre Ben var hindret i Bevægelse ved, at et Tov under Baaden havde snoet sig fast om det. Slippe Drengene, lige saa lidt som at slippe Taget i Baaden, turde jeg ikke, saa det eneste, jeg havde at gøre, var at arbejde med Benet med al min Kraft for at faa det løst. Min Tanke var: »Det maa lykkes Dig! hold ud! hold ud!« En 5 Minutters Tid varede vel denne Situation, men min Tanke var saa optaget af det, jeg koncentrerede den paa, at jeg slet ikke fik Tid til at gøre mig klart, hvor farlig Situationen i Virkeligheden var. Jeg var, da vi kuldsejlede, dødtræt i begge Armene, i den højre, fordi jeg med den i de sidste 5 Minutter før Kuldsejlingen havde holdt det løste Skøde til Sejlet i den, og det trak med en forfærdelig Kraft i den, og i den venstre, fordi jeg med den havde holdt paa Roret, der under en saa voldsom Byge ogsaa gør en voldsom Modstand, naar Baaden skal styres for Vinden. Jeg var altsaa, da jeg blev kastet i Vandet, til Dels udmattet. Da Kræfterne efter de c. 5 Minutters Forløb begyndte at svigte mig, gjorde Baaden — efter hvad de, der frelste mig, sige, og som nu vare et Par Hundrede Alen fra mig, uden at jeg dog havde set dem — en Drejning helt rundt, og derved blev jeg af Tovet om mit Ben trukket ned under Vandet. Min sidste Tanke var da kun: »Jeg kan ikke arbejde mere, jeg maa slippe.« Det susede for mine Øren, og jeg besvimed omtrent med samme slet ikke ubehagelige Følelse, som naar man bliver bedøvet hos en Tandlæge. Jeg havde i det Øjeblik aldeles ingen Tanke eller Skræk

for Døden, en Følelse af uendelig Mathed, det var det Hele. Da jeg en c. 4 Minutter senere kom til mig selv i Lykkebergs Baad, havde jeg atter den samme Fornemmelse, som naar man vaagner efter en Kvælstofforiltebedøvelse. Min første Tanke og mit første Spørgsmaal var som rimeligt, om Drengene vare frelst. Jeg havde en voldsom Hovedpine, der dog snart fortog sig, da jeg fik kastet op (meget lidt Vand havde jeg slugt). 1—2 Timer efter Kuldsejlingen var jeg fuldt restitueret igen.

Om Drengenes Indtryk kan jeg desværre ikke sige Dem noget af Interesse. Den ene var kommen op paa Baaden, hvor han altsaa sad i god Behold, og den anden holdt sig fast i Bommen, der flød ved Siden af Baaden, da de bleve reddede; ingen af dem synes at have haft Følelsen af Situationens Alvor, det Hele var for dem mere en Spas. Nogen Tanke om eller Skræk for Døden synes de slet ikke at have haft.«

Paa min Opfordring om yderligere at belyse Spørgsmaalet om Tanken om Døden har jeg modtaget følgende:

»Før Kuldsejlingen var min Bevidsthed saa optaget af at søge at faa Baaden hurtigst muligt i Land og at undgaa Kæntring, og efter Kuldsejlingen mine Tanker saa koncentrerede om det Ene, at søge at faa Drengene og mig selv op paa Baaden, at *end ikke den flygtigste* Tanke om Døden eller Skræk for den gik gennem min Hjerne, *dette er jeg fuldstændig klar over og aldeles sikker paa.*«

OBSERVATION LXXXXIX.

En 24aarig ugift Pige fra Landet blev indlagt den 15. Februar 1902; hun har i 1894 ligget 6 Gange paa Hospital i en af Provinserne og er bleven opereret for Bylder, der stamme fra tuberkuløse Benlidelser i venstre Ben og Arm. For 2 Aar siden blev en Byld aabnet i Lændeegnen. I det sidste Aar har der atter, under samtidige Smerter i Ryggen, udviklet sig meget store Bylder paa højre Side, de indtage Bækkenet og øverste Del af højre Ben. Hun har haft Feber, er afmagret stærkt og er meget mat. Der er nu Rygradsbetændelse (Spondylitis); 5 Dage efter Indlæggelsen aabnes Bylterne; i den følgende Tid gaar alt godt; der er ingen Feber; hun kommer noget til Kræfter; men senere kommer der Feber, der viser sig nye Bylder, hendes Kræfter svinde, da der afsondres saa store Mængder Pus. I Midten af Maj Maaned begynder hun at blive døsig; spiser kun meget lidt. Den 20. Maj: Var i Gaar uklar. 23. Maj: 40/38.2. Har døset meget; kun spist lidt. Paa Spørgsmaal, hvorledes hun har det,

svarer hun »godt!« Hun har sovet uden Sovemiddel. 24de: Uklar til Morgen; ingen Klager. 25de: 39.8/39.9. Døset meget, kun spist ganske lidt. Har haft Kvalme og Opkastning. Fik i Aftes Portvinstoddy. Hun har været urolig i Nat, talt og kastet Tøjet af sig; hun mener selv, at »hun har drømt«. Pulsen er meget lille og noget uregelmæssig. 1 Gang rigelig naturlig Aabning afgaaet i Sengen; hun svarer klart paa Spørgsmaal. Synes godt om den Rhinskvin, der gives hende. Dette gælder Morgenens Kl. 9. Hun laa nu stille hen og var — det er Sygeplejerskens Beretning — ved fuld Bevidsthed; hun svedte stærkt, talte saa godt som ikke. »Kl. 3^{3/4} sagde hun Farvel til mig og takkede mig for, hvad jeg havde været for hende, hvilket hun gentog flere Gange. Moderen kom paa denne Tid. Hun sagde, da hun saa hende: »Der kommer min Moder.« Lidt efter sagde hun: »Er der ikke en Stol til min Moder, at hun kan sidde ned.« Hun bad da hilse sin Broder i Amerika. Kort efter tog hun Moderen om Halsen og forsøgte at ville sige noget til hende, men Evnen til at meddele sig havde da svigtet hende. Hun laa da stille, men lod dog endnu til at opfatte sine Omgivelser. En Times Tid, før hun døde, antog hendes Øjne et meget stirrende Udseende, vare stærkt opspilede, og Aandedrættet tiltog da i Hastighed, indtil hun Kl. 4^{1/2} døde ganske stille.«

Ved Obductionen fandtes, foruden de forskellige tuberkuløse Benlidelser, tillige Hoftebetændelse, Tegn paa Tuberkulose i Lungerne med en Byld i den højre, Degeneration af Hjertekødet, tuberkuløse Tarmsaar, Nyrebetændelse.

OEHLENSCHLÄGER. (OEHLENSCHLÄGERS Erindringer. IV. S. 315.)

Erindringerne ere som bekendt udgivne af Oehenschlägers Søn J. W. OEHLENSCHLÄGER; der meddeles:

»Symptomerne, der viste sig om Morgenens tidligt, Søndagen den 2ode, gave tilkende, at det ej var Gulsot, men en indvendig Byld paa Leveren, han led af. Da Lægerne (hans gamle Collega Conferentsraad O. Bang og hans Huslæge Dr. Hansen) om Formiddagen samtalede om hans Sygdom i det tilstødende Værelse, spurgte han sin ældste Søn, hvad de mente om hans Befindende, og da denne svarede: »Du maa ej frygte!« afbrød han ham strax og sagde med Varme: »Kiære Søn, tror du, jeg frygter Døden; nej, langtfra!« Efter et kort Øjeblik lagde han til: »Hvad er det Hele — kun et Pust — og det er forbi!« — Da Bang samme

Dags Eftermiddag gik fra ham, kaldte han ham tilbage, saa ham venligt ind i Øjnene, trykkede hans Haand og sagde: »Tak for godt Kammeratskab!« Kl. 8 om Aftenen følte han alt Dødens Komme og forlangte en Pude, som hans Datter Maria havde broderet ham, lagt under sin Hovedpude. Af og til blundede han. Naar han vaagnede, saa han ofte til Uret, som hang ved hans Seng, og spurgte flere Gange, om Klokken snart var 10. Da Klokken blev 9^{1/2}, kaldte han sin ældste Søn og sagde til ham: »Du skal slutte Manuskriptet til mine *Erindringer*. Til min Sørgefest paa Theatret vil jeg, at min *Sokrates* skal opføres, men Scenen i Propylæerne skal udelades. Du skal nu forelæse mig det Sted af Scenen i femte Akt mellem Sokrates og Kebes, hvor Sokrates omtaler Døden; det er saa *usigeligt dejligt*.« Dette Sidste udtalte han med en inderlig Følelse og Varme. Det var følgende Replik: »Hvordan kan Døden gøre Dig bedrøvet? Det være kan jo dog blot Et af To: Hvad enten Noget, Kebes, eller Intet. Hvis den os røved hver en Følelse, Og blev en Søvn, hvori den Sovende Ej ængstedes, selv ej af mindste Drøm — Da var den alt en uskatterlig Vinding; Thi vist jeg tror, hvis Nogen sammenligned Slig rolig Nat med alle Nætter, Dage, Han tilbragt har i et uroligt Liv, Da foretrak han slig velsignet Ro. Men — hvis Bevidstheden ej Døden dræber, Er den en Sjælsomskiftning, en Forvandling, En Rejse til et Sted, hvor, efter Sagnet, Man atter træffer alle sine Kiære: Tænk, hvilken Glæde det da vel maa vorde! At leve der med Guder, og at tale Med Hesiod, med Orpheus, med Homer, Og alle store Mænd, som var før os.«

Han hørte det ovennævnte Sted oplæse med største Bevægelse, idet han med et saligt Smil stirrede ud for sig. Da Repliken var ude, afbrød han selv Læsningen og tog Afsked med sine Sønner, sin Svigerdatter og hendes Søster, som tilligemed Husfolkene stode ved hans Seng, indtil han drog sit sidste Suk. Efter en kort og let Døds kamp, under hvilken hans Øjne afvexlende hvilede paa Uret og paa hans Børn, døde han, da Klokken slog elleve, uden Smerte og med fuld Bevidsthed lige til det Sidste.«

[*Bidrag til den oehenschlägerske Litteraturs Historie*. 2det Bind. Forlagt af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme. Kbhvn. 1868. findes S. 347 en Note om Tragedien Sokrates, der opførtes ved Sørgefesten, som det kgl. Theater afholdt over Digteren; heri meddeles i Korthed om hans Død i Overensstemmelse med Ovenstaaende.]

OFFICER. (RIBOT: *Les Maladies*. S. 96.)

En Officer faldt af sin Hest og stødte højre Side af Legemet, især Hovedets højre Side; efter en let Besvimelse steg han atter til Hest »for at faa en Rest af Svimmelheden til at gaa over«, og han fortsatte nu sin Undervisning i Ridning i 3 Kvarter med stor Præcision. Kun af og til sagde han: »Jeg vaagner af en Drøm; hvad er der dog hændet mig?« Man førte ham hjem; til Lægen, som blev hentet, og hvem han kendte og hilste paa sædvanlig Vis, sagde han de samme Ord. Han fik Forklaringen, og der blev svaret korrekt paa alle Spørgsmaal; han klagede kun over Konfusion i Hovedet. Trods Spørgsmaal af Forskellige erindrer han ikke, at han for nogle Dage siden havde faaet et Saar paa sin Fod af sin Støvle, at han Dagen forud var taget til Versailles for at tale med sin Broder, havde spist der, var taget tilbage til Paris og, da han kom hjem, havde fundet et Brev fra sin Fader; han vidste Intet om sit Fald samme Dag, eller hvad der var hændet derefter. Han kender alle sine Omgivende, véd, at han er Officer, at han har Tjeneste o. s. v.

Lægen kom igen med c. en Times Mellemrum; hver Gang, han kom igen, troede Officeren, at han saa ham for første Gang; han kan ikke huske noget om de Midler, han lige har brugt (Fodbade, Gnidninger o. a.) — kort sagt — *der eksisterer ikke andet for ham end selve Øjeblikket.*

6 Timer efter Faldet blev Pulsen bedre, og den Syge begyndte at kunne holde fast paa det for ham saa ofte gentagne: De er falden af Hesten.

8 Timer efter Faldet erindrer han, at han har set Lægen en Gang før; Pulsen er bedre. 2¹/₂ Time senere, da Pulsen er normal, glemmer han ikke mere, hvad der siges ham. Han kan nu huske Saaret paa Foden, begynder at kunne huske, at han tog til Versailles, men kun ubestemt — om Aftenen er han dog sikker paa, at han har været der. Men hvad han har foretaget i Versailles, hvorledes han er kommen hjem til Paris, og om han har modtaget Faderens Brev, erindrer han først næste Morgen, efterat han har tilbragt en rolig Nat. Men alt, hvad han har set eller hørt den Dag, han faldt af Hesten, forud for Faldet — alt det erindrer han slet ikke; hvad han for Fremtiden vidste derom, kendte han kun gennem Meddelelser.

(Meddelelsen stammer fra KAEMPFEN i *Mémoires de l'academie de médecine*. 1835. Tome IV. S. 489. RIBOT har den fra Dr. RITI, Læge ved Asylet i Charenton.)

OTHØ, romersk Kejser fra 15. Januar til 16. April Aar 69; født Aar 32. (TACITUS — ved HOVGAARD. III. S. 134.)

Da Slaget med VITELLIUS var tabt, vilde Soldaterne ikke opgive Haabet om en ny Sejr, men »OTHØ selv havde opgivet al Tanke om Krig. »Vaabenbrødre, sagde han, hvis jeg vilde udsætte Eder med det Sindelag og det Heltmod, I have, for nye Farer, vilde det være at købe mit Liv altfor dyrt. Jo lysere I male mig Fremtiden i Tilfælde af, at jeg vilde leve, des skønnere vil min Død være. Vi have prøvet hinanden, jeg og Lykken. I maa ikke tænke paa Prøvens Kortvarighed: det er vanskeligere at holde Maade i en høj Stilling, naar man tror, at man ikke vil beholde den ret længe. Borgerkrigen er begyndt af VITELLIUS, og naar vi ere komne til at føre Krig om Herredømmet, da er det hans Skyld; at vi ikke komme til at kæmpe mere end én Gang vil være mit Værk; derefter skal Efterslægten vurdere OTHØ. VITELLIUS skal beholde sin Broder, sin Hustru og sine Børn; jeg behøver hverken Hævn eller Trøst. Lad Andre have haft Regeringen i længere Tid; Ingen vil have givet Slip paa den med saa stort Mod. Skulde jeg taale, at saa mange unge Romere, saa mange ypperlige Hære atter hugges ned og frarives Fædrelandet? Lad mig tage den Overbevisning med mig, at I vilde have gaaet i Døden for mig; men I skal og bør leve. Jeg vil ikke lægge Hindring i Vejen for Eders Frelse, I maa ikke staa i Vejen for min Fasthed. At tale mere om Døden vilde være Fejghed. Det bedste Bevis for, at min Beslutning er urokkelig, skal være Eder, at jeg ikke klager over Nogen; thi den, som anklager Guder eller Mennesker, hænger endnu ved Livet«.

»Efterat have sagt dette talte han venligt til hver især efter hans Stand eller Værdighed: »De skulde, sagde han, snarest muligt tage bort og ikke vække Sejrherrens Vrede ved at blive hos ham«. Saaledes søgte han at bevæge de Unge ved sin Myn-dighed, de Gamle ved Bønner og med sit rolige Aasyn, sin ufor-færdede Tale at standse sine Venners utidige Taarer. Han giver Ordre til at forsyne de Bortdragende med Skibe og Vogne. Han tilintetgør Bønskrifter og Breve, der aandede altfor stor Hen-givenhed for ham selv eller Foragt for VITELLIUS; han uddeler Penge med sparsom Haand og ikke som den, der vil til at dø.« Til sin Brodersøn, et helt ungt Menneske, der hengiver sig til Graad og Fortvivelse, taler han smukke, trøstende Ord — dog blandet med lidt Selvbeundring, synes mig. — »Dernæst lod han Alle trække sig tilbage og hvilede sig nogle Øjeblikke. Han syslede allerede med Dødstanker, da en pludselig Støj drog ham bort

derfra. Det meldtes ham, at Soldaterne vare helt vilde og ustyrlige; de truede dem, der vilde rejse bort, med Døden, og især rasede de voldsomt mod VERGINIUS, som de belejrede i det Hus, han havde lukket sig inde i. Efterat have irettesat Ophavsmændene til Røret gik han tilbage og gav sig Tid til at tale med dem, der vilde rejse, indtil de Alle kunde fjerne sig uden at lide Overlast.

Da det lakkede mod Aften, stillede han sin Tørst med en Slurk iskoldt Vand. Dernæst lod han sig bringe to Dolke, prøvede dem begge og lagde den ene af dem under sin Hovedpude. Da han saa havde forvissat sig om, at hans Venner vare rejste bort, tilbragte han Natten i Ro og, som det forsikres, ikke uden Søvn. Saasomt det blev lyst, lod han sig falde med Brystet mod Dolkens Od.

Hans Frigivne og Slaver, ligeledes Gardeøverstent Plotius Firmus, gik ind, da de hørte den Døendes Suk; de fandt kun ét Saar paa ham. Man skyndte sig med hans Ligfærd; det var noget, han selv indstændigt havde bedt om, for at man ikke skulde hugge hans Hoved af og give det til Pris for Kaadhed. Gardekohorterne bar hans Legeme til Baalet under Lovtaler og Graad og kyssede hans Saar og hans Hænder. Nogle Soldater dræbte sig selv ved Baalet — ikke fordi de følte sig skyldige, eller fordi de vare bange, men fordi de elskede Regenten og vilde vise samme Heltemod som han, og derefter var der ogsaa i Bubriakum, Placentia og i andre Lejre mange, der valgte at dø paa den Maade. — Det Gravmæle, som rejstes for ΟΥΘΟ, var tarveligt og netop derfor mere varigt. « Han var kun 37 Aar.

PANUM. (TRIER: Panums sidste Sygdom.)

PANUM, Professor i Fysiologi ved Københavns Universitet, blev 64 Aar gammel; fraset en Tilbøjelighed til Hoste og Kortaandedhed (Bronchitis), som aldrig havde plaget ham synderligt, havde han været rask. »Da Panum den 1. Maj 1885 begav sig hjem fra et Besøg hos sin Søn i Nyhavn, følte han sig besværet ved Gangen og ved den temmelig stærke Blæst, kunde ikke holde Skridt med sit Selskab og bad sine Ledsagere om at gaa forud. I Bredgade (hvor han boede) skal han flere Gange være set staaende stille udenfor Butiksvinduer, rimeligvis for at hvile sig og samle nye Kræfter. Kort efter Hjemkomsten indfandt der sig en hæftig Smerte i Hjerteegnen, og samtidigt havde han — som det først efter hans Død berettedes mig — en pludselig Fornemmelse af, at Noget bristede inde i Brystets venstre Halvdel. Smerten tog til i de følgende Timer, han blev urolig og ængstelig. Da jeg saa

ham omtrent Kl. 10, var han bleg, lidt sammensunken, med kølige Yderdele, ikke svedende Hud, lille, hyppig, uregelmæssig Puls; men Talen var fri, Aandedrættet ikke synderlig paaskyndet; han bevægede sig med Lethed om i Værelserne, klædte sig rask af og gik til Sengs. Her vedblev han at klage over Smerterne, der ogsaa indtog Brystbensregionen og straaledede ud i venstre Arm lige til Fingrene; han skiftede uafslædig Stilling ligesom for at søge Lindring og anvendte al sin Kraft for at holde Smerteytringerne tilbage. Forsøg paa at nyde varme Drikke, Kamferdraaber o. desl. mislykkedes, idet de stadigt fremkaldte Kvalme og Opkastninger, hvilke han jævnlig selv befordrede ved at stikke Fingeren i Halsen. Under alt dette forblev hans Bevidsthed fuldstændig fri, ja, han ytrede sig flere Gange halvt spøgefuldt om Lægekunstens Mangel paa Evne til at lindre hans Lidelser; thi ikke blot Sennepskager, Varmedunke og Incitantia, men ogsaa en ret rigelig Morfinindsprøjtning forblev uden Nytte. Først en halv Times Tid efter en gentagen Morfinindsprøjtning toge Smerterne henad Midnat af, og han følte Trang til Søvn. Denne var kun let, urolig og afbrudt; men Opkastningerne gentog sig dog ikke, før da han i Morgenstunden havde nydt sin Kaffe. Han følte sig endnu Klokken henved 8 Morgen saa lidet syg, at han indtrængende maatte overtales til at blive i Sengen og lade sin Formiddags-Forelæsning afsige, og han gav Besked om Forretningsbrevets Besørgelse. I de tidlige Morgentimer havde han udtænkt en udførlig Forklaring af den Funktionsforstyrrelse af Nerverne (N. vagus og sympathicus), hvoraf han mente at lide; han udviklede hele denne Forklaring for Sønnen, men erklærede tillige sin Uvidenhed om den til Grund liggende Lidelse. En halv Time efter, at Sønnen havde forladt ham og fundet Pulsen ret kraftig, Udseendet kendelig bedret, og faa Minutter efter, at han spøgende havde talt med Omgivelserne, hørtes der fra Sideværelset i et Øjeblik, han var alene, at han udstødte en klagende Lyd; han var falden cyanotisk og bevidstløs tilbage fra den siddende Stilling og udaandede faa Minutter efter.«

Ved Obductionen fandtes en stor Bristning af venstre Hjerterkammer, Hjertekødet forandret, dets ernærende Aarer (artt. coronariæ) stive, forkalkede og delvis tilstoppede; udtraadt Blod i Hjerteposen.

PAUL DEN III^{DE}, PAVE (1466—1549).

RANKE (Die römische Päpste. I. S. 177) skriver:

PAUL DEN III^{DE} opdagede, at hans Nærmeste bedrog ham, og

Oscar Bloch: Om Døden. II.

blev dybt rystet derved. Den 3. November 1549 tog han til sit Landsted paa Monte Cavallo; men han fandt ikke den Ro, han søgte. Han lod Kardinal Alessandro kalde; det ene Ord tog det andet; Paven kom i det hæftigste Oprør, rev Baretten af Hovedet paa Nepoten og kastede den paa Gulvet. Alle troede, at Kardinalen skulde afskediges; dertil kom det dog ikke. Paven blev syg af den stærke Sindsbevægelse; faa Dage efter, den 10. November 1549, døde han. Han var 83 Aar gammel.

Brosch (Geschichte I. S. 187) skriver, at Paul den III^{die} skal være død af Sorg og Ærgrelse over den Utaknemmelighed, han var Vidne til blandt sine Nærbeslægtede; tillige skal en hæftig Samtale med Kardinal Alessandro have bidraget til hans Død. Denne Beretning stammer fra DANDOLO (fra Venedig); Brosch vil dog ikke tro paa, at en saadan Karakterforandring kan være opstaaet hos en gammel Mand, som ellers altid har levet i god Forstaaelse med sin Familie. Nyere Skrifter (af GOSSELINI), som indeholde Dokumenter fra Samtidige med Paul den III^{die}, vise ogsaa, at Dandolos Beretning er urigtig.

PARRY. (PARRY . . . ved Ipsen. S. 249.)

Admiral PARRY havde i længere Tid været syg og var rejst til Ems for at søge Lægebehandling der. En Maanedes Tid efter Ankomsten var det dog klart, ogsaa for ham selv, at han snart skulde dø, og Familien var kommen til Ems. En Lørdag Morgen talte han med sin Hustru om sin Sjæls Frelse. »Jeg kan sige, at kun til Christus og ham korsfæstet sætter jeg mit Haab om Frelse . . . Han er min Frelse og al min Begær!« Da Samtalen senere drejede sig om Udsigten til hans snare Bortgang, sagde han atter: »O, ja, jeg længes derefter, jeg higer efter at komme bort og kaste mig i min dyrebare Frelseres Arme, og jeg tror ogsaa, at jeg snart skal tages bort fra Eder.« Kort efter føjede han til med en ejendommelig Alvor: »Sørg for, at der ikke bliver nogen Scene!« Hun spurgte ham, om han ikke ønskede sine Børn om sig. »Jo«, svarede han, »men pas paa, pas paa!« »Sildigt om Aftenen samme Dag syntes han at falde sammen. Nogle faa Bønner fremsagdes ved hans Seng, som han syntes at kunne følge, men han var for udmattet til at tale, undtagen en Gang, da man hørte ham fremstamme »Vognene og Hestene!« Efter nogen Tid samlede han sig lidt igen og faldt i en rolig Slummer, som vedvarede med faa Afbrydelser hele Natten. Næste Morgen døde han. Hans sidste Timer vare fri for Smerter, og han var

ved sin Bevidsthed lige til det Sidste, indtil Sjælen med et let Suk flygtede bort.«

PENN. (A. LISTOW: William Penn og Qvækerne.)

WILLIAM PENN (f. 1644, † 1718) var alt som Student i Oxford stærkt grebet af Datidens kirkelige Stridsspørgsmaal og hørte her en Lægmand, Thomas Loe, prædike GEORGE FOX'S Lære. (George Fox, »Manden med Skindbuxerne«, var Stifteren af *Qvæker*-Samfundet; han var, betragtet fra lægevidenskabeligt Synspunkt, tildels sindssyg. Navnet Qvækere stammer fra Quakers = Skælvere. Den første, der gav Sekten dette Navn, var Dommeren GERVAS BENNET (1650), til hvem Fox i et Forhør havde sagt: »Du skal skælve for Herrens Ord«; senere optog Almuen Benævnelser, da det passede paa de i Qvækernes Forsamlinger forekommende Tilfælde af Krampe. De kaldtes ogsaa Bekenderne og Lysets Børn; selv kaldte de sig indbyrdes: Vennernes Samfund. Fox begyndte med at prædike imod den Tids Umaadelighed i Nydelser, selv de uskyldige, fordømte endog Musik, udartede mere og mere, Gud bød ham som en kristelig Dyd at sige Du til Alle, altid at beholde sin Hat paa for ikke at vise Nogen Æresbevisning — og kom i en uophørlig Strid med det bestaaende Samfunds Love og Vedtægter. Mange af hans Tilhængere bleve sindssyge. Qvækernes Sekt var i det Hele spottet, forhadt og forfulgt, da William Penn stiftede Bekendtskabet med den.) Penn og flere af hans Kammerater fandt Behag i Qvækerlærens Aand og forsømte den akademiske Gudstjeneste; det endte med, at P. blev bortvist fra Universitetet; han var ved Rejser og juridiske Studier kommen bort fra sin Iver for det Religiøse, da han atter hørte LOE prædike — og han besluttede sig til at blive Qvæker. Han stred og led meget for sin Overbevisning, skrev i sit lange (8¹/₂ Maaneders) Fangenskab i Tower det berømte Skrift »Uden Kors ingen Krone«, som er udkommen i talrige Oplag og viser, at han er alvorlig og oprigtig Kristen — men med Qvækernes Tilsnit, hyldende det afholdende og selvfornægtende Liv. Senere i Frihed prædikede han, kom i Konflikt med Loven, optraadte paa en udmærket, frimodig og bidende Maade for Domstolen; Juryen erklærede ham »ikke skyldig«. — Mange Rejser — i Amerika stiftes Philadelphia. Alt i Alt en udmærket Karakter og meget arbejdsom i sin gode Sags Tjeneste; skrev mange Skrifter.

I 1712 fik han et let apoplektisk Tilfælde, han genvandt sine aandelige Evner; flere lette Anfald berøvede ham dog snart Ev-

nen til at arbejde; i de sidste 6 Aar af sit Liv skildres han som en Olding med nedbrudt Kraft. Hans fromme, kærlige og blide Sind var uforandret, og det skænkede ham en stille Fred. Endnu i Aaret 1714 kunde han besøge et Bedemøde, hvor han talte, men kun nogle faa Ord og med Besvær. Hans Hukommelse svækkedes efterhaanden saaledes, at han ikke kunde nævne Navnene paa sine bedste Venner. Børnene og Børnebørnene, som omgave ham, vare hans kæreste Omgang. Naar Vejret tillod det, spadserede han med dem i det Frie og saa med Smil paa deres Lege. Ellers gik han i det store Hus fra Værelse til Værelse og havde som et Barn sin store Glæde af disse Smaaavandringer. Men i Aaret 1717 blev han saa svag, at han næppe kunde gaa uden at ledes. Den 29. Juli 1718 blev hans Tilstand betænkelig, Kuldegysninger afvexlede med Feberhede. Hannah (hans Hustru) lod et Ilbud gaa til Bristol for at hente hendes Søn John til Faderens Dødsleje; men Døden kom hastigere end Budet, henad Morgenstunden den 30. Juli 1718 hensov PENN i sit 74de Aar.

PERIKLES († 429 før Chr.). (PLUTARCH'S Levnetsskildringer. ULLMANN I. S. 145.)

PETRONIUS († 66). (TACITUS — ved BADEN. II Lib. XVI. Kap. 19. S. 327.)

»I disse Dage var Keiseren (NERO) just rejst til *Campanien*, og PETRONIUS var gaaet efter indtil *Cumæ*, hvor han standsede og kunde ikke taale at leve længer imellem Frygt og Haab. Alligevel ilede han ikke med at dø, men efterat Pulsaarerne vare overslagne, bandt han dem til igen, naar han lystede, aabnede dem atter, og taledede med sine Venner, men ingen alvorlige Ting eller noget, hvormed han søgte Ære for Standhaftighed. Ligeledes var Indholdet af deres Samtaler intet om Sjælens Udødelighed og de Viises Meninger, men letsindige Digte og spøgende Vers. Af sine Trælle lod han nogle give Foræringer, andre Stryg. Han gik ud paa Gaden, lagde sig derpaa til at sove, saa at hans Død, skønt ufrievillig, saae ud som Straaedød.«

PHILOPOEMEN (c. 252—183 før Chr.). (PLUTARCH'S Levnetsskildringer. ULLMANN III. S. 111.)

PHILOPOEMEN var af Dinokrates bleven kastet i et underjordisk Fængsel; for Indgangen var væltet en stor Sten, og væbnede Mænd stode rundt om; men Dinokrates frygtede, at han skulde

blive reddet, og for at komme Akæernes Planer i Forkøbet »aabnede han ved Nattens Frembrud, da Mængden havde spredt sig ad, Fængslet og sendte en offentlig Træl derind med et Giftbæger, som han befalede at række Philopoemen, og ikke gaa derfra, før han havde drukket ud. Philopoemen laa indsvøbt i sin Kappe uden at kunne sove, nedsunken i Sorg og Græmmelse. Da han nu saa Lyset og Manden, som stod foran ham med Giftbægeret i Haanden, var det alt det, han i sin Svaghed kunde samle sig selv og sætte sig op. Han tog Bægeret og spurgte Manden, om han havde hørt noget om Rytterne og fremfor alt om Lykortas. Da Manden svarede, at de for Størstedelen vare undkomne, nikkede han med Hovedet, saa venlig paa Manden og sagde: »Det var et godt Budskab! Saa er det ikke ilde fat med os i alle Maader!« Uden flere Ord og uden at give nogen Lyd fra sig drak han Giftbægeret ud og lagde sig ned. Ham gjorde heller ikke Giften mange Vanskeligheder, men svag som han var, slukkedes snart hans Livslys.«

PIGEN FRA ORLEANS. (HASE: Neue Propheten. Drei historisch-politische Kirchenbilder von Dr. Karl Hase, Leipzig 1851. Anmeldt af A. Listow. Dansk Maanedsskrift 1856. IV. S. 158.)

JEANNE D'ARC, »la Pucelle d'Orléans«, blev brændt levende den 24. Maj 1431, da hun var 21 Aar gammel.

Den modige og fromme Jeanne d'Arc, som i Forhøret havde været saa standhaftig og blandt andet sagt: »Selv om jeg saa Baalet antændt og Bøddelen beredt til at kaste mig paa det, saa kunde jeg ikke tale anderledes!« vaklede dog, da hun paa Kirkegaarden ved Abbediet Saint-Quen saa Baalet, og lod sig af Dommene forlokke til ligeoverfor den store forsamlede Folkeskare at genkalde sine Ord og Gerninger, idet hun, rystet og forvirret, sagde: »Have Kirkens Mænd dømt, at de Aabenbarelses, jeg har haft, ikke kunne forsvares, saa vil jeg heller ikke forsvare dem« — og derpaa afsvor hun sine Vildfarelses og sit Kætteris overensstemmende med Kirkens Forskrifter. Men tre Dage efter blev det meldt hendes Dommere, at hun endnu troede paa sine Syner, og da Biskoppen indfandt sig i hendes Fængsel, erklærede hun, at Gud havde ved sine to Helgene tilkendegivet hende sin store Medynk dermed, at hun havde ladet sig forlede til at afsværge for at frelse sit Liv. Og Helgene havde forklaret hende, at hun derved havde begaaet en stor Synd. Da man gav hende at betænke, hvorledes hun for alt Folket havde bekendt sine Vildfarelses, svarede hun: »Hvad jeg den Gang sagde var imod

Sandheden.« Og derefter blev hun ved sin tidligere Tro til det sidste. Endog da hun paa Baalet stod midt i Flammerne, hørte hendes Skriftefader, hvorledes hun paakaldte sine Helgene.

PIUS DEN IX^{DE}. (FR. NIELSEN. Romerkirken II. S. 529.)

Pave PIUS DEN IX^{DE}, f. 13. Maj 1792 som GIOVANNI . . . Isidoro, Søn af Greve MASTAI-FARRETTI, senere kaldt Kardinal MASTAI.

»6. Februar 1878 sagde Msgr. VANNUTELLI til Kard. MANNING, som kom til Vatikanet for at faa en Underskrift, at Pius den IX^{de} ikke kunde skrive læseligt, og MANNING gik derfor strax igen efterat have faaet den syge Paves Velsignelse. Da han var gaaet, sagde SIMEONI til Pius den IX^{de}: »Det bliver nok bedre i Morgen!« »Nej — tvertimod!« svarede Paven, og han fik Ret. Allerede om Morgenen den 7. Februar var hele Vatikanet forberedt paa, at Paven vilde dø i Dagens Løb. Forværelset til hans Sovekammer var fuldt af Kardinaler, der vilde tage Afsked med den døende Pave — og tale sammen om Valget af hans Efterfølger. Kl. 8^{1/2} modtog han med fuld Bevidsthed Døds-sakramenterne, og han havde endnu saa megen Kraft, at han selv kunde fremsige de liturgiske Bønner ved Uddelingen. Derpaa laa han stille hen, med Fred og Mildhed i de ædle Træk. Da Kardinal MANNING knælede ved hans Leje og kyssede hans Haand, sagde han: »Addio carissimo!« Engang førte han Krucifixet til sine Læber, men den trætte Haand lod det falde, og Kl. 5^{1/2} om Eftermiddagen sov han stille hen.«

»Camerlengoen, Kard. GIOCCHINO PECCI, gav strax efter Pius den IX^{des} Død Ordre til, at alle de nysgerrige, der havde trængt sig ind i Vatikanet, skulde gaa bort, og derpaa begyndte den sædvanlige Sørgegudstjeneste med Recitationen af Bodspsalmerne og Bønnerne for den Døde. Kl. 8 slog Camerlengoen efter gammel Skik med en lille Sølvhammer tre Gange paa den Dødes Pande, idet han raabte: »Giovanni! Giovanni! Giovanni!« og da han ikke fik Svar, vendte han sig til de Tilstedeværende og sagde: »Paven er sandelig død!« Derpaa knælede Alle, og Kardinalerne læste »De profundis«. Fiskeringen blev taget af den Dødes Finger for siden at blive sønderbrudt, og efterat en lovformelig Dødsattest var underskrevet, trak Kardinal Pecci sig tilbage til en Sal i Nærheden for at affatte de officielle Meddelelser om den Sorg, der havde ramt den katolske Kirke.

Liget blev balsameret; hans Indvolde bleve lagte i en Urne, der blev nedsat i Peterskirkens Krypt. 9. Febr. blev det balsamerede Lig, i fuldt Skrud, baaret ned i Sakrament-Kapellet i

St. Peter. 13. Febr. blev det lagt i Kiste, og da denne var tilbørlig forsegleet, blev den hejset op i den foreløbige Pavegrav i en Niche ovenover en af Dørene i St. Peters Korkapel — den skulde senere til St. Lorenzo uden for Murene; det skete først 13. Juli 1881; det skete ved Nattetid — dog under forargelige Optrin.«

PLANTER.

Om *Planters Alder* findes en Del Bemærkninger spredte hos forskellige Forfattere; vi anføre følgende som formentlig interessende i Anledning af vort Tema:

Hos PLINIUS læser man (*Historia naturalis*. Tome. I. Lib. XII. S. 655. Sect. III) om *Platantræerne*; i Sect. V omtales iblandt flere en i *Lycien* meget berømt Platan; dens Hulhed maalte 81 (romerske) Fod; i denne holdt Lucinius Mucianus (ter Consul) et Festmaal for 22 Gæster.

ALEXANDER VON HUMBOLDT meddeler i sine Ansichten der Natur om forskellige meget gamle Træer:

S. 104; Note til S. 21. I en Have paa de canariske Øer saa H. et kolossalt *Drage træ* (*Dracæna draco*); efter Sagnet var det i 1402 ligesaa tykt og hult, som da han saa det i 1799; da det voxer overordentlig langsomt, giver H. BERTHELOT Ret, naar han (1827) siger: »Naar man sammenligner de unge *Dracænaer*, der staa i Nærheden, med det gigantiske Træ, forvirrer den Beregning, man kan anstille om dets Alder, Indbildningskraften.« I 1799 maalte H. Træets Omfang flere Fod ovenfor Roden; det var 45 Pariser-Fod. LE DRU angiver Maalet af Omfanget tæt ved Jorden til 74 Fod. GEORGE STAUNTON angiver dets Gennemsnit i 10 Fods Højde til at være 12 Fod. Det var c. 65 Fod højt.

Noten indeholder flere Henvisninger til Litteratur.

S. 108. *Adansonia digitata* (Abebrødtræet, *Baobab*) hører sikkert til de største og ældste Beboere af vor Planet. Den ældste Beskrivelse stammer fra Venetianeren Aloysius Cadamosto 1454; han fandt Træer paa 100 Fods Omfang. ADANSON saa paa sin Rejse i 1749 Træer paa 25—27 Fods Gennemsnit med en Højde af 70 Fod og en 170 Fod bred Krone; hollandske og franske Søfarende havde skaaret deres Navne i Barken med 6 Tommer lange Bogstaver; en af disse Indskrifter var fra det 15de Aarhundrede, alle de andre fra det 16de Aarhundrede. Adanson har beregnet Træets Alder af Dybden af Indsnittene, som vare overtrukne med nye Lag, og ved at sammenligne Træets Tykkelse med Tykkelsen af saadanne Træer, hvis Alder var bekendt;

Resultatet er, at til et Gennemsnit af 30 Fod svarer en Alder af 5150 Aar (Voyage au Sénégal 1757. S. 66); han tilføjer med Forsigtighed: »le calcul de l'âge de chake couche n'a pas d'exactitude géométrique«. I en af Senegambiens Landsbyer (Grand Galarques) have Negerne pyntet Indgangen til et hult Baobab med Snitværk, udskaaret i det endnu friske Træ. Det Indre af Træet bruges til offentlige Forsamlinger. —

PERROTET har ogsaa set de gamle Baobab-Træer (Flore de Sénégalie); med en Højde af kun 70—80 Fod havde de 30 Fods Gennemsnit; han beregner ogsaa deres Alder til fra 5150 til 6000 Aar.

S. 113. Ved nøjagtige Maal af Aarringene har man beregnet Alderen for forskellige af de i de nordlige Egne voxende Træer. Efter DE CANDOLLE er *Taxtræet* (*Taxus baccata*) det af alle europæiske Træer, som opnaar den højeste Alder; i England findes et paa 1200 Aar. (De Candolle: de la longévité des arbres. S. 65.) Efter *Endlicher* (Grundzüge der Botanik S. 399) findes et Taxtræ paa Kirkegaarden i Grasford i Nord-Wales, som er 49 Fod i Omkreds nedenfor Grenene, og over 1400 Aar gammelt, og et i Derbyshire anses for at være 2096 Aar gammelt. I Litthauen har man fældet *Lindetræer* af 82 Fods Omfang og talt 815 Aarringe.

Fra VAUPELLS bekendte Bog om de danske Skove:

S. 126. »Naar en Eg er 300 Aar gammel, er den endnu i sine bedste Aar, hvorimod Bøge af denne Alder lide af Affældighed; og i Reglen blive Bøge ikke ældre, hvorimod 800-aarige Ege findes i næsten alle Europas Skovlande, ja, enkelte ere mere end 1000 Aar gamle.«

Mellemeuropas Skove havde mange meget gamle Ege, men menneskelig Havesyge og »Mangel paa Sans for noget Ophøjet af den Art har i de fleste Lande udryddet disse ærværdige Vidner til Folkenes Skæbne«. Kun det skovløse *England* har stræbt at frede og hædre sine gamle Ege, som have set WILHELM EROBREREN. Der nævnes gamle Ege, bl. a. *Winfarthers Eg*, der er 40 Fod i Omfang og hul; den kan rumme 30 Personer. Men *Frankrig* har den ældste Eg i *Departementet Charente inférieure*, 60 Fod høj, 86 Fod i Omfang ved Jorden. I den hule Del af Stammen er indrettet et *Værelse*, som er 10—12 Fod bredt og 9 Fod højt. Efter et Vedstykke, som man udskar over Døren til Værelset, og hvori man talte 200 Aarringe, anslaaes Træets Alder til at være imellem 1800 og 2000 Aar.

S. 127. Ved *Jegerspris* staar Kongeegen, Storkeegen og Snoegen.

S. 153. Alderen af danske Ege angives for Storkeegen til 850, Egen ved Christianssæde 700, Jomfruegen (i Guldborgland Stor-skov) 650, Egen ved Sorø 570, ved Ravnholdt 500, Snoegen 540, ved Klampenborg 460, ved Esrom 450 Aar.

Danmarks største og ældste Poppel, »Store Pil« ved Herlufsholm, er efter BAAGØE over 300 Aar gammel, men den er ogsaa svag; den maatte »restaureres« i Aaret 1900, da man frygtede, den vilde dø.

Om Planternes Levedygtighed i Almindelighed og Betingelserne for samme skriver GRISEBACH i Die Vegetation des Erdes: At et ensartet Klima m. m. ogsaa begunstiger enkelte Plantedeles Levedygtighed belyses smukt af følgende (Bind II. S. 162): *Welwitschia mirabilis* lever i et Klima, hvor der ikke er Hæmningsperioder for Vegetationen; dens Frøblade, dens første, og tillige dens sidste, Løvorganer beholde deres Livskraft i ubegrænset Tid, skønt de sædvanligt ere spaltede og revne itu af Storm eller paa andre Maader og se ud, som om de vare helt tørre og døde. HILDEBRANDT, som omtaler den samme Plante i Die Lebensdauer etc. (S. 101), fremhæver ogsaa, at dens Blade naa en Livs-alder af 100 Aar. — Vi anbefale den, som interesserer sig for Spørgsmaalet om Træers Aldersforhold og andre dermed sammenhængende Spørgsmaal, at læse i *Figuier Histoire des plantes* (Paris 1880. 3. edit.); der findes ogsaa smukke Afbildninger af forskellige berømte Kæmpetræer.

Om Frøkorns Spireevne, særligt om den berømte »Mumiehyede«, anføre vi:

ALPH. DE CANDOLLE har gjort en Del Forsøg med 368 Slægter, hvis Frø var opsamlet samtidigt og opbevaret paa samme Sted i 15 Aar. 20 Frø af hver Slags bleve saaede. Størstedelen af dem spirede ikke, de, som spirede, vare fortrinsvis Malvaceer og Leguminoser.

I Note til S. 541. I »Flora« 1835, S. 5, findes den eneste C. bekendte, næsten paalidelige Meddelelse om Spiring af Frø fra de gamle ægyptiske Grave. Det Korn, der kaldes »de Momie«, som cirkulerer blandt Agerdyrkerne, har ikke nogen sikker Oprindelse fra ægyptiske Grave.

Frø af *Datura Stramonium* have spiret efterat have været begravede i mere end et Aarhundrede. DAVIES WELSH. Bot. p. 23.

I Virginien har man set Frø af den gule *Nelumbium* spire efter at have været gemte i et Aarhundrede (LYDL Second visit to the united States. II. S. 328.), og BROWN har meddelt C., at Frø af

Nelumbium speciosum, som han havde taget fra *P'herbier de Sloane*, spirede, d. v. s. de vare mindst 150 Aar gamle.

Om »Mumiehveden«, som er kort omtalt i Candolles Fremstilling, skulle vi anføre flere Detailler, da det jo har en meget stor Interesse med Hensyn til Spørgsmaalet om »Livsprincipets« Levedygtighed:

Hveden har én Stammeform, siger BUSCHAN (Vorgeschichtliche Botanik S. 1. c. s.); det er den ældste Kulturplante, som er kendt af den gamle Verden; thi allerede Aartusinder før vor Tidsregning er den udbredt i Asien (Mesopotamien, Babylonien, China, Indien) og Afrika (Ægypten) og tillige i Europas Kontinent (i den yngre Stentid). Fra Pharaos Land kender man Billeder og Skrifter fra det 3die Aartusinde før Chr., som vise, at Hvede var den vigtigste Brødplante.

Det er denne Hvede fra Ægypten, som har vakt saa stor Opsigt; den franske Lærde MICHAUX og GREV v. STERNBERG i Prag have faaet Hvedekorn fra de gamle Grave i Ægypten, fra Mumierne, og set dem spire! Det har imidlertid vist sig, at det ikke er Tilfældet; FRANZ WOENIG skriver derom (Die Pflanzen im alten Ægypten, S. 166):

Flere Meddelelser, i Følge hvilke den franske Lærde MICHAUX og GREV v. STERNBERG i Prag have faaet Gramineefrø (Græsfø), der var taget i Gravene, til at spire og blomstre (MICHAUX's var bestemt som *Triticum Spelta*), mangle solidt Grundlag; det er bevist, at den Pariser-Gartner, hvem Kulturen var betroet, har gjort sig skyldig i en grov »Täuschung«; lignende gælder Grev Sternberg; enten have Araberne smuglet Hveden ind i Gravene, eller ogsaa have hans Betjente bedraget ham. »I hvert Fald skylder vor bekendte »Mumiehvede« ikke sin Oprindelse til Gravkammerens mangetusindaarige Kornrester.«

PFEIFFER, som omtaler de her citerede Meddelelser (Pflanzenphysiologi. II. S. 452), har gjort Undersøgelser med det Formaal i det Hele at komme til Klarhed over, hvor længe Frø af Korn kan bevare sin Spireevne, og finder, at den er begrænset til faa Aar. Hvedekorn taale ikke at tørres uden at bøde derfor med Livet.

At Spørgsmaalet stadigt interesserer ses af følgende Meddelelse, som vi tage efter *Berlingske Tidende* for 10. Januar 1901; den har Titlen *Mumiehvede og Mumiebyg*. »Det sidste Numer af det norske Maanedsskrift *Naturen* bringer en Meddelelse herom og minder om, at flere Forskere i Begyndelsen af det attende Aarhundrede mente, at den saakaldte Mumiehvede kunde bringes til

at spire. De vare imidlertid Ofre for Mystifikation, og det har uden Tvivl drejet sig om kunstig brunet frisk Hvede. Enkelte Botanikere opgave dog ikke Troen paa den Mulighed, at den tørre og kolde Luft i de gammelægyptiske Begravelsespladser skulde kunne bevare Spirekraften. For at faa denne Sag sikkert afgjort har EDMOND GAIRS undersøgt baade anatomisk og kemisk noget Korn, som den bekendte Professor MASPERO, Direktør for Bulak-Museet i Ægypten, selv har samlet i Grave ved Sakhara, Theben og andet Steds. Kornet stammede fra det femte, niende, attende og en og tyvende Dynasti, altsaa fra det fyrretyvende til det sidste Aarhundrede før Kristus. Gairs kom til det Resultat, at enhver Mulighed for Spiring i det faraonske Korn forlængst var borte, trods Kornets gode, ydre Udseende. Selve Kimen var ødelagt, medens Kornets Reservestoffer (Stivelse osv.) endnu vare saa kemisk godt bevarede, at en spiredygtig Kim i og for sig godt kunde blive ernæret. Kærnen havde Udseende af at være forgaaet allerede for meget længe siden. Undersøgelsen godtgjorde tilfulde, at enhver Spireevne er ganske utænkkelig for det faraonske Korn. «

PONTOPPIDAN (1698—1764). (HOFMAN: Prokantsler Pontoppidan; Efterskrift. S. 151.)

E. Pontoppidan, Forfatter af religiøse og kirkelige, historiske, topografiske og naturhistoriske Skrifter, vel mest kendt som Forfatter af »Den danske Atlas«. (1763—81.)

»Om Pontoppidans Endeligt findes følgende Optegnelse:

»»Han døde i København i sin Prokantsler-Residents 1764 den 20. December Kl. 4^{1/2} Eftermiddag og det meget hastigt; thi han var tilforn ikke sengeliggende, havde dog nogen Tid befundet sig slet af en Trykning for Brystet; men da han paa sin Dødsdag sad og skrev, var Dødens Time midt i hans Arbejde kommen. Han mærkede det selv og sagde til sin Frue, som stod ved ham, disse Ord: »Hils mine Venner og siig, jeg døer i Troen til Guds Søn.« Da disse Ord vare udtalte, døde han.« «

POTT (1713—1788). (EARLE: The chirurgical works. I. S. XXXIII.)

Den berømte engelske Kirurg, PERCIVAL POTT, kom hjem den 11. December 1788 efter en anstrængende Rejse i Praxis; han følte, at han var bleven forkølet; den næste Dag maatte han ligge til Sengs, men Dagen derpaa vilde han ud igen; den 14de havde han aflagt en Del Besøg i London, men maatte opgive at

udrette alt, hvad han skulde; han fik Kulderystelser, gik til Sengs; Feberen var stærk, og om Natten talte han vildt; næste Morgen, da Earle spurgte ham, hvordan han havde det, var det øjensynligt, at han anstrængte sig for at huske; derpaa sagde han: »Min Hukommelse er meget tilbøjelig til at svigte; jeg kan mærke, at jeg er meget tilbøjelig til at tale nonsense, hvis jeg ikke anstrænger mig for at samle mine Tanker og fixere dem.« Under Resten af sin Sygdom viste det sig, naar han var klar, at han formaaede at gøre gode Observationer; han beskrev sin Smertes Forhold meget korrekt i anatomisk Henseende. Skønt hans Feber vedblev at være meget stærk, trods hans tre Lægers omhyggelige Behandling, var han dog flere Dage ikke i Tvivl om, at han kom sig. Men den 7de Dag sagde han: »Mit Lys er ved at slukkes; jeg haaber, det har brændt til Gavn for Andre!« (»My lamp is almost extinguished; I hope it has burned for the benefit of others.« Den følgende Dag, den 22. December, udaandede han.

PRIP. (V. BANG: Præstegaardsliv i Danmark og Norge. Kbhv. 1891. S. 293.)

SØREN PEDERSEN PRIP var 1631—1680 Præst i Urlev ved Horsens; da Pesten kom, rasede den især i Præstegaarden; »hans Families Medlemmer og alle Husets Folk døde, den ene efter den anden; Naboeer og Sognemænd skyede at komme i Nærheden af den pestbefængte Præstegaard; Hr. Søren havde truffet Aftale med en Snedker i et Nabosogn, at han skulde, naar han saa et Signal blive hejst ved Præstegaarden, bringe en Ligkiste hen til et bestemt Sted, hvor da Præsten hentede den for at stede den Afdøde til Jorde; tilsidst var han da ene tilbage i hele Præstegaarden; han gik da hen paa Kirkegaarden, gravede en Grav til sig selv, hejsede Signalet og kørte hen for paa sin Vogn at hjemføre sin egen Ligkiste, som han imidlertid den Gang ikke fik Brug for, da han overlevede hin Elendighed en Snes Aar endnu«.

PRSCHVALSKIJ. (GRØNLUND: Prschvalskij's Rejser. S. 215.)

Om den russiske Opdagelsesrejsende skrives der: »Paa en Fasanjagt den 17. Oktober (under Forberedelser til en femte Rejse i 1888) i Nærheden af Karchol var P. bleven forkølet, og da man den 22de var kommen til Byen, blev Sygdommen værre og værre og gik over til Tyfusfeber. Da Døden nærmede sig, fantaserede han, og hans forvirrede Tanker drejede sig navnlig om Rejsen; kun i enkelte Øjeblikke var han ved Bevidsthed. Pludselig rejste han sig op, støttet af nogle af de gamle Soldater,

stod nogle Øjeblikke opret, saae paa Alle og sagde: »Nu gaar jeg heden.« Man fik ham lagt ned igen, og kort efter drog han nogle dybe og tunge Suk og døde.»

RALEIGH. (GOLDSMITH. II. S. 334.)

SIR WALTHER RALEIGH (1552—1618), efter de Flestes Mening uretfærdigt dømt til at exekveres for Konspiration, døde med den samme Sindsstyrke, som han havde vist i sit Liv. Da han følte paa Øxens Æg, sagde han, at den var skarp, men et sikkert Middel imod alle Onder; hans Tale til Folket var rolig og veltalende, og han lagde sit Hoved paa Blokken med den højeste Grad af Ligegyldighed. Hans Død vakte almindelig Harm.

RAVAILLAC. (*Der neue Pitaval*. Bd. 15. Neue Folge. Th. 3. 1850. S. 47.)

HENRIK DEN IV^{DE}, kronet den 10. Maj 1610, havde 17 Gange været Genstand for Attentat (!); Kroningsdagens Eftermiddag kørte han ud sammen med flere Herrer; han havde ladet Gardinerne for Vognens Vinduer trække op; i rue St. Honoré maatte Vognen holde, fordi to belæssede Vogne vare i Kollision; Tjeneren sprang af Vognen for at gøre Passagen fri, og dermed var Vognen uden Bevogtning. En Mand trængte sig hastigt gennem Menneskemængden, sprang med den ene Fod op paa en af Baghjulets Eger paa den Side, hvor Kongen sad, holdt sig med sin venstre Haand fast til Kuskesædet og stødte med sin højre Haand en dobbeltægget Kniv i Kongens Bryst. Manden havde opholdt sig ved Louvres Port fra om Morgenen og tilstod senere, da Kareten kørte gennem den, at have raabt: »Nu har jeg Dig!«

Kniven gik ind imellem 2det og 3die Ribben; Stødet var dødbringende. Et andet Stød havde kun et let Saar til Følge. HERTUGEN AF MONTBAZON, der havde hævet sin Arm for at beskytte Kongen, fik et tredie Stød, der dog kun traf hans Frakkeærme.

Kongen raabte: »Jeg er saaret«; det var hans sidste Ord. Man kørte tilbage til Louvre, og Herrerne i Vognen sagde til Folk, at han kun var saaret, men han var alt død eller døde i samme Øjeblik, han kørte ind i Slottet.

Morderen var FRANÇOIS DE RAVAILLAC, 32 Aar gammel. Paa Pinebænken led han forfærdeligt og angrede sin Handling. Det fortælltes, at han paa Vejen til Skafottet undrede sig over at se, hvor rasende Folket var paa ham; han havde ikke troet, at Kætterkongen var saa elsket. Han syntes rolig og fattet; paa Skafottets Platform forrettede han en kort Bøn og overgav sig

derpaa til Bødlerne; han blev lagt paa Ryggen og hans Krop bundet imellem to Pæle; for hans Fødder og Hænder blev der spændt 4 Heste. En af Præsterne intonerede »Salve Regina!«, men han blev strax afbrudt af Folket: »Ingen Bøn for en Fordømt . . . Til Helvede med Judas!« Med gloende Tænger brændte Bøddelen nu alle de i Dommen betegnede Dele; man pressede Morderdolken i hans højre Haand, som derpaa blev holdt over Ilden og langsomt brændte af til Haandledet, alt medens Bødlen ved Hjælp af smaa Horn stadigt hældte nyt Svovl paa Ilden. Da Haanden var brændt af, blev der gydt kogende Olie og Beg, blandet med smeltet Vox og Svovl, i Saaret. Under alt dette blev RAVAILLAC gentagne Gange opfordret til at nævne sine Medskyldige. I Protokollen er skrevet, at han, som tidligere paa Pinebænken, fremdeles med samme Ro og Fatning svarede, at han ikke havde Medskyldige.

Nu blev der pisket paa Hestene — men de kunde ikke rive ham itu — der gik en Time! og Ravailac havde endnu sin Bevidsthed; han anbefalede med høj Stemme sin Sjæl til Gud. En af de Adelsmænd, der holdt Æresvagt, og som saa, at den ene af de forspændte Heste var ganske udmattet, sprang af sin Hest, spændte den for i Stedet for den anden og piskede selv paa den. Men heller ikke det hjalp. Bødlen maatte tilsidst gribe til en Kniv, for at skille Legemet i to Dele. Nu fløj Hestene fra hinanden med deres blodige »Bytte«. Det rasende Folk parterede Delene end mere og førte dem som Trofæer til forskellige Dele af Byen; disse Dele bleve dog samlede ind igen og vare kort Tid derefter brændte til Aske.

RENSWICK. (RINK: Vom Zustande. S. 15.)

RENSWICK, den sidste af Skotlands evangeliske Kirkes Martyrer, død 1668, talte smukt med sin Moder i Fængslet. Da han hørte Trommen røre sig, da han skulde føres til Retterstedet, sagde han: »Det er den velkomne Bebudelse af mit Bryllup; Bruden nærmer sig; jeg er beredt,« og som en, der er henrykt af Sejersglæde, gik han til Skafottet.

RIDLEY OG LATIMER. (GOLDSMITH: Hist. of England. II. S. 241.)

RIDLEY, Biskop i London, en af Reformationens ivrigste Forkæmpere, fandt, da han blev bragt til Stedet, hvor han skulde brændes, sin Ven LATIMER, en gammel Prælat, Biskop af Wor-

cester, der var kendt for sin store Fromhed og jevne Fremtræden; hans Taler, der endnu existere, vise hans store Lærdom, Vid og Oprigtighed. Da RIDLEY vilde trøste LATIMER, var denne strax rede til at gengælde ham hans Venlighed: »Vær ved godt Mod, kære Broder, i Dag skulle vi tænde en Fakkell i England, som, dertil hjælpe Gud, aldrig vil slukkes!« En rasende Bigot gav sig til at prædike for dem og Folket, medens Baalet blev tilberedt; RIDLEY hørte med stor Opmærksomhed paa ham og sagde, at han var rede til at svare paa Alt, hvad han havde sagt, hvis man vilde give ham en kort Frist; men man afslog dette. Man tændte endeligt Baalet; LATIMER døde hurtigt, men RIDLEY maatte lide længe; thi hans Ben bleve brændte, før Ilden naaede hans Legeme. (16. September 1555.)

ROCHEFOUCAULD, LA. (MAXIMES. S. 105.)

»Toutes les passions ne sont autre chose que les divers degrés de la chaleur ou de la froideur du sang.«

ROGERS OG HOOPER. (GOLDSMITH: Hist. of England. II. S. 239.)

ROGERS, Præst ved *St. Pauls*, og HOOPER, Biskop af *Gloucester*, bleve begge under Dronning MARY dømt til at brændes, da de ikke vilde tilbagekalde deres Meninger. ROGERS, som havde 10 Børn med den Hustru, han elskede saa meget, viste en ophøjet Ro; han maatte vækkes af en sund Søvn, kort Tid før han skulde eksekveres; han ønskede at se sin Hustru, men GARDINER, Biskop af Winchester, sagde til ham, at da han var Præst, kunde han jo ikke have nogen Hustru. Da Brændet til Baalet plantedes omkring ham, viste han ingen Tegn paa Uro, men sagde: »Jeg giver med Glæde mit Liv som Vidnesbyrd om Jesu Læres Sandhed.«

Da HOOPER skulde bindes til Stagen, blev der efter Dronningens Ordre sat en Stol foran ham, paa hvilken der stod, at han blev tilgivet, hvis han vilde tilbagekalde sine Ord. Men han gav Ordre til, at den skulde fjernes, og beredte sig glad til at lide sin Straf. Enten af Ondskab eller af Forsømmelse blev Ilden ikke tændt tilstrækkeligt; hans Ben brændte først, og den ene af hans Hænder brændte og faldt af, medens han med den anden vedblev at slaa sit Bryst. Han bar med ubøjelig Ro sine Lidelser i 3 Kvarter. (1554?)

ROMEO OG JULIE.

I ALEXANDER DYCE'S Udgave af SHAKESPEARE'S Værker (vol. VI. S. 369) findes i Noterne til »Romeo og Julie« en Redegørelse for, hvad der ligger til Grund for Tragedien. Der er to berømte italienske Fortællinger, en af LUIGI DA PORTA, første Gang udkommen i 1535, og en anden af BANDELLO, første Gang udkommen 1554. — BANDELLO'S Novelle om Romeo og Julie er oversat paa Engelsk af AR(THUR) BR(OOKE) 1562 og i PAINTER'S: *Palace of Pleasure* 1567. Disse engelske Oversættelser eller Bearbejdelser har Shakespeare altsaa kendt. Men Fortællingen er bleven forandret af BROOKE, PAYNTER og SHAKESPEARE, som alle lade Julie dræbe sig selv, thi i de oprindelige italienske Noveller af LUIGI DA PORTA og BANDELLO dør Julie af Sindsbevægelse, da hun er vaagnet i Graven og ser Romeo død.

I en senere London-Udgave af BANDELLO (*La seconda parte de le Novelle del Bandello. Tomo quarto. London 1792. S. 212*) læser man, som meddelt i Oversættelse i vor Text: »Ristretti adunqve in se gli spiriti, con il suo Romeo in grembo, senza dir nulla, se ne mori.«

ROSENKRANDS. (BRICKA og GJELLERUP: *Ligprædikener. S. 67 og 92.*)

I Fortalen S. III fremhæves det, at den Unøjagtighed, hvoraf Ligprædikenerne lide, ikke gælder deres Slutning, navnlig ikke den som oftest overordentlig brede Skildring af den sidste Sygdom og Dødsscenen.

Som Exempler paa den Tids Skikke ved Dødssengen anføres in extenso:

HOLGER OTTESEN ROSENKRANDS (1517—1575). Undervisning om de tvende Slags Opstandelser, som er, først Sjælens den aandelig, i dette Liv: og dernæst Legemets den almindelig, paa Dommedag: af det femte Kapitel Johannis, prediket udi ærlig og velbyrdig salig HOLGER ROSENKRANZIS Danmarkis Rigis Marskis Begravelse, aff LAURITZ BERTELSSØN, Superintendent udi Aarhus Stigt. Anno Domini MDLXXVI.

Den er (se Note S. 90) udgivet af ANDERS SØRENSEN VEDEL.

Om anden Dagen (som var den 4. Marts), der Klokkeren var imellem siu og otte, lod han indkalde til sig sine gode Venner, som havde besøgt hannem udi denne hans Sygdom, og udi deres og andet godt Folks Nærværelse haver han sagt og bekendt, hvorledis hannem var om Hjertet, at hans Time var ikke langt borte og takkede dem dog højlige for denne deres gode Vilie og

venlige Besøgelse. Ved disse Ord senede (segnede) hans sorgfulde og bedrøvede Husfrue ned til Jorden af stor Hjertesorge. Men han greb hende selv om Haanden og sagde: Ak, kiere KARINE, du stiller dig ikke viselige. Vilt du formene det, som Gud vil have frem? Denne vor Skilsmisse sker ikke uden Guds besynderlige Forsyn og Tilladelse. Deris Sag staar bedst som ere længst fra Verden og have enten aldeles intet eller mindst at skaffe med denne jordiske Forfængelighed. Her er endnu større Straf for Haanden end vi besinde. Og maa vel ske, at den Dag vil komme, at baade du og andre skulle sige, at jeg og andre, som ere hensovede udi Herren, ere meget lykkelige etc.

Siden befalede han ogsaa, at der skikkedes Bud efter den anden Sognepræst ved Boluer. Og der han var kommen, begærede han, at alt Folket, baade ædle og uædle, skulde gaa ind paa Kapellet, at høre Prædiken og i deres Bønner til Gud ogsaa betænke hannem, at Gud vilde gøre en god Ende paa denne hans Sjugdom.

Der Folket var nu efter hans Vilie hengaaet at høre Guds Ord, taleden han desimellem med den anden sin Sogne Præst, og iblandt Andet begærede han ogsaa af sin kære Husfrue, at hun lod de tvende hans ældste Sønner, Otte Christoffer og Friderich, komme ind for hannem. Der de komme ind, beføl deris Moder dennem, at de skulde falde ned paa deris Knæ for deris Faders Seng, og idet som de det gjorde, lagde han sine Hænder paa deris Hoved og velsignede dem og befalede dennem den levendis Gud og bad hannem, at han vilde her efter være deris Fader, Forsvar og Formyndere og give dennem en god Lykke, at de med Tiden kunde gavnlige tjene Gud og hans Menighed og deris Fæderneland.

Efter at salige Holger havde efter gammel og gudelige Skik saaledis velsignet sine kiere Børn, da haver han intet bekymret sig med nogen verdslig Tanke eller Bestilning. De fromme Danne-mænd, hans Sjelesørgere, trøstede hannem med adskillige »*skøne Sententzer, som mand almindelige pleyer at faareholde siuge Folck paa deris Soteseng*«. Men der en af dennem gjorde det noget for langt, med for mange Ord og for videlig at forklare, sagde hand: »*Kiere Herre, faa Ord med store Herrer*«. Hvor med han mente, at det var nok, at han blev ved faa Ord, ved en eller to af de fornemmiste Sententzer, som man kunde beholde og ihukomme i sin Dødstime. Men de toge hans Ord udi en anden Mening, og som de vilde traade tilbage fra Sengen, paamindte den gudfrygtige og forstandige Frue, Fru ELSABE, Hr. PEDER SKRAMS, dennem og bad dennem være frimodige og ikkun bruge faa Sententzer og

lade hannem ofte høre dem, paa det at han des bedre kunde beholde dennem i sin Hukommelse.

Denne Regel skal man vel mærke hos dennem, som ligge paa deris Sote Seng, at man giver dennem kun ét eller to visse Sprock fore af Skriften, at den Siuge, som dog kan være bange i sin Svaghed, ikke overiles med for mange Ord, saa han ikke véd, hvad han skal blive ved at beholde for sin Trøst paa sit Yderste.

Der det lidde nu over Middag hart mod Aftenen, syntes det med salige HOLGER for fornævnte Fru ELSABE, ligervis som han havde ligget udi ret hældret. Thi udspurgte hun hannem, hvorledis det var med hannem, og han svarede hende: Det bliver nu snart godt. Alting efter Guds Vilie. Hun trøstede hannem og formanede Præsterne, at de skulde ogsaa gøre det samme og have god Akt paa hannem. En af dennem spurgte hannem at: Kiere HOLGER, I tro jo fuldkommelige, at I have Guds naadige Ven-skab og alle Eders Synders Forladelse for vor Herres Jesu Kristi Døds og Pines Skyld. Han svarede med høj Røst, saa at det hørtes alt Huset over: Ja, det er min Tro, saa længe jeg lever.

Dette Samtale af Guds Ord, om Syndernes Forladelse, Legemens Opstandelse og det evige Liv, varede saaledes fra Klokkeren var ved sex indtil efter otte om Aftenen. Hver Mand saa, at der var intet Liv at forvente med hannem i denne Verden. Thi var der Graad og Sorg i hver Vraa. Ingen var bedre tilfreds eller mere trøstig udi Mund og Mod, end han var selv. Hvorfore ogsaa ærlig og velbyrdig Jomfru JOHANNE SKRAM, som stod hos hans Fødder, vred sine Hænder og sagde: Ak, hand maatte lide bedre end os tykkes, efterdi han taler saa trøstelige. Og som hun var begerindis, at de skulde vende hannem paa den højre Side, at han skulde ikke ligge saa over Hjertet, da rejste han sig selv op i Sengen, omvendte sig og taledede atter redelige og trøstelige for sig.

Da var Klokkeren ved elleve, og strax derefter oprakte han sine Hænder i sin største Lidelse og sagde: O Gud, o min Gud. Der han dette havde sagt, brast hans Øjne, og han end da selv tog sit Tørklæde og strøg sig om Øjnene. Der med vendte han sit Hoved sagtelige omkring paa Pudet og lukte selv sine Øjne. I samme Øjeblik lagde Præsten sin Haand paa hans Bryst, raabte og sagde: Herre Jesu Christi, udi dine Hænder befaler jeg min Aand. Oc hand sagde sagtelige dertil: Ja. Der efter gispede han ikkun to Gange og hensof der med christelige og sødelige udi Herren. Guds hellige Engle annammede hans Siæl og førte den til Himmerigs Rige. Hans Legeme det hviles nu her, indtil Gud

almectigst opvækker det paa den yderste Dag, da forklares det og føres det tilsammen igen med Sjælen, og bliver siden hos Gud i al Evighed.

Og saaledis er tilgaaet med den salige Herres, HOLGER ROSENKRANTZIS, Endeligt og Afsked fra denne Verden, vide og vidne ikke aleniste hans egne daglige Hofftjenere, men ogsaa mange fremmede af Adelen. Iblandt andre, som vare tilstede, ærlig og velbyrdig Hr. PEDER SKRAM til Vrup, Danmarks Rigis Raad og fordm Admiral, oc hans kiere Husfrue, ærlig og velbyrdig ELSABE KRABBE. Desligeste ærlig og velbyrdig Fru ANNA, CHRISTOFFER GYLDENSTIERNS, salige HOLGERS Husfruis Moder, ærlig og velbyrdig Fru MARGRETA, FOLMER ROSENKRANTZIS, ærlig og velbyrdig ALBRET FRIJS til Harildskiær oc hans kier Husfrue, Fru INGBORG GYLDENSTIERN, ærlig og velbyrdig Jomfru SOPHIA GYLDENSTIERN, ærlig og velbyrdig Jomfru JOHANNE SKRAM.

Disse oc andre flere salige HOLGERS gode Venner besøgte hannem udi sin Sygdom, og bleve hos hannem og saa paa hans gudelig Endeligt og Afgang, som nu kortelig er fortalt og tilkendegivet.

RUSSELL. (GOLDSMITH: History . . . III. S. 101.)

LORD RUSSELL (1639—1682), Søn af JARLEN AF BEDFORD (af GOLDSMITH skildret som en i alle Henseender nobel Personlighed), var dømt til Døden for at have deltaget i Sæmmensværgelse imod Charles den II^{den}; denne holdt paa, at han skulde straffes, skønt mange gik i Forbøn for Russell; selv afslog denne ædelmodige Tilbud, som havde til Hensigt at fri ham fra Fængslet.

»Hans Hustru, Datter og Arving af JARLEN AF SOUTHAMPTON, fandt al Overtalelse forgæves; hun tog Afsked med ham uden at udgyde en Taare; da han skiltes fra hende, vendte han sig til de Omkringstaaende og sagde: »Nu er det Bitre ved Døden overstaaet.« Kort før Sheriffen førte ham til Skafottet, trak han sig til Ur op og sagde: »Jeg har nu gjort op med Tiden, for Fremtiden maa jeg tænke paa Evigheden.« Skafottet var rejst i Lincolns-Inn Field; han lagde sit Hoved paa Blokken uden i mindste Maade at røbe Uro — ved to Hug var det skilt fra hans Legeme.«

RUTHERFORD. (RINK: Vom Zustande . . . S. 12.)

SAMUEL RUTHERFORD († 29. Marts 1661), berømt for sine »Breve«. »Da han laa paa sit Dødsleje, hørte man ham sige: »O! blot Arme for at omarme ham! O! en smukt klingende Harpe hid! Jeg hører ham sige: Kom her til mig!«

SAGAER. (Fortalte af BRYNHJOLF SNORRASON og KRISTIAN ARENTZEN. I—IV. København 1849—50.)

HALF OG HANS KÆMPER. (*Sagaer* fortalte af B. Snorrason. IV. S. 19.)

Halvs Kæmper vaagne i Hallen og se den brænde. De løb stærkt ind paa Væggen. Da kvad INDSTEN: . . . »Ud lad os gange tappert at kæmpe. Længe skal mindes denne Færd. Ingen paa Jorden evig lever, skal ej den Gæve for Døden skælve.«

Da de vare slupne ud af den brændende Hal (HALF faldt tilligemed de fleste af hans Mænd), kvad INDSTEN: »Her saae jeg Kæmper Kongen følge, lige kjække, Ingen ham svigted. Mødes vi glade, naar herfra vi fare. Lettere er ei Livet end Døden.«

Kampen varede lige til Natten. Før INDSTEN faldt, kvad han: »Odin vi have Ondt at lønne: Slig en Konge Seieren han røved. Fulgt jeg ham haver atten Somre, anden Høvding ej jeg vil tjene. — Følger jeg Drotten glad nu i Døden, frejdig jeg synker her ved hans Side. Det skulle Kæmper kundbart gjøre: Leende døde Konningen Half.«

JOMSVIKINGERNE. (*Sagaer* I. 25. S. 120.)

Iblandt de Love, som PALNATOKE havde givet for Jomsborg, var ogsaa den, at »Ingen maatte mæle et ængsteligt Ord eller ytre Tegn paa Frygt, hvor sort det end saa ud«. Efter Slaget med HAKON JARL, hvor Jomsvikingerne vare tagne til Fangne, satte Hakon og hans Mænd sig til at spise; de brugte store Ord om deres Sejr; de Fangne agtede Hakon i god Ro og Mag at lade dræbe om Dagen.

»Da HAKON JARL og hans Mænd vare blevne mætte, gik de ud af Teltene, derhen hvor Fangerne vare, bevogtede af SKEPTAKARK og nogle andre Trælle, der holdt Rebet, hvormed de vare bundne. THORKEL LEIRA skulde hugge dem ihjel.

De spurgte Jomsvikingerne, om de vare saa haardføre, som Rygtet gik. De fik intet Svar. Nogle af dem, som vare meget saarede, bleve nu løste. Trællene snoede Vaande i Haaret paa dem, der bleve førte frem.

Tre bleve nu først førte frem.

Thorkel Leira gik til dem og hug Hovedet af dem, den ene efter den anden. Han spurgte derpaa sine Staldbrødre, om han havde skiftet Udseende ved denne Forretning, »thi Folk siger, at Alle gøre det, der hugge tre Mænd ihjel efter hinanden«. HAKON JARL svarer ham: »Ei kunne vi se, at Du ad dette har skiftet Udseende! — Men dog syntes mig, Du gjorde det før!«

Man førte nu en fjerde Mand frem. THORKEl spurgte ham, hvorledes han syntes om at dø. »Godt,« svarede han; »det vil gaa mig ligesom min Fader, at jeg maa dø.« THORKEl hug derpaa Hovedet af ham.

Nu blev en femte Mand ført frem. THORKEl spurgte ham: »Hvorledes synes Du om at dø?« Han svarede: »Ei mindedes jeg Jomsvikingernes Lov, om jeg frygtede Døden eller mælede Angestord. Engang skal Enhver dø.« THORKEl hug ham.

Normændene besluttede nu at spørge Enhver af Jomsvikingerne, før de bleve dræbte, hvad de syntes om at dø, for at prøve, om de vare saa mandige, som Ordet gik, og om Ingen af dem vilde tale Angestord.

En sjette Mand blev ført frem. Han svarede til THORKEls Spørgsmaal: »Godt synes mig om at dø med Ære, men Du, THORKEl, vil leve med Skam!«

Den syvende sagde: »Jeg synes meget godt om at dø. Men hug mig hurtigt. Jeg holder paa en Kniv. Vi Jomsvikinger have ofte talt om, om et Menneske, der hugges meget hurtigt, er sig noget bevidst, naar Hovedet er af. Jeg skal nu vise Kniven frem, hvis jeg er mig noget bevidst, i modsat Fald vil den falde ned.« THORKEl hug ham. Kniven faldt ned.

Den ottende sagde: »Godt synes jeg om min Død som alle mine Staldrødre. Hug mig lige i Ansigtet og læg nøje Mærke til, om jeg blinker noget med Øjnene. Det have vi ofte talt om.« THORKEl gjorde saa. Jomsvikingen blinkede ikke. Øjenlaagene trak sig kun sammen, da Døden foer over ham.

Derpaa fremførtes en ung Mand med et stort silkegult Haar. Han sagde til THORKEls Spørgsmaal: »Levet har jeg nu min skønneste Tid; de have nu ladet Livet, som jeg ej agter det værd at overleve. Men ikke vil jeg, at Trælle skulle lede mig til Døden, men en Mand, der ikke er ringere end Du, THORKEl, og vil en saadan ikke være vanskelig at finde her, han skal holde mit Haar ud fra Hovedet og rykke Hovedet til sig, saa Haaret ikke bliver blodigt.« En Hirdmand gik da til og viklede Haaret om sin Haand. THORKEl hug til. Da den unge Mand hørte Sværdet hvine, rykkede han Hovedet haardt til sig, saa Sværdet traf Hirdmanden, som holdt Haaret, og hug begge hans Arme af i Albuleddet. Den unge Jomsviking sprang op og lo: »Hvo har sine Hænder i mit Haar!« HAKON JARL tog da til Orde: »Stor Ulykke bringe disse Mænd! — Dræber ham snarest muligt; han har tilføjet os Skade nok! Og det er det Bedste, at de, som ere tilbage, blive dræbte som snarest; disse Mænd ere altfor onde at have med at gøre til

at vi kunne tage os i Agt for dem, og ikke har der været talt for meget om deres Haardhed og Manddom!«

GUNLØG ORMSTUNGE OG HELGA DEN FAVRE. (*Sagaer* I. S. 176.)

»THORSTEN EGILSSØN giftede efter nogen Tids Forløb HELGA med en Mand i Harundalen ved Navn THORKEL HALKELSØN. Det var en tapper og rig Mand, en god Skjald. Han avlede adskillige Børn med hende. Hun kunde dog aldrig glemme GUNLØG. Hendes største Glæde bestod i at fremtage Ethelredskappen, GUNLØG havde givet hende paa *Skaanø*, og brede den ud for sig. Hun sad saa og stirrede paa den. — Engang kom der en stor Sot paa THORKEL HALKELSØNS Gaard. Ogsaa Helga blev angreben af den. Hun holdt sig dog oven Senge.

En Lørdagften sad hun med sit Hoved paa sin Husbonds Skjød. Hun lod GUNLØG's Kappe tage frem.

Hun rejste sig, brede Kappen ud for sig og stirrede en Stund paa den.

Derpaa sank hun død tilbage i sin Mands Favn.

THORKEL kvad da: Helga slumred ved Thorkels Bryst, Helga var Thorkel Livets Lyst. — Dog jeg tror, at i Thorkels Arm drømte hun sig ved Gunløgs Barm.«

SALOVJOF. (D. SIMONSEN: »*Politiken*«, 11. September 1900.)

Simonsen skriver til »*Politiken*«: »Til den Levnedstegning af W. S. SALOVJOF, som Dr. G. Brandes i Dag har givet i »*Politiken*«, tør jeg maaske efter et jødisk Blad tilføje en betegnende Meddelelse om hans sidste Timer, idet jeg forudsætter som bekendt, at Salovjof gentagne Gange har taget de russiske Jøders Liv og Lære varmt i Forsvar. Men hvor sikkert den kristne Filosofs Kendskab til den ældste israelitiske Literatur var, og hvor dybt hans Sympati for Jøderne bundede, viste sig maaske bedst, da han før Døden laa i Feberfantasier. Han reciterede da Davids Salmer paa *Hebraisk*, og et af hans sidste Ord til hans Omgivelser var: »Forstyr mig ikke, jeg maa bede for det jødiske Folk!«

SAVONAROLA. (B. VILLARI: Savonarola et son temps. II. S. 427.)

Savonarola blev dømt til at hænges sammen med Munkene FRA DOMENICO og FRA SALVESTRO.

Da de 3 Munke gik ned ad Palæets Trapper, kom Dominikaneren de Santa-Maria Novella dem imøde; han havde Ordre til

at fratage dem deres Ordensdragt og kun at lade dem beholde deres Uldskjorte paa; Fødderne vare bare, og deres Hænder bleve bundne. Denne uventede Fordring greb Savonarola stærkt; han fattede sig dog hurtigt, tog sin Kjortel af og sagde til den, før han gav den til Novella: »Hellige Klædning, hvor meget har jeg ikke attraaet Dig! Du har været mig bestemt ved Guds Naade, og jeg har bevaret Dig pletfri til nu. Det er ikke mig, som forlader Dig i Dag; Du tages fra mig.«

De tre hellige Mænd naaede omsider til Tribunalet og stode Ansigt til Ansigt med Erkebiskoppen af Vasona; denne havde adlydt Pavens Ordre, men syntes i høj Grad forvirret og vovede ikke at løfte sine Øjne til sin Lærers alvorfulde Ansigt; Savonarola saa mere ud som en Dommer end som en Anklaget. De Dømte bleve atter iførte deres Klædning for paany at blive degraderede og afklædte. Da Degradationen skulde foregaa, tog Erkebispnen Savonarola ved Armen, hans Stemme skælvede, hans Aandsnærværelse forlod ham, og han glemte den sædvanlige Formel; i Stedet for at indskrænke sig til at separere Broder Jérôme fra Ecclesia militans sagde han: »Separo te ab Ecclesia militante atque triumphante«; uden at vise Tegn til Forvirring svarede S. ham: »Militante, non triumphante: hoc emin tuum non est.« Disse Ord udtaltes med en Betoning, som greb de Tilstedeværende dybt.

Da de tre Brødre vare blevne degraderede og afklædte, bleve de, kun iførte deres uldne Skjorte, førte til de apostoliske Kommissærer, hvis Hverv det var for dem at oplæse den Sentens, der erklærede dem for Kættere. Romolino gav dem Absolution for alle deres Synder, en grusom Ironi, og spurgte dem, om de modtog hans Absolution; de bøjede Hovedet som Tegn paa ja. Endeligt stode de foran »de Otte«, som udtalte deres Samtykke i Dommen; men én af »de Otte«, Francesco Gini (Cini) var ikke tilstede; han havde erklæret, at han ikke vilde have Del i en saa uretfærdig Dom; denne Dom blev oplæst for de Anklagede; dens Ordlyd var følgende: »Efter nøje at have undersøgt de tre Brødres Proces og de store Forbrydelser, omtalte i disse Processer, efter fremfor alt at have undersøgt Pavens Bestemmelse, at de skulde henvises til det seculiere Tribunal for at straffes af dette, befale Gonfalonier'en og de Otte, at enhver af de 3 Brødre skal klynges i en Galge og derpaa brændes, for at hans Sjæl kan blive ganske skilt fra hans Legeme.«

De tre Munke gik nu hen imod Retterstedet; deres Gang var sikker, deres Ansigtstræk rolige. Selv Fra Salvestro genfandt i

dette højtidelige Øjeblik sit Mod; Savonarola viste en overmenneskelig Kraft og mistede ikke et Øjeblik den Ro, som var ham nødvendig for at dø som en Kristen. Medens de Tre, i deres blotte Skjorte, med bare Fødder og med sammenbundne Hænder bleve førte langsomt fra »ringhiera'en« til Galgen, blev det tilladt Pøblen at trænge ind paa Savonarola og haane ham med Miner og uhøvisk Tale; han var rolig og upaavirket deraf; en Borger, som var rørt af Medlidenhed og nærmede sig for at sige ham nogle trøstende Ord, svarede han blidt: »I den sidste Time kan kun Gud trøste de Dødelige.« En Præst, Nerotto, spurgte ham: »Med hvilket Sindelag bærer Du dette Martyrium?« Savonarola svarede kun: »Herren har lidt saa meget for min Skyld.«

Fra Domenico syntes ikke at have Sans for, hvad der foregik omkring ham, »han syntes gaa, ikke til Døden, men til en Fest«; han var saa exalteret af Enthusiasme, at han med høj Røst vilde istemme et Te-Deum; Battuto raadede ham indtrængende derfra, og han sagde da: »Saa syng sagte sammen med mig« — og de sang da Begge det hele Te-Deum; derpaa sagde han: »Husk vel, at Fra Girolamo's Profetier alle ville ske Fyldest, og at vi dø uskyldige.«

Fra Salvestro var den, som først fik Ordre til at bestige Skafottet; da han havde faaet Touget om Halsen, raabte han, i samme Øjeblik som han blev styrtet løs: »In manus tuas, Domine, commendo animam meam.« Kort efter, at Bøddelen havde fæstet Liget ved Kæden, gik han til Korsets anden Side for at exekvere Fra Domenico; denne steg hurtigt op med et Ansigt, der lyste af Haab, ja næsten Glæde, som om han steg til Himlen.

Savonarola skulde indtage den Plads, der var tom imellem hans to Lidelsesfæller; men han var saa fordybet i Tanken om Livet efter dette, at han syntes alt at have forladt Jorden. Dog, da han var ved Korset, kunde han ikke undlade at kaste sit Blik ned paa Mængden; hvor var den forskellig fra den, som for kort Tid siden ved Santa Maria lyttede med Extase til hvert af hans Ord! Ved Korsets Fod saa han nogle Mænd med Fakler i Haand, utaalmelige efter at tænde Ilden. Han bøjede sit Hoved imod Bøddelen. Der herskede en Dødsstilhed; en Stemme raabte: »Profet! Nu er Timen kommen til at gøre et Mirakel!« Bøddelen, der vilde være Pøbelen til Behag, gjorde Spøg med Legemet, som var i livlig Bevægelse og ikke var falden ned fra Skafottet, hvilket dog vakte Indignation, og Øvrighedspersonerne gave ham en alvorlig Irettesættelse; han skyndte sig da at tænde Baalet

i det Haab, at Flammerne skulde brænde den Hellige, før han endnu var helt død; men Kæden faldt ud af hans Haand, og før han fik den fat igen, havde Savonarola understødt det sidste Suk. Det var den 23. Maj 1498, Kl. 10 om Morgenen, at Broder Jérôme endte sit Liv; han var 45 Aar gammel.

En livlig Beskrivelse af Baalets Virkning paa Liget og af Mængdens Holdning følger efter.

SCHARLING, EMIL. (SCHARLING: Ill. Tidende 1901. S. 489.)

»Sine sidste Leveaar tilbragte E. Scharling i et lykkeligt og fredsølt Othum. Embedsvirksomheden med dens Sorger og Besvær var bortfalden, han kunde uforstyrret hengive sig til sine Yndlingssysler, Studier og Samtaler. Med usvækket Interesse læste han de nyeste teologiske og apologetiske Værker, som han laante hos sine Venner eller paa Universitetsbiblioteket og derefter gerne drøftede i Samtaler. Hans ydre Livsvaner forbleve uforandrede, hver Dag gik han sin Spadseretur til bestemt Tid. Der var kommen større Mildhed og Fred over ham, en jævn Munterhed i hans Tale vidnede om Sindets Ligevægt, om han end stundom i Debattens Hede kunde blusse op i sin tidligere Fyrighed. Oldingens Affældighed kendtes ikke paa ham, først i det sidste Aarstid, da han var fyldt 77 Aar, kendtes der ligesom noget mere Aandigt over ham, der tydede paa, at han nu stundede bort fra denne Verden. Anden Juledag 1900 var han samlet med den nærmeste Familie, han var munter og glad og deltog med vanligt Liv i Samtalen, men et Par Dage efter blev han ramt af et pludseligt Sygdomstilfælde og maatte gaa til Sengs. Han spurgte Lægen, der strax blev hentet, om det var alvorligt, og fik til Svar, at øjeblikkelig Fare var der i alt Fald ikke. Hjertet var angrebet, og han led betydelige Smerter, dog sporedes der efterhaanden Bedring, og Lægen mente, at han vilde komme over det. Mandag Morgen den 7. Januar 1901 vaagnede han efter en urolig Søvn og forlangte noget at drikke, han fik det og sank derefter tilbage og udaandede med et let Suk. Han var da 78 Aar gammel.«

SCHILLER (1759—1805). (HOFFMEISTER: Schillers Leben II. S. 386.)

I Midten af Januar 1805 blev SCHILLER, som tydeligt nok var bleven som en anden efter det sidste Sygdomsanfald i Jena, syg (paa samme Tid som GOETHE); til den kroniske Katarrh var der kommet et Anfald af katarralsk Nervefeber, skriver hans Hustru.

Vosz, som vaagede hos ham, siger, at han havde hæftige Smerter i Indvoldene og Obstruktion. Da Schiller en Gang stod op af Sengen og spadserede frem og tilbage, greb Vosz ham under Armene; han spurgte, om han da virkeligt var saa mat, gik hen til Bordet, pudse Lyset og sagde spøgende: »Vosz, jeg er ikke mat; jeg kunde pudse Lyset med udstrakt Arm!« Men henimod Midnat blev han mere urolig og bad sin Hustru om at gaa; da hun tøvede, blev han hæftig og forlangte, hun skulde gaa; næppe var hun kommen ned ad Trappen, før han sank besvimet om i Vosz's Arme. Da han kom til sig selv, spurgte han: »Mærkede min Kone noget? — Har jeg talt vildt?« Da begge Dele benægtedes, var han snart igen i godt Humør. Schiller kom sig dog igen og kunde endnu i Januar besøge GOETHE, som stadigt maatte holde sig inde; men 9. Februar fik han et nyt Anfald af Feber; det gentog sig den 11.; han spyttede Blod. Han begyndte nu at tabe Modet. Han talte i denne Tid meget om Rejser, han gerne vilde gøre; han havde aldrig yndet Musik (han sagde en Gang: Man bebrejder mig saa ofte, at jeg ikke kan røres af Musik, nu (han havde da hørt GLUCK's Iphigenia) føler jeg, at det maaske har været Musikens Skyld); men nu kunde han blive meget rørt derved; hans Kærlighed til sine Børn var uforandret den samme; han tog dog atter fat paa at arbejde, paa »Demetrius«, spadserede i Marts Maaned i Parken; gik endog i Teatret, sidste Gang den 29. April; her fik han en hæftig Feber med Kulderystelse. »Her ligger jeg igen,« sagde han næste Morgen til Vosz; han rettede sig dog igen, og man troede, at det var samme Slags Katarrh, som han før havde haft. Hans Syn paa Døden er belyst ved, hvad han en Gang sagde til FRU VON WOLZOGEN: »Der Tod kann kein Uebel seyn, da er etwas Allgemeines ist«. Han syntes ikke selv nu at tro, at hans Død var nærforestaaende; Hosten generede ham meget, og han vilde helst være fri for Besøg, ogsaa fri for Vosz, der atter tilbød at vaage hos ham. Den 6. Maj om Aftenen begyndte han at tale lidt anderledes end ellers, men var dog alt i alt ved Samling; alt ubehageligt maatte fjernes; der laa et Nummer af »der Freimüthige« i Værelset. »Tag det strax bort, at jeg med Sandhed kan sige, at jeg ikke har set det; giv mig Eventyr og Ridderhistorier; der er dog Stof til alt, hvad der er Skønt og Stort.« Da han næste Aften igen talte med sin Svigerinde om Stof til Tragedier, og hun, for at han skulde være rolig, ikke svarede saa livligt som ellers, sagde han: »Naa, naar Ingen mere forstaar mig, og jeg selv heller ikke mere forstaar mig, saa vil jeg tie stille.« Han slumrede da ind og talte

noget i Søvn; før han vaagnede, raabte han: »Er det Eders Helvede? Er det Eders Himmel?«, men saa strax derefter smilende og fortrøstningsfuld opad. Da Svigerinden gik fra ham, sagde han: »Om Gud vil, sover jeg godt i Nat.«

Den 8. Maj var han stille og sov meget; han forlangte sjeldent at se sine Børn; da han lod sin yngste Datter Caroline komme, betragtede han hende ømt og rørt, idet han tog hendes Haand. Da han om Aftenen blev spurgt, hvorledes det gik ham, svarede han: »Immer besser, immer heiterer!« Han forlangte, at Gardinet skulde trækkes fra; han vilde se Solen; med et venligt Blik saa han ind i den skønne Aftensols Straaler. Hans Tjener, som var hos ham denne Nat, fortalte, at han havde talt meget, mest om Demetrius, og at han havde citeret Partier af den. Nogle Gange havde han anraabt Gud, at han maatte blive sparet for en langsom Død. Derpaa rejste han sig overende i Sengen og talte med stor Anstrængelse om en forestaaende Baderejse.

Den 9. Maj om Morgenen henad Kl. 10 begyndte han at fantasere; Ordene vare usammenhængende. »Hvem fyrede Kanonerne af? — Hvem kommanderer den venstre Fløj? — Ser Du det? — Kædekuglerne rive hele Geledder bort. — Hvor prægtigt Regimentet ser ud! — hvidt og blaat! — Er de i Lejren? — Det er lystigt! — Syng den Rundsang endnu en Gang!« En Gang raabte han *Lichtenberg*; nogle troede dog, at han sagde *Leuchtenberg*, Navnet paa et romantisk beliggende Slot ved *Saale*, hvor han for nogen Tid siden havde været. Iøvrigt talte han mest Latin. Han vilde nødigt i et Bad, Lægen ordinerede, men han fandt sig dog deri; han drak ogsaa et Glas Champagne. Hans Aandenød syntes ikke mere at smerte ham; da han efter et Anfald sank tilbage paa sin Pude, saa han sig om, som kendte han ikke mere de Omstaaende; han saa paa dem alle med et stift, forvildet Blik; Øjnene laa dybt i hans Hoved. Vosz fortæller, at han sagde, han vilde have Naphta, men at den sidste Stavelse ikke blev udtalt. Han forsøgte nu at skrive, men det blev kun 3 Bogstaver, i hvilke man dog alligevel kunde kende hans Haandskrifts Karakter.

Nu svandt de sidste Kræfter; henimod Kl. 3 om Eftermiddagen var han helt udmattet; Aandedrættet begyndte at standse. Hans Hustru knælede ved hans Seng; hun fortalte senere, at han havde trykket hendes Haand. Hans Svigerinde stod sammen med Lægen ved Sengens Fodende og lagde varme Puder paa de kolde Fødder. Da fór der som et elektrisk Slag over hans Ansigt Træk, Hans Hoved sank tilbage, over hans Ansigt hvilede

et Udtryk af ophøjet Ro. — — Det var henimod Kl. 6 Aften den 9. Maj 1805. SCHILLER var over 45 Aar gammel. Af Meddelelsen om Fundet ved Sectionen fremgaar, at kun højre Lungen Spids endnu var brugbar til Aandedræt, og den var voxet fast til Brystkassen.

RUDOLF VON GOTTSCHALL: FRIEDRICH VON SCHILLER. Zweite Auflage. Leipzig. Ph. Reclam, har samme Beretning om hans sidste Tid og hans Lungers Tilstand. (S. 171.)

Paa Dansk foreligger i Oversættelse ved ANNA W. HORN: Schillers Levnet og Værker af PALLESKE. S. 401 e. s. giver en ret udførlig Skildring af Schillers Død.

SCHLYTER. (Private Meddelelser.)

Professor SCHLYTER, f. 1795 i Carlskrona, døde i Lund 1888; han var en af Sverigs mest fremstaaende juridiske Videnskabsmænd, lærd i Sprog og meget anset Forfatter. Han havde ordnet alle sine Affærer, bestemt, hvilke af hans Bekendte der skulde indbydes til hans Begravelse, og hvad der skulde serveres for dem som »Begravelsesmaaltid«. Hans Læge meddelte, at da Schlyter den 23. December gik til Sengs, sagde han til sine Nærmeste, at han aldrig mere vilde komme op igen. Da Lægen besøgte ham om Morgenen den 25. December, bad S. ham strax i en bestemt Tone at udfærdige Dødsattesten, »thi, som Du ser, er jeg nu død!« Da han blev modsagt, blev han ærgerlig derover; og dette gentog sig flere Gange i Løbet af Formiddagen, naar hans Nærmeste ikke vilde gaa ind paa, at han allerede var død. Om Eftermiddagen kom hans ældste Datter; han spurgte ogsaa hende, om hun heller ikke troede, at han var død; hun svarede ham, at han ikke var død, men at hun troede, at han snart vilde indgaa i den evige Hvile. Dette Svar beroligede ham; han talte ikke mere om, at han var død; han laa nu stille hen. Omtrent Kl. 11 om Aftenen havde han sagt til Sygeplejersken, at hun skulde aabne en Dør, som han nogle Timer forud havde ønsket skulde staa aaben, og som nu tilfældigt var lukket; senere talte han ikke, men laa med Slimrallen i Luftrøret de sidste 8 Timer før sin Død, der indtraf den 26. December c. Kl. 7 Morgen.

SCHUBERT (Præst). (RINK: Vom Zustande . . . S. 15.)

Efter Sangen: Herzlich habe ich dich, o Herr etc., sagde han: Lieber Heiland, guter Heiland — wie herrlich, wie schön! Og

da man sagde til ham: Bald wirst du deinem Heiland sehen! svarede han sagte: Ich sehe Ihn schon; Gnade, Friede und Segen über Euch Alle! Med en Bedendes Blik døde han.

SCHUBERT, FRANTZ PETER (Komponist) (1797—1828). (A. NIGGLI: Schubert. S. 98.)

SCHUBERT havde været syg i nogen Tid; den 31. Oktober 1828 blev han pludseligt mere syg, da han vilde spise en Fiske-ret; det var, som om han havde spist noget giftigt. Han mente dog ikke selv, skønt han fra den Tid kun spiste lidt, at det havde videre at betyde; den 4. November aftalte han med en Hoforganist, at han vilde undervises af ham. Den 11. November var han saa syg, at han maatte gaa til Sengs. Han havde ikke Smerter, men led af Søvnløshed og Udmattelse; han læste dog Korrektur paa nogle af sine Kompositioner og læste en Del Bøger, navnlig Cooper's. Den 16. November mente Lægerne, at det var Nervefeber (Tyfus?); flere af hans Venner besøgte ham ikke mere af Frygt for at blive smittede. Til sin Ven Lachner betroede han flere af sine Fremtidsplaner og glædede sig især til at fuldende sin Opera »Der Graf von Gleichen«, saa snart han var helbredet; Lachner meddeler, at Schubert selv forsikrede, at ganske nye Harmonier og Rytmer »gik rundt i Hovedet paa ham«. Den 17. November talte han vildt. Den 18. kaldte han sin Broder Ferdinand hen til sin Seng og sagde hemmelighedsfuldt og sagte, idet han drog ham til sig: »Du, hvad er det, der sker med mig!« Da Broderen søgte at berolige ham og sagde, at han laa i sin Seng, svarede Schubert: »Nej, her ligger Beethoven ikke!« Da Lægen senere ogsaa beroligede ham paa samme Maade, saa Schubert ham stivt i Øjet, førte derpaa langsomt sin Haand henimod Væggen og sagde: »Hier, hier ist mein Ende!« Den 19. November om Eftermiddagen Kl. 3 døde han stille, efterat han som en god katholsk Kristen havde modtaget Dødssakramentet.

SCHULTZE, THEODOR (1824—1898), Overpræsidentraad i Potsdam. (PFUNGST: Ein deutscher Buddhist, S. 10, samt privat Meddelelse.)

SCHULTZE havde Kræft i Spiserøret og bestemte, at han ikke vilde forlænge sit Liv ved at spise; vor Beretning om ham er, som det vil ses, foruden fra PFUNGST tillige fra hans Læge, Dr. ERNST ROHLFF, med hvem jeg har korresponderet, og som har samtykket i, at jeg offentliggør hans Meddelelse.

I PFUNGST's Bog meddeles om SCHULTZE's Liv; med Hensyn til hans Død skriver han: »Den Hensovede frygtede ikke Døden. Efter sit eget Udsagn længtes han efter den. Arten af hans Sygdom forblev ham vistnok ubekendt. Da han ikke mere kunde tage fast Næring til sig, vægrede han sig mod ethvert Forsøg paa at opholde Livet ved Hjælp af konstig Ernæring. Det varede 14 Dage, før Hungersdøden gjorde det af med ham. Jeg har som Læge set mangfoldige Mennesker gaa rolig i Døden, men her vare to Ting mig paafaldende: Før det første hans bestemte Vægring ved at forlænge Livet; det har jeg endnu aldrig oplevet. Og for det andet, at den sig sikkert nærmende Hungersdød ikke bevægede ham til nogensomhelst Forandring i hans daglige Levevis. Saa længe det var ham muligt, gik han hver Dag sin Spadseretur. Indtil 10 Dage, før Døden indtraf, redte han selv sin Seng og gjorde sin Lampe i Stand, og indtil de 3 sidste Dage indfandt han sig regelmæssigt til Maaltiderne og opfordrede de Andre til at spise.«

Af Dr. ROHLFF's Brev anfører jeg følgende:

»Min Onkel, TH. SCHULTZE, 73 Aar gammel, klagede først den 24. Februar 1898 over, at han i nogen Tid havde følt sig ilde tilpas«; . . . der var Symptomer paa Kræft i Spiserøret; der brugtes forskellige Midler uden Gavn; den 22. Marts klagede han over, at han havde vanskeligere ved at synke; Lægen foreslog ham at indføre et Instrument og tillige tage en anden Læge med paa Raad; »da saa min Onkel et Øjeblik skarpt paa mig; det var tydeligt, at han i min Forvirring ved hans Blik kunde læse, at jeg ansaa hans Tilstand for haabløs. Han sagde da ganske rolig: »Det er vel bedst, at vi slet ikke gøre mere.« Jeg troede, det gjaldt mine Forslag, men fra denne Time nød han ikke andet end Kaffe og The; efter nogle Dages Forløb holdt han op at bruge Sukker til disse Drikke . . . Vi gjorde intet Forsøg paa at forandre hans Forsæt, da det ikke vilde passe til hans Karakter. . . . Der sporedes ingen Forandring i hans aandelige Evner; han talte ikke om sin Sygdom. Han døde den 6. April 1898; den 4. April om Aftenen viste han sig sidste Gang i Spisestuen; hans Øjne vare da saa straalende klare, at man ikke kunde fatte, at denne Mand snart skulde dø; hans Ansigt var ikke afmagret; dette var ikke undgaaet ham selv; faa Dage før sin Død sagde han: »Mærkværdigt! mine Ben ere allerede som et rent Skelet, men i Ansigtet kan man endnu slet ikke se noget!«

Den 5. April aftog hans Kræfter hurtigt, saa at Dr. R. tænkte, at han vel kun havde et Døgn tilbage. Han havde paa Grund af

Søvnløshed, og da der var kommen Liggesaar, faaet Morfin i de sidste 5 Dage. Da hans Niece om Aftenen den 5te ønskede ham en rolig Søvn, svarede han: »Jeg haaber det, hvis da ikke det kritiske Øjeblik skulde komme.« »Henimod Kl. 1¹/₂ vaagnede han, støttede, som han plejede, sin Hage paa sin Haand, saa med klart Blik paa sit Bibliothek og sagde højt, tre Gange, og langsomt »Ja«. Vi tvivle ikke om, at han har svaret paa det Spørgsmaal, om hans Forskning og hvad han havde skrevet var Sandheden saa nær, som Mennesker formaa at komme den. Han havde ikke bemærket, at min Kusine holdt Vagt hos ham.« Han fik nu en Morfinindsprøjtning; han sov nu godt. Henimod Kl. 10 om Morgenens saa Dr. R. ham; han trak da Vejret dybt og regelmæssigt; Ansigtifarven var stærkt blaalig. Kl. 10¹/₂ døde han uden at komme til Bevidsthed.

Dr. Rohlf ender sit Brev med Bemærkninger om Schultzes fine Natur og ophøjede Syn paa Liv og Død, beroende paa hans Studier og Tænkning; i Potsdam ansaa man ham for en »Hedning«, fordi han nærede saa stor Kærlighed til den indiske Religion.

SCOTT, WALTER (1771—1832). (Dict. of national biography, vol. 51.)

WALTER SCOTT havde følt sig syg og skrevet sit Testamente i Januar 1831; i Maj samme Aar blev han insulteret ved et Vælgermøde; i Oktober foretog han en større Udenlandsrejse med en til hans Disposition stillet Fregat; den 9. Juni 1832 bor han i Nimwegen; her fik han Apoplexi; 13. Juni blev han i en halvt bevidstløs Tilstand bragt til London; naar han formaaede at udtrykke, hvad han vilde, var det, at han længtes hjem; Lægerne tillode, at han den 7. Juli forlod London; med et Skib førtes han til Newhaven, tæt ved Edinburgh, og herfra kørtes han i Vogn til Abbotsford; han blev meget paavirket af at gense sin Familie; han genkendte Laidlaw og var en kort Tid bedre; han kunde forstaa, hvad der blev læst for ham i Biblen og af hans Yndlingsforfatter Crabbe. En Gang forsøgte han atter at gribe Pennen, men hans Sind dvælede ved Tom Purdic og hans gamle Glæder. Han gentog ofte: »Burke Sir Walter!« (ved det omtalte Vælgermøde havde man raabt dette til ham — »ned med Sir Walter, kvæl ham!« — og samtidigt kastet med Sten efter ham); men tillige sagde han ofte: »Stabat Mater!« Da han var ude af Stand til at undertegne sit Navn, blev han fritaget for at

være Sherif. Den 17. September sagde han sine sidste Ord til Lockhart, som var gift med hans Datter: »My dear, be a good man!« Han vilde ikke forstyrre sin Datter. Hans ældste Søn var kommen til ham, og den 21. September 1832 døde han stille; alle hans Børn vare tilstede. »Det var den Dag saa stille,« siger Lockhart, »at den Lyd, som han holdt mest af, det bløde Sus i Poplernes Løv, tydeligt kunde høres, da vi knælede ved hans Seng, og hans ældste Søn kyssede og lukkede hans Øjne.«

SENECA, L. ANNÆUS (? før Chr.—66 efter Chr.). (TACITUS ved BADEN. II. L. XV. Kap. 63 e. s. S. 299.)

SENECA og hans Hustru PAULLINA »slaa begge Aarerne over paa Armen med et Slag. SENECA lader sig Aarerne ogsaa aabne paa Skindebenene og Haserne, efterdi Blodet ikkun randt langsomt, da han var gammel og Legemet udtæret formedelst liden Føde. Men som han ved forfærdelige Pinsler afmattedes, saa, for ikke ved sin Smerte at svække sin Hustrus Standhaftighed, eller at han ikke selv, ved at se hendes Lidelser, skulde forfalde til Utaalmodighed, raader han hende til at begive sig i et andet Kammer. Og da Veltalenheden stod ham endnu i sidste Øjeblik bie, kaldte han sine Haandskrivere, og tilsagde dem meget, hvilket, da det er udgivet i hans egne Ord, jeg lader blive at fortælle i mine«.

Nero forhindrer Paullina's Forblødning . . . »Imidlertid, som det saa langsomt ud med Døden ved Aareladen, beder SENECA STATIUS ANNÆUS, hvis trofaste Venskab og Erfarenhed i Lægekunsten han længe havde haft Prøver af, at han vilde komme frem med den alt for længe siden tillavede Forgift, hvorved de, som i *Athenienserne's* offentlige Ret fordømtes, bleve tagne af Dage. Men ogsaa dette drak han forgæves, Lemmerne vare alt stive og Legemet uskikket til at tage imod Giftens Kraft. Om-sider steg han i et Kar af heedt Vand, og idet han bestænkede de nærmeste Trælle, sagde han: »Denne Vædske være et Offer for Frelseren JUPITER.« Derefter sattes han i et Bad, og da han ved dets Damp var kvalt, brændes han uden nogen højtidelig Ligbegængelse. Saaledes havde han alt forordnet i sit Testamente, imens han endnu var meget riig og mægtig.«

En mere fri Fremstilling, hvori tillige talrige Citater efter Senecas Breve, kan Læseren finde i POUL ANDRÆ: Seneca paa sin Villa ved den appiske Vej. Kbhvn. 1883.

SIBBERN (1785—1872). (Efter Meddelelse fra hans Efterlevende.)

Den bekendte Filosof SIBBERN var 87 Aar, da han den 1. December maatte gaa til Sengs; nogle Dage forud var der kommet nogle smaa røde Pletter (paa Ryggen og det ene Ben), de bleve større og væskede meget, men plagede ham kun lidt; før han lagde sig til Sengs, var han beskæftiget med at forfatte et politisk Skrift imod Venstrepartiet; han vilde op igen for at fuldende Arbejdet, men var for svag dertil; det »var det stærkeste Livstegn, han gav; iøvrigt maa hans Tilstand i hans sidste Dage betragtes som en Halvslummer, Overgang til Dødens Helslummer, lignende den, man er i, naar man lægger sig til at sove, og inden man falder i Søvn«. »Fuldkommen Bevidstløshed indtraadte først den Dag, han døde, eller Natten til denne Dag. Aftenen før, da jeg traadte ind til ham for at sige ham Godnat og tage til mit Hjem, spurgte han: »Er der Nogen?« Og da senere paa Aftenen min Søster, en kvindelig Slægtning, der var i Huset hos os, og min yngste Broder havde sagt ham Godnat og saa bleve staaende lidt, sagde han: »Nu skulle I gaa!« Som om der ingen Mening var i at sige Godnat og saa blive staaende. Da saa min Søster om Morgenens saa til ham, laa han i stærke Aandedrag — til han udaandede stille Kl. 9 Aften«; det var den 16. December 1872.

SINAS. (GOULART: Thresor. S. 400.)

SINAS, General des galères Turquesques, døde pludseligt af Glæde, da han genkendte sin eneste Søn, som han troede død. (Efter PAUL JONE en ses histoires.)

SINDSSYGE. (SALIVAS: de l'influence.)

OBS. I. GANGANELLI, *Pave under Navn af CLEMENS DEN XIVDE*, opløste Jesuiterordenen den 24. Juli 1773 ved sit korte Dominus ac Redemptor meus. 8 Maaneder derefter, henimod Slutningen af den hellige Uge i 1774, blev han pludselig, midt under et Maaltid, angrebet af ham ukendte Fornemmelser og blev meget syg; han troede, at han var bleven forgivet, og vilde ikke mere forlade sine Værelser. Han mistede sin Forstand, følte sig forfulgt, troede sig evigt fordømt, og efter 6 Maaneders Lidelser døde han den 22. September 1774. Man véd ikke, hvad Dødsårsagen var, men man véd, at man nogle Dage før Døden havde tvunget ham til at »in petto« vælge 11 Kardinaler, som skulde sikre en Majoritet i det næste Conclave; Tvangen kom fra Frankrig, Neapel, Spanien og Portugal. Den 22. September, Dødsdagen, greb Kardinal

MALVEZZI et Øjeblik, da Pavens Forstand syntes genvækket, og bad ham bekræfte Valget. Nej, nej! raabte CLEMENS DEN XIVDE; Kardinalen vedblev at anmode ham, men den Døende fastholdt energisk sit Afslag. (*Af de citerede Værker her kun MARTIN: Hist. de France. 4. Edit. XVI. S. 222 og MICHAUD: Biographie universelle.*)

OBS. III, S. 26. I April 1841 blev BERGEOT indlagt paa Sindsygeanstalten; man kendte ikke Aarsagen til hans Sygdom; man vidste kun, at han havde været tavs, indesluttet og havde trukket sig tilbage fra Verden samt gjort nogle Forsøg paa Selvmord. Han var hallucineret, saa Djævelen. Han blev snart fuldstændigt tavs og utilgængelig; sædvanlig sad han uden at bevæge sig, med Armene hængende ned, Kroppen bøjet let forover, Øjnene fæstede paa et Punkt eller bevægende sig meget langsomt, Munden halvt aaben, ladende Spytten drive ned paa Klæderne. Pulsen var langsom; han var meget mager; han kvitterede Urin og Aabning ufrivilligt. Han vilde aldrig tygge; man maatte derfor made ham med flydende Kost. Saaledes var hans Tilstand i over 2 Aar, til i Slutningen af December 1843. Efterat han i nogle Dage havde haft Diarré, vaagnede han nu af sin Lethargie og jamrede over, at hele Jorden var i Flamme. Da ALIBERT trøstede ham med, at hans Syner vilde tabe sig, sagde han: »Det er umuligt; jeg bliver aldrig rask!« Han blev nu bedre, talte af og til med Sygepasseren, svarede kort, men rigtigt paa Spørgsmaal; spiste nu ogsaa fast Føde. Den 11. Januar, da han laa i Sengen, sagde han pludseligt grædende: »Er det virkelig! Er det virkelig! Jeg bliver aldrig rask igen!« Og dette blev sagt med Udtryk af virkeligt følt Smerte derved. Sygepasseren, som fortalte dette, meddelte tillige, at han havde haft Diarré i de sidste 2 Døgn. Den 14. Januar, da Diarréen endnu var tilstede, saa man svage Tegn til begyndende Koldbrand af Tæerne. ALIBERT forbandt ham; B. sagde da til ham: »Det er ikke til nogen Nytte, De kan jo se, hvor mager jeg er!« Diarréen vedblev. Den 25. Januar sagde ALIBERT til ham, at en af hans Venner havde spurgt til hans Befindende; han svarede grædende: »Mine Venner faa mig ikke at se!«

Den 2. Februar var han mere syg, Diarréen var stærkere, Pulsen er lille og paaskyndet, Øjet var glansfuldt, og hans Udtryk var ligesom i Tilløb til at være livligt. En anden Sindssyg, en Officier de santé, sagde højt: »Se ham der, han skal snart rejse bort; se, hvor mager han er. Det er den første, som jeg faar at se komme tilbage saa langvejs fra!« B. forstod, at det

gjaldt ham, saa paa ham med et bedrøvet Blik og gav sig til at græde.

Den 3. Februar, da han var (i Agone) Døden nær, syntes hans blege Ansigts Træk at være mindre slappe, og hans Blik var livligere. B. siger da til Sygepasseren: »Jeg kan ikke lide den Brødsuppe, gaa og hent noget Suppe med Kød,« og til en anden: »Jeg har været Dig til stor Ulejlighed, men Du skal ikke være vred paa mig, det var ikke min egen Skyld; det varer ikke længe, saa skal jeg ikke ulejlige Dig mere.« Sygepasseren vilde trøste ham; B. svarede: »Jo, jeg véd det; jeg var meget urenlig og snavset; men det vil ikke vare længe; jeg er altfor syg.«

Disse Ord udtaltes Kl. 12, og 6 Timer efter var han død.

(ALIBERT: *Gazette des hôpitaux* 10. August 1844 og *Annales médico-psychologiques*. 1. Serie. IV. 1844. S. 487.)

OBS. V, S. 28. En c. 30aarig Mand var ved flittigt Arbejde bleven Lærer og havde derved faaet Evne til at hjælpe sin Moder ud af hendes Fattigdom; det var godt i flere Aar, da han ved et Bekendtskab med en Kvinde blev helt decontenanceret, forstødte Moderen, stiftede Gæld — og blev tillige syg. Efter 3 Maaneders Behandling syntes han atter at have genvundet sit Helbred og Forstand, men nogen Tid efter maatte han indlægges paa en Sindssygeanstalt (hos FOVILLE), lidende af Højhedsvanvid; Lamheden, der følger med denne Sygdom, udviklede sig hurtigt; hans Intelligens var absolut tilintetgjort, han talte ustandseligt, kendte Ingen. I den sidste Maaned af sin Levetid blev han meget mager; hans Ansigtsudtryk var stupidt; han var saa svag, at han var nødsaget til at ligge til Sengs; man ventede hans Død. To Dage før Døden viste der sig en overraskende Forandring i hans Intelligens. Denne Mand, som i 3 Maaneder havde levet udenfor Verden, syntes ligesom at vaagne af en lang Bedøvelse (Lethargie); Erindringen om hans tidligere Liv viste sig for ham; han angrede sin Opførsel og beklagede, at han havde haft den Ulykke at møde den Kvinde, der var hans Ulykke, paa sin Vej. Men især klagede han i de mest rørende Udtryk over den bitre Anger, han følte, fordi han havde forladt sin Moder og ladet hende lide Nød. I disse to Dage var det umuligt, siger FOVILLE, som iagttog ham flere Gange, at opdage det mindste Tegn paa Mangel paa Fornuft.

(Efter BRIÈRE DE BOISMONT: *Annales médico-psychologiques*. 1. Serie. T. II. 1850. S. 533.)

Obs. VI, S. 29. Den 4. April 1850 blev Fru L., 62 Aar gammel, indlagt til Behandling af BRIERRE DE BOISMONT for en Sindslidelse, hvis væsentligste Kendemærke var en overordentlig Følelse af Skræk. Et Ord, en Bevægelse bragte hende til at skælve. Aarsagen antoges at være store Sorger; i Løbet af et halvt Aar var hun bleven mere og mere syg: Hun havde været hallucineret paa Hørelse og Syn; gennemgik snart derefter forskellige Stadier af Melankoli; troede, at hendes Mad var forgiftet, at man forfulgte hende for at dømme og fordømme hende; tilsidst ønskede hun sig Døden, da Livet var hende uudholdeligt. I de sidste 14 Dage før Indlæggelsen havde hun uafdeligt sukket og Dag og Nat kaldt paa sin Søn.

Da DE BOISMONT saa hende, saa hun meget trist ud; hun var urolig, klagede stærkt, troede sig fortabt og raabte hvert Øjeblik: »O, min Gud!« Efterat have været paa denne Maade en Maaned Tid, begyndte hun at sige, at hun havde begaaet alle Slags slette Handlinger, uden at hun dog kunde præcisere nogen bestemt; hun troede, hun var nøgen, uværdig til at leve; det varede ikke længe, før hun ikke vilde spise, og i 2 Maaneder maatte hun mades med Tvang. Hun blev dog legemligt mere og mere svag, og hendes Sindssygdom var uforandret. I den sidste Tid gentog hun uafbrudt: »Belgien er fortabt; Huset er fortabt; jeg er fortabt!« (*La Belgique est sous terre, la maison est sous terre; je suis sous terre.*) Det var umuligt at faa hende til at sige andet. Hun var stadig i Rædsel; hun forsøgte flere Gange at kaste sig under Hjulene paa Vogne eller at komme alene i Badeværelset.

To Dage før hun døde, var hun saa udmattet og svag, at hun maatte ligge til Sengs. De 4 sidste Timer, før hun døde, forandrede hendes Ansigt Udtryk, hendes Blik blev mere levende; al hendes Rædselsfølelse svandt. Hun takkede dem, der havde plejet hende, for deres Omsorg: »Jeg har været meget syg, men jeg mærker, at mine Lidelser snart ere forbi.« Hun talte om sin Søn, om sine Affærer og døde uden at tabe Bevidstheden.

Obs. X, S. 31. En Landmand led af en Form af Storhedsvanvid i udtalt Grad; han ansaa sig for Guds Søn og Repræsentant paa Jorden og mere intelligent end de mest udmærkede Mænd; han tegnede aparte Figurer, som han kun kunde forklare ved at sige: »Beviset for, at jeg er Gud, er det Tegn, De ser dèr, og som han har givet mig; kun jeg besidder dette Tegn, kun jeg kan lave det!« Hans Tanker vare usammenhængende, men han kunde dog arbejde godt i Haven. Efter nogle Maaneders

Ophold i Anstalten døde han af Hjertehypertrofi. Faa Dage før hans Død iagttog man, at hans Tankegang var klarere; de sidste 24 Timer før Døden var han helt fornuftig; han forstod, at han hverken var Gud eller hans Repræsentant, og at alle hans forkerte Ideer maatte bero paa, at han havde været sindssyg.

(Efter BOUTEILHE'S Meddelelse til SALIVAS.)

OBS. XI, S. 32. En 55aarig Mand blev indlagt 30. Juli 1866 paa et Sindssygeasyl i Toulouse; han led af Mani. Hans aandelige Evner vare meget svækkede; han var ikke i Stand til at føre en Samtale og kendte ikke sin Families Medlemmer; han døde af en Mavelidelse den 11. April 1869, og man konstaterede, at i de 2 sidste Dage af hans Liv var der en mærkelig Forandring; hans Søn kom for at besøge ham; til stor Forbavselse for dem, der vare om ham, kendte han Sønnen, spurgte ham, hvorledes hans Slægtninge havde det, talte leende med ham om sine tidligere taabelige Handlinger og gav Sønnen meget bestemt Besked om, hvorledes hans Efterladenskaber skulde fordeles.

(Efter PARANT'S Meddelelse til SALIVAS.)

OBS. XIII, S. 33. SALIVAS.

Den 1. Februar 1881 døde den 56aarige Militær-Læge i Sindsygeanstalten i Haute Garonne; han havde fra den tidlige Ungdom vist forskellige Tegn paa Sindssygdom, men først 1867 voldte han sin Familie stor Bekymring og Uro ved sit vexlende Væsen. I 1877 var det klart, at han var sindssyg, og med Mellemlum viste der sig fra denne Tid Anfald af Raseri med Forsøg paa at dræbe Folk; ofte troede han sig selv forfulgt, endog af sine egne Søskende og sin 84aarige Fader; Elektricitet, Spiritisme o. m. a. spillede en stor Rolle i hans falske Forestillinger, og han var stærkt hallucineret i forskellige Retninger. Han forfattede store Afhandlinger, to i Prosa om *Observations sur l'intelligence*, én med Titel *Satires* paa Vers! Han sendte Brochurer til alle Europas Souveræner og Statsmænd.

Den 30. December 1880 kom han til den omtalte Sindssygeanstalt; en Hjertesygdom, hvoraf han havde lidt i lang Tid, tog stærkt til; Alt tydede paa, at han snart skulde dø. Han blev nu ganske klar; han anmodede om at tale med en Præst; 4 Dage før han døde skrev han et rørende Brev til sin Søster (som han en Gang havde overfaldet og vilde kvæle), bad hende og Familien og sin tidligere Chef om Tilgivelse for den Sorg, hans sindssyge Handlinger havde forvoldt dem. Han havde i 2 Maaneder ikke

villet se sin Søster og Broder; nu, da de kom efterat have modtaget Brevet, modtog han dem kærligt, bad dem atter om Tilgivelse; han beklagede ogsaa, at han havde skrevet de mange Brochurer, som havde bidraget til at gøre ham saa sindsforvirret, og sagde dem, at hvis han ikke døde, vilde han for Fremtiden leve sammen med sin Familie.

(Til Meddelelsen er føjet Uddrag af hans forskellige Skrifter samt det omtalte Brev til Søsteren, som særdeles godt belyse den paafaldende Forskel i hans Sinds Tilstand.)

Som et Exempel paa, at den, der lider af Melankoli med Uro og Klager, kan blive rolig, naar Døden nærmer sig, og dø ganske som andre Mennesker, der lide af almindeligt forekommende Sygdomme, kan jeg henvise til følgende egen OBSERVATION:

En 70aarig Enke var i Marts 1901 bleven opereret for ond-
artede Svulst i Brystet (Cancer mammæ); hun havde da alt i lang Tid lidt af Melankoli, uafhængig af hendes Svulst; hun klagede saa godt som altid, følte sig saa ulykkelig, ønskede sig død; hun indkom atter paa Hospitalet 1. September samme Aar med en lille Svulst og et Saar; det blev sagt hende og Datteren, at der ikke var Grund til at operere hende; Saaret blev behandlet med Forbinding o. a., og fra den Side var der intet, der kunde antages at være særligt generende; derimod var hendes Melankoli uforandret, hun klagede saa godt som altid over sin ulykkelige Tilstand og forstyrrede ofte, trods Sovemidler, de andre Patienter paa samme Stue. Efter en Maanedes Ophold begyndte hun at blive svagere, fik lidt forhøjet Temperatur og var af og til lidt kortaandet. Det blev sagt Datteren, at det var at haabe, at hun nu snart fik Afslutning paa sit Sinds Lidelser. Den 11. Oktober noteres i Journalen: Meget klagende og urolig i Gaar. Den 12te: Temperaturen 37.8/38.4. Roligere i sidste Døgn. Hun er klar nok til at kunne meddele, at den observerede Hovenhed af Benene ogsaa har været tilstede af og til i Hjemmet. Den 13de: 38.1/38.5. Nød intet i Gaar; meget urolig om Eftermiddagen. Har kun sovet lidt trods Kodeinsaft. I Aftes var hun meget sammenfalden; klagede ikke paa sin sædvanlige Maade; talte en Del uforstaaeligt. I Dag til Morgen er hun kølig i Ansigt og paa Hænder og Fødder, bleg med blaaligt Anstrøg. Hun taler kun med Vanskelighed, hun svarer dog ret fornuftigt paa Spørgsmaal. Uvilkaarlig Afgang af Aabning i Sengen, hun har kvitteret Urin paa sædvanlig Maade. Hun taler af og til, men man kan ikke forstaa, hvad hun siger. Paa direkte Forespørgsel svarer hun, at hun ikke har Smerter;

paa Spørgsmaal, om hun ønsker Mælk at drikke, svarer hun ja. Hendes Datter, som sad hos hende de sidste $\frac{3}{4}$ Time, fortæller, at hun laa mest med lukkede Øjne, uden Bevidsthed, kun saa hun af og til paa hende, og hun tror, at Moderen da kendte hende; Kl. 10 $\frac{1}{2}$ Formiddag døde hun, uden at der var anden Forandring at iagttage, end at hun sukkede dybt et Par Gange.

SOKRATES (469—399 før Chr.). (*Platons Apologi for Sokrates*, oversat af WESTENGAARD. S. 31 e. s.)

»Døden er ét af to, enten saa meget som Intet, saa den Døde aldeles ingen Følelse har af Noget, eller, som der siges, en vis Forandring og Forflytning af Sjælen fra dette Opholdssted her til et andet Sted. Og er den nu ingen Følelse, men som en Søvn, naar den Sovende ikke en Gang har en Drøm, da maa jo Døden være en forunderlig Vinding. Thi jeg tror, dersom En vilde tage den Nat, i hvilken han har sovet saa fast, at ikke engang et Drømmesyn har forstyrret ham, og sammenholde alle sit Livs øvrige Dage og Nætter med denne Nat, samt efter Overlæg sige, hvor mange Dage og Nætter han havde levet bedre og behageligere end denne Nat, da tror jeg, at ikke blot et simpelt Menneske, men den store Konge selv let vilde finde Tallet paa disse, mod de andre Dage og Nætter. Dersom Døden er af den Beskaffenhed, kalder jeg den en Vinding, thi hele den følgende Tid synes jo da ej længere end en Nat. Men er Døden paa den anden Side som en Bortrejse herfra til et andet Sted og det er sandt, hvad man siger, at dør ere alle de Døde, hvilket større Gode kan der da gives end dette, I Dommere? Thi hvis nogen kommer til Underverdenen og, befriet for disse saakaldte Dommere, dør træffer dem, som i Sandhed ere Dommere, som ogsaa siges dør at holde Ret, Minos og Rhadamanthys og Aiakos og Triptolemos, og hvilke andre Halvguder der ellers har været retfærdige, var det vel en uvigtig (2det Oplag: *daarlig*) Rejse? Eller videre at omgaas med Orfeus og Mousaios og Hesiodos og Homeros, hvor højt vilde I vel anslaa det? Jeg for min Part vil gerne dø mange Gange, om dette er sandt. — — —

Men ogsaa I maa, Dommere, have godt Mod med Hensyn til Døden og beholde denne ene Sandhed i Sindet, at *for den retskafne Mand* gives intet Ondt, hverken i Liv eller Død. . . Og endnu det Største, at leve undersøgende og prøvende dem dør, ligesom Menneskene her, hvo af dem er viis og hvo der vel tror det, men ikke er det. Hvor høj Pris maatte man sætte, I Dommere, paa at udforske ham, der førte den store Hær for Troja, eller

Odyseus, eller Sisypfos? Ja, utallige andre kunde man nævne, Mænd og Kvinder, med hvem det vilde være en over al Maade stor Lyksalighed at underholde sig og omgaas samt prøve dem. . . . Men ogsaa I maa, Dommere, have godt Mod med Hensyn til Døden og beholde denne ene Sandhed i Sindet, at for den retskafne Mand gives intet Ondt, hverken i Liv eller Død, ej heller tilsidesættes hans Anliggender af Guderne . . .

Blot om dette beder jeg dem: Naar mine Sønner blive voxne, da tager Eders Hævn paa dem, I gode Mænd, og plager dem paa samme Maade, som jeg har plaget Eder, naar de synes Eder at trage mere efter Penge eller noget andet end efter Dyden; og dersom de indbilde sig at være Noget, men Intet ere, saa bebrejder dem, ligesom jeg Eder, at de ej sørge for, hvad de bør, og have store Tanker om sig, endskønt de ere Intet værd.

Men det er Tid at gaa bort, jeg for at dø, I for at leve; men hvem af os der gaar ind til den bedre Tilstand, det er skjult for Enhver, uden for Gud!«

SOKRATES. (*Sokrates i Fængslet* o. s. v. M. CL. GERTZ. S. 72 e. s. Kbhvn. 1900.)

SOKRATES har talt med sine Venner om Sjælens Udødelighed og sagt, at de skulle være ved frejdigt Mod, thi »det er mit Legeme, Du begraver, og saa maa Du begrave det saaledes, som det er Dig kært, og som Du mener det bedst stemmer med almindelig Skik og Brug«. »Efterat have sagt dette rejste Sokrates sig op og gik ind i et andet Værelse for at bade sig; Kriton fulgte med ham, men os andre bad han at vente. Saa sad vi da og ventede, medens vi talte med hverandre om det, der var sagt, og drøftede det paany; stundom talte vi ogsaa om, hvilken stor Ulykke der havde ramt os, idet vi ligefrem betragtede det, som om vi havde mistet en Fader og skulde tilbringe den efterfølgende Del af vort Liv som faderløse. Men da han havde badet sig, og man havde bragt hans Børn til ham (han havde nemlig to smaa Sønner og én voksen), og endvidere Kvinderne fra hans Hus havde indfundet sig, saa talte han først noget med dem i Kritons Nærværelse og gav dem Besked om, hvad han ønskede; derefter lod han Kvinderne og Børnene gaa deres Vej og kom saa selv ud til os. Nu var det allerede nær ved Solnedgang; han havde nemlig været temmelig lang Tid derinde. Og da han saa var kommen, satte han sig ned, overtræt som han var, og efter dette Øjeblik sagde han ikke ret mange Ord mere. Saa kom Ellevemændenes Betjent ind, traadte hen til ham og sagde: »So-

krates, om Dig vil jeg ikke tro, hvad jeg desværre maa tro om Andre, at de vredes paa mig og forbande mig, naar jeg giver dem Befaling til at drikke Giften efter Øvrighedens Bud. Dig har jeg derimod ogsaa ellers i Løbet af denne Tid lært at kende som den braveste, sagtomme og bedste Mand af alle dem, der nogensinde ere komne herhid; og navnlig er jeg da nu ogsaa ganske vis paa, at Du ikke vredes paa mig — for Du véd jo, hvem det er, Skylden falder paa — men paa dem. Saa vil jeg da nu (— Du forstaar jo nemlig nok, hvad det er, jeg er kommen for at melde —) byde Dig Farvel; og forsøg paa at finde Dig saa let som muligt i det uundgaelige.« Med det samme brast han i Graad, vendte sig om og vilde gaa sin Vej. Da saa Sokrates op paa ham og sagde: »Farvel ogsaa Du; og jeg skal nok gøre, som Du siger.« Med det samme vendte han sig til os og sagde: »Hvor elskværdig er dog ikke denne Mand! Og hele den Tid igennem, jeg har været her, er han kommen mig venlig i Møde; manges en Gang har han talt med mig og stadigt været mageløs god; og se nu, hvor ædelmodigt han græder over mig! Naa, godt, Kriton, lad os da adlyde ham, og lad En bringe mig Giften, hvis den er tilberedt; hvis ikke, saa lad Manden lave den til.« Kriton mener, at Sokrates kan vente endnu nogen Tid, men han forlanger at adlydes. »Da Kriton havde hørt dette, gav han et Nik til Slaven, som stod i Nærheden. Slaven gik ud, og efter nogen Tids Forløb kom han ind igen med den Mand, der skulde give Sokrates Giften; han bragte den færdig tillavet i et Bæger. Saasnart nu Sokrates fik Øje paa Manden, sagde han: »Vel, min gode Mand, Du forstaar Dig jo paa disse Sager; hvad skal jeg gøre?« »Intet andet,« svarede han, »end drikke og saa gaa omkring, indtil Du bliver tung i Dine Ben, og derpaa lægge Dig ned; saa virker det af sig selv.« Med det samme rakte han Bægeret til Sokrates; han tog det, og fuldkommen rolig, Echekrates, uden det mindste Spor af Forsagthed og uden enten at skifte Farve eller fortrække en Mine, nej, med ganske det samme Tyrblik, som han ellers plejede, saa han op paa Manden og sagde: »Hvad siger Du om denne Drik, jeg mener med Hensyn til at bringe et Drikoffer af den til en eller anden? Gaar det an eller ikke?« — »Vi tilberede kun saa meget, Sokrates,« svarede han, »som vi mene, det kan være passende at drikke.« — »Jeg forstaar Dig,« sagde Sokrates, »men at bede til Guderne om, at Flytningen herfra histhen maa blive lykkelig, det er dog vel baade tilladeligt og tilbørligt; det er da netop det, jeg beder om, og gid det maa gaa saaledes!« Med det samme, han sagde dette,

førte han Bægeret til Munden og drak det ud, helt rask og fornøjet.

De fleste af os havde indtil da saa temmelig kunnet holde os fra at græde; men da vi saa, at han drak og havde drukket, var det os ikke længere muligt. Før mit Vedkommende søgte jeg at gøre Vold paa mig selv, men dog randt mine Taarer i stride Strømme, saa jeg tilhylede mit Ansigt med min Klædning og græd over mig selv; thi over ham var det naturligtvis ikke, nej, men jeg græd over min egen Vanskæbne, saadan en Ven, som jeg nu her havde mistet. Kriton havde, endnu før det gik mig saadan, rejst sig og fjernet sig, da han ikke var i Stand til at holde sine Taarer tilbage. Appolodoros havde allerede i Tiden forud grædt uafsladeligt; men navnlig nu, da dette Øjeblik var kommet, gav han sig til at hulke og jamre højt, saa at han ved sin Graad og Klage knækkede Modet hos hver eneste af de Tilstedeværende, kun med Undtagelse af selve Sokrates. Men han sagde: »Hvordan er det dog, I bærer Jer ad, I forunderlige Mennesker? Naar jeg lod Kvinderne gaa deres Vej, var det sandelig ikke mindst af den Grund, at jeg vilde undgaa slige skurrende Oprin fra deres Side; og jeg har jo da ogsaa hørt sige, at man bør ende sit Liv i andægtig Stilhed. Hold Eder derfor i Ro og vis mandig Fasthed.« Da vi hørte dette, bleve vi skamfulde og holdt op med at græde.

Men Sokrates gik en Tid lang rundt i Værelset, og da saa hans Ben, som han sagde, bleve tunge, lagde han sig ned paa Ryggen paa sit Leje; saaledes sagde nemlig Manden, at han skulde gøre; og med det samme følte han paa ham og undersøgte af og til hans Fødder og hans Ben. Saa trykkede han ham stærkt paa Foden og spurgte, om han kunde mærke det; »nej,« sagde han; derefter gjorde han igen det samme ved hans Lægge; og saadan gik han stadigt videre opad og viste os, at han efterhaanden blev kold og stiv. Saa følte han igen paa ham og sagde, at naar det naaede op til hans Hjerte, saa vilde det være forbi med ham.

Omsider var da nu næsten alt lige op til Navlen paa ham ved at blive koldt; da drog han Dækket fra sit Ansigt (han havde nemlig haft et Dække over det) og sagde (og det var hans sidste Ord): »Kriton,« sagde han, »vi skyldte Asklepios en Hane; den Gæld maa I betale, forsøm det ikke.« — »Nej, det skal ske,« svarede Kriton, »men tænk efter, om der er noget andet, Du vil sige.« — Paa dette Spørgsmaal gav Sokrates ikke yderligere noget Svar, men lidt efter gik der en Trækning igennem ham,

og saa drog Manden Dækket af ham; da vare hans Øjne brustne. Da Kriton saa dette, lukkede han hans Mund og Øjne til.

Saaledes, Echekrates, døde vor Ven, en Mand, som (det tør vi vel nok sige) var den bedste af alle dem, vi have lært at kende, ja, afgjort den viseste og retfærdigste.«

Betydningen af Sokrates' sidste Ord har været Genstand for megen Diskussion. J. L. HEIBERG har skrevet en interessant Artikel derom (se *Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger* 1902. Nr. 4).

SOLSTIK i New York. Efter Telegram den 3. Juli 1900. *Berlingske Tidende*.

SOMERSET. (GOLDSMITH: History. II. S. 220.)

HERTUGEN AF SOMERSET, under EDVARD DEN VITE dømt til Døden, fordi han sagdes at have konspireret under den forrige Konge, Henrik den VII^{de}; da Folk saa ham blive ført tilbage til *Tower*, uden at Øxen blev baaret foran ham, troede de, at han var frikendt, og aabenbarede deres Glæde ved Tilraab; men pludseligt, da de fik at vide, at han var dømt til Døden, tav de stille. Den unge Konge samtykkede i sin Onkels Død. Da han blev bragt til Skafottet paa *Tower-Hill*, hvor der var forsamlet en stor Mængde Mennesker, viste han ikke Tegn paa Bevægelse. Han talte med stor Ro til dem og bevidnede, at han altid efter bedste Evne havde tjent Kongens og den sande Religions Sag; Folket bifaldt ham og raabte: »Det er sandt!« Der begyndte nu en almindelig Tumult; men SOMERSET bad dem være stille og ikke forstyrre ham i sine sidste Tanker, men bede sammen med ham; han lagde da sit Hoved paa Blokken — og det blev skilt fra hans Legeme. 1552?

STAFFORD. (GOLDSMITH: History. III. S. 83.)

JARLEN AF STAFFORD, dømt 1674 til at hænges og parteres for at have konspireret imod Charles den II^{den}, blev af denne beordret henrettet. »Executionen foregik paa *Tower-Hill*; selv hans Forfølgere kunde ikke undlade at udgyde Taarer ved Synet af den ophøjede Ro, der lyste ud af denne ædle Adelsmands Holdning, Opræden og Tale.«

STATISTIK.

Den, som interesserer sig for Detailler angaaende *de Tal*, som vedrøre Spørgsmaalet om Liv og Død, vil finde udmærket Vejled-

ning i HARALD WESTERGAARD'S Die Lehre von der Mortalität und Morbilität. Anthropologische statistische Untersuchungen. 2den Udgave, Jena 1901, hvor ogsaa Spørgsmaalenes historiske Side er belyst.

Vi anføre her nogle Tal, som nærmere vedrøre vor Fremstilling, efter *Danmarks statistiske Aarvog for 1901* og efter J. WHITAKER'S *Almanak for 1891*.

Danmarks Statistik. S. 179. Tab. XCV. Internationale Oversigter over Befolkningsforhold m. m.

A. Landenes Areal og Folkemængde:

	Kvadratkilometer	Indbyggere
Europa	9,794,631	396,366,000
Asien	44,179,376	813,590,000
Afrika	29,817,057	177,479,000
Amerika	39,295,245	144,061,000
Australien	8,951,820	6,467,000
Polarlandene	4,381,779	12,000
Ialt Land	136,419,908	1,537,975,000
(Vand)	373,530,092	
Hele Jordkloden	509,950,000	1,537,975,000

B. De europæiske Staters Areal, Folkemængde m. m.:

	Folketal i c. 1900	deraf Døde i 1899	og i 1891—95 i % af Middelbefolkn. aarl. døde
Danmark	2,449,540	41,473	1,90
Norge	2,221,477	36,563	1,68
Sverig	5,136,441	75,949	1,65
Finland	2,705,600	45,751	2,05
Rusland	107,626,000	3,279,572	3,36
Tyskland	56,345,014	185,197	2,33
Schweiz	3,327,336	57,591	2,01
Storbritann. og Irland	41,454,621	741,144	1,87
Frankrig	38,405,000	816,233	2,25
Italien	32,449,754	703,393	2,57
Spanien	18,250,000	556,355	3,14
Østrig	26,107,304	657,343	2,79
Ungarn	19,203,531	514,334	3,17
Nederlandene	5,103,924	87,319	
Belgien	6,815,054	126,963	

J. WHITTAKER. S. 416: Population, Births and Deaths; efter The Registrar-General, for 1 Aar, endende 27. September 1890. For 31 engelske og 26 fremmede Byer; vi anføre af disse:

	Befolkningsmængde	Døde pr. 1000
London	4,421,661	19,2
Edinburgh	271,135	20,4
Glasgow	530,208	25,6
Paris	2,260,945	25,2
Amsterdam	406,302	22,1
Copenhagen	312,387	21,9
Stockholm	236,350	20,4
Christiania	143,300	22,2
St. Petersburg	842,000	28,5
Berlin	1,547,533	22,7
München	298,000	30,0
Wien	822,176	25,2
Prag	314,425	28,0
Rom	417,392	23,8
Cairo	374,838	47,4
New York	1,617,997	25,0
Philadelphia	1,064,277	20,6
I 31 Byer	10,869,984	23,3

For Danmarks Vedkommende anføre vi efter Danmarks Statistik 1900:

S. 1. Tab. I. Folkemængde i det egentlige Danmark 1901 2,449,540

S. 4. Tab. II. B. Døde (dødfødte ikke medregnede)
i det egentlige Danmark i Aaret 1900 40,924

(1899 41,473; 1895—1900 38,741) deraf i København 6,317

S. 6. Tab. III. Københavns Folkemængde 1. Febr. 1901 378,235

S. 15. Tab. XI b. Gennemsnitlig daglige Antal Dødsfald i det egentlige Danmark i hver Maaned 1890—94.

Januar 155,2. Februar 132,9. Marts 132,7. April 125,2. Maj

118,4. Juni 110,6. Juli 100,2. August 98,5. Septbr. 89,3.

Oktbr. 90,7. Novbr. 100,4. Decbr. 127,6.

1890—94 gennemsnitlig 115,1 Dødsfald hver Dag.

I samme Tidsrum gennemsnitlig dagligt: Viede 41,8. Levende-fødte 184,3. Dødfødte 4,7. (Døde 115,1.)

S. 16. Tab. XII E. *Fordeling af de døde i det egentlige Danmark efter Aldersklasser i (1897 og) 1898.*

	Mandkøn	Kvindekøn
1898: Under 1 Aar	4939	3871
Fra 1 til under 3 Aar	1060	1009
- 3 — 5 —	356	428
- 5 — 10 —	473	537

Tallene for de følgende Aarsperioder paa 5 Aar variere kun forholdsvis lidt; de ere omkring 400 og 500 for begge Køn; fra 45 Aars Alderen stige de:

Fra 45 til under 50 Aar	604	492	
- 50 — 55 —	711	619	
- 55 — 60 —	806	671	
- 60 — 65 —	1095	895	
- 65 — 70 —	1133	1061	
- 70 — 75 —	1487	1464	} mange gamle Folk i 1898.
- 75 — 80 —	1424	1532	
- 80 — 85 —	950	1169	
- 85 — 90 —	393	601	
- 90 — 95 —	112	199	
- 95 og derover	19	37	
Sum	18,806	17,865	

Af de 19 Mandfolk, som vare over 95 Aar, da de døde, var 1 over 100 Aar.

Af de 37 Kvinder, som vare over 95 Aar, da de døde, vare 6 over 100 Aar.

S. 17. Tab. XIII c. *Middellevetiden.* I Gennemsnit har den Enkelte tilbage at leve i (beregnet for 1885—94):

i Alderen	o Aar	Mænd	Kvinder
—	0 Aar	46,9	49,2
—	5 —	54,3	55,5
—	10 —	51,3	52,6
—	20 —	43,6	45,4
—	30 —	36,2	37,9
—	40 —	28,5	30,5
—	50 —	21,2	23,0
—	60 —	14,6	15,8
—	70 —	9,0	9,8

S. 18 e. s. *Dødsaarsagerne* i det egentlige Danmarks Bybefolkning i 1894—1899 (*her kun for omkring 1000 i 1899*):

Indenlandsk Kolera og akut Diarrhoe 1582. Lungesvindstot 1405. Kræft 1063 (Mavekræft 382, Livmoderkræft 117, Brystkræft 69, andre Organer 495). Kapillær Bronchitis og Katarrh-Lungebetændelse 1222. Organisk Hjertesygdom 849 (Betændelse af Hjertet og dets Hinder 24, Udvidning af Aorta 18). (*Nefritis 277.*) *Alderdomssvaghed* 821. (Tæring hos Smaabørn 540.) *Pludselig Død uden kendt Aarsag* 286.

S. 21. Tab. XV. *Selymord* i det egentlige Danmark i Aaret 1900 ialt 550.

Aflivelsesmaade 1886—95 gennemsnitligt aarligt:

	Mandkøn	Kvindkøn
Hængning	348	64
Drukning	36	36
Skydning	30	1
Skarpt Redskab	6	3
Nedstyrtning	2	2
Overkørsel af Jernbane	2	1
Gift	12	11
Kvælning ved Kuldamp	»	1
	Sum 436	119

S. 22. Tab. XVI. *Dødsfald ved ulykkelig Hændelse* i det egentlige Danmark i 1900:

Knusning i Maskine	19
Skade ved Kørsel og Ridning	77
Lynnedslag	19
Skydning	13
Stød, Slag, Knusning, Klemning (o: Kontusioner)	75
Drukning	255
Kvælning, Ihjel-Liggen	27
Hængning	9
Forbrænding	17
Skoldning	10
Forgiftning	24
Ihjelfrysning	7
Anden eller uoplyst Dødsmaade	80

Tilsammen Antal Tilfælde i 1900 632

1897—1899 gennemsnitligt aarligt 649 Tilfælde.

STEINKOPF. (RINK: Vom Zustande . . . S. 14.)

STEINKOPF, tysk Præst i London, delagtig i Grundlæggelsen af det britiske Bibelselskab, døde den 29. Juni 1859 blidt og uden svær Kamp, som han havde ønsket det, med de Ord: »Herrlichkeit! Herrlichkeit! eine ganz neue Schöpfung!«

STRUENSEE, JOHANN FRIEDRICH (1737—1772). (MÜNTER: Bekehrungsgeschichte. S. 270.)

BALTHASAR MÜNTER, som har skrevet udførligt om sine Samtaler med Struensee i Fængslet, taler meget med ham om, hvorledes han ser paa den Død, han skal lide, og da der tales om, hvorledes Struensee skal optræde paa Skafottet ligeoverfor de forsamlede Tilskuere, ere de enige om, at han bør være saaledes, som Øjeblikket indskyder ham at være. Efter Münters Fremstilling har Struensee set roligt og med gudhengiven Fortrøstning paa sit Endeligt. Beskrivelsen af hans Gang fra Fængslet til Vognen og fra denne til Retterstedet viser, at han var rolig. Man var grusom nok til at lade den Vogn, hvori Struensee sad, holde tæt ved Skafottet, saa at han kunde høre de Hug, der skilte Brandt fra Livet; man var grusom nok til at lade ham lægge sit Hoved paa den med Brandts Blod besudlede Blok! Da Münter saa Vognen med Struensee og at Brandt besteg Skafottet, satte han sig ind til ham og lod Kusken vende, for at de ikke skulde have Udsigt til Skafottet. »Jeg har allerede set ham,« sagde han. Münter var meget angreben af Situationen og stærkt rørt; Struensee trøstede ham! Han bad ham derpaa hilse forskellige af dem, han kendte, og bede nogle af dem tilgive ham den Uret, han havde maattet begaa imod dem; derpaa talte de om den Trøst, han fandt i sin Tro paa Guds Tilgivelse.

Af Struensees Udsagn om sin Tilstand, medens han var i Vognen, fremgaar det, at han vel var rolig i sit Sind, men at han følte sig stærkt angreben ved Tanken om, hvad han skulde lide, og han troede selv, at det vilde blive værre, naar han var paa Skafottet, hvad det dog ikke var hans Hensigt at ville skjule.

Da Münter kunde mærke, at det nu var Tid, at Struensee skulde bestige Skafottet, søgte han at forberede ham dertil ved en kort Bøn; et Øjeblik derefter bleve de kaldte. Struensee gik med »Anständigkeit und Demuth« gennem Tilskuerne og hilste paa nogle af dem. »Han steg med noget Besvær op af Trappen. Da vi vare komne op, talte jeg ganske kort og uden at hæve Stemmen til ham over Christi Ord: Den, som tror paa mig, han

skal leve, om han end dør. Det vilde have været mig helt umuligt at tale meget og højt, selv om jeg havde villet det.

Jeg bemærker endnu her, at jeg ikke har iagttaget det mindste Unaturlige (»Kunst«) i hans Optræden paa Skafottet. Jeg saa i ham Manden, som vidste, at nu skulde han dø under Skarpretterens Haand for sin Synds Skyld. Han var bleg, det var ham vanskeligt at tale, Frygten for Døden var kendelig paa hans Ansigt. Men det var tillige Hengivenhed, Ro og Haab, hans Miner udtrykte.

Dommen og dens kongelige Bekræftelse blev nu oplæst for ham; man viste ham hans grevelige Vaaben og brød det itu. Medens Kæderne blev taget af ham, spurgte jeg ham: »Angrer De af ganske Hjerter Alt, hvormed De har krænket Gud og Mennesker?« »De kender mine Følelser derom, og jeg forsikrer Dem, at de ere endnu i dette Øjeblik de samme.« »Forlader De Dem, for at finde Naade for Gud, alene paa Jesu Christi Forsoning?« »Jeg kender intet andet Middel til at faa Guds Naade og forlader mig derfor alene derpaa.« »Forlader De Verden uden at nære Fjendskab til Nogensomhelst?« »Jeg vil ikke tro, at Nogen hader mig personlig. Iøvrigt kender De mine Tanker om denne Sag, og jeg henholder mig derfor til, hvad jeg nyligt har sagt Dem derom.« Jeg lagde min Haand paa hans Hoved og sagde: »Saa gaa De bort med Guds Fred derhen, hvor Gud kalder Dem! Hans Naade være med Dem!«

Han begyndte nu at afføre sig sin Klædning, spurgte Skarpretteren, hvor meget han skulde blotte sig, bad ham hjælpe sig, ilede hen til Blokken, som endnu var farvet af hans Vens Blod, lagde sig hurtigt ned og gjorde sig Umage for at passe Halsen og Hagen rigtigt til. Da hans Haand var hugget af, blev hele Legemet angrebet af Rystelser (»Convulsionen«). I det Øjeblik, da Skarpretteren hævdede Øxen for at afhugge hans Haand,* begyndte jeg at sige langsomt: »Hold i Erindring Jesum Christum, den Korsfæstede, som er død, som ogsaa er opstanden!« Endnu før jeg havde fuldendt disse Ord, laa Hovedet, skilt fra Kroppen, for mine Fødder.«

Det er interessant til Sammenligning med Münters Beretning at læse »*Et Øjenvidnes Beretning om Struensees og Brandts sidste Øjeblikke*«. Meddelelsen stammer fra en VALENTIN KNUDSEN, som skriver til sin Søster; Brevet er offentliggjort af DAAE i *Per-*

* Skal maaske være »Hoved«.

sonalhistorisk Tidsskrift. II. 1881. S. 357. Det gør et paalideligt Indtryk:

»I Tirsdags Formiddag den 28. April gik Exekutionen for sig, hvilken jeg selv ansaa fra den nederste Kreds af, hvor jeg var sluppet ind for ret at se dem i Ansigtet.« Situationen beskrives: »BRANDT kom først afsted og ved Karet Døren blev modtaget og fulgt af Provst HEE. Brandt hilsede ingen, han trinede frem paa Echafottet som en Acteur paa et Theater, han havde en guldgaloneret Hat paa, Haaret krepptet i Panden, en ordentlig Bukkel ved hver Side og en liden stiv Pidsk, dog intet Pudder, en lang hvid Ulve Pelts. Derunder en celadon grøn Klædning med smale Guldgaloner og Støvler paa Benene. Da han efter Ritualen havde anhørt og svaret til Troens Bekendelse, blev Dommen ham af Præsident ØRTVED forelæst, hvorpaa Bøddlen strax brød hans Vaaben med disse Ord: Dette sker ikke omsonst, men efter Fortjeneste. Derpaa bleve Lænkerne ham aftagne (Felt-Jern), og da Velsignelsen var lyst over ham, klædte han sig selv af, men vilde beholde Vesten paa, som han dog maatte tage af og blotte sin Krop oventil og den højre Arm, spurgte derpaa Skarpretteren, om det ikke var saaledes, idet han selv lagde sig ned paa Blokken og udstrakte den højre Haand paa Blokken, hvilken han mistede med en Øxe og dernæst Hovedet med en anden Øxe. Han sagde, idet han døde: Jesu Blod raaber for min Sjæl. Derpaa blev han af Rakkerknægten parteret, og hver Fjerding hidset nøgen ned med en Strikke i Rakker Vognen.

Derpaa traadte STRUENSEE ud af Vognen, som imidlertid havde holdt imellem de 2de inderste Kredse bagvendt. Han hilsede endeel Officeerer, som stode ved den venstre Side, da han gik op. Han stod ovenpaa som en arm Synder. Han havde en sort Hat paa, Haaret var bag i 3 Fletter, men ikke bundet eller opheftet og saa ikke ud til, at deri nylig havde været nogen Kam; forresten havde han ligeledes en lang hvid Ulve-Pelts paa, en lyseblaa, gammelagtig Klædning, hvide Silke-Strømper og Sko paa Benene. Pastor MÜNTER talede kun 3 eller 4 Ord med ham, da Dommen blev forelæst; han kastede strax sin Hat bort og saa ikke engang hen, da Bøddelen brød hans Vaaben. Derpaa bad han alle om Forladelse, som han havde gjort noget imod, bad lydelig til Gud for Kongen, det kongl. Huus og hele Landet. Derpaa blev han afklædt, lagde sig paa Blokken og ligeledes mistede Haand og Hoved og dernæst parteret.« (Jægersborg, den 1. Maj 1772.)

SULLA, LUCIUS CORNELIUS, *genannt der Glückliche osv.* K. S. ZACHARIÄ. Heidelberg 1834. S. 160.)

Om SULLA siges af BERTIN (Art. Mort. i Dict. encyclop.), at han *døde af Vrede*; herom findes Intet hos Z. *1ste Del. S. 160*: Om Aarsagerne til Sullas Død er der forskellige Beretninger; kun deri stemme alle Efterretninger overens, at S., der havde givet eller beredet saa mange Tusinder en voldsom Død, selv døde en naturlig Død.

APPIAN fortæller (*I. S. 105*): Sulla var ved en Drøm manet om Døden; næste Dag fortalte han sine Venner denne Drøm og skrev sit Testamente; samme Aften fik han Feber og døde følgende Nat.

PLUTARCH (c. 36) lader S. dø af Lusesyge, idet en Byld, der springer, gør Ende paa hans Liv, pludseligt.

Flere andre af Z. citerede Forfattere melde det samme, men uden Kildeangivelse; CICERO taler ikke derom. Z. tror, det Hele er Opspind, selv om f. Ex. Opbrud af Saar fra Feltlivet kan være sandt; *man har troet det saa let, fordi Folk overhovedet forlange, at overordentlige Mennesker skulle dø paa en overordentlig Maade.*

Kilder: FREISHEIM, PLUTARCH, APPIAN, CICERO, LIVIUS, VELLEIUS PATERCULUS.

SVERRE († 1202). (CEDERSCHIÖLD: KONUNG SVERRE. S. 167.)

Kongen havde kendt sig syg, før han forlod Tunsberg, nogle Dage efter Kapitulationen. Underligt var det jo heller ikke, om et Jernhelbred som hans tilsidst maatte bukke under for de uafledelige Anstrængelser og Bekymringer, som han maatte udstaa, og som især ved Krigen mod Baglarna og Stridighederne med Hierarkiet havde været større end nogensinde før. I Begyndelsen var Sygdommen mild og syntes næppe at ville tiltage. Da Flaaden sejlede fra Tunsberg og fulgte Kysten for at naa tilbage til Bergen, havde SVERRE ladet sit Leje rede i den høje Bagstavn (»lyftingen«) paa Kongeskibet; der laa han under Færden, og ved hans Side havde REDAR sin Seng. SVERRE havde befalet sine Mænd, at de skulde vise ligesaa megen Omhu for Baglahøvdingen som for ham selv. Kongen plejede gerne at tale med REDAR; thi denne var en vidtberejst og kundskabsrig Mand.

Henimod Slutningen af Februar ankom Flaaden til Bergen. Kongen lod sig da bære op i Borgen, og hans Leje blev redet i den store Sal. De følgende Dage var han altfor syg til, at han kunde tage imod et større Antal Besøgende. Tirsdagen den 5. Marts kendte Kongen sig fri for Plager og havde svedt godt. Han gav

da Tiltræde for et større Antal af sine Mænd. Da de Fleste atter vare gaaede, henvendte SVERRE sig til en Mand, som hed PETER SVARTE og sagde, at han vilde fortælle ham en Drøm, han havde haft. »Der kom en Mand til mig,« sagde han, »den Samme, som tidligere ofte har vist sig for mig og sagt mig saadant, som aldrig slog fejl. Jeg syntes, at jeg var syg og meget kraftløs, og jeg syntes, at jeg spurgte ham, hvordan det skulde gaa med denne Sygdom. Da syntes jeg, at han gik bort fra mig, idet han svarede: »Nu skal Du blot berede Dig at staa op, Sverre!« Det forekommer mig, som om denne Drøm kan tydes paa to ulige Maader. Og det er nok troligt, at efter denne Sved kommer der et Omslag til det Bedre eller til det Værre.« PETER svarede: »Dette forstaar I, Herre, vist bedre end nogen anden. Dog aner det mig, at det var Tale om Opstandelsen paa den yderste Dag, og i Eders Sted, Herre, skulde jeg berede mig, som om Drømme-Manden havde ment denne.« »Det er ikke usandsynligt,« sagde Kongen. — Senere hen paa Dagen begyndte hans Kræfter at tage af. Næste Morgen lod han skikke Bud ned til Staden efter Præster, som skulde give ham den sidste Olie. Før disse kom, lod Kongen oplæse for sig og forsegle et Brev, som han havde ladet skrive til sin Søn HAAKON, som paa den Tid var i Nidaros. I dette Brev raadede SVERRE sin Søn til ikke at indgaa Forlig med Biskopperne for at afslutte Indbyrdeskrigen.

Derefter talte han til alle de Tilstedeværende, forklarede, at han ikke vidste sig eje nogen anden Søn i Livet end HAAKON, og bad dem, at de vilde indprente, at han havde sagt dette, hvis der skulde optræde nogen Tronkræver, som angav at være hans Søn.

»Nu vil jeg,« fortsatte han, »inden jeg faar Olien, lade mig løfte op i Højsædet og sidde dør, til jeg dør eller bliver frisk. Dør jeg i mit Højsæde omgiven af mine Venner, da faar NIKOLAS ARNESSON høre andet, end han har ventet og brugte at sige, at jeg skulde blive hugget ned og ligge til Føde for Hunde og »Korpar«. Ja, Gud være lovet, som i saa mange Farer har beskyttet mig imod mine Uvenners Vaaben!«

Da Kongen havde faaet Olien, kendte han, at hans Kræfter svandt, og mærkede, at han ikke kunde have langt tilbage. Det var paa den Tid en almindelig Tro, at hvis Djævelen hentede en Døendes Sjel, blev Liget blaasort og opsvulmet. Derfor sagde Kongen til de Venner, der stode omkring ham: »Naar jeg dør, skulle I lade mit Ansigt være utildækket, og I skulde lade baade Venner og Uvenner se efter, om der paa min Krop findes nogen Virkning af mine Fjenders Forbandelser og Banlysninger; thi da

skal jeg ikke kunne holde det hemmeligt, om jeg har beredet det saa ilde for min Sjæl, som de have paastaet.»

Og han tilføjede: »Jeg har haft mere Modgang, Ufred og Farer af min Kongemagt end Glæde og Nydelse. Jeg tror, at Mange blot af Misundelse er blevet mine Fjender. Maa Gud forlade dem det! Han dømme mellem os og over mig i dette som i alt andet!«

Dette er den *sidste* Ytring af Kong SVERRE, som er blevet bevaret for Efterverdenen. Lørdagen den 9. Marts Aar 1202 drog han sit sidste Suk. Hans Alder turde have været omtrent 50 Aar; siden han først optraadte med Fordring paa Kronen, var der forløbet 25 Aar.

TAFFURUS. (CRICHTON: An inquiry. S. 171.)

En jødisk Pirat, SINAMUR TAFFURUS, laa i Krig med Portugiserne; medens han i Aaret 1544 opholdt sig i en Havn ved det røde Hav, Arsenoe, for at udruste sig, fik han den uventede Efterretning, at hans Søn, som ved Belejringen af Tunis var bleven fangen af BARBAROSSA og dømt til Slaveri, pludseligt var bleven frigiven og vilde komme ham til Hjælp med syv veludrustede Skibe; denne glædelige Meddelelse var ham for meget; han faldt i samme Øjeblik sammen, som om det kunde være Apoplexi, og døde paa Stedet.

TAYLOR. (GOLDSMITH: Hist. of England. II. S. 280.)

TAYLOR, Præst under Dronning Mary, dømt for sin Deltagelse i Reformationen, blev sat i en Tønde med Beg, og før Ilden tændtes, kastede En en brændende Fakkell op i hans Ansigt, saa at Blodet strømmede ned. Uden at vakle vedblev han at synge den 31te Psalme paa Engelsk; da en af Tilskuerne bemærkede det, gav han ham et Slag paa Siden af Hovedet og sagde, han skulde bede paa Latin. TAYLOR fortsatte i nogle Minutter i Tavshed, med Øjnene stadigt fæstede paa Himlen; en af Garden stødte ham ned med sin Hellebard, om af Utaalmodighed eller Medlidenhed vides ikke, og gjorde dermed Ende paa hans Lidelser. (1554?)

TEMPERATUR.

I HANNS Lehrbuch der Meteorologi 1901 læses Side 103:

»Absolute Temperaturextremer. De paa Jordens Overflade forekommende absolute Temperaturextremer ligge imellem 50° Celsius (Arabien, Mesopotamien, Sahara, Pendschab, Arizona, Indre af Kalifornien, Indre af Australien) og ÷ 70° C. (i Nordost-Asien).

De højeste Temperaturer ere maaske noget usikre (som Betegnelse for virkelig Luftvarmegrad), fordi det er meget vanskeligt paa en tilfredsstillende Maade at eliminere Varmestraalingen. I Oasen *Waryla* (Algier) iagttoges den 17. Juli 1879: 53° ; i *Jakobabad* (i øvre Sind i Indien) den 13. Juni 1897: 52° , derimod i *Werchiansk* 15. Januar 1885: $\div 68^{\circ}$. Der er herefter ingen Tvivl om, at ved den østsibiriske Kuldepol kan Luftens Temperatur i Nærheden af Jordens Overflade under visse Forhold ogsaa synke under $\div 70^{\circ}$.«

I »Frem«: »Vor Jord« for 21. December 1902 læses:

Den største Højde i Atmosfæren, Mennesket har naaet, er 10,500 Meter. To tyske Meteorologer, GERSON og SÜRING, gik den 31. Juli 1901 op fra Berlin i en Ballon, der rummede 8400 Kubikmeter og var fyldt med Brint (de medbragte et Iltindaandingsapparat). Temperaturen var $\div 40^{\circ}$ Celsius.

THEMISTOKLES (514—449 før Chr.). (PLUTARCH ved ULLMANN. I. S. 43.)

Efter at have omtalt de Grunde, der kunne tænkes at have bevæget THEMISTOKLES til at tage sig selv af Dage, skriver PLUTARCH: »Hvorom alting er, saa tog han det rosværdige Raad at krone sit Liv med en værdig Ende, ofrede til Guderne, indbød sine Venner til sig for endnu en Gang at kunne trykke deres Haand og tog derpaa, efter det almindelige Udsagn ved Oxeblod, efter Nogles Fortælling ved hurtigvirkende Gift, i Magnesia sig selv af Dage; han havde da levet i 65 Aar, hvoraf de fleste havde været brugte i Statens og Krigens Tjeneste.«

THORVALDSEN (1770—1844). (THIELE: Thorvaldsens Biografi. IV. S. 235.)

Onsdag den 20. Marts 1844 ytrede THORVALDSEN for Wilckens (hans Tjener), at han ikke befandt sig vel; følte en besværlig Trykken for Brystet; han vilde ikke have, at Lægen maatte kaldes; han kom — som af sig selv — næste Morgen; men da han raadede til en Aareladning, vilde Th. ikke indlade sig derpaa. Han gjorde med Kridt et 3die Udkast paa en Skifertavle til »Skulpturens Genius«, hans sidste Komposition, der kan ses i Musæet.

Om Torsdagen syntes han at befinde sig bedre; han gik om Aftenen i Theatret og derfra paa Besøg hos en Familie, som han først forlod henimod Midnat. Lørdagen den 23. Marts var

han saa vel, at han arbejdede paa LUTHER'S Buste; THIELE, Forfatteren til hans Biografi, traf ham ved dette Arbejde; han var ualmindelig stille og ordknap, og da det Brev, som Thiele bragte fra Konstakademiet, ledede hans Tanker hen paa Tildeelsen af Boliger paa Charlottenborg, sagde han: »Hvem mon der faar min Bolig, naar jeg dør?« THIELE søgte at aflede hans Tanker og bemærkede, at der jo var al Rimelighed for, at han endnu kunde leve længe. »Sig ikke det,« sagde Thorvaldsen, »med mig er det snart forbi! — Førend Nogen tænker derpaa! Og jeg vilde ret ønske,« tilføjede han, idet han foldede sine Hænder paa Brystet, »at det maa ske snart, førend jeg falder mig selv og andre til Byrde.« Den indre Bevægelse, som lyste ud af hans Øjne, greb Thiele stærkt; der var længe Stilhed; Thorvaldsen gav sig atter til at arbejde, og Thiele førte Samtalen hen paa et Billede af Luther, som han tilbød at hente; Thorvaldsen takkede ham meget venligt; da Thiele en halv Time senere kom igen med Bladet, var Thorvaldsen gaaet ud. Den Dag blev Thorvaldsen til Middag hos Overpræsident KLÆRULFF og gik først sent derfra. Søndag den 24. Marts ringede han før Kl. 5 om Morgen paa Tjeneren og klagede over, at han aldeles ikke havde kunnet sove; han stod op, satte sig paa sin Sofa og begyndte at læse; men strax efter faldt han i Søvn og sov til Kl. 8. Efter som sædvanligt at have drukket sin Mælk og spist sine Tvebakker begyndte han, som det syntes forfrisket, at arbejde paa Luthers Buste; han vedblev at arbejde hele Formiddagen, afslog en Indbydelse til Middag hos Baronesse STAMPE, men lod sig dog senere, da hun selv kom, overtale til først at følge med hende til et Par Visiter og derefter spise til Middag sammen med OEHLenschLÄGER, ANDERSEN, ERNST MEYER og flere gode Venner, før han om Aftenen gik i Teatret. Ved Middagen var han ualmindelig munter, fortalte Anekdoter, lo af »Corsarens« Vittigheder og talte om en forestaaende Rejse til Italien. Da Musæet var paa Tale, sagde han: »Ja, nu kan jeg gerne dø, for BINDESBØLL har min Grav færdig!« Da han gik til Teatret, mødte han BINDESBØLL, som fulgte ham derhen. »Ved Indtrædelsen i Hofparquettet mødte han Conferentsraad COLLIN og hilsede paa ham med den sædvanlige Venlighed. Dækket var endnu ikke hævet, da han indtog sin Plads, men pludselig bøjede han sig, som om han vilde tage noget op fra Gulvet. Det næste Øjeblik greb hans nærmeste Omgivelse med Skræk, og saasnart det kunde ske, blev hans Legeme livløst baaret ud i Forhallen. Faa Minutter efter rullede en Karet ind i Charlottenborg, og fra det aabne Vindue lød en Stemme: »Han er død!« Det tunge

Legeme blev varsomt baaret ind paa Sofaen, en Aare blev aabnet, men ikke en Draabe Blod kom tilsyne.

Ved den nogle Dage efter foretagne Obduction viste det sig, at Døden, som jo skulde have en legemlig Aarsag, maatte antages at være udgaaet fra en organisk Fejl ved Hjertet, en Forhærdelse, som formodentlig i henved tredive Aar havde brudt paa hans ellers stærke Legeme og allerede, som foran anført under 1817, af en Læge var blevet formodet at ville blive hans Bane.«

TIECK (1773—1853). (KLEE: Tiecks Leben und Werke. S. 94.)

I Marts 1851 blev JOHAN LUDWIG TIECK meget syg, og skønt han kom over det, kunde han dog ikke mere forlade sit Værelse. Endelig, den 28. April 1853, en Maaned før sin 8ode Fødselsdag, sov han blidt hen, et Kvarter efter 6 om Morgenen. »Hans Smerteleje, fortæller KØPKE, var bleven til et stille Fredens Sted. Det dybe Øje, de levende Læber vare lukkede, men over hans Ansigt hvilede en blid Forklaring. Det var atter de kendte Træk, milde og store, den rene høje Pande. Det var det ædlest Hoved.« Han havde vel været aandeligt frisk til kort før sin Død, men havde ikke digtet i de sidste 10 Aar.

TROLLE. (BRICKA og GJELLERUP: *Ligprædikenerne*. S. 317.)

ANNE JAKOBSDATTER TROLLE (1598—1610), 12 Aar gl.

»En Prædiken som skete udi ærlig, velbyrdig og gudfrygtig Jomfru Anne Trolles Begravelse, udi Roskilde Domkirke den 15. Juni Aar efter Guds Byrd 1610, af FRIDERICH NIELSSØN, Sognepræst til Huakøe og Sarchbløsse Sogner. Prentit i Kiobenhaffn hos Heinrich Waldkirch MDCX.«

Talen begynder med at opregne den lille Piges Forældres og Forfædres Navne (hun var Datter af en kgl. ansat Lensmand paa Trondhjem Bispegaard i Norge) som Bevis for, at »hun var kommen af god gammel Adel«. Hun skildres som flittig, blev oplært i Dansk og Tysk og »kunde de synderligste Davids Psalmer paa sine Fingre«; hun lærte ogsaa Fransk. Hendes Karakter roses stærkt; hun var ofte syg, maatte hvert Aar ligge til Sengs 4—5 Gange i længere Tid.

Den 13. Maj begyndte hun at blive mere syg; det synes, det var Feber. Præsten (Taleren) blev hentet og fandt hende »suarlig siug, spurde hende derfor at, hvor hende leed. Da suarede hun: Vel. Huor til jeg antvordede: Lider eder vel paa eders Legemis vegne eller paa eders Sjels vegne? Suarede hun: Jeg lider vel paa min Sjels vegne om end mit Legeme er skrøbeligt. Oc lod

jeg mig strax mercke, att jeg ikke havde formodet mig saadant Suar af hende.« Hun blev nu hørt i Psalmer, undervist deri; Præsten blev hos hende til Aften »og talte med hende, naar hun for Suaghed noget maatte og gad«, og foreholdt hende »adskillige Sententzer af Skriften; met huilke hun skulde trøste sig«.

Den næste Dags Morgen kom Præsten igen, »fornam hende endda at være hart suag«, og talte med hende om Synden, om hun bekendte sig for en Synder? Den lille Pige svarede: »Hvad er jeg andet end en arm Synder? Gud hjælpe mig og vær mig naadig.« Hun laa da hen til Middag, da han kom igen, og paa hans Spørgsmaal, hvor det var med hende, svarede hun: Som Gud vil. »Jomfru, siger jeg, hvad smukke Sentenzer have I selver lært at trøste Eder med, af Guds Ord? Begyndte hun strax at svare: Saa elskte Gud Verden, at han gav sin enbaarne Søn, paa det at alle dem, som tro paa hannem, ikke skulle fortabes, men have det evige Liv«, og paa andre Spørgsmaal citerede hun flere af Skriftens Ord. »Lidet derefter faldt hun i en liden Slum, og der hun opvaagnede, talte jeg ydermere med hende om Guds Ord og Vilie imod Mennisken.« »Siden laa hun saa hen indtil om Fredagen ad Aften, da syntes hun noget at hungre«, og da hun havde faaet noget Mad, følte hun sig saa meget bedre, at hun »om ottende Dagen der efter« var lidt oppe. »Dog kunde hver Mand vel mærke, at hun var ganske forvandlet til Døden, saa hun maatte strax om Aftenen til Sengen, hvor efter hun blev igen hart angreben. Og kom der strax Bud efter mig (uværdig), at jeg skulde tale med hende, hvilket jeg og gjorde og hende foreholdt den Sentenz af Evangelisten: I min Faders Hus ere mange Bolige. Hvor med hun ogsaa trøsted sig, at Christus og haver beredt hende Voning og Bolig i det evige Rige.« Hun laa nu hen, og naar Præsten ikke kunde være tilstede hos hende, var der altid En hos, som læste Bønner, »item af Jesus Syrach og andre Bøger«.

Torsdagen efter Pintsedag, som var den sidste Maj (hun har altsaa nu været syg i 18 Dage), fik Sygdommen Overhaand; hun omtales som meget taalmodig. Af og til fik hun Tilfælde, der bragte dem, der vare om hende, til at tro, at »hun strax i samme Stund oc Øyeblik skulle bortsuime; men Gud haffuer vist at giffve Luft og Krafft igen. Oc der hun blef atspurt, huor det nu vaar, om hun endnu følte nogen Pine og vee, Haffuer hun salig suaret: Ney, det er nu alt gaat, jeg føler intet.« Der blev talt med hende om Taalmod (den lille Pige synes at have vist smuk Taalmodighed). Hun laa stille hen til Morgenen; hen paa Dagen »læste hun uden ad fjorten Davids Psalmer fra

den første til den femtende; noget derefter fik hun Lyst til Jesus Syrach. Og haver jeg diss imellem trøstet hende med mange skønne Sprok af Skriften, indtil hun blev ganske svag og sagde: O, hvor gør det mig ondt, FRIDERICH, at jeg kan ikke saa længe og saa meget tale med dig, som jeg vilde, og udgyde min Tro for Gud, at jeg kunde faa en kristelig Afsked. Hvortil jeg svarede: At jeg vilde stedse tale med hende og blive hos hende.«

Da hun blev svagere, bad hun sin Moder og alt Folket om Forladelse, om hun nogen Tid havde gjort dem noget imod »de vilde hende det for Guds Skyld tilgive. Hvor efter ikke en ringe Graad er hørt af hvert Menneske paa den ganske Gaard. Strax derefter begyndte Maalet noget at falde. Der jeg det fornam, haver jeg fast anholdet, og raabte i hendes Øren, sigendes: Beder, saa skulle I faa, banker, saa skal Eder oplades. Beder i Hjertet og banker med Hjertets Bøn« . . . og mere. »Da greb hun mig om min Haand og kyste mine Fingre. Siden bad jeg alle gaat Folck, som der vaare tilstede, at de vilde gøre it Knæfald for Gud og bede for hende, at hun maatte blive en tro Arbejdere i Herrens Viingard og med alle Guds Udvalgte kunde faa sine Penge, som er det evige Livs Skænk og Gave: Hvilket af os alle blev strax efterkommet. Diss imellem begyndte hun at drage. Der jeg det saa, gjorde jeg Herrens Velsignelse over hende . . . og strax derefter tog hun tre Suk og der med udgav sin Aand i Guds guddommelige Haand, og det imellem 5 og 6 efter Middagen den 1. Juni, saa at hver Christen maa vel ønske af Gud, at han vil gøre dennem saadan Forstand, Mæle og Bestandighed til det sidste og saadan Christelig Afgang herfra.

Saa gik det med denne velbyrdige salige Jomfru; Gud havde hende kier, og hendes Sjel behagede hannem vel, derfor hastede han med hende af dette onde Liv. Og vaar hendis gantske Alder paa sex Uger nær tolf Aar.«

TSCHERNING (1795—1874). (*Tschernings efterladte Papirer*. S. 63.)

»TSCHERNINGS sidste Dage vare lige saa fredelige, som hans Liv havde været bevæget. Aftenen før han blev syg, havde han en flere Timers Samtale med en yngre Bekendt, med hvem han talte frit og livligt. Hans Søvn var urolig, og han følte sig syg, men hans Utilbøjelighed til at være til Besvær eller fordre Tjenester bragte ham til at ligge stille, til han hørte sin Hustru i Sideværelset staa op; først da lod han sin ældste Søn kalde ind til sig. Han fordrede bestemt at staa op, men var saa svag, at han næppe kunde hjælpes fra Sengen over i sin Sofa.

Om Aftenen gik han for sidste Gang i Seng. Han var angreben af en Lungebetændelse, som i 5 Dage gjorde Ende paa hans Liv. I Begyndelsen syntes hans kraftige Natur at staa imod, men saa gjorde hans Alder sin Ret gældende, og han bukkede under. Han var saa taalmodig som nogen og rolig overfor Tanken om Døden, som han flere Gange udtalte, dog vist stadig med et Haab om Livet, som han trods sin høje Alder hang ved. Kun én Gang gav han en dybere Bekymring Luft: han vilde endnu gerne have set begge sine Sønner som Kandidater, men da hans Hustru erindrede ham om, at han havde været lykkeligere end de fleste, saa blev han mere fattet og ytrede ikke flere Skrupler for sin Families Vedkommende før den sidste Aften, da han paa Alt kunde mærke, at Døden nærmede sig. Der trak et Tordenvejr op, og der kom flere voldsomme Tordenskrald. Skønt han den Gang kun daarligt kunde tale mere, lod han dog sin Søn kalde ind til sig og sagde ham, at han jo vidste, hvor hans Papirer af Betydning fandtes, og dersom nu Lynet slog ned, saa maatte han tage disse Papirer og hente en Drosche og køre med ham (Faderen) og Papirerne hen til Kommunehospitalet. Senere hen paa Aftenen, da Lægen kom, sagde Tscherning til ham: »Ja nu, kære Doctor, seer jeg jo nok, at De mener, jeg skal døe, men De maa holde Livet i mig til den 1. Juli (han døde den 29. Juni), for at min Kone kan faa den Maanedes Pension.« Og da hans Hustru bebrejdede ham, at han tænkte paa den Art Ting, saa sagde han til hende, at det maatte hun huske, at hun kunde nok trænge til den Nødskilling.«

Fra Tschernings Søn, den nuværende Overchirurg, som alt ved Faderens Død var kyndig i Lægesager, véd jeg, at den Lungebetændelse, som forårsagede Døden, var en saa ukompliceret Dødsårsag, som man kan tænke sig hos en Mand, der er 79 Aar gammel. De ovenfor efter Bogen refererede Henvendelser til Familien skete ud paa Eftermiddagen og om Aftenen; han fik forskellige stimulerende Midler, men vilde ud paa Aftenen ikke tage mere af »al den konstige Stimulans«, som han fandt »kun gav Uro«. Fra omkring Kl. 10 à 11 om Aftenen blev han mere og mere svag, og efter i nogle Timer at have været uden Bevidsthed døde han imellem Kl. 2 og 3 om Morgen.

UHLAND (1787—1862). (FRÄNKEL: L. Umland. S. 45.)

Umland var kun syg i kort Tid og var klar paa, at han skulde dø; han døde »blidt og uden Smerte« den 13. Novbr. 1862; han var da 75 Aar gammel.

UMBERTO, Konge af Italien. (*Berlingske Tidende* den 30. August 1900.)

Et Telegram gennem Ritzaus Bureau fra Milano den 29. August meddeler om Vidnernes Afhørelse: »Generaladjutant Avogrado, som stod sammen med Kong Umberto i Vognen, havde, da Kongen faldt, spurgt, om han var bleven ramt? Kongen svarede: »Ja, det tror jeg nok« — og døde strax derefter.«

VAUPELL. (CHR. VAUPELL: *De danske Skove*. Kbhvn. 1863. Selvbiografien S. VII foran i Bogen.)

I et Stykke af en Selvbiografi, der fandtes efter Vaupells Død, meddeler han følgende:

Vaupell var meget anstrængt af det uvante at være saa længe under Vaaben; han havde med Møje som sidste Efternøler slæbt sig frem over Engene, kun undgaaende, at de preussiske Fortropper skulde kunne naa ham; ved Pulverholz traf han igen sine Kammerater, der vare noget flove over Fægtningens uheldige Gang, »forresten smigrede man sig med det Haab, at Dagen endnu ikke var tabt. Slaget var imidlertid standset, Skydningen var ophørt, og begge Parter syntes at tage sig en Hvile efter den anstrængende Formiddag; hen paa Eftermiddagen hørtes imidlertid enkelte Skud, der snart gik over til en levende Geværild, som forplantede sig baade til venstre og højre; den vidnede om, at Preusserne vare i Færd med at forcere Indgangen til Skoven. Jeg med nogle Andre blev sendt op til et Hegn, der flankerede Vejen, som fører ind i Skoven; jeg var næppe kommen der, før alle mine Ledsagere forlode mig, og strax derefter mærkede jeg, at jeg var saaret, ved at Blodet i Strømme væltede ud af det venstre Ærme. Jeg havde en Følelse af, at Blodet kom fra Brystet, hvorfor jeg ikke tænkte paa at standse den strømmende Blodmasse. Den første Virkning af det store Blodtab var en komplet Afmattelse, saa at jeg ikke kunde bevæge mig. Fægtningen blev imidlertid strax hæftigere. Preusserne trængte flere Gange ind i Skoven, men naar de Danske samlede sig til Angreb, ilede de tilbage til Udkanten. Dette gentog sig hele Timer. Jeg laa imellem begge Parter paa en Skrænt, dækket paa den Side, hvorfra Preusserne kom. Afmattelsen var imidlertid gaaet over til fuldstændig Døsighed, saa jeg ikke længere ænsede, hvad der tildrog sig omkring mig; pludselig blev jeg vækket ved de Danskes langtrukne, hæse Hurra, jeg saa atter de blaa Officerer foran Rødkjolerne. Da disse skød efter de flygtende Preussere, forvildede en af deres Kugler sig til mit venstre Knæ. Her-

med var iste Bataillons Dagværk endt, og den gik tilbage til Skoven, hvorefter Preusserne kom igen. En af disse, der havde lagt Mærke til, hvor uheldig min Stilling var, idet jeg netop laa dør, hvor begge Partier stadig stødte sammen, slæbte mig hen til et nærliggende Hus, hvorfra jeg silde paa Aftenen blev kørt til Slesvig. Først Tirsdag Eftermiddag blev Saaret undersøgt af Lægerne, og jeg blev befriet for Klæderne, der vare fyldte med den størknede Blodmasse. Hele den venstre Arm var imidlertid ved Blødtabet uden Følelse og Bevægelse; uagtet Overarmsbenet var knust, troede LANGENBECK døg ved en Resection at kunne spare Armen, men da Koldbranden truede med at angribe Skulderen, bekvemmede han sig til at amputere den Fredag Eftermiddag. Svovlætheren satte mig strax i en saadan drømmende og fantasierende Tilstand, at jeg ikke mærkede noget til Operationen; jeg saa Alt, men anede ikke, hvad der skete, og da LANGENBECK pludselig udbød: »Es lässt sich nicht vermeiden!« (han mente at exarticulere i Stedet for at amputere), saa drømte jeg, at det gjaldt om, at tyske Sørøvere vilde kaste mig i Elben. Efter Operationen var Afkræftelsen saa fuldstændig, at Lægerne, overbeviste om, at jeg Intet kunde høre, i min Nærværelse gav mig Karakteren: »Wenig Hoffnung!«

VESPASIANUS, romersk Kejser (9—79). (SUETONIUS — BADEN II. S. 214.)

»I sit niende Consulat følte han i Campanien nogle smaa krampagtige Bevægelser, hvorpaa han strax søgte til Hovedstaden, men brugte først et koldt Bad og opholdt sig paa Landet ved Reate, hvor han aarlig plejede at tilbringe Sommeren. Da han her, foruden den tiltagende Upasselighed, ogsaa havde fordærvet Indvoldene ved altfor hyppig Brug af koldt Vand, og ikke desto mindre iagttog sine kejserslige Forretninger efter Sædvane, saa at han endog modtog Gesandtskabet paa Sengen, blev han pludselig overfalden af saa hæftig en Diarré, at han faldt i Afmægt og sagde: »En Kejser bør dø staaende.« Men imedens han rejser sig op for at holde sig, dør han imellem Hænderne af dem, som toge ham op, den 23. Juni i sit 69 Aar 7 Maaneder og 7 Dage.«

VOLTAIRE (1694—1778). (GAULTIER: Voltaire. Recueil des particularités curieuses de sa vie et de sa mort. Qualis vita, talis mors. A Porrentruy. 1781.) (En Note paa Fransk paa Bindet af det Exemplar, jeg har benyttet, udtaler Formodning om, at Abbé NONNOTTE er Forfatteren. I Texten S. 62 omtales,

at den lærde Abbé NONOTE har offentliggjort en lærd Kritik af VOLTAIRE'S Histoire générale.)

S. 105 e. s. findes en copie exacte du mémoire de Mr. l'Abbé GAULTIER, présentée à Monseigneur l'Archevêque, concernant tout ce qui s'est passé à la mort de Voltaire, dateret Paris, den 1. Juni 1778.

Abbeden GAULTIER meddeler Ærkebiskoppen, at han, da VOLTAIRE i Februar 1778 var kommen til Paris, da alle talte om ham og vilde se ham, følte sig krænket over, at en Mand, som var optraadt saa blasfemisk og havde skabt saa meget ondt, skulde være Genstand for saa stor Hæder og Ære; han skrev derfor til VOLTAIRE, at han gerne vilde være blandt dem, der kunde beundre ham, at det endnu var Tid for ham at frelse sin uødelige Sjæl, og bad ham modtage ham; dette Brev er affattet i meget hensynsfulde og smukke Ord. VOLTAIRE skrev tilbage, at han trods sine 84 Aar og sine Lidelser gerne vilde modtage ham. Det fremgaar af GAULTIER'S Meddelelse om sin Samtale med VOLTAIRE, at denne har følt Sympathi for ham og hans Ord, og faa Dage efter sendte VOLTAIRE Bud efter ham, han maatte komme, saa snart han kunde; en Billet fra Voltaires Niece, Madame DENIS, bad ham om næste Morgen at komme til hende; hun meddelte ham, at VOLTAIRE vilde confessere, og at han havde stor Tillid til GAULTIER. Det var dog først 5 Dage senere, at G. fik VOLTAIRE i Tale; G. vilde ikke berette ham, før han havde gjort en Tilbagekaldelse (rétractation); V. vilde selv skrive den, lod alle andre end Gaultier fjerne sig og skrev: »Je soussigné déclare, qu'étant attaqué depuis quatre mois d'un vomissement de sang, à l'âge de quatre-vingt quatre ans & n'ayant pu me trainer à l'Eglise, Mr. la Curé de St. Sulpice, ayant bien voulu ajouter à ses bonnes oeuvres celle de m'envoyer Mr. l'Abbé GAULTIER, Prêtre; je me suis confessé à lui & que si Dieu dispose de moi, je meurs dans la Religion Catholique ou je suis né, espérant de la Miséricorde divine, qu'elle daignera pardonner toutes mes fautes, & que si j'avais jamais scandalisé l'Eglise, j'en demande pardon à Dieu & à elle. Signé VOLTAIRE, le 2 Mars 1778, dans la Maison de Mr. le Marquis de VILETTE, en présence de Mr. l'Abbé MIGNOT, mon Neveu & de Mr. le Marquis de VILLEVEILLE mon ami, que Mr. de VOLTAIRE me pria de faire entrer pour entendre la lecture de cette rétractation, lesquels, après lecture faite, signèrent MIGNOT, VILLEVEILLE.« VOLTAIRE skrev derpaa følgende: »Mr. l'Abbé GAULTIER m'ayant averté, qu'on disoit dans un certain monde, que je protesterois contre tout ce

que je ferois à la mort; je déclare que je n'ai jamais tenu ce propos & que c'est une ancienne plaisanterie attribuée très fausement dès longtems à plusieurs Savants plus éclairés que Voltaire.»

Da Voltaire gav Abbeden Erklæringen, sagde han: »Vous allez sans doute, Mr. l'Abbé, l'insérer dans les journaux? je ne m'y oppose pas.« Abbeden svarede, at det var ikke Tiden dertil endnu, og da Voltaire spurgte ham, om han var tilfreds, svarede han, at Erklæringen var ikke fyldig nok, og at han vilde vise den til Ærkebiskoppen af Paris; denne fandt den heller ikke fyldestgørende. Den følgende Dag vilde VOLTAIRE ikke modtage Abbeden; efter flere forgæves Forsøg skrev Gaultier til ham; VOLTAIRE svarede: »Le Maître de la maison a ordonné à son Suisse de ne laisser entrer aucun Ecclesiastique que Mr. le Curé de St. Sulpice. Quand le malade aura recouvré un peu de santé il le sera un plaisir de recevoir Monsieur l'Abbé Gaultier. 15 Marts 1778. Voltaire.«

8 Dage derefter forsøgte Abbeden igen at faa Voltaire i Tale, men kom ikke ind; han skrev da til ham, at han vidste, at han havde det bedre, at han ikke forstod hans Vægning ved at modtage ham, men at han ikke mere vilde gaa til hans Bolig; thi det forekom ham nyttigt at banke paa anden Dør end den til hans Hjerter; han var vis paa, at han var gaaet ind ad denne. Der kom intet Svar. To Maaneder senere, den 29. Maj, blev det sagt GAULTIER, at Voltaire laa paa sit Yderste; han skrev da til ham: »J'apprends, Mr., par la voix publique, que vous être très dangereusement malade. Cette nouvelle m'afflige beaucoup; mais ce qui augmente ma douleur c'est qu'on ne m'envoie pas chercher de votre part. Quoique je n'ai pu, quelque effort que j'aie fait, depuis votre dernière maladie, avoir l'honneur de vous voir, cela ne m'empêchera pas de retourner chez vous si vous me demandez. Hélas! si le Seigneur vous appelle à lui, quel bonheur pour vous de vous être mis en état de paroître devant ce grand Dieu qui juge les justices mêmes: quel malheur au contraire de périr sans avoir pensé à la grande affaire de votre salut! Ah, mon cher Mr.! pensez y sérieusement et ne pensez qu'à cela; profitez du peu de tems qui vous reste à vivre; il va finir & l'éternité va commencer. J'ai l'honneur d'être &c. Paris 30 Mai 1778.

Signé: GAULTIER.«

Nogle faa Timer efter, at VOLTAIRE havde faaet dette Brev, kom hans Nevø, Abbed MIGNOT, til GAULTIER og sagde ham, at hans Brev havde gjort et stærkt Indtryk paa VOLTAIRE, han vilde confessere og kun til GAULTIER; denne svarede, at han skulde

hjælpe ham, hvis han vilde undertegne en Erklæring, som MIGNOT fik med; denne lød saaledes: »Je rétracte tout ce que j'ai pu dire, faire ou écrire contre les bonnes moeurs, contre la Religion chrétienne dans laquelle j'ai eu la bonheur de naître, contre la Personne adorable de J. C. dont on m'accuse d'avoir attaqué la Divinité. Contre son Église, dans laquelle je désire mourir, faisant la réparation actuelle à la face de l'univers scandalisé par les oeuvres qui paroissent sous mon nom depuis tant d'années; laquelle réparation n'est point l'effet de l'affoiblissement de mes organes dans mon grand âge; mais de la grace de J. C. dont j'étois si indigne, qui m'ouvre les yeux sur l'horrible danger où les délires de mon imagination m'ont plongé. Je désire que cette réparation soit insérée dans tous les journaux & gazettes de l'Europe, afin qu'elle égale, autant qu'il est possible, les scandales, que je voudrois détruire au prix même du peu de jours, qui me restent à vivre. Fait à Paris ce 30 Mai 1778 en présence de Mr. le Curé de St. Sulpice & de l'Abbé Gaultier.«

Abbed Mignot lovede, at hans Onkel skulde undertegne denne Erklæring, og sammen med Curé de St. Sulpice gik de til Voltaires Bolig. Først GAULTIER gik ind til ham, samtykkede MARQUIS DE VILETTE i, at Erklæringen, som han fandt meget god, skulde læses for Voltaire. Da de kom ind, gik Præsten fra St. Sulpice først hen til ham og talte til ham, men VOLTAIRE kendte ham ikke. Derpaa talte GAULTIER til ham; VOLTAIRE trykkede hans Hænder og viste Tegn paa Tillid og Venskab; men til GAULTIER's Overraskelse sagde han: »Mr. l'Abbé GAULTIER, je vous prie de faire mes compliments à Mr. l'Abbé GAULTIER« — og han fortsatte da med at tale helt uklart. Da GAULTIER saa, at Voltaire delirerede, talte han ikke til ham om Confession eller om Erklæring, men bad kun hans Slægtninge om at sende Bud til ham, hvis V. skulde genvinde sin Bevidsthed.

Tre Timer efter, at Gaultier havde forladt Voltaire, var denne død: »Il est donc mort sans Sacremens: Dieu veuille qu'il ne soit pas mort sans avoir eu un vrai désir de les recevoir et de faire une rétractation de toutes les impiétés de sa vie.« Det var den 30. Maj 1778, henimod Kl. 11 Aften. Voltaire var da 84 Aar gammel.

I en Note til S. 127 meddeles, at da de to Præster vare gaaede, fandt Voltaires Læge, TRONCHIN, ham i forfærdelig Uro; han raabte rasende: »Je suis abandonné de Dieu et des hommes«; han tog med sine Hænder, hvad der fandtes i hans pot de chambre, og spiste det. TRONCHIN har sagt, at han vilde ønske, at alle de, som vare blevne forførte af Voltaires Bøger, havde været

Vidne til hans Død, »il n'est pas possible de tenir contre un pareil spectacle«.

WARRISTON. (VON RUDLOFF. *Gesch. der Reformation*. II. S. 238.)

Erkebiskop JOHNSTON OF WARRISTON var gammel og yderst svag, ogsaa i aandelig Henseende, da han i Juni 1663 blev dømt til at hænges. Han modtog Dommen med stor Hengivelse og sov Natten før Dødsdagen saa dybt og trygt, at han om Morgen var paafaldende styrket, baade legemligt og aandeligt; jo nærmere Tiden for Henrettelsen kom, desto gladere og fredeligere var han tilmode. Han læste sin Dødstale fra Skafottet med klar Stemme og bad med en saadan Sjælsvarme, Frihed og Kraft, at alle Tilhørerne forbavsedes derover. Da han steg op paa Stigen, og nogle af hans Venner med dyb Vemod vilde støtte hans svage Legeme, sagde han: »Jeg beder Eder indstændigt, alle I, som høre til Guds Folk, at I ikke ville forsage ved de Lidelser, som ville komme over Eder for Christi Skyld, men at I ville taale dem med Mod for hans Skyld; thi jeg forsikrer Eder i Herrens Navn, at Han selv vil bære Eders Byrder, som Han nu bærer mine!« Da Strikken blev lagt om hans Hals, sagde han: »Herren har trøstet mig naadigt!« Derpaa raabte han: »Abba, kære Fader, tag til Dig denne Din arme, syndige Tjener, som kommer til Dig ved Din kære Søns, Jesu Christi, Fortjeneste.« Idet han udbrod: »O, Tak og Pris!« blev han styrtet ned fra Stigen og døde uden Kamp, hævende sine foldede Hænder imod Himlen. —

WASHINGTON (1732—1799). (WASH. IRVING: *Life of George Washington*. II. S. 272.)

WASHINGTON var i fuld Vigør, skrev om Morgen den 12. et Brev om Vigtigheden af Oprettelsen af et militært Akademi og red som sædvanligt ud Kl. 10. Det blev daarligt Vejr; i hans Notebog staar: »Omkring Kl. 1 begyndte det at sne, kort efter haglede det, og saa slog det om til en kold Regn«; men da han havde Overtøj paa, vedblev han at ride og kom først hjem efter Kl. 3. Sekretæren bad ham frankere nogle Breve, hvad han gjorde, tilføjende, at det var for daarligt Vejr til at sende en Tjener ud med Brevene. Mr. Lear saa, at der hang Sne i hans Haar og frygtede, at han skulde være bleven forkølet, men han svarede nej, hans store Kappe havde holdt ham tør. Da de havde ventet paa ham med Middagen, satte han sig tilbords uden at

skifte Klæder. Sekretæren skriver, at om Aftenen befandt han sig lige saa vel som ellers.

Den næste Morgen var Vejret saa daarligt, at han ikke kunde ride ud. Han havde ondt i Halsen og var øjensynlig bleven forkølet den foregaaende Dag. Om Eftermiddagen, da Vejret var bedre, gik han lidt ud for at mærke nogle Træer, som skulde fældes. Hans Hæshed blev værre om Aftenen, uden at han tog Notits deraf; han var i udmærket Humør, læste selv eller bad Lear læse for sig og hans Hustru. Da Lear bad ham gøre noget for Forkølelsen, sagde han: »Nej, De véd, at jeg aldrig tager noget for Forkølelse. Lad den gaa, som den kom.« Om Natten følte han sig meget syg med Smerte og Vanskelighed ved at faa Vejret. Imellem Kl. 2 og 3 om Morgenen vækkede han Mrs. Washington, men da hun vilde staa op for at kalde paa en Tjener, bad han hende lade det være, for at hun ikke skulde blive forkølet. Ved Daggry, da Kammerpigens kom ind for at lægge i Ovn, bad han hente Mr. Lear. Han fandt Generalen trækkende Vejret med Besvær, og han kunde knap forstaa, hvad han sagde. Washington ønskede, at der skulde sendes Bud efter Dr. Craik, og til han kom, kunde Rawlins aarelade ham. Han kunde slet ikke taale at gurgle, det var, som om han skulde kvæles deraf. Da Rawlins skulde til at aarelade ham, blev han nervøs, men W. sagde til ham, saa godt han kunde: »De skal ikke være bange!« Rawlins gjorde Snittet. »Aabningen er ikke stor nok,« sagde Washington, men Blodet løb dog rask; Mrs. W. var bange, at det var galt, og bad Lear at stanse Blødningen; Generalen vilde hindre ham deri og sagde »mere — mere!« men Mrs. W. fik ham til at lade det blive stanset, da der var taget c. $\frac{1}{2}$ Pot Blod. Han fik nu ydre Midler paa Struben og varmt Fodbad, dog uden Lindring.

Hans gamle Ven, Dr. Craik, kom imellem Kl. 8 og 9, og to andre Læger bleve tilkaldte (Dr. Dick og Brown). Man forsøgte forskellige Midler og tog mere Blod, men uden Gavn.

»Omkring Kl. halvfem,« skriver Mr. Lear, »bad han mig hente Mrs. Washington til hans Seng; han bad hende gaa ned i hans Værelse og tage de to Testamenter, hun vilde finde i hans Skrivebord, og bringe dem til ham; dette gjorde hun. Efterat have set paa dem gav han hende det ene med den Bemærkning, at det var overflødigt, da det andet var nyere, og paa hans Opfordring brændte hun det gamle og tog det andet i sit Gemme.

Derefter kom jeg igen hen til hans Seng og tog hans Haand. Han sagde til mig: »Jeg mærker, at jeg skal dø (I am going);

jeg kan ikke længe trække Vejret. Jeg tænkte strax fra først, at det vilde gaa saaledes. Vil De samle og udgive (record) alle mine sidste militære Breve og Papirer. Arranger mine Affærer og mine Bøger, da De véd bedre Besked med dem end nogen anden; og lad Mr. Rawlins slutte med mine andre Breve, som han er begyndt paa.« Jeg svarede ham, at det skulde ske. Han spurgte mig derpaa, om jeg huskede noget, som det var vigtigt for ham at gøre, da han kun havde en meget kort Tid tilbage at være sammen med os. Jeg sagde ham, at der var vist Intet, men at jeg haabede, at han ikke var saa nær ved sit Livs Ende. Han svarede smilende, at det var han ganske sikkert, og at han betragtede dette med stor Resignation, det var jo en Gæld, vi Alle skulde betale.«

I Løbet af Eftermiddagen var han meget besværet af Aandened og skiftede ofte Leje i Sengen. Mr. Lear hjalp ham. »Jeg er bange, jeg trætter Dem for meget,« vilde han sige; da han blev forsikret om det modsatte, sagde han taknemmelig: »Godt, det er en Gæld, vi maa betale til hinanden, og jeg haaber, at naar De en Gang trænger til den Slags Hjælp, at De da vil faa den.«

Hans Tjener Christopher havde været hele Dagen i Værelset og næsten hele Tiden staaet ved Foden af hans Seng. Da W. saa det om Eftermiddagen, bad han ham venligt om at sidde ned.

Klokken henved fem kom hans gamle Ven Dr. Craik igen ind i Værelset og gik hen til hans Seng. »Doctor,« sagde Generalen, »jeg dør med Besvær (I die hard), men jeg er ikke bange for at dø. Jeg tænkte strax, da jeg blev syg, at jeg ikke skulde overleve det — det kan ikke vare længe.« Lægen trykkede hans Haand i Stilhed, gik fra hans Seng og satte sig hen ved Kaminen, hensunken i Sorg.

Imellem Klokken fem og sex kom de andre Læger ind; man hjalp ham at sidde overende i Sengen. »Jeg føler, at jeg skal dø,« sagde han, »jeg takker Dem for Deres Hjælp, men beder om, at De ikke vil lade Dem forstyrre mere for min Skyld; lad mig gaa bort i Ro; det kan ikke vare længe.« Han lagde sig atter ned; alle gik undtagen Dr. Craik. W. blev mere ilde tilpas, kunde ikke finde Hvile, men han klagede ikke; han spurgte ofte, hvad Klokken var. Der blev forsøgt forskellige Midler uden Lindring; han tog, hvad der blev budt ham, og klagede ikke.

»Henved Kl. 10,« skriver Mr. Lear, »gjorde han flere Forsøg paa at tale til mig, før det lykkedes ham at sige: »Nu gaar jeg bort (I am just going); lad mig blive begravet paa en sømmelig

Maade (decently) og lad ikke mit Legeme komme i Graven før tre Dage efter min Død.« Jeg bukkede forstaaende — jeg kunde ikke tale. Han saa paa mig igen og sagde: »Forstaaer De mig?« Jeg svarede »Ja«. »Det er godt,« sagde han.

Omtrent 10 Minutter, før han døde (det skete imellem Klokkerne 10 og 11), blev hans Aandedræt lettere. Han laa roligt; han tog sin Haand ud af min og følte selv sin Puls. Jeg saa hans Udtryk i Ansigtet forandres. Jeg talte til Craik, som sad ved Kaminen; han kom hen til Sengen. Generalens Haand faldt fra den anden Haand; jeg tog den i min og trykkede den imod mit Bryst. Dr. Craik holdt Hænderne for Øjnene, og Washington døde uden Kamp, uden at sukke.

Medens vi stode dør i stille Sorg, spurgte Mrs. Washington, som sad ved Sengens Fodende, med fast og fattet Stemme: »Er han død?« Jeg kunde ikke tale, men hævdede min Haand til Tegn paa, at han var ikke mere. »Det er godt,« sagde hun med samme Stemme. »Nu er Alt forbi; jeg skal snart følge ham; for mig er der ikke flere Prøvelser« (I have no more trials to pass through).«

WATT (1736—1819). (Se WATT, JAMES.)

JAMES WATT, af hvis mange Opfindelser (af hvilke vi for Kuriositetens Skyld ogsaa nævne Automobiler til Landeveje) Dampmaskinen har gjort ham mest berømt, plagedes henimod Slutningen af sin Levetid af den Forestilling, at hans Aandskræfter vare i Aftagende; han tog sig da for at lære det tyske Sprog om igen, da han fuldstændigt havde glemt det; det lykkedes ham virkelig. Et endnu større Bevis paa usvækket Aandskraft gav han ved i sit 75. Aar at udkaste Planen til et Foretagende, som blev anset for næsten uudførligt, nemlig det at føre en Vandledning fra den ene Side af Clyde tværs gennem Floden over til en Fabrik paa den anden Side.

Nogle Aar senere, da WATT var meget nær de 80 Aar, traf WALTER SCOTT sammen med ham i Edinburgh. W. Scott skriver om Watt: »Den rørige, venlige og velvillige gamle Mand lyttede opmærksomt til ethvert Spørgsmaal og var til Enhvers Tjeneste med sine Kundskaber; hans Aandsrigdom og Indbildningskraft omfattede alle Genstande. Naar en Mand var en stor Filolog, talte han med ham om Alfabetets Oprindelse, som om han havde været en Samtidig af CADMUS; talte han med en berømt Kritiker, skulde man tro, at den gamle Mand havde studeret Statsøkonomi og de skønne Videnskaber hele sit Liv igennem; om Naturviden-

skaberne er det ikke værd at tale her, da det jo var hans Yndlingsfag.«

En Forfatterinde, som har kendt ham i hans Oldingealder, beskriver ham som en fuldstændig Typus for det melankolske Temperament; han bar Hovedet foroverbøjet eller støttede det med sin Haand; hans Skuldre og Bryst vare sammenfaldne, Lemmerne spinkle og svage, hans Ansigtifarve gusten. Hans Tale var langsom og lidenskabsløs, hans Røst dyb og svag, hans Udtale en bred skotsk Dialekt; hans Væsen var mildt, beskedent og fordringsløst. Naar han kom ind i et Værelse, trængte Alle sig om ham, osv.

Det sidste Arbejde, hvormed WATT beskæftigede sig, var en Maskine til at kopiere Buster og Statuer i formindsket Maalestok; han kom saa vidt med den, at han kunde sende sine Venner Prøver af dens Arbejder eller, som han kaldte dem, »Produktioner af en ung Kunstner, der gaar i sit 83. Aar«. Men Døden stansede hans Haand og han efterlod sig denne Maskine som fast sit eneste ufuldendte Værk.

Han var sig fuldkommen bevidst, at hans Endeligt nærmede sig, og han udtalte sin Taknemmelighed imod Forsynet for de Velgerninger, han havde nydt, og for sit lange Liv, der ikke en Gang formørkedes ved Alderdommens Svagheder. Den 19. August 1819 sov han roligt hen i sit 83. Aar.

WEEKS. (RINK. Vom Zustande. S. 14.)

WEEKS, fra Sierra Leone, Biskop, † 1857. »Faa Timer før hans Død, da Dødens Skygge alt svævede om ham, spurgte man ham, om han følte, at Jesus var hans Sjæl nær. »Kostbar,« stammede han langsomt, Bogstav for Bogstav, medens han smilede blidt; »meget!« (sehr!) tilføjede han efter en Pavse. Det var hans sidste Ord.«

WERGELAND. (Schwanenflügel: H. Wergeland. S. 275.)

»I de første Dage af Juli 1845 begyndte hans Kræfter hurtigt at tage af, han kunde ikke længer skrive, og der maatte vaages over ham. Hans rastløse Aand kunde dog endnu ikke lade være at arbejde. Han bad sin Hustru at tilføje nogle Forandringer, som han vilde diktere til sin sidste dramatiske Digting; men hun kunde ikke se for Graad, og han opgav det. »Om Morgen den 11te,« fortæller hans Biograf, »tydede Ansigtets og Hændernes Udseende paa Dødens Nærmelse. Men ved Middagstide forsvandt dette igen, hans Ansigt var da atter lige saa smukt

som før, og dette Udseende beholdt han til sin Død og efter sin Død. Hans Hustru tog hans kolde Haand imellem sine, men han sagde hurtigt og hæftigt: »Amalie, Du maa ikke varme mine Hænder.« Nogen Tid efter sagde han til en af Lægerne: »Nu føler jeg Dødskulden stige op over mine Arme; hvor lang Tid kan jeg nu have igen?« Hele Dagen laa han smertefrit, sov af og til og talte roligt med Lægerne. — Omtrent Kl. 1 om Natten til den 12. Juli vaagnede han og sagde: »Nu drømte jeg saa sødt; jeg drømte, at jeg laa i min Moders Arme.« Dette var hans sidste Ord. Nogle Minutter efter sank hans Hoved til Siden i en let, smertefri Slummer. — Det var den sidste.«

Et af WERGELANDS »Digte fra Dødslejet« er:

TIL MIN GYLDENLAK.

Gyldenlak, før Du din Glans har tabt,
da er jeg det, hvoraf alt er skabt;
ja, før Du mister din Krones Guld,
da er jeg Muld.

Idet jeg raaber: Med Vinduet op!
mit sidste Blik faar din Gyldentop.
Min Sjæl Dig kysser, idet forbi
den flyver fri.

To Gange jeg kysser din søde Mund,
dit er det første med Rettens Grund.
Det andet give Du, kære, husk,
min Rosenbusk!

Udsprungen faar jeg den ej at se;
thi bring min Hilsen, naar det vil ske,
og siig, jeg ønsker, at paa min Grav
den blomstrer af.

Ja siig, jeg ønsker, at paa mit Bryst
den Rose laa, Du fra mig har kyst;
og, Gyldenlak, vær i Dødens Hus
dens Brudeblus.

WILLEMOES. (O. LÜTKEN: Om PETER WILLEMOES. S. 115.)

Ombord paa den danske Flaades sidste tjenstdygtige Linieskib
»Prinds Christian Frederik« havde WILLEMOES »ved Kampens Be-

gyndelse sin Post paa øverste Dæk og ledede som Chefens Adjutant Skydningen fra Kanonerne paa Skandsen. Han var ret i sit Element midt i Kampens Tummel, opmuntrede sine Folk ved Kanonerne, skyndede paa dem og var lutter Bevægelse og Aktivitet. Han stod sammen med Næstkommanderende Kapitain Rothe en lille Tid paa Skandsen om Bagbord i Nærheden af Faldrebet og saa ud imod »Stately«, der i Pistolskuds Afstand laa paa Bagbords Laaring og tordnede imod »Prinds Christian Frederik« med Ilden fra begge sine Batterier; i sin Iver for bedre at se sprang han op paa den forreste Karronadeslæde paa Skandsen om Bagbord og stod et Øjeblik med Ansigtet vendt imod Fjenden; men pludselig mere sprang end faldt han ned fra Kanonen, hvorpaa han stod, med det Udraab: »Au, mit Hoved!« og sank om i Armene paa Næstkommanderende, der endnu stod paa samme Sted, og inden denne kunde faa ham baaret hen til Agtertrappen, udaandede Willemoes sin Heltensjæl. En Kanonkugle havde borttaget det øverste af hans Hjerneskal.«

WOLFE. (GOLDSMITH: History . . . III. S. 402.)

General WOLFE, kun 34 Aar gammel, fik det meget vanskelige Hverv at lede Angrebet fra Landsiden imod *Canadas* Hovedstad *Quebec*. »Wolfe stod paa højre Fløj, hvor Kampen var hedest; da han stod spejdende i Frontlinien, sigtede en af Fjenden paa ham; han fik et Skud i Haandleddet; han blev paa Stedet, viklede et Lommetørklæde om Haanden og vedblev uden mindste Tegn paa Sindsbevægelse at give Ordre; han gik frem i Spidsen for Grenadererne, der havde fældet Bajonetter; men en anden Kugle gennemborede hans Bryst; det var ham umuligt at gaa frem; han lænede sig paa Skulderen af den Soldat, der stod ved Siden af ham. Da han nu kæmpede med Døden og var nær ved at udaande, hørte han en Stemme raabe: »De flygte!« Han syntes at leve op igen for et Øjeblik og spurgte, hvem der flygtede? Man sagde ham, at det var de Franske. Han udtalte nu sin Forundring over, at de flygtede saa snart, og, ude af Stand til at aande længere, sank han til Soldatens Bryst; hans sidste Ord vare: »Jeg dør lykkelig!«

WOLKE. (*Der neue Pitaval*. Vierte Folge. I. 1883. S. 274.)

Der Gensdarm WOLKE, Königreich Sachsen 1861 og 1862.

En Gendarm finder sig om Morgen den 7. November foranlediget til at anholde 3 fordægtige Personer; den største af de 3 trænger sig truende ind paa ham; Gendarmen siger: »Tre Skridt

fra Livet, eller jeg skyder,« og i samme Øjeblik faar han et saa hæftigt Slag paa venstre Side af Hovedet, at han styrter halvt bevidstløs til Jorden; han vil rejse sig, men faar flere Slag; der hamres paa ham med et tungt Stykke Værktøj; han hører, at en af de tre, der staar i nogen Frastand, siger med en spød Stemme, at de skulle holde op, men de blive ved, og WOLKE hører, at der bliver sagt: Han er færdig, han skal ikke mere angive nogen! — Derpaa taber han Bevidstheden.

Da han nogen Tid efter kommer til sig selv, er han alene og slæber sig til det nærmest liggende Hus; der tilkaldes Læge, som syer Saarene sammen og forbinder ham; med stor Forsigtighed transporteres han til sit Hjem. I Begyndelsen synes Alt at gaa godt, han er klar og fortæller Rettens Folk og Venner gentagne Gange alle Detaillerne; men Natten til den 19. November begynder han at fantasere, bliver kort Tid derefter fuldstændigt delirerende og dør den 20. November Kl. 5 Morges.

Ved Obductionen fandtes, at et af de 5 Saar i Hovedet var kompliceret med Brud af Hovedskallen ind i en af Næsens Bihuler, og herfra var der opstaaet Materiedannelse, der havde angrebet Hjernebinderne i meget stor Udstrækning. (Fract. complicata sinus frontalis; Meningitis purulenta.)

XENOFON. (Anabasis IV. Cap., S. 8, 20 og 21.) (WATSON'S Oversættelse. S. 141.)

Til Belysning af Spørgsmaalet om *Forgiftning ved Honningkager* meddeles, foruden det i Texten anførte, at PLINIUS omtaler to Slags forgiftet Honning. Spørgsmaalet, om Honning overhovedet kan være giftig, har flere Gange været paa Tale. I *Bienen Zeitung* for 1859, Nr. 22, deltager Dr. ALEFELD i en Diskussion derom; han anser Xenofons Beretning som en af de paalideligste, der kendes, og tilføjer: »TOURNEFORT, som selv rejste dør i forrige Aarhundrede, anser den pontiske Alperose (*Rhododendron ponticum*) og en Anthodendron, *Azalea pontica*, for Gift-Honningplanter« . . . Ogsaa Pater LAMBERTI bekræfter Xenofons Beretning, naar han siger, at Honning fra Colchis (nu Mingrelia), hvor disse Planter voxe ligesaa hyppigt, have frembragt lignende Virkninger.

Det Sted, hvor de græske Soldater bleve forgiftede, var netop Colchis, 2 Dages Marsch fra den græske By Trapezunt.

ZOJA. *Beretningen om Brødrene ZOJA'S Død.* (Mosso: Der Mensch . . . S. 131.)

Dr. FILIPPI (Bologna) meddeler Mosso følgende:

»Den 25. September brøde de op ved Midnatstid, vel udrustede for deres Alpetur; Vejret var udmærket smukt; de gik først $4\frac{1}{2}$ Time i Dalen langs Floden; steg i $1\frac{1}{2}$ Time uden Anstrængelse og vare nu 1200 Meter tilvejs; Kl. var 6 Morgen; her nød de Frokost — ingen Alkohol; efter $\frac{1}{2}$ Times Hvil gik de videre. Kl. 8 stode de ligeoverfor en stejl Klippevæg, som de glædede sig meget til at klatre op ad; FILIPPI tog Tornisteren, ikke fordi de to Brødre vare trætte, men for at de, som vare mindre øvede end han, bedre kunde holde Ligevægten. De bleve skuffede; Bestigningen var let, og de talte om, at det ikke var Umagen værd at gaa saa langt for saa ringe en Løn. Vejret var stedse smukt; paa de fjerntliggende Kæder saas kun faa Skyer; en let, ikke ubehagelig Brise blæste fra Nord. Henad Kl. 11 bleve de pludseligt indhyllede af et Vindstød i en gennemsigtig Taage, og der faldt lidt fin Hagl. Efter 15 Minutters Forløb var det atter klart Solskin; de vare tæt ved Toppen og havde ikke bekymret sig om Vejrforandringen. Kort før Kl. 12 vare de naaede til den yderste Kam af *Roccie di Gridone* (c. 2100 M.); da de kunde betragte Bestigningen som endt, satte de sig roligt ned for at spise Frokost og nyde Udsigten. De vidste, at de endnu skulde bestige 3, ikke vanskelige og kun lidt højere liggende Spidser for at naa Fodstien, hvorfra Nedstigningen skulde gaa for sig, og at den hele Vej i det højeste vilde tage 4 Timer at tilbagelægge. De spiste med Appetit og vare i godt Humør; FILIPPI anede ikke, at der var noget abnormt ved de to Brødre; pludseligt brød der et hæftigt Uvejr løs; det kom fra Nord; i mindre end 10 Minutter vare de indhyllede i en tæt Sky; de kunde knap se et Par Meter frem; det begyndte at sne; Klippen var pludseligt helt hvid; i Løbet af et Kvarter var Snelaget saa højt som en Haand. Det var et Uvejr saa voldsomt, at FILIPPI betragter det som noget meget sjældent. Ingen af dem tænkte at gaa tilbage ad den stejle Klippevæg; FILIPPI tog Tornysteren, og de gik videre. Men allerede ved de første Skridt bemærkede han, at de andre gik saa langsomt og usikkert; han raadede RAFAELLO til at krybe paa alle fire, hvis han følte sig usikker, og for at forhindre dem i at glide ud gav han nu mere Agt paa Tovet, der bandt dem sammen, end paa dem selv. Efter en lille halv Times Forløb bad RAFAELLO dem om at standse, da Vinden tog Vejret fra ham. FILIPPI saa nu, at de Begge befandt sig ilde; de vare blege, Tænderne klaprede i Munden paa dem, de klagede over Kvalme og Hovedpine, vare apathiske, svarede ikke paa hans Spøg og Opmuntring; deres Gang og Bevægelser vare svage og uden

Energi. De sagde ikke, at de vare bange, men kun, at de vare trætte, og at de nok skulde gaa bedre frem, hvis jeg vilde lade dem hvile lidt. Nu begyndte der en lang Kamp. FILIPPI søgte paa alle Maader at faa dem til at gaa frem; de vilde hvert Øjeblik staa stille. Det var en Kval for dem alle tre at gaa videre! Til højre og venstre var der stejle Klippevægge, og de maatte gaa efter hinanden, fordi FILIPPI ansaa det for rigtigt at lægge Mærke til hvert af deres Skridt; kun paa saadanne Steder, hvor F. kunde gaa lidt nedenfor Kammen, gik de ved Siden af hinanden, idet de to Brødre da gik paa den anden Side Kammen, over hvilken Tovet var spændt. Kl. 4 Eftermiddag havde F. opgivet ethvert Haab om at naa Pashøjden, før Natten brød frem. Uvejret blev ved; de havde knap tilbagelagt mer end en Trediedel af Vejen paa Kammen, men det var ham klart, skønt han ikke anede den Katastrofe, der skulde indtræde, at hans to Ledsagere vare i en saa udmattet Tilstand, baade legemligt og aandeligt, at der ikke var Tale om at turde lade dem overnatte paa Sneen. FILIPPI besluttede da at forsøge en direkte Nedstigning til Dalen gennem en Kløft i Fjeldvæggen. Da Sneen naede dem til Knæerne, gik det kun langsomt nedad; de to Brødre mere gled end gik nedad, medens FILIPPI holdt dem ved Hjælp af Tovet. Efter en halv Time vare de komne 60—70 M. fra Kammen, da de saa en lodret Klippevæg spærre dem Vejen. F. tog Tovet af sig og søgte et Kvarter efter en Udvej, men forgæves. Da det selv for en Vovehals vilde være umuligt at komme ned ad denne Vej, bestemte de sig til at gaa op igen til Kammen. Vejen var stejl; F. bad dem indtrængende om at spise; de spyttede de halvttyggede Mundfulde ud igen; de drak en Slurk The og begyndte meget nødigt igen at stige. Kl. 6 havde de atter naaet Kammen — men nu var det Nat; de befandt sig i c. 2100 Meters Højde. Efter faa Minutter fandt F. en Plads, hvor der vel ikke var Læ for Sneen, men dog for Blæsten. Her blev de. Man kunde læse paa Brødrenes Ansigt, hvor tilfredse de vare, at de ikke skulde gaa videre.

RAFAELLO ængstede strax FILIPPI; uden Deltagelse med aabne Øjne sad han stirrende; han talte kun, naar han blev spurgt; han sagde, at nu havde han det godt, og *at han ikke frøs mere*; der var ikke Tænderklapren, hvad ALFONSO og FILIPPI havde; hans Aandedræt var regelmæssigt; hans Puls lille og hurtig, men regelmæssig. ALFONSO var ogsaa træt og apatisk, men langt fra saa nedtrykt som RAFAELLO; de drak lidt The; Tændstikkerne vare vaade, saa de kunde ikke tænde deres Lygte eller sætte Ild

under deres Kaffemaskine. De vilde intet spise. De to begyndte nu at massere RAFAELLO; de tvang ham til at tale, for at han ikke skulde falde i Søvn; det sneede stadigt stærkt; Temperaturen var vistnok $1-2^{\circ}$ over Nulpunktet. RAFAELLO blev lidt efter lidt, umærkeligt, daarligere; man maatte spørge ham flere Gange, før han svarede, og hans Svar kom meget sent. Pulsen blev hurtigere. Da FILIPPI skrigende havde spurgt ham flere Gange om det samme, saa han fremmed paa ham med vidt opspilede Øjne og sagde langsomt: »Jeg forstaar ikke.« Nu masserede FILIPPI og ALFONSO ham igen energisk med Sneen; af og til maatte de standse, fordi de vare for trætte; ALFONSO talte kun lidt; hans Tænder klaprede; han syntes at være ved fuld Bevidsthed, men bemærkede dog ikke, hvor daarlig hans Broder var. Ved Midnat hørte Uvejret op, ligesaa hurtigt som det var kommet, og i Løbet af faa Minutter var Himlen stjerneklar, og Maanen skinnede klart. Det begyndte strax at fryse. Af den Hurtighed, hvormed der dannedes Istapper paa Klipperne, sluttede F., at det maatte være 6—7 Graders Kulde. Kort efter bemærkede ALFONSO, at hans Broder slet ikke svarede paa hans Spørgsmaal. FILIPPI sagde, at han sov, og at han blot skulde vedblive at massere ham — det var mest for at holde ALFONSO vaagen og varm. Nu var RAFAELLO efter FILIPPIS Mening fuldstændig uden Bevidsthed; Pulsen var knap til at føle, meget hurtig, Aandedrættet var endnu regelmæssigt, og der var ingen Krampetrækninger; hævde man hans Arm, faldt den slapt ned; i et Delirium af kort Varighed sagde han nogle meningsløse Ord, som han kun kunde fremføre med Møje. Henimod Kl. 1 blev hans Aandedræt langsommere og mindre regelmæssigt; de lagde ham paa Ryggen (han havde hidtil siddet støttet op imod Klippen for at være bedre beskyttet imod Sneen) og forsøgte konstigt Aandedræt, stadigt gnidende hans Bryst. ALFONSO var tavs, og FILIPPI vovede ikke at se ham i Ansigtet — men han begreb endnu ikke! Saaledes forløb endnu en Time. Pludseligt saa FILIPPI, at RAFAELLOS Hud blev bedækket med Sved, og i næsten samme Øjeblik indtraadte Dødens Slaphed; Hjertet stod stille; Brystet hævde sig endnu en Gang, som om der skulde ske en Indaanding. Kl. var 2 om Natten. ALFONSO havde endnu ikke bemærket noget og vedblev at udføre det konstige Aandedræt. Da følte han, hvorledes Broderens Arm blev stiv imellem hans Hænder; han lod den falde og spurgte forskrækket: »Er han død?« FILIPPI bøjede sit Hoved, og han begyndte da at græde ganske sagte; af og til sagde han: »Povere Jello!« Med Møje lagde FILIPPI den Dødes Legeme, der allerede

var stift, op til Klippen, hvor det var noget beskyttet i en lille Fordybning, og søgte at undertrykke sin egen bitre Sjæleangst og at tænke paa hans Broder.

Saasart denne var holdt op at massere Broderen, følte han sig strax meget kold; han faldt sammen og klyngede sig ved FILIPPI; denne gned og bankede hans Legeme; han kunde ikke bringes til selv at foretage Bevægelser; han var ikke mere fuldstændigt ved Bevidsthed. Af og til gentog han grædende Broderens Navn, men uden en saa hjerteskrærende Smerte, som han vilde have følt, hvis han havde været normal; han græd mere som et Barn, resigneret; det var mere Klage end Fortvivlelse. Han følte nu atter Kulden stærkt, rystede, trykkede sig op til FILIPPI og bad ham om at blive ved at gnide ham. Maanen belyste Alt klart med sit glinsende Lys; der manglede kun 3 Timer til, at Dagen skulde bryde frem. FILIPPI vilde fly det sørgelige Syn af Liget og tænkte, det var bedst at begive sig paa Vejen, ogsaa fordi det var saa koldt; men det var umuligt at faa ALFONSO til at staa oprejst; han prøvede derpaa, støttende sig til FILIPPI, men Benene sank som lamme under ham. FILIPPI maatte alt saa finde sig i at vente; han var ikke urolig for ALFONSO, thi skønt han saa, at han var meget træt og i aandelig Henseende slappet af »Bjergsygdom«, skønt han saa ham sidde stærkt bedøvet af den skrækkelige Ulykke og stiv af Kulde, haabede han dog, at Dagen med dens Solvarme i faa Timer vilde gøre ham stærk nok til at gaa videre; Skridt for Skridt vilde de da naa den Sti, der var deres Redning. Kl. 6 begyndte det at dages, men ALFONSO befandt sig stadigt i samme Tilstand. Før at gøre et sidste Forsøg fejede FILIPPI, saa godt det lod sig gøre, Sneen bort fra et Stykke af Klippen og lod ham lægge sig ned og sagde til ham, at han skulde prøve paa at falde i Søvn. Da Dagen brød frem, tog Kulden til; FILIPPI lagde sig hen over ham og iagttog ham med Opmærksomhed; trods det ubekvemme Leje, trods den Omstændighed, at FILIPPI's Legeme, der dækkede ham, forhindrede hans frie Aandedræt, faldt han dog næsten strax i en temmelig dyb, normal Søvn, der ikke lignede Bedøvelse. Han sov saaledes omtrent 1 Time og vaagnede af sig selv henimod Kl. 7, da det var Dag. FILIPPI fik ham til at spise 2 Æg, og Kl. 7 $\frac{1}{2}$ kunde de begive sig paa Vej.

ALFONSO gik som en Beruset, gled ud omtrent ved hvert Skridt. FILIPPI selv følte sig ogsaa usikker, men ved Bevægelsen genvandt han snart sin Elasticitet og Sikkerhed. ALFONSO syntes derimod ganske udmattet, i al Fald kunde FILIPPI ikke se, at den mildere Temperatur bedrede hans Tilstand; FILIPPI maatte gaa ind paa, at de stand-

sede, naar de havde gaaet nogle faa Minutter, og disse Hvilestunder bleve hyppigere og hyppigere, saa at de brugte hele to Timer om en Vej, som de under normale Forhold vilde have tilbagelagt i lidt over et Kvarter. De vare nu knap 20 Meter nedenfor den sidste Spids, der skilte dem fra Toppen. ALFONSO havde siddet flere Minutter og modstod alle Bønner om dog at gøre en sidste Anstrængelse; hans Tænder klaprede igen; en Stund besvarede han endnu FILIPPI's indtrængende Henvendelser og bad ham, at han maatte have Lov til at hvile. Men saa talte han saa godt som ikke, omendskønt han hørte og forstod, hvad der blev sagt. *Han følte sig kun træt, ellers mærkede han intet.* FILIPPI satte sig ved hans Side og talte til ham om hans Broder i det Haab derved at vække ham af hans apatiske Tilstand; han svarede: »Naar vi komme til *Finero* (en større Plads i *Cannobina-Dalen*), ville vi telegrafere til GIGI, og jeg vil vente paa ham der for at gaa hjem sammen med ham.« Disse Ord vise jo bedre end alt andet, at han var fuldstændigt uvidende om sin egen Tilstand; det foruroligede FILIPPI; ALFONSO begyndte nu at svare sent paa Spørgsmaal; det var øjensynligt, at han var meget svag og udmattet, saa svag, at F. ikke kunde tænke sig, hvorledes han skulde faa ham frem i de næste to Timer. FILIPPI trængte atter stærkt ind paa ham, at han skulde gaa med, men saa da med Dødsangst, at ALFONSO ikke mere formaaede det; der var intet andet at gøre end at lade ham glide ned i en Klippekløft, der var dækket med Sne, nogle faa Skridt fra dem; han var endnu saa meget ved Bevidsthed, at han ved FILIPPI's Hjælp kunde slæbe sig hen til Kløftens Kant; FILIPPI begyndte at lade ham glide ned i siddende Stilling paa Sneen, idet han sagde til ham, at han skulde stemme saa meget imod som muligt med Armene. Da Tovet ikke var langt nok (der var c. 5 Meter Tov imellem dem), lagde FILIPPI sig ogsaa ned i den smalle Kløft; ALFONSO hang med sin hele Vægt ved det Tov, FILIPPI havde om Livet; thi han var nødt til at gribe med begge sine Hænder om de fremspringende Klippestykker, som til alt Held fandtes paa begge Sider af Kløften, for at de ikke begge skulde rutsche for rask nedad; med Forsigtighed glæde de paa denne Maade 50 Meter nedad. Pludseligt mærkede FILIPPI, som just gled nedad liggende paa Siden, at Tovet ikke længere var stramt; han vendte sig om og saa da ALFONSO ligge som udstrakt paa Arme og Ben og baske i Sneen med Hænderne; han raabte til ham, men fik intet Svar. FILIPPI tog da Tovet af, bandt dets Ende til et Klippestykke og lod sig glide hurtigt ned til ham. Han fandt ham uden Bevidsthed med

langsomt Aandedræt og lille, hurtig Puls. Klokken var vel 10 Formiddag. FILIPPI masserede ham med Sne, selv halvt bedøvet af den Ulykke, der fulgte dem.

Efter omtrent en Times Forløb døde ALFONSO roligt, uden Krampetrækninger, idet hans Aandedræt blev svagere og svagere, Pulsen mindre og mindre og tillige hurtigere. FILIPPI følte sig udmattet. Saasnart det var ham muligt, steg han atter op til Klippens Kam og naaede herfra i Løbet af en halv Time Fodstien.«

ZOLA.

EMILE ZOLA og hans Hustru fandtes den 29. September 1902 bevidstløse i deres Soveværelse; det viste sig, at Zola var død, medens Fru Zola atter kom til sig selv; det er tildels fra hende, at de detaillerede Beretninger om denne Kulilteforgiftning stammer; der blev strax telegraferet Verden over; vi benytte forskellige af disse Telegrammer fra forskellige Blade:

»Paris, 29. September. ZOLA og hans Hustru havde været 3 Maaneder paa Landet og vare nu vendte tilbage til deres Hus i Rue de Bruxelles. Da der var koldt i Lejligheden, gav Zola i Gaar Ordre til at fyre op i Kaminen i Soveværelset, men Tjeneren kunde ikke faa Ilden til at brænde. Til sædvanlig Tid satte Zola og hans Hustru sig i Aftes til Bordet og spiste med god Appetit. Ved Titiden gik Ægteparret i Seng. Om Natten hørtes intet usædvanligt. I Formiddags Kl. 9¹/₂ bankede en Arbejder, der skulde foretage Reparationer i Soveværelset, paa Døren ind til dette Værelse, men fik intet Svar. I Forening med en Tjener brød han derpaa Døren op; en skarp Kulos, der næsten tog Vejret fra dem, slog dem i Møde.

Zola laa med Hovedet og Skuldrene paa Sengeforliggeren og med Fødderne paa Sengekanten; formentlig har han forsøgt at staa op for at aabne et Vindue. Fru Zola laa tilsyneladende livløs i Sengen. Flere Læger tilkaldtes strax og anstillede Oplivningsforsøg, men det lykkedes kun at kalde Fru Zola til Live. En Politikommissær kom ogsaa til Stede og tog i Forvaring de Spor af Udtømmelser, der fandtes paa Tæppet og i Sengen. Politikommissæren fandt det uforstaaeligt, at der kunde indtræde Kulofsorgiftning, da der var stadig Lufttilførsel til Kaminen. To smaa Hunde, der havde ligget paa Gulvet i Soveværelset, havde ingen Skade taget.

Undersøgelssdommeren har givet to Sagkyndige det Hverv at anstille en indgaaende Undersøgelse. Fru Zola kom i Formiddags til sig selv igen, men kan endnu ikke afhøres.

Tjenestefolkene bekræfte, at Hr. og Fru Zola i Gaar vare i udmærket Humør. Sidstnævnte havde klaget over, at Kaminen ikke var i Orden, og der var truffet Anstalter til at faa den istandsat i Dag. Lægerne antage, at Zola efter et Fald ud af Sengen er bleven kvalt hurtigere af Kulosen, da denne samler sig i større Mængder ved Gulvet end i en vis Højde.

Det har vist sig, ved Forhør af Tjenerpersonalet og Lejerne, at Kaminen i Etagen ovenover nylig var bleven repareret, uden at man havde sørget for at afskære Forbindelsen med Kaminen nedenunder.

Fru Zola har kunnet forklare, at hun i Nat følte sig ilde, med stærk Hovedpine, og bad Zola aabne Vinduet. Han rejste sig, men faldt ned paa Gulvet. I samme Øjeblik blev Fru Zola bevidstløs.

At de to smaa Hunde have overlevet det forklares derved, at den ene laa paa Sengen, den anden paa en Stol, saa højt, at de kvælende Gasarter ikke vare dræbende for dem.

Zolas Lig er nu lagt paa en Sofa i Dagligstuen. Ansigtet er meget blegt, Øjne og Mund lukkede. Med stor Forsigtighed har man meddelt Fru Zola, at hendes Mand var død. Hun vilde ikke tro det.

Paris, 30. September. Doktorerne BROUARDEL og VIBERT have i Morges foretaget Autopsi af Zolas Lig i Overværelse af Direktør for Byen Paris' kommunale Laboratorium GIRARD, der har indsendt en Indberetning til Politipræfekten angaaende Resultatet af den foretagne Autopsi. I Indberetningen erklærer han, at *Døden utvivlsomt skyldes Indaanding af Kulilte.*

Fru Zolas Befindende er trods Rystelsen over den Ulykke, der har ramt hende, saa tilfredsstillende, som man overhovedet kan ønske det.

Paris, 30. September. Politikommissær CORNETTE er i Dag bleven modtaget af Fru Zola. Dennes Udtalelser have bekræftet, hvad man vidste om Ulykken i Rue Bruxelles.

Fru Zola erklærede: Om Aftenen var der tændt Ild i Kaminen med Briketter. Min Mand sagde da til mig: »Siden der er tændt Ild, saa lad den brænde, til den gaar ud af sig selv.« Fru Zola gjorde ingen Indvendinger, og de 2 Ægtefæller lagde sig til at sove.«

Efter Specialtelegram til *Nationaltidende* for 1. Oktober 1902:

»Paris, 30. September. Madame Zola er i Dag kommen saa meget til Kræfter, at hun ikke blot kan fortælle om, men fuldstændig erindre Rædselsnattens enkelte Begivenheder.

Fru Zola meddeler saaledes, at hun ved Totiden om Natten vaagnede med en voldsom Hovedpine. Hun stod op af Sengen og gik ind i Toiletværelset ved Siden af. Her kom hun sig lidt — i det mindste indbildte hun sig at være bleven bedre, men faktisk maa hun allerede den Gang have været stærkt angreben af Kulosforgiftningen.

Da hun atter vendte tilbage til Soveværelset, vaagnede Zola. Hun spurgte ham om, hvorledes han havde det, og om han ikke følte sig daarlig.

»Jo, jeg føler mig ikke ganske vel,« svarede Zola.

»Men skal jeg da ikke ringe paa Tjeneren?« fortsatte Fru Zola.

»Aa nej, det gaar nok over,« svarede Zola, og det var hans sidste Ord.

Fru Zola meddeler endvidere, at hun derefter atter var gaaet i Seng og var indslumret, men vaagnede igen ved at mærke, at hendes Mand var i Færd med at staa op, og kort efter hørte hun Lyden af et tungt Fald. Hun forsøgte at raabe om Hjælp, men kunde ikke faa en Lyd frem og mistede derpaa fuldstændig Bevidstheden. Derefter erindrer hun intet mere, førend man bragte hende det forfærdelige Budskab om Zolas Død.

Lægerne erklære, at der er den allerstørste Sandsynlighed for, at Zolas Liv kunde være blevet reddet, hvis han var forbleven liggende afmægtig i Sengen ligesom hans Hustru. Ulykken var imidlertid, at Hovedet var sunket ned mod Gulvet, hvor Hovedmassen af den giftige Gas havde samlet sig, og hvor Afmagten forvandlede til Død.«

ZWINGLI, ULRICH (1484—1531). LISTOV: Dansk Maanedsskr. 1857. VI. S. 419.)

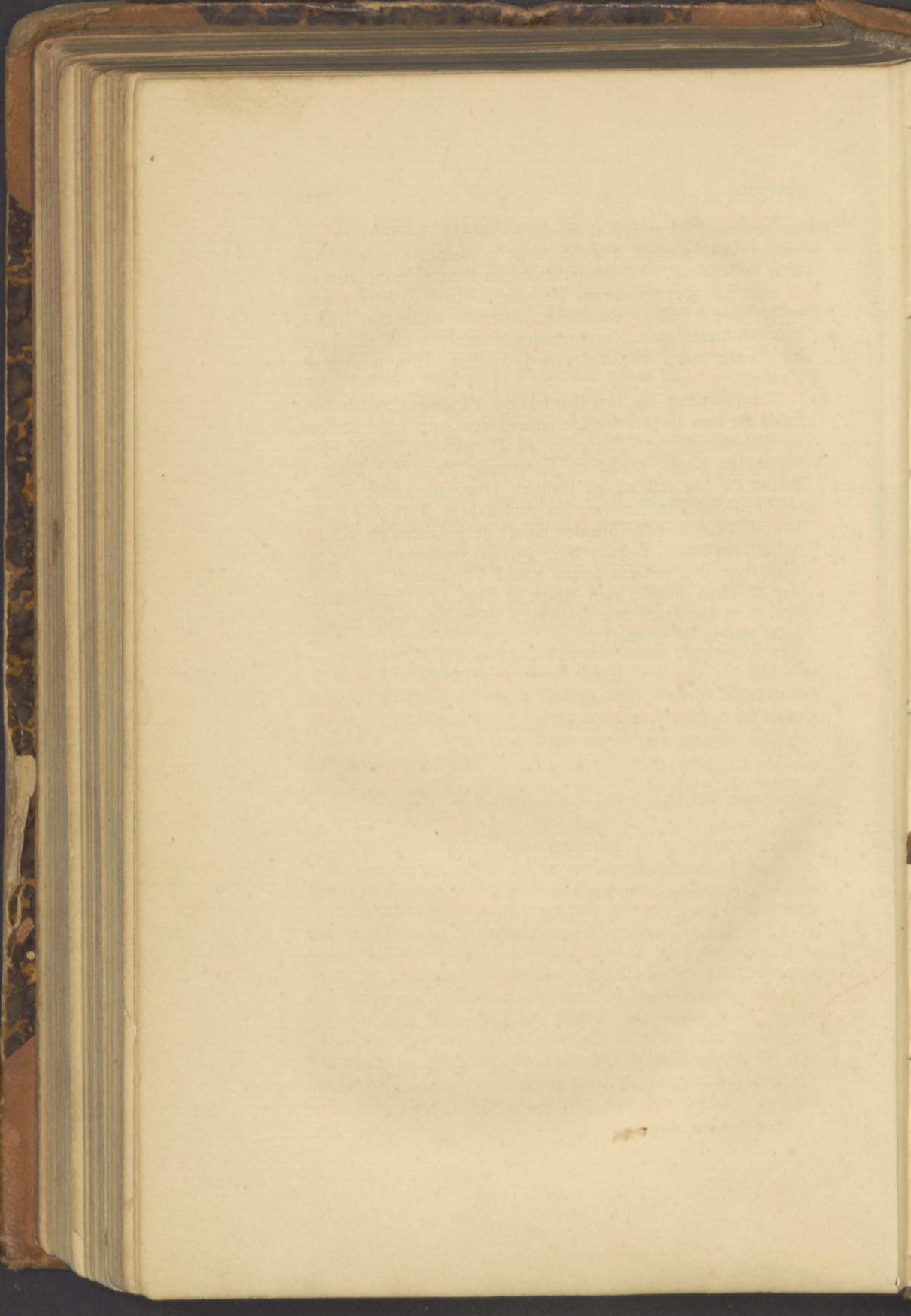
ZWINGLI, f. 1484 i Schweiz, dræbt 1531, 47 Aar gammel, karakteriseret af LISTOV som en ejendommelig national Karakter, som reformatorisk Folkelærer og Folkeleder, patriotisk Politiker og energisk Republikaner, prædikede allerede 1516 i Einsiedeln (før og uafhængig af Luther) imod Kleresiets Elendighed. I 1531 deltog han ved Cappel i Kampen, som de 1800 Zürichere førte imod den katholske Fjendes 8000 Mand stærke Hær. Han kæmpede ikke selv med, skønt han var iført fuld Rustning, men indgød Krigerne Mod og Trøst. Medens han taledede til en døende Slægtning, blev han saaret af et Stenkast og sank til Jorden. Han rejste sig igen, men fik kort derefter to Lansestik og derpaa et tredie, som var dødbringende. »Hvad gør det?« udbrød han, »mit Legeme kunne de dræbe, men ej min Sjæl,« og sank

saa om paa Ryggen ved et Pæretræ, foldede Hænderne og stirrede op mod Himlen. Saaledes fandt to fjendtlige Krigere ham efter Solnedgang. »Vil Du skrifte for en Præst?« raabte den ene til ham. ZWINGLI rystede paa Hovedet. »Anraab da Jomfru Maria og Helgene,« vedblev Katholiken. Atter bevægede den Døende Hovedet benægtende. Høvidsmanden VOCKINGER kom til og gen-nemborede ham i Forbitrelse med de Ord: »Dø, forstokkede Kætter!«

(Reformatorens Lig blev liggende paa Valpladsen Natten over; rundt om ham laa 512 Faldne, iblandt dem hans egen Stedsøn, 25 Embedsbrødre, 26 Raader og 64 Borgere fra Zürich. Skovkantonerne havde vundet en fuldstændig Sejr. Ved Synet af ZWINGLI's Lig udbrød en katholsk Domherre under Taarer: »Hvilken end Din Tro var, Du var en brav Schweizer.« Men flere af Zwinglis bitre Fjender blandt de pensionerede Krigere raabte: »Lad hans Legeme blive parteret og brændt!« Og saa-ledes skete det, ved Bøddelens Haand fra Luzern; men Asken blev til Haan blandet med Asken af Svin. Dog fandt THOMAS PLATER et Par Dage efter ZWINGLI's Hjerter uførtæret i Asken. Dette jordede MYIONIUS.)

LITTERATUR-FORTEGNELSE

- ALLEN, C. F.: Breve fra danske Krigsmænd, skrevne til Hjemmet under Felttogene 1848, 1849 og 1850. Samlede af Allen; udgivne af Chr. Bruun. Kbhvn. 1873.
- ANDRÆ, POUL: Seneca paa sin Villa ved den appiske Vej. Kbhvn. 1883.
- ANKER, C. I.: Mordet paa Gustav den III^{die}. Musæum. Aargang 1895. Første Halybind. S. 188.
- ARÉTÆUS: de nervorum resolutione seu Paralyti i Liber I de causis . . . diuturnorum. S. 66. Editio HALLER Artis medicæ principes. V. Lausanne. 1772.
- ARISTOTELIS: Opera omnia, Græce et Latine . . . Authore Guiljelmo Du-Vallio. Pontesiano. Editio postrema. Parisiis 1639. II.
- BANDELLO: La seconda parte de le Novelle del Bandello. Tomo quarto. Londra 1792.
- BAAGØ, I.: Restavrering af »Store Pil« paa Herlufsholm ved Næstved. Aarsberetning for Herlufsholms lærde Skole. 1901.
- BADEN, JACOB: se Suetonius; se Tacitus.
- BANG, VILHELM: Præstegaardsliv i Danmark og Norge. Kbhvn. 1891.
- BARTELS: Gamle Minder fra 1848—50. Kbhvn.
- BARTELS, A.: Biographie von Chr. Friedr. Hebbel. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- BATKA, RICHARD: Johann Sebastian Bach. Leipzig 1892. Ph. Reclam.
- BARTHÉLEMY-SAINT HILAIRE: Traités des parties des Animaux et de la marche des Animaux. D'Aristote. Paris 1885. II. S. 90.
- BELLEVAL, MARQUIS DE: Les Fils de Henri II. Francois II. Paris 1898.
- BERGSTRAND, A.: Gustav den III^{dies} Saar og dets Behandling, betragtet fra den moderne Kirurgies Standpunkt. Eira 1892. Nr. 9. Cit. efter Ugeskrift for Læger. 1892. II. S. 153.

- BERLINGSKE TIDENDE: 1898, September, Telegramberetninger om Kejserinde Elisabeth.
- 1900, 3. Juli, Telegram fra New-York.
  - 1900, 30. Avgust, om Kong Umberto.
  - 1901, Januar, Mumiehvede og Mumiebyg.
  - 1901, Avgust, Kejserinde Friedrichs Død.
  - 1901, September, Mac Kinleys Død.
  - 1902, 27. Maj, Udbrud af Vulkan paa Martinique.
  - 1902, 10. Juni, Tab i Boerkrigen.
- BERTIN, E: Mort. Dict. encyclopédique des sciences médicales. S. X. T. IX. Paris 1875.
- BERNARD, CLAUDE: Leçons sur les effets des substances toxiques et médicamenteuses. Nouveau tirage. Leçon VII. Paris 1883.
- BICHAT, XAVIER: Recherches physiologiques sur la vie et la mort. Paris 1799.
- BIENEN ZEITUNG. 15. Jahrgang. Nr. 22. Eichstädt. 24. Novbr. 1859.
- BIGNAMI: L'autointossocazione secondario. Gasz. degli ospedali e delle clin. 1897. Nr. 1. Ref. i Centralbl. f. innere Medicin. 1897. 42. S. 1084.
- BINZ, C.: Vorlesungen über Pharmakologie. Zweite Aufl. Berlin 1891.
- BIOGRAPHI, Allgemeine Deutsche. Leipzig 1875-1902.
- BIOGRAPHISKT LEXIKON öfver namnkunnige svenska . . . män. Upsala 1836.
- BIOGRAPHY, NATIONAL, Dictionary of: Edit. by Sidney Lec. London 1885—1901.
- BOBÉ, LOUIS: Bidrag til Joh. Ewalds Levned. »Tilskueren«. Marts 1901. S. 226.
- BOERHAAVE, VAN SWIETENS: Erläuterungen der B. . . Lehrsätze. Frankfurt und Leipzig. 1769. III. S. 355.
- BOLLINGER, O.: Über plötzlichen Tod aus Angst bei einem Gefangenen. Münchener med. Wsft. 1888. S. 331; her efter Centralbl. f. klinische Medicin. 1888. IX. S. 838.
- BRICKA og GJELLERUP: Ligprædikener; se Ligprædikener.
- BRINTON et NEUDÖRFER: La persistance de l'expression de la physiognomie au moment de la mort. par: Annales d'Hygiène publique et de médecine légale. Deuxième série T. XXXVII. S. 454.
- BROSCH: Geschichte des Kirchenstaates. Gotha 1880. I. II.
- BROUARDEL, P.: Les apyxies par les gaz, les vapeurs et les anésthésiques. Paris 1896.

- BROUARDEL, P.: Les empoisonnements criminels et accidentels. Paris 1902.
- Les explosifs et les explosions au point de vue médico légal. Paris 1897.
  - La mort et la mort subite. Paris 1895.
  - La pendaison; La strangulation; La suffocation; La submersion. Paris 1897.
- BUSCHAN, GEORG: Vorgeschichtliche Botanik der Cultur und Nutzpflanzen der alten Welt. Breslau 1895.
- CALLISEN, DR. HENRIK: Physisk medicinske Betragtninger over København. Stadens Beboere tilegnede af Dr. H. Callisen. København 1809. 2den Del. S. 569.
- CALVIN, se Listov.
- CANDOLLE, ALPH. DE: Géographic botanique raisonnée. Tome I. S. 540 e. s. Paris 1855.
- CARLYLE: History of Friedrich of Prussia, called Friedrich the Great. Leipzig. Tauchnitz. 1858.
- The french Revolution. II. London 1897.
- CARPENTER: Human Physiology. 4. Edition. 1853.
- CHAPUIS: Précis de toxicologie chimique et physiologique. 3. édit. Paris 1897.
- CEDERSCHIÖLD, GUSTAV: Konung Sverre. Lund 1901.
- CICERO: Cato den Ældre eller Om Alderdommen. Oversat af C. F. GERDSEN. Kbhvn. 1818.
- De finibus bonorum et malorum. Libri V. YONGE Treatise de finibus. London 1853.
  - Ti Taler af. Oversatte af OVE KIÆR. Kbhvn. 1868.
  - Tusculanarum Disputationum. Libri V. YONGE The Tuscul. Disputations. London 1853.
- CLARKE'S Død meddeles i The Lancet. 1901. 31. Avgust. S. 624.
- CLARKE, WILLIAM: Pompeii. London 1846. I & II.
- CLAUSEN, HENRIK NICOLAJ: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie. Kbhvn. 1877.
- CORLIEU: La mort des rois de France. Paris 1892.
- CORPUS JURIS CIVILIS ad Fratres Krigelii. Impressio septima decima. Stuttgart 1890.
- CRICHTON, A.: An inquiry into the nature and origin of mental derangement etc. London 1798. II.
- DANMARKS STATISTIK. Statistisk Aarbog. 6. Aargang. 1901. Udg. af Statens statistiske Bureau (Marcus Rubin). København. December 1901.

- DEKKERS, FREDERICI: Exercitationes practicæ. Lugduni Batavorum. 1694. S. 563.
- DICKENS, MAMIE: My father as I recall him. The Roxburgh Press. Westminster. (s. a.)
- DICTIONNAIRE ENCYCLOPÉDIQUE des sciences médicales. Dechambre. Paris. (Forskellige Bind anførte under de citerede Forff.)
- DIOSCORIDES: Pedacii Dioscoridæ de medica materia. Libri VI. Marcello Vergilio interprete. Venetii 1538.
- DURAND, FARDEL: Traité clinique et pratique des maladies des vieillards. Paris 1854.
- DYER, THOMAS H.: Pompeii. Its History, Buildings and Antiquities. New edition. London 1898.
- EARLE, SIR JAMES: The chirurgical works of Percivall Pott. London 1808. I. III.
- EASTON, JAMES: Human Longevity . . . of the Decease of 1712 Persons from A. D. 66 to 1799 . . . Salisbury 1799.
- ECKERMAN AN FRAU WILLEMER I Briefwechsel zwischen Goethe und Marianne von Willemer (Zuleika). Anhang zu den Briefen. Herausgegeben von Th. Creizenach. Stuttgart 1877.
- EGGER, V.: Le moi des mourants. Se Revue philosophique. ENCYCLOPÉDIE, LA GRANDE. Paris. Forskellige Bind. (s. a.)
- EWALD, CARL: Holbergs Levned af Scheibe. Kbhvn. 1883.
- FAMILIAR LETTERS OF SIR WALTER SCOTT. Edinburgh. David Douglas. 1894.
- FÉRÉ, CH.: La pathologie des émotions. Paris 1892.
- FIGUIER: Histoire des plantes. 3. édit. Paris 1880.
- FLEISCHER, OSCAR: Mozart. Berlin 1900.
- FLOURENS: De la longévité humaine et de la quantité de vie sur le globe. Quatr. édit. Paris 1860.
- FLOURENS, P.: Recherches expérimentales sur les propriétés et les fractions du système nerveux dans les animaux vertébrés. Seconde Edit. Paris 1842. Chap. 11.
- FOUQUÉ, F.: Les tremblements de terre. Paris 1889.
- FOESIUS: Magni Hippocratis Cei opuscula aphoristica etc. Basileæ 1748. (Græce et Latine.) Prenotiones II. 2.
- FORSTER, JOHN: The life of Charles Dickens. London 1893.
- FRÄNKEL, L.: Ludwig Uhlands Leben und Werke. Leipzig und Wien. Meyers Volksbücher. (s. a.)
- FREM. »Vor Jord«. 21. December 1902.
- FRIIS, F. R.: Tyge Brahe. En historisk Fremstilling. Kbhvn. 1871.

- FRÖLICH: Menschenverluste in Kriege. Zeitschrift für Krankenpflege. 1896. XVIII. S. 41.
- FUCHS, C. W. C.: Die vulkanischen Erscheinungen der Erde. Leipzig und Heidelberg 1865.
- GALEN: Oeuvres anatomiques, physiologiques et médicales de Galien par Ch. Daremberg. III. Paris 1856.
- GALSKJØT, se Ingemann.
- GAULTIER: Mémoire de l'abbé G. . . . concernant la mort de Voltaire; findes i VOLTAIRE: Recueil des particularités curieuses de sa vie et sa mort. A. Porrentruy. 1781.
- GEILL, CHR.: Den spontane og den traumatiske Hjerteruptur i retsmedicinsk Henseende. Bibliothek for Læger. 1900. R. 8. Bd. I. S. 501.
- GERDSEN, se Cicero.
- GERTZ, M. Cl., se Sokrates.
- GJELLERUP, se Ligprædikener.
- GOETHE, se Eckermann og Haarhaus.
- GOLDSMITH: The History of England from the earliest times to the death of George II. The seventh edition, corrected. London. I-III. 1797.
- GOULART, SIMON: Thresor d'histoires admirables et memorables de nostre temps. A Cogni. 1610.
- GOTTSCHALL, R. VON: Friedrich von Schiller. Zweite Aufl. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- GRISEBACH: Die Vegetation des Erdes. Leipzig 1872.
- GRISOLLE: Traité élémentaire et pratique de Pathologie interne. Paris II. S. 142. 1852.
- GRUNDTVIG, JOH.: Marie Stuart. Dansk Maanedsskrift. 1862. I.
- GRUNDTVIG, NIC. FRED. SEV., se Norge.
- GRÖNLUND, CHR.: Prschvalskij's Rejser i de kinesiske Højlande fra 1870-1885. I Uddrag ved . . . Kbhvn. 1895.
- GÖLLERICH, A.: Franz Liszt. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- HAARHAUS, J. R.: Joh. W. v. Goethe. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- HALLER, ALB.: Elementa Physiologiæ corporis humani. T. VIII. Bernæ 1766.
- HAMMERICH: Skildringer fra den slesvigske Krig. Andet Oplag. Kbhvn. 1849.
- HANN: Handbuch der Meteorologi. 1901.
- HANSEN, H.: Nogle Tilfælde af Forgiftning med fordærvet Kød. Ugeskrift for Læger. 1902. S. 582.

- HASE, K.: Neue Propheten. Drei historisch politische Kirchenbilder. Leipzig 1851. Anmeldt af LISTOV i Dansk Maanedsskrift. 1856. IV. S. 158.
- HEDIN, SVEN: En Færd gennem Asien 1893-97. Kbhvn. 1898.
- HEIBERG, J. L., se Sokrates.
- HEIM: Notizen über den Tod durch Alpsturz. Jahrbuch der Schweizer Alpen Club. 27. Jahrgang. 1891-92. S. 327.
- HEINEMANN, KARL: Goethes Mutter, ein Lebensbild nach den Quellen. Leipzig 1891.
- HENNING, MAX: Der Koran, aus dem Arabischen übertragen etc. Leipzig 1901. Ph. Reclam.
- HELGA DEN FAVRE, se Sagaer.
- HERDER, MARIA CAROLINA v.: Erinnerungen aus dem Leben Joh. Gottfrieds von Herder, Tübingen 1820. I.
- HERMANN, CARL: Gamle Minder. Fortællinger for den yngre Slægt. 1-5. Kbhvn. 1863. (»Christian Roats Ascension den 12. Juni 1827«.)
- HERODIANS GESCHICHTE DES KAISERTHUMS seit dem Tode Markus. Übersetzt von C. N. Ossiander. Stuttgart 1850.
- HILDANI, GUILHELMI FABRICII: Opera quæ extant omnia. Francofurti ad Moenum 1646. Se Register under »Ira«.
- HILDEBRAND, E.: Från Gustav Vasa's sista tider. Historisk Tidskrift, utg. af Svenska hist. föreningen. E. Hildebrand. Stockholm 1899. 19. Aargang.
- HILDEBRAND, FRIED.: Die Lebensdauer und Vegetationsweise der Pflanzen, ihre Ursachen und ihre Entwicklung. Botanische Jahrbücher. A. Engler. Leipzig 1882.
- HILLER, A.: Der Hitzschlag auf Märschen. Berlin 1902.
- HINDSHOLM, LAURIDS JACOBSEN, DR.: . . . holden Dag Bog. Kbhvn. 1779.
- HIPPOKRATES, se Foesius.
- HOFFMEISTER, KARL: Schillers Leben für den weiteren Kreis seiner Leser; ergänzt und herausgegeben von H. VICHOFF. Stuttgart 1846.
- HOFMAN (BANG), N. E.: Prokantsler Erik Pontoppidans Levnetsbeskrivelse og hans Dagbog fra en Rejse i Norge i Aaret 1749. Odense 1874.
- HOLBERG, L.: Udvalgte Epistler, udg. af Fr. Winkel Horn. Kbhvn. 1884.
- se Ewald; Københavnske Samlinger; Scheibe; Smith, C. W.
- HOLMES, EDWARD: The Life of Mozart. New-York 1845.
- HOLMGREN, F.: Om halshugging. Upsala. 2. uppl. 1876.

- HOLMGREN, F.: Iakttagelser vid en halshugning. Upsala läkareförenings förhandlingar. Bd. 14. 1878-79. S. 295.
- do. do. do. Bd. 18. 1882-83. S. 68.
- Nya do. do. do. Bd. 23. 1887-88. S. 133.
- HOMERS ILIADE. Oversat af WILSTER. Kbhvn. 1836. 16. Sang. 670.
- HORNEMANN: Om Menneskets Tilstand før Døden. Et Foredrag i Arbejderforeningen. 2. Oplag. Kbhvn. 1875.
- HOVGAARD, se Tacitus.
- HUFELAND, DR. CHR. W.: Kunst at forlænge det menneskelige Liv. Anden Udg. Med Danske Anmærkninger af Hr. Professor TODE. Oversat af WERFEL. Kbhvn. 1800.
- Makrobiotik oder die Kunst das menschliche Leben zu verlängern. Vierte Ausgabe. Reutlingen 1811.
- HUMBOLDT, ALEXANDER VON: Ansichten der Natur. Bd. II. Stuttgart und Tübingen 1849.
- Kosmos. Oversat af Schumacher. 2. Oplag. Bd. I. S. 172-184 og Bd. IV (oversat af Petersen). S. 151. Kbhvn. 1855 og 1858.
- JACOBSON, LAURITZ: Ligprædiken over Christian den IV^{de}. Kbhvn. 1649. (Se den fulde Titel i Texten.)
- JAHN, OTTO: W. A. Mozart. Bd. IV. Leipzig 1859.
- ILLUSTRERET TIDENDE. 1901. S. 489 (om Emil Scharling).
- INGEMANN, BERNHARD SEV.: Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed fra 1811-1837, et autobiografisk Udkast. Udgivet og ledsaget med en Efterskrift af Slotspræst I. GALSKJØT. Kbhvn. 1863.
- JOMSVIKINGERNE, se Sagaer.
- JØRGENSEN, A. D.: Johannes Ewald. Kbhvn. 1888.
- IRVING, WASH.: Life of George Washington. Authors Edition. Leipzig. Tauchnitz. 1854.
- JUNGHUHN, FR.: Topographische und naturwissenschaftliche Reisen durch Java (von Esenbeck). S. 221. Magdeburg 1845.
- KELLER, ALEX.: Correspondance, se Revue philosophique.
- KERMOGANT, A.: Quelques notes sur la catastrophe de Saint-Pierre. Le Caducée. 1902. Nr. 17. S. 223.
- Des causes de la mort des victimes de la seconde éruption volcanique de la Martinique. La semaine médicale. Paris 1902. Nr. 43.
- KIER-PETERSEN: Et Tilfælde af Kloroformdød behandlet med direkte Hjertemassage og Luftindblæsning gennem Trakealkanyle. Hospitals-Tidende. 1900. VIII. Nr. 47.

- KIER, J.: Lidt om Hedeslag. Militær-Tidende. 4. Aarg. Kbhvn. 1894.
- KIESGEN, LAURENZ: Heinrich von Kleist. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- KLEE, GOTTHOLD: Tiecks Leben und Werke. Leipzig und Wien. Meyers Volksbücher (s. a.)
- KOHUT, ADOLPH: Auber, Daniel François Esprit. Leipzig 1892. Ph. Reclam.
- KORANEN, se Henning.
- KØBENHAVNSKE SAMLINGER af rare, trykte og utrykte Piecer. I. Bind. 1755. HOLBERGIANA. Fortale. HØYBERG.
- LAËNNEC, R. T. H.: Traité de l'auscultation médiante . . . Tome I. S. 269. Paris 1826.
- LAGRANGE: Oeuvres de Séneque, le philosophe. I. Tours. an 3 de la République française.
- LANCET, THE. London 1867. 16. November.
- London 1900. 26. Maj.
- London 1901. 31. August.
- LANGE, C.: Om Sindsbevægelser. Et psyko-physiologisk Studie. Kbhvn. 1885.
- LAUVERGNE, H.: De Pagonie et de la mort. Paris 1842. I-II.
- LESSING, K. G.: G. E. Lessings Leben nebst seinen noch übrigen litterarischen Nachlasse. Berlin 1793. I.
- LIGPRÆDIKENER. Den danske Adel i det 16. og 17. Aarhundrede. Samtidige Levnedbeskrivelser, uddragne af trykte og utrykte Ligprædikener ved C. F. Bricka og S. M. Gjellerup. 1. Samling. Kbhvn. 1874-75.
- LIMKILDE, CHR. GORM, se Seneca.
- LIVINGSTONE, DAVID: Missionary travels and researches in South Africa. London 1857.
- LISTOV, se CALVIN, JOHAN, og Reformation i Genf. Dansk Maanedsskrift. 1857. V. — WILLIAM PENN og Qvækerne. Dansk Maanedsskrift. 1856. III. — ZWINGLI, ULRICH. Dansk Maanedsskrift. 1857. VI.
- LIVIVS, T.: Romerske Historie. Forsøg til Oversættelse af . . . ved RASMUS MÜLLER. Kbhvn. 1801. II.
- LITTRÉ, É.: Médecine et Médecins. Troisième édition. »Henriette d'Angleterre, Belle-soeur de Louis XIV — est elle morte empoisonnée?« S. 429. Paris 1875.
- LOYE, PAUL: La mort par la décapitation. Paris 1888.
- LUTHER, Breve fra L. Oversatte af F. L. Mynster. Kbhvn. 1869.

- LUTHER'S, DR. MARTIN, Minde. Den 18. Februar 1846. Luthers sidste Levedage og Død, Dr. Bugenhagens Liigtale og Luthers Testamente. Frit efter det Tyske af R. Kbhvn. 1846.
- LÜTKEN, O.: Om Peter Willemoes. Kbhvn. 1883.
- MACAULAY'S, Th. B., Essays. Oversatte af Winkel-Horn. (Lord Clive. S. 107 e. s.) Kbhvn. 1879.
- MAC CORMAC: An adress of Welcome . . . the centenary festival of the royal college of surgeons. London 1900.
- MAHAN, A. T.: The Life of Nelson. London 1897.
- MALEBRANCHE, Oeuvres de; nouv. édit. par JULES SIMON. Paris 1842. II. Recherche de la vérité.
- MANSA, FR. VILH.: Pesten i Kiøbenhavn 1711.
- MARTIN, HENRY: Histoire de France. 4 édition. Paris. T. V. 1874 og T. IX. 1872.
- MATTHISON, FRIEDERICH, Briefe von. Zürich 1795.
- MEINERS, CHRISTOPH: Vermischte philosophische Schriften. II. Leipzig 1776.
- MENDHEIM, MAX: Wilhelm Hauff. Meyers Volksbücher. Leipzig und Wien. (s. a.)
- MERKEL, J.: Ein Lebensbild von Joh. Fr. Dieffenbach. Se Münchener medicin. Wochenschrift. 1902. Nr. 50. S. 2104.
- MONTAIGNE, MICHEL DE, Essais de. Paris 1818. I. (24.87.)
- MORNAY, Memoires de Messire PHILIPPES DE. Imprimé Pan 1624. (Smlgn. Henrik den III^{die}.) (Uden Angivelse af Byens Navn.)
- MORSE, JOHN T.: Abraham Lincoln. London 1893. II.
- MOSSO, ANGELO: Der Mensch auf den Hochalpen. Leipzig 1899.
- MOTET: Intoxication par l'oxyde de carbon. Autoobservation. Annales d'hygiène publique et de méd. legale. 3 série. XXXI. 1894. S. 258. (Brouardel: Les asphyxies. S. 29 og 207.)
- MOTH, FR.: Conradus Celtis Protucius, Tysklands første laurbærkronede Digter. Doct. Disp. Kolding 1898.
- MOULIN, A.: Correspondance, se Revue philosophique.
- MUNCK, P. A., se Norge.
- MÜNTER, BALTHASAR: Bekehrungsgeschichte des vormaligen Grafen . . . Joh. Friedrich Struensee nebst dessen eigenhändiger Nachricht . . . Zweyte Auflage. Kopenhagen und Leipzig 1772.
- MØLLER, R., se Livius, se Sallust.
- NANSEN, FRITHJOF: Fram over Polhavet. Kristiania 1897. I. S. 200-337.
- NATIONAL-TIDENDE. September 1902. (Zola.)
- NEUDÖRFER, smlgn. BRINTON.

- NEW-YORK MEDICAL JOURNAL. 19. Oktober 1901. (Om Mac Kinley.)
- NIELSEN, FREDERIK: Romerkirken i det nittende Hundredaar. 2. Udgave. Kbhvn. 1895. I. II.
- NIGGLI, A.: Franz Peter Schubert. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- NORGES KONGEKRØNIKE af SNORRE STURLESØN, fordansket ved NIC. FRED. SEV. GRUNDTVIG. I. Kbhvn. 1818.
- NORGES KONGESAGAER, forfattede af SNORRE STURLASØN, STURLA THORDSØN og flere, og oversatte af P. A. MUNCK. I. 2. Op- lag. Christiania 1881.
- OEHLENSCHLÄGERS ERINDRINGER. IV. Kbhvn. 1851.
- BIDRAG TIL DEN OEHLENSCHLÄGERSKE LITTERATURS HISTORIE. II. Bd. Forlagt af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme. Kbhvn. 1868.
- OGSTON, ALEX.: On spontaneous combustion. The British and foreign medico-chirurgical review. Vol. XLV. S. 179. 1870.
- OSSIANDER, se Herodian.
- OTTO, C.: Livserindringer fra mine Rejser. Kbhvn. 1873.
- OVERBECK, J.: Pompeji. Leipzig 1856.
- PALLESKE, EMIL: Schillers Levnet og Værker. Oversat af ANNA W. HORN. Kbhvn. 1875.
- PARRY: En sand Christens Levnedsløb . . . Admiral Parry's Liv ved Pastor E. Parry. Oversat efter Originalens 4. Udgave af H. Ipsen, Orlogscaptajn. Kbhvn. 1868.
- PENN, WILLIAM, se Listov.
- PETERSEN, RICHARD: Matthias Claudius og hans Vennekreds. Kbhvn. 1884.
- PFEIFFER, W.: Pflanzenphysiologi. Leipzig 1881.
- PFUNGST, DR. ARTHUR: Ein deutscher Buddhist (Oberpräsident Theodor Schultze). Biographische Skizze. Zweite vermehrte Aufl. Stuttgart 1901.
- PITAVAL, der neue. (Herausgegeben von Hitzig und Hähring.) Leipzig 1850 og 1883.
- PLATON, se Sokrates.
- PLINIUS: Cæii Plinii Secundi Historiæ naturalis. Libri XXXVII. Editio altera. Parisiis 1723.
- PLINIUS DEN YNGRE: The letters of Pliny the Consul. By WILLIAM MELMOTH ESQ. Edinburgh 1807. I. VI. S. 342.
- PLUTARCHS LEVNETSSKILDRINGER. I Oversættelse fra Græsk ved Ullmann. Arendal 1876.

- PLUTARCHII SCRIPTA MORALIA (Fredericus Dübner) Græce et Latine. I. Parisiis 1841. (De mulierum virtutibus. S. 308. XI. MILESIAE.
- POLITIKEN: 1900. 11. September. Om Salovjof.
 - 1902, 16. Februar. Om Hørups Død.
 - 1902. Brev fra Sydafrika om Schmock.
 - 1902, 24. Maj. Om Udbrud af Vulkanen paa Martinique.
 - 1902, 20. September. Sverdrups Beretning.
- POMPEJ, se CLARKE; DYE; OVERBECK; PLINIUS DEN YNGRE.
- PRESCOTT, WILLIAM H.: Erobringen af Mexico. Oversat af MOLTKE. Kbhvn. 1856.
 - Philip den Anden, Konge af Spanien. Oversat fra Engelsk af L. Moltke. Kbhvn. 1858.
- PROCHÁZKA, R.: Robert Franz. Leipzig 1894. Ph. Reclam. (s. a.)
- RAHBEK, K. L.: Nogle Træk til O. J. SAMSØES Characteristik og Biographi. 1796. Forord S. 75. O. J. SAMSØES efterladte digteriske Skrifter, udgivne ved K. L. Rahbek. Tredie Oplag. Kbhvn. 1805.
- RANKE, LEOPOLD VON: Die römischen Päpste in den letzten vier Jahrhunderten. Leipzig 1874. I og II.
- RANDALL, HENRY S.: The life of Thomas Jefferson. Philadelphia 1865.
- RASMUSSEN, EMIL: Giacomo Leopardi som Menneske, Digter og Tænker. Kbhvn. 1900.
- REAL-ENCYCLOPÄDIE für protestantische Theologie und Kirche. (Herzog und Plitt.) T. VI. Leipzig 1879.
- REVEILLÉ, PARISE J. H. Traité de la vieillesse hygiénique médicale et philosophique. Paris 1853.
- REVUE PHILOSOPHIQUE de la France et de l'Étranger. (Dirigé par Ribot.) Paris.
 - EGGER, V.: T. 41. 1896. S. 26 og T. 42. 1896. S. 337.
 - KELLER, ALEX.: T. 41. 1896. S. 311.
 - MOULIN, A.: T. 41. 1896. S. 307.
 - SOLLIÉ, P.: T. 41. 1896. S. 303.
- RIBOT, Th.: Les maladies de la mémoire. 2. édition. Paris 1883.
- RICHELOT: Oeuvres complètes de John Hunter, trad. . . sur l'édition de Palmer. Paris 1843. I.
- RINK, H. W.: Vom Zustande nach dem Tode. Basel 1885.
- RIOLAN: Encheiridium anatomicum et pathologicum etc. a Joanne Riolano filio. Lugduni Batavorum 1649.

- ROCHEFOUCAULD, LA: Maximes et Réflexions morales. Paris. Librairie de la Bibliothèque national. 1902.
- ROSEBERY, LORD: Napoleon. The last phase. London 1900.
- ROSSBACH, I. M.: Ueber eine unmittelbar mit den Lebensende beginnende Todtenstarre. Virchows Archiv f. path. Anatomie und Physiologie. Berlin 1870. T. 51. S. 558.
- RUDLOFF, VON: Geschichte der Reformation in Schottland. Berlin 1854.
- SAGAER, fortalte af Brynhjolf Snorrasøn og Kristian Arentzen. Kbhvn. 1849-50.
- SALLUSTS CATILINARISKE KRIG. Oversat fra det Latinske af R. MØLLER. 2. Oplag. Kbhvn. 1855.
- SALIVAS, A.: De l'influence exercée sur l'état mental par l'approche de la mort. Thèse. Bordeaux. 5. Serie Nr. 20. Toulouse 1883.
- SAMSØE, se Rahbek.
- SHAKSPEARE'S Historical plays by Charles Wordsworth. Vol. II. London 1893.
- THE WORKS OF WILLIAM. The text revised by the Rev. Alexander Dyce. Vol. VI. 7th edition. London 1895.
- SCHEELUND, TH.: Beethoven; et Omrids af hans Livshistorie. Kbhvn. 1887.
- SCHARLING, C. HENRIK: Emil Scharling. En Levnedstegning. Illustreret Tidende 1901. Bd. 42. Nr. 31.
- SCHIBE, J. A.: Nachricht von den Leben und Schriften Ludwigs Freyherrn von HOLBERG i hans: L. Holberg: Peder Paars, ein komisches Heldengedicht. Kopenhagen und Leipzig 1764.
- SCHINDLER, A.: Biographie von Ludwig von Beethoven. Zweite Ausgabe. Münster 1845.
- SCHRADER, BRUNO: Georg Friedrich Händel. Ph. Reclam. Leipzig 1894.
- SCHUTZERCRAZ, H. M. D.: Svenska Konungars Olycks-Öden, Kroppskador, Sinnes- och Kroppstälning, Siukdom, Död, Balsamering och Begraving m. m. Stockholm 1775.
- SCHWANENFLÜGEL: Henrik Wergeland. En literærhistorisk Skizze. Kbhvn. 1877.
- SELMER, H. P.: Nekrologiske Samlinger. Efterretninger om Dødsfald og Døde etc., udgivne af. 1848-49. Kbhvn. I og II. (s. a.)
- SENECA, LUCIUS ANNÆUS: Breve, oversatte af Chr. G. Limkilde. Odense 1804.

- SENECA (Epistola ad Lucilium), se Lagrange.
- SENECA PAA SIN VILLA VED DEN APPISKE VEJ. POUL ANDRÆ.
Kbhvn. 1883.
- SMITH, S. BIRKET: Leonora Christine Grevinde Ulfelds Historie.
I. Kbhvn. 1879.
- se Sperling.
- SMITH, C. W.: Om Holbergs Levnet og populære Skrifter.
Kbhvn. 1858.
- SMITH, WILLIAM: A classical dictionary of biography, mythology
and geography. London 1878.
- SNORRASØN, se Sagaer.
- SNORRE STURLESØN, se Norge.
- SOKRATES, Platons Apologi for. Fra det Græske oversat af L.
CHR. D. WESTENGAARD. 2. Oplag. Odense 1850.
- SOKRATES i Fængslet og Sokrates's Død, oversat efter Platons
Dialoger Kriton og Faidon af M. CL. GERTZ. Kbhvn. 1900.
Om Betydningen af Sokrates's sidste Ord smlgn. J. L. HEI-
BERG: Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger.
1902. Nr. 4.
- SOLLIER, PAUL: L'état mental des mourants, se Revue philoso-
phique.
- SONNENBURG: Verbrennungen und Erfrierungen. Deutschen Chi-
rurgie. Liefg. 14. Stuttgart 1879.
- SPELINGS, DR. MED. OTTO, Selvbiografi (1602-1673), oversat
. . . af S. Birket Smith. Kbhvn. 1885.
- STATISTIK, se Danmarks.
- Sixty third annual report. S. CVI. 2. 122.
- STRUENSEE, se Münter.
- STRUENSEES og BRANDTS sidste Øjeblikke, et Øjensvidnes Beret-
ning om; af VALENTIN KNUDSEN; offentliggjort af DAAE. Per-
sonalhistorisk Tidsskrift 1881. II.
- SUETONIUS, CAJUS TRANQVILLI: Tolv første romerske Kejseres
Levnetsbeskrivelse, oversat paa Dansk . . . af JACOB BADEN.
Kbhvn. 1802—1803.
- SVERDRUP, se Politiken.
- TACITUS, CAJUS CORNELIUS: Annales. Latinsk Text med fransk
Oversættelse af de la Malle og Nisard. Se Oeuvres complètes
de Tacite avec la traduction en français. I. S. 460. Paris 1845.
- TACITUS, CORN.: Den ældre romerske Kejsertid efter Corn. Ta-
citus' Aarbøger og Historiebøger, oversat af HOVGAARD. III.
Kbhvn. 1889.

- TACITUS, CAJUS CORNELIUS. Af det Latinske ved JACOB BADEN. Kbhvn. I-II. 1775.
- TARDIEU, A.: Etude médico-legale sur la pendaison, la strangulation, la suffocation. 2. édit. Paris 1879.
- Étude medico légale sur les blessures. Paris 1879.
- THIELE: Thorvaldsens Biografi. Kbhvn. 1856.
- TAVLERS LOV, DE TOLV, se CORPUS JURIS CIVILIS.
- TIECK, LUDWIG und FR. SCHLEGEL: Novalis Schriften, herausgegeben von. Fünfte Auflage. Berlin 1837.
- TISSOT: Abhandlung über die Nerven und deren Krankheiten; deutsch herausgegeben von JOH. ACKERMANN. Frankfurt und Leipzig 1782. II. 2. Kap. 9.
- TOURDES, G.: Pendaison. Dict. encycl. des sciences médic. Déchambre. S. II. T. XXII. Paris 1886.
- Strangulation. Dict. encycl. des sciences médic. Dechambre. S. III. T. XII. Paris 1883.
- Submersion. Dict. encycl. des sciences médic. Dechambre. S. III. T. XII. Paris 1883.
- Supplice. Dict. encycl. des sciences médic. Dechambre. S. III. T. XIII. Paris 1884.
- TOURNEUX, TH.: Morceaux choisis de D. DIDEROT, rec et ann. par. Paris 1881.
- TRAUTNER: Kulilteforgiftning. Ugeskrift for Læger. 1890. XXI. S. 10.
- TRIER, F.: Panums sidste Sygdom. Hospitals-Tidende R. III. Bd. 3. S. 1089. Kbhvn. 1885.
- TRUBLET, L'ABBÉ: Mémoires pour servir à l'histoire de la vie et des oeuvres de M^{rs} DE FONTENELLE et DE LA MOTTE. Tirés du MERCURE DE FRANCE 1756, 1757 et 1758. Seconde Edition. Amsterdam 1761.
- TSCHERNING's efterladte Papirer, Af Anthon Fred. Udgivet af hans efterlevende Børn. I. Kbhvn. 1876.
- TUKE-HACK, D.: Illustrations of the influence of the mind upon the body in health and disease. London 1872.
- ULLMANN, se Plutarch.
- VAMBÉRY, H.: Rejse i Mellemasien. Oversat af L. Moltke. Kbhvn. 1865.
- VARIGNY, HENRY DE: Der Tod. Wie stirbt man? Was ist der Tod? Übersetzung von Soph. Wiarda. Minden i W. (s. a.)
- VAUPELL, CHR.: De danske Skove. Kbhvn. 1863.
- VILLARI, B.: Jérôme Savonarole et son temps, traduit . . . par G. Gruyer. Paris 1874.

- VIX, ERNST: Die Todtenbestattung. Leipzig 1896. Ph. Reclam.
- VOSZ, PAUL: Vincenzo Bellini. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- WARNKÖNIG, V.: Don Carlos Fangenskab og Død (efter Gachard), Dansk Maanedsskrift 1860. II.
- WATSON, se Xenophon.
- WATT, JAMES: I Dansk Maanedsskrift. Kbhvn. 1859. I. S. 65 meddeler p. a. om Watt efter The quaterly Review Oktober 1858 (smlgn. MUIRHEAD: The Life of James Watt. London 1858).
- WELTI, H.: Gluck. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- WERGELAND, HENRIK: Digte fra Dødslejet (1844-45) Nr. 1-16, udgivet af LASSEN. 3. Udgave. Kbhvn. 1876.
- WESTENGAARD, L. CHR. D., se Sokrates.
- WESTERGAARD, HARALD: Die Lehre von der Mortalität und Morbilität. Anthropologische und statistische Untersuchungen. Zweite vollst. umgearbeitete Auflage. Jena 1901.
- WHITTAKER, JOSEPH: An Almanack for the year of our Lord 1891. London.
- WITTMANN, M. E.: Cherubini. Leipzig. Ph. Reclam. (s. a.)
- WOENIG, FRANZ: Die Pflanzen im alten Ægypten. Leipzig 1886.
- WORMII, OLAI et ad eum Doctorum virorum Epistolæ. I. Hafniæ 1751. Epistolæ 194, 195 og 196. S. 390 e. s.
- WUNDERLICH, C. A.: Handbuch der Pathologie und Therapie. Zweite Aufl. Stuttgart 1852. I-IV.
- XENOPHON: La Cyropædie ou l'histoire de Cyrus. Traduit du grec par Mr. Charpentier, de l'academie Francoise. Amsteldam 1661.
- The Anabasis or Expedition of Cyrus etc. literally translated by J. S. Watson. London 1855.
- YONGE, C. D.: M. T. Cicero. The academic questions, treatise de finibus and Tusculan disputations, litterally translated by . . . London 1853. (Smlgn. CICERO.)
- ZACHARIÄ, K. S.: Lucius Cornelius Sulla, genannt der Glückliche. Heidelberg 1834.
- ZIMMER, HANS: Theodor Körner, Leben und Werke. Meyers Volksbücher. Leipzig und Wien. (s. a.)
- ZIPPER, ALBERT: Theodor Körner. Leipzig 1900. Ph. Reclam. (s. a.)
- ZWINGLI, ULRICH, se Listov.
-

